

รายงานการวิจัย

เรื่อง

คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

STATELESS THAIS: UNDERSTANDING AND RESOLVING ETHNIC DEVIANCE
IN WIANG HAENG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

โดย

รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง

พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.

พระครูธรรมธรชัยวิชิต ขยาภินันโท, ผศ.ดร.

ดร.พัลลภ หารุคำจา

ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์

ดร.กรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 500766031

รายงานการวิจัย

เรื่อง

คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
STATELESS THAIS: UNDERSTANDING AND RESOLVING ETHNIC DEVIANCE
IN WIANG HAENG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

โดย

รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง
พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.
พระครูธรรมธัชชัยวิชิต ขยาภินนโท, ผศ.ดร.
ดร.พัลลภ หารุคำจา
ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์
ดร.กรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
MCU RS 500766031
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

STATELESS THAIS: UNDERSTANDING AND RESOLVING ETHNIC DEVIANCE IN WIANG HAENG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

BY

Assoc. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng

Ven. Dr. Phrakrusiripariyattayanusath

Phrakhrudhammathorn Chaiwichit Jayābhinando, Asst. Prof. Dr

Dr. Panlob Harukhamja,

Dr. Ponsan Siridechanont

Dr. Koranutsumin Techabenjarat

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai Campus

B.E.2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 500766031

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย: รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง, พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร. พระครูธรรมธัชชัยวิชิต ขยาภินันโท, ผศ.ดร., ดร.พัลลภ หารุคำจา, ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์, ดร.กรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์

หน่วยงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๖

ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

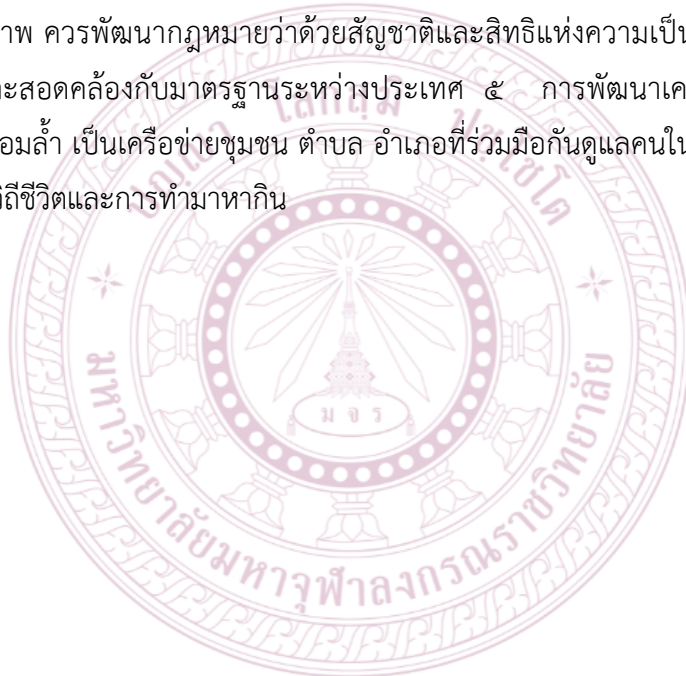
การวิจัยเรื่องคนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๓. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๐ ท่าน และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบันอำเภอเวียงแหงได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน และตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน และประชากรในอำเภอเวียงแหงประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม เช่น ไทยพื้นเมือง ไทยใหญ่ ชาวไทยลื้อ ลีซอ กระเหรี่ยง มูเซอ ปะโอ ปะหล่อง จีนฮ่อ จึงเรียกว่าเมือง ๙ เผ่า มีการแบ่งเขตกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ โดยมีหัวหน้ากลุ่มปกครองดูแลอยู่ในความควบคุมของผู้ใหญ่บ้านและส่วนราชการไทย อาศัยอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านตำบลต่างๆ ซึ่งสามารถอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน

ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่เกิดจากสถานการณ์ของการเคลื่อนย้ายประชากรข้ามชาติในลักษณะต่างๆ ได้ง่าย ทั้งการหลบหนีเข้าเมืองทั่วไปและการอพยพหนีภัยความตายจากการสู้รบ หรือหรือความอดอยากยากจนจากประเทศต้นทาง เข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก บางกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอยู่เป็นเวลานานหลายสิบปี และสรุปปัญหาความ

เหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐได้ดังนี้ ๑.ปัญหาพลัดพรากจากถิ่นฐานกำเนิด ๒.ปัญหาเรื่องกฎหมายการพิสูจน์สัญชาติ ๓.ปัญหาเรื่องสิทธิบัตรและสิทธิอื่นๆ ๔.ปัญหาการทำมาหากินของคนไทยไร้รัฐ

แนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๑ การสร้างทัศนคติทางสังคมเชิงพุทธ การนำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติต่อกัน เป็นจิตสำนึกที่ดี ๒ การสร้างพื้นที่การศึกษาเรียนรู้ การสร้างพื้นที่ทางปัญญา ทำให้เกิดองค์ความรู้ ที่จะขับเคลื่อนกระบวนการแก้ปัญหาทางสังคมได้เป็นอย่างดี ๓ การเสริมสร้างสวัสดิการแห่งรัฐ ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชนจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อดูแลทุกข์สุขของประชาชนการคิดหรือพัฒนารูปแบบสวัสดิการชุมชนจะทำให้เกิดรายได้ขึ้นมา ๔ การให้ความมั่นคงทางด้านสถานภาพ ควรพัฒนากฎหมายว่าด้วยสัญชาติและสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของประเทศไทย ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ ๕ การพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ เป็นเครือข่ายชุมชน ตำบล อำเภอที่ร่วมมือกันดูแลคนในชุมชนให้เกิดความสุข ทั้งด้านที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตและการทำมาหากิน

Research Title: Stateless Thais: Understanding and Resolving Ethnic Deviance in Wiang Haeng District, Chiang Mai Province

Researcher: Assoc. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng,
Ven. Dr. Phrakusiripariyattayanusath
Phrakhrudhammathorn Chaiwichit Jayābhinando,
Dr. Panlob Harukhamja, Dr. Ponsan Siridechanont,
Dr. Koranutsumin Techabenjarat

Department: Buddhist Research Institute
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal year: 2566/2023

Research Scholarship Sponsor: Thailand Science Research and Innovation Fund

Abstract

Research on Stateless Thais: Understanding and Resolving the Inequality of Ethnic Groups in Wiang Haeng District This Chiang Mai Province has three objectives: 1. To study the context of the way of life of stateless Thai people of ethnic groups in Wiang Haeng District. Chiang Mai Province, 2. To analyze the solutions to the inequality problem of stateless Thais Ethnic groups in Wiang Haeng District Chiang Mai Province, 3. To develop a process to reduce social inequality among ethnic groups in Wiang Haeng District. Chiang Mai Province This research is qualitative research. The results showed that:

Context of life style of stateless Thai people of ethnic groups in Wiang Haeng District Chiang Mai Province, currently Wiang Haeng District is divided into 3 sub-districts, 23 villages, namely Tambon Mueang Haeng with 12 villages, Tambon Piang Luang with 6 villages, and Tambon Saen Hai with 5 villages and population in Wiang Haeng District. It consists of many ethnic groups such as Native Thai, Thai Yai, Thai Lue, Lisu, Karen, Muser, Pa-O, Palaung, Chinese Hor, so it is called Muang 9 tribes. Territories are divided into groups with the head of the governing group under the control of the village headman and Thai government agencies. live together in villages, sub-districts which can live together in harmony.

Analysis of solutions to the problem of inequality among stateless Thais Ethnic groups in Wiang Haeng District Chiang Mai Province. The situation of migrating populations in various ways is easy, both general fleeing and evacuation from fighting death or starvation poverty from the country of origin come to live in large numbers. Some ethnic groups have been in existence for decades. Policies and guidelines for solving statelessness problems for sustainable success. Must rely on both the provisions of the law and government policies that allow for appropriate and fair action, can be adjusted according to the situation that must not affect society and the nation in terms of national security and human rights as well. Including such policies, measures and guidelines must be favorable. Supporting government officials to be able to work and giving people the opportunity to receive appropriate convenience.

Guidelines for developing a process for resolving social inequality problems among ethnic groups in Wiang Haeng District Chiang Mai Province consists of 1. Creating a Buddhist social attitude. Applying Buddhist principles to practice with each other Be a good conscience. 2. Creating an educational space. Creating intellectual space create knowledge that will drive the process of solving social problems very well3 Strengthening the welfare of the state, community leaders, and community leaders must join together. To take care of the welfare of the people, thinking or developing community welfare models will generate income. 4 Providing stability in status. Laws regarding nationality and citizenship rights of the Thai state should be developed. To be efficient and in line with international standards 5 Developing community networks to solve inequality problems It is a network of communities, subdistricts, and districts that work together to care for people in the community to make them happy. Both in terms of housing Way of life and livelihood.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ผู้วิจัยขอกราบนมัสการขอพระคุณเป็นอย่างสูง ท่านพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน ให้คำชี้แนะที่มีคุณค่าในการดำเนินการวิจัยจนกระทั่งสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่วิจัยอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ที่เอื้อเพื่อเวลา ให้การสัมภาษณ์และร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยเล่มนี้ให้มีความสมบูรณ์

นอกจากนี้ ขอขอบคุณครอบครัวและผู้มีอุปการะคุณทุกท่านอื่นๆ ที่มีได้เอื้อนาม ที่ให้ความร่วมมือ ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้วิจัยด้วยดี หากมีข้อผิดพลาดหรือขาดตกบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยฉบับนี้ จะมีประโยชน์บ้างไม่มากนักต่อการพัฒนาของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจที่จะศึกษาวิจัยต่อไป

รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง และคณะ

๑๒ กันยายน ๒๕๖๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย.....	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย.....	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้การวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดคนไทยไร้รัฐ (คนชายขอบ Marginalization).....	๘
๒.๒ แนวคิดอัตลักษณ์.....	๑๒
๒.๓ แนวคิดเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนา.....	๑๔
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา.....	๒๕
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ.....	๓๗
๒.๖ หลักแห่งสิทธิในทางกฎหมาย.....	๔๕
๒.๗ หลักความยุติธรรมเชิงพุทธ.....	๔๙
๒.๘ แนวคิดและกระบวนการสู่สันติภาพ.....	๕๕
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๔
๒.๑๐ กรอบแนวความคิดการวิจัย.....	๗๘
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๗๙
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๙
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๗๙
๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๘๐
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย.....	๘๐

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย.....	๘๒
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๔
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	๘๕
๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๘๕
บทที่ ๔ ผลการศึกษา.....	๘๗
๔.๑ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	๘๗
๔.๒ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	๙๕
๔.๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	๑๑๓
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๓๕
๔.๖ สรุป.....	๑๓๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๓๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๓๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๔๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๖
บรรณานุกรม.....	๑๔๘
ภาคผนวก.....	๑๕๖
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๕๗
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ.....	๑๖๗
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมลงพื้นที่วิจัย.....	๑๗๑
ภาคผนวก ง ผลลัพธ์ ผลกระทบ.....	๑๗๕
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๗๘

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละด้านความรู้ทั่วไป.....	๑๐๓
ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนและร้อยละด้านเพศ.....	๑๐๓
ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนและร้อยละด้านวุฒิการศึกษา.....	๑๐๔
ตารางที่ ๔ แสดงจำนวนและร้อยละด้านอาชีพ.....	๑๐๔
ตารางที่ ๕ บริบทวิถีคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	
๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน.....	๑๐๔
ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐ	
ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	๑๐๕

สารบัญภาพ

ตาราง	หน้า
ภาพที่ ๑ แผนที่ประวัติศาสตร์ไทย.....	๘๙
ภาพที่ ๒ แผนที่อำเภอเวียงแหง.....	๙๒
ภาพที่ ๓ บริบทพื้นที่เส้นทางคนไทยไร้รัฐ อำเภอเวียงแหง.....	๙๓
ภาพที่ ๔ บริบทพื้นที่หมู่บ้านเอชนะยาเสพติด อำเภอเวียงแหง.....	๙๓
ภาพที่ ๕ บริบทพื้นที่จุดตรวจช่องหลักแต่ง อำเภอเวียงแหง.....	๙๔
ภาพที่ ๖ บริบทพื้นที่จุดตรวจช่องหลักแต่ง อำเภอเวียงแหง.....	๙๔
ภาพที่ ๗ บริบทวิถีชีวิตและอาชีพคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ อ.เวียงแหง.....	๙๕
ภาพที่ ๘ การประชุมซักซ้อม กฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย.....	๑๒๑
ภาพที่ ๙ นายสันติพงษ์ มูลฟอง ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายสถานะบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ.....	๑๒๒
ภาพที่ ๑๐ บัตรประจำตัวประชาชน ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน.....	๑๒๒
ภาพที่ ๑๑ บัตรประจำตัวประชาชน ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน เลขประจำตัวของบุคคล ไม่มีสถานะทางทะเบียน.....	๑๒๓
ภาพที่ ๑๒ ที่มาของรายชื่อของเด็ก G ที่ถูกส่งกลับมาให้โรงเรียนตรวจสอบ ก่อนดำเนินการขอแก้ไขสถานะทางทะเบียนให้แก่เด็ก.....	๑๒๓
ภาพที่ ๑๓ ผลสถิติการดำเนินการแก้ไขปัญหานักเรียนในสถานศึกษา.....	๑๒๕
ภาพที่ ๑๔ สรุปข้อมูลการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลของเด็กนักเรียนที่มีเลขประจำตัว ขึ้นต้นด้วยตัวอักษร G.....	๑๒๖
ภาพที่ ๑๕ การให้ความรู้การคืนรายการทะเบียนราษฎรของคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย ที่ถูกจำหน่าย.....	๑๒๗
ภาพที่ ๑๖ เปรียบเทียบขั้นตอนการกำหนดสถานะกลุ่มเป้าหมายตามตามยุทธศาสตร์ การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของราษฎรเป็นหลัก.....	๑๒๘
ภาพที่ ๑๗ เครือข่ายสถานะบุคคลองค์กรสมาชิกเครือข่าย.....	๑๒๘
ภาพที่ ๑๘ การเสวนาเชิงปฏิบัติการความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาสัญชาติ และสถานบุคคล.....	๑๒๙
ภาพที่ ๑๙ จัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย โดยมีพระครูกันตศีลานุยุต เจ้าคณะอำเภอเวียงแหง.....	๑๓๐
ภาพที่ ๒๐ สัมภาษณ์พระครูกันตศีลานุยุต (บุญช่วย ทิพย์จันทร์) เจ้าคณะอำเภอเวียงแหง...	๑๓๑
ภาพที่ ๒๑ สัมภาษณ์พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห.....	๑๓๒
ภาพที่ ๒๒ สัมภาษณ์พระอธิการวิลาศ วิสุโท (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต.....	๑๓๓
ภาพที่ ๒๓ สัมภาษณ์ นายพรมมา ใหม่ดี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง.....	๑๓๔

ภาพที่ ๒๔ องค์ความรู้ที่เป็นองค์ประกอบในการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหา

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.... ๑๓๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นทั่วโลกควรได้รับการแก้ไขโดยด่วน โดยเฉพาะในเวทีระดับโลกให้ความสำคัญในเรื่องความเหลื่อมล้ำ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ขยายกว้างขึ้น การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนทุกกลุ่มในสังคม ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของแต่ละบุคคลให้ได้รับการตอบสนอง โดยการมีหลักประกันทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ตามการเจริญเติบโตของประชากร ความไม่เท่าเทียมด้านรายได้ เป็นปัญหาระดับโลกที่ต้องการแก้ไข^๑ แนวคิดมนุษยนิยมและสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ ภายใต้ระเบียบ กฎหมาย นโยบายเกี่ยวกับการจัดการปัญหาการไร้รัฐไร้ สัญชาติในประเทศไทย พบว่า ระเบียบ กฎหมาย นโยบายของรัฐที่ให้สถานะบุคคลและสิทธิขั้นพื้นฐานของคนในไทยนั้น รัฐจะจำแนกสถานะบุคคลของคนเป็นกลุ่ม ๆ และกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานไว้กับสถานะของแต่ละคน โดยแต่ละคนมีสิทธิและเสรีภาพที่ไม่เหมือนกัน ในทฤษฎีมุษยนิยมกล่าวถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมศักยภาพ มีความสามารถในการพัฒนาการตนเอง และเชื่อว่ามนุษย์สามารถค้นพบความหมาย คุณค่า และเป้าหมายของชีวิตได้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยผ่านระบอบประชาธิปไตย หลักสิทธิมนุษยชน เสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน โดยมนุษย์ทุกคนต้องได้รับปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในสิทธิขั้นพื้นฐาน ไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างในเชื้อชาติ สัญชาติ สีผิว เพศ รสนิยมทางเพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สถานะทางเศรษฐกิจ ขาดกำเนิด ความพิการ สถานะสุขภาพ หรือสถานะอื่นๆ นี่คือการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เหตุฉะนั้นการไร้รัฐไร้สัญชาติที่รัฐยังไม่รับรอง จะเป็นเหตุแห่งการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีพึงได้มาตั้งแต่กำเนิดตามธรรมชาติไม่ได้ เพราะการมีสิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นหลักประกันที่มนุษย์จะพัฒนาตนเอง การค้นพบคุณค่าในชีวิตตามหลักมนุษยนิยม รัฐจึงจำเป็นต้องรับรอง ค้ำครอง และส่งเสริมให้คนทุกคนได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานโดยไม่ผูกไว้กับการมีสัญชาติ หรือมีเงื่อนไขอื่นใด รวมทั้งทุกคนต้องเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยไม่ละเมิดต่อกัน^๒

^๑ บัณฑิต นิจถาวร, “ความเหลื่อมล้ำในเศรษฐกิจโลก”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ๒๕๖๐), ๒๓.

^๒ ละอ อู่แก้วเกษมและพิรัชย์ เปรมศิรา, แนวคิดมนุษยนิยมและสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ. วารสารปรัชญาอาศรม ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๖, หน้า ๒๓.

สิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดสังคมแห่งโอกาสจำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างทางสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพสังคมในทุก ๆ ด้านไปพร้อมกันโดยไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ประกอบด้วยการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนทุกกลุ่มในสังคม ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของแต่ละบุคคลให้ได้รับการตอบสนอง โดยการมีหลักประกันทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของกลุ่มผู้พิการ และมีการกระจายทรัพยากรให้ทุกคนสามารถเข้าถึงอย่างเป็นธรรม ควบคู่กับการสร้างโอกาสที่เป็นธรรมโดยไม่แบ่งแยก และคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม ในฐานะของสมาชิกในสังคมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน และความสัมพันธ์ทางสังคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง และมีการบังคับใช้กฎหมายกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมตั้งอยู่บนหลักการและพื้นฐานสำคัญ คือ การสร้างสังคมคุณภาพสังคมในทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน โดยไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง^๓

อย่างไรก็ตาม สัญชาติเป็นเรื่องของความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลกับรัฐ หรือกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องหมายมัดบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย บุคคลที่มีสัญชาติของประเทศใดจึงมีฐานะเป็นพลเมืองของประเทศนั้นย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการจะได้รับสวัสดิการจากรัฐในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ และในทางกลับกันบุคคลนั้นก็มีความหน้าที่พลเมืองต่อประเทศที่เป็นเจ้าของสัญชาติของตนเช่นกัน ปัญหาเรื่องการที่บุคคลต้องตกอยู่ในสภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติถือว่าเป็นปัญหาด้านมนุษยชนที่สำคัญ เนื่องจากการที่บุคคลอยู่ในฐานะไร้รัฐไร้สัญชาติมักจะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้โดยง่าย ทั้งยังไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐใดเลย ในส่วนของประเทศไทย ปัญหาเรื่องบุคคลไร้สัญชาติยังคงเป็นปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนที่ยังไม่มีแนวทางการแก้ไขที่ชัดเจน ประกอบกับสภาพสังคมในปัจจุบันยังส่งผลให้มีจำนวนคนไร้สัญชาติที่เพิ่มสูงขึ้น จะเห็นได้จากมีจำนวนเด็กที่ถูกทิ้งตั้งแต่แรกเกิดเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเด็กเหล่านี้จะไม่ทราบถึงตัวบิดามารดาที่แท้จริง ส่งผลให้กลายเป็นบุคคลไร้รัฐ กลายเป็นบุคคลไร้สัญชาติเพราะไม่สามารถหาจุดเกาะเกี่ยวของตัวเองกับประเทศไทยได้

การนิยามความหมาย “ไร้รัฐ” และ “ไร้สัญชาติ” มีความแตกต่างกันโดยที่ “ไร้รัฐ” หมายถึงบุคคลผู้ไม่มีเอกสารแสดงตนใด ๆ และไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนในระบบการทะเบียนราษฎร ส่วน “ไร้สัญชาติ” หมายถึงบุคคลไร้รัฐที่ได้ขึ้นทะเบียนในระบบการทะเบียนราษฎรและมีเอกสารแสดงตน ดังนั้นในงานวิจัยนี้ จึงขอให้ความหมายของคำว่า “ไร้รัฐไร้สัญชาติ” ในความหมายเดียวกัน เพื่อให้ครอบคลุมบุคคลทั้งสองกลุ่ม เนื่องด้วยนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ ในกรอบแนวคิดชุดที่ ๓ การให้ความสำคัญกับความมั่นคงแบบองค์รวม (Comprehensive Security) ที่ให้ความสำคัญครอบคลุมถึงปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ที่ให้ความสำคัญกับการปลอดจากความหวาดกลัว (Freedom from Fear) มีศักดิ์ศรีและหลุดพ้นจากความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (Freedom from Want) และ ความมั่นคงของรัฐ (State Security) ในการพัฒนาประเทศ

^๓ ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี, พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๗๙, หน้า. ๙๕ - ๙๖.

ให้เจริญก้าวหน้าควบคู่กับความอยู่ดีมีสุขของคนในชาติและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศ โดยกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนแม่บท แผนปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและความพร้อมเผชิญภัยคุกคามหรือปัญหาความมั่นคง การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ การรักษาเสถียรภาพการเงิน นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๕) และในกรอบแนวคิดชุดที่ ๖ ความมั่นคงภายในประเทศ ให้มีความสำคัญกับการเตรียมพร้อมของประเทศให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบโดยคำนึงถึงสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต โดยเสริมสร้างสังคมที่สงบสุข ประชาชนมีการศึกษา มีอาชีพ มีรายได้ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนมีระบบการเฝ้าตรวจ เฝ้าระวัง แจ้งเตือน และบริหารจัดการสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่ประโยชน์ที่ชาติจะได้รับการอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุข เป็นปึกแผ่นมั่นคงทางสังคม ท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์^๔

นับตั้งแต่ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๖๒ มีบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนกับรัฐบาลไทยราว ๔๗๙,๙๔๓ คน UNHCR ได้รับอนุญาตจากสมัชชาสหประชาชาติในการระบุและให้ความคุ้มครองแก่บุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติ รวมทั้งการป้องกันและลดภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติ UNHCR ทำตามอาณัติที่ได้รับมอบหมายโดยทำงานร่วมกับรัฐบาล องค์กรภายใต้สหประชาชาติและองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อจัดการกับปัญหา เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๔ UNHCR ได้ทำการเปิดตัวโครงการรณรงค์เพื่อยุติภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติให้ได้ภายในปี ค.ศ. ๒๐๒๔ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการจึงได้มีการเปิดตัวแผนปฏิบัติการสากลเพื่อยุติภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติระหว่างปี ค.ศ. ๒๐๑๔-๒๐๒๔ ซึ่งประกอบด้วยกรอบการทำงานเพื่อใช้เป็นแนวทาง ๑๐ แผนเพื่อให้รัฐได้ดำเนินการพร้อมกับการสนับสนุนจาก UNHCR และภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แผนปฏิบัติการสากลที่วางนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขสถานการณ์ภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติที่มีอยู่รวมทั้งป้องกันการเกิดขึ้นใหม่ของกรณีไร้รัฐไร้สัญชาติ^๕

อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่หลายแห่งของประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณตะเข็บชายแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย เช่น อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ หรือ "เวียงแหง" เป็นเมือง ๆ หนึ่งในอดีตเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเชียงใหม่ พ่อเหิงชาววา เป็นพ่อเมืองคนสุดท้าย มีอายุอยู่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ปัจจุบันยังปรากฏคูเมืองเก่ารูป เมล็ดถั่ว ยาวกว่า ๒ กิโลเมตรเศษ อำเภอเวียงแหง เดิมเป็นตำบลขึ้นอยู่กับอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สภาพท้องที่กั้นดงและติดกับชายแดนประเทศพม่า มีสภาพเป็นเมืองปิด การคมนาคมยากลำบากทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการปกครองพัฒนา และการป้องกันรักษาความสงบ จึงได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเวียงแหง และเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๔ ประกอบด้วย ๒ ตำบล ๑๒ หมู่บ้าน จนกระทั่งได้มีพระราชกฤษฎีกาตั้งเป็นอำเภอเวียงแหง เมื่อวันที่ ๔ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖

^๔ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/๒๐๑๙/๑๑> (พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๕) (๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๕).

^๕ สมัชชาสหประชาชาติ สถิติคนไร้สัญชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.unhcr.org/th/statelessness> (๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๕).

อำเภอเวียงแหงจึงเป็นเมืองที่อยู่ติดชายแดนไทยพม่า มีคนหลากหลายทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติอยู่ด้วยกันอย่างสันติ ทั้งชาวไทยภูเขา ไทยใหญ่ จีนฮ่อ แต่ละกลุ่มต่าง ๆ ก็ยังดำรงชีวิตตามขนบธรรมเนียมเดิมของตนเอง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างเรียบง่าย การเดินทางจะต้องผ่านเส้นทางคดเคี้ยวสูงชันเลาะขุนเขาหลายลูกกว่าจะเข้าถึง มีอาณาเขตตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ อาณาเขตส่วนหนึ่งเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยและพม่า อำเภอเวียงแหงมีเขตติดต่อโดยทิศเหนือ ติดต่อกับรัฐฉาน (ประเทศพม่า) ทิศตะวันออกและทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเชียงดาวและทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอปาย (จังหวัดแม่ฮ่องสอน) จึงทำให้คนในพื้นที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

จากความเป็นมาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงความสนใจศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาในเรื่องสิทธิและสถานภาพทางสัญชาติแก่คนไทยไร้รัฐ โดยการสร้างความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม การอยู่ร่วมกันในกลุ่มสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน การวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านวิชาการ ด้านชุมชนและสังคม และกำหนดเป็นนโยบายในด้านความมั่นคงที่จะช่วยขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มคนไทยไร้รัฐ อันจะนำพาให้กลุ่มชาติพันธุ์รวมเป็นพลเมืองไทยที่ดี มีสิทธิหน้าที่ดังเช่นคนไทยทั่วไป ตลอดจนสามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนต่อไป

๑.๒ ปัญหาการวิจัย

๑.๒.๑ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ความเป็นมาอย่างไร มีวิถีชีวิตในอดีตอย่างไร

๑.๒.๒ มีการวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีกระบวนการแก้ไขปัญหาให้เกิดความยั่งยืนได้อย่างไร

๑.๒.๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีการกระบวนการสร้างความเข้าใจเชิงพื้นที่อย่างไร ได้ผลอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “คนไทยไร้รัฐ: ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ บริบทวิถีชีวิตคนไทยไร้รัฐ ปัญหาความความเหลื่อมล้ำ แนวทางในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่/องค์กร

คนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน และตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน จำนวนพื้นที่ทั้งหมด ๓ ตำบล มี ๒๓ หมู่บ้าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้กำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เป็นกลุ่มตัวแทน ประกอบด้วย กลุ่มประชากร ประกอบด้วย กลุ่มชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ใน ๓ ตำบล ๒๓ ชุมชน คือ

๑.ประชากร ได้แก่ คนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๕ รูป/คน

๒. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๕ รูป/คน โดยวิธีการเลือกจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง และทำงานสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยไร้รัฐในพื้นที่วิจัย

๑.๔.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในการวิจัย การเลือกใช้เครื่องมือได้นั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์และลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการจะวัด ซึ่งหมายความว่าต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเช่นกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ๔ แบบได้แก่

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน

๒. แบบการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๓. แบบสังเกต (Observation)

๔. แบบทดสอบ (Test) เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความจริง ความคิดเห็น ปัญหา ข้อเสนอแนะ เจตคติที่มีต่อสื่อและนวัตกรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นรวมไปถึงสมุดบันทึกภาคสนาม กล้องถ่ายรูป เครื่องคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต โทรศัพท์มือถือ

๑.๔.๕ การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสำรวจข้อมูลพื้นที่บริบทวิถีชีวิตและสัมพันธภาพเชิงปฏิบัติการและประชุมกลุ่มย่อย โดยดำเนินการในลักษณะดังนี้

๑. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีหลักการ เพื่อพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๒. ศึกษาบริบทวิถีชีวิตและปัญหาคความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายและการปฏิบัติ

๓. วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาคความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำมาพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ ให้สอดคล้องครอบคลุมตามหลักกฎหมายและการปกครองของประเทศ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน อีกทั้งองค์ความรู้ที่ได้ตกผลึกจากผู้ทางคุณวุฒิมาวิเคราะห์และสังเคราะห์จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาต่อยอดสร้างองค์ความรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจ เพื่อลดปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้การวิจัย

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน ทำให้สมาชิกกลุ่มมีวัฒนธรรม ประเพณี บรรทัดฐาน ภาษา และความเชื่อในแนวเดียวกัน อัตลักษณ์เหล่านี้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น บุคคลภายนอกอาจเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้ด้วยการแต่งงานหรือวิธีการอื่น ๆ ตามที่สังคมนั้นกำหนด และมีความเกี่ยวเนื่องกันทางเชื้อชาติ เพื่อรักษาสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนให้ดำรงต่อไป

คนไทยไร้รัฐ หมายถึง บุคคลผู้ไม่มีเอกสารแสดงตนใด ๆ และไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนในระบบการทะเบียนราษฎร

ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกัน (inequality) ซึ่งเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันปรากฏในทุกๆ เรื่อง ทุกๆ พื้นที่ ทุกๆ ภาคส่วน

ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำ หมายถึง แนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังนี้ ๑. การสร้างทัศนคติทางสังคมเชิงพุทธ ๒. การสร้างพื้นที่

การศึกษาเรียนรู้ ๓. การเสริมสร้างสวัสดิการแห่งรัฐ ๔. การให้ความมั่นคงทางด้านสภาพ และ ๕. การพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ

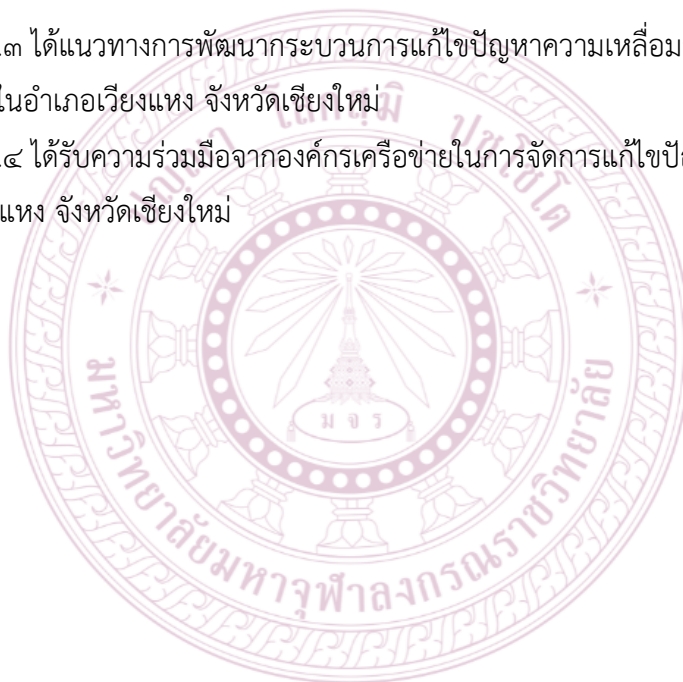
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้รับองค์ความรู้ ความเข้าใจ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๒ ได้ทราบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๓ ได้แนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๔ ได้รับความร่วมมือจากองค์กรเครือข่ายในการจัดการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติในพื้นที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการดำเนินงานวิจัยเรื่อง “คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงลึกต่อไป โดยแบ่งประเด็นได้ดังนี้

๒.๑ แนวคิดคนไทยไร้รัฐ (คนชายขอบ Marginalization)

๒.๒ แนวคิดอัตลักษณ์

๒.๓ แนวคิดเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนา

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ

๒.๖ หลักสิทธิในทางกฎหมาย

๒.๗ หลักความยุติธรรมเชิงพุทธ

๒.๘ แนวคิดและกระบวนการสู่สันติภาพ

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดคนไทยไร้รัฐ (คนชายขอบ Marginalization)

แนวคิดพื้นฐานในสถานการณ์สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของคนชายขอบ และเพื่อพัฒนาสังคมต่างเข้าใจอย่างตรงกันในคำว่า “คนชายขอบ (Marginalized Person)” กล่าวคือ คำนี้ย่อมมีความหมายถึงคนที่ไม่อาจได้รับความเข้าใจจากรัฐในลักษณะเดียวกับ “คนตรงศูนย์กลาง (Cauterized Person)” ซึ่งความเป็นคนชายขอบอาจจะเกิดขึ้นจากปัจจัยอัตวิสัยของรัฐ กล่าวคือ “คนชายขอบ” ในประเทศไทย ไม่สามารถที่จะรับรองหรือคุ้มครองหรือส่งเสริมสิทธิของคนชายขอบได้มนุษย์ในสังคมไทยที่ตกเป็นหากเราพิจารณาจากมาตรฐานแห่งสิทธิมนุษยชนที่กำหนดโดย ICCPR ก็คือ คนที่มีปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบัน กล่าวคือ คนที่มีปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมายเพราะประสบความไร้รัฐ

“คนไม่มีสัญชาติ” ในประเทศไทย หรือในหลายประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็คือ มนุษย์ที่ยังมิได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎรของรัฐ (State Civil Registration) ซึ่งจะมีผลให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นคนไร้รัฐ “คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” หมายถึงคนที่ไม่ได้รับการยอมรับในสถานะคนสัญชาติในทะเบียนราษฎรของรัฐใดเลยบนโลก

แนวคิดตะวันตกจึงเข้าใจว่า Stateless Person ย่อมหมายถึง Nationality – less Person คนในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยที่คิดว่า การบันทึกบุคคลในทะเบียนราษฎรละการยอมรับสถานะคนสัญชาติไทยเป็นเรื่องเดียวกัน รัฐมักยอมรับที่จะบันทึกมนุษย์ทุกคนในทะเบียนบุคคลของรัฐ (ทะเบียนราษฎร)

ประเทศไทยในอดีตนับว่ามีจำนวนประชากรที่เป็นประชากรชายขอบอยู่เป็นจำนวนมาก แต่คนเหล่านี้ก็ไม่เคยได้รับความเป็นธรรมจากสังคมเลย แต่คนในสังคมก็ยอมรับความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคระหว่างคนแต่ละชนชั้นเป็นหลักสำคัญในแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ความเป็นในสังคมไทยมีลักษณะ คือ

๑) ทิศทางพระพุทธศาสนา มองหาความเป็นธรรมทางศีลธรรมภายใต้กฎแห่งกรรมของซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์

๒) วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ สัมพันธ์กับเป็นธรรม

๓) สถานะทางสังคมยอมรับกับความยุติธรรม

๔) ความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้น ด้วยเหตุที่ประชากรชายขอบในสังคมไทยยังถูกมองว่าแตกต่างไปจากเดิม เชื่อว่าสามารถเกิดขึ้นได้บนพื้นฐานของการตระหนักถึงความเท่าเทียมในการเป็นมนุษย์

คนชายขอบในสังคมไทยเป็นกลุ่มประชากรที่เรียกว่าคนชายขอบได้รับความสนใจศึกษาในสังคมศาสตร์หลากหลายสาขา ทั้งสังคมวิทยามานุษยวิทยา ประชากรศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ในช่วงแรกของการศึกษาคนชายขอบอาจกล่าวได้ว่ามุ่งสนใจความเป็นชายขอบในทางพื้นที่ คือ คนที่อยู่ในชนบทห่างไกลจากการเมืองการปกครอง วัฒนธรรม สถานะทางสังคม และเศรษฐกิจศูนย์กลาง โดยเฉพาะการทำความเข้าใจลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างของคนเหล่านั้น เพื่อการผสมกลมกลืนเข้าเป็นคนในรัฐชาติไทย คนชายขอบตามความคิดข้างต้นนี้ จึงได้แก่การศึกษาชาวเขาชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง คนยากคนจน ทั้งชาวนาชาวไร่ในชนบท และคนจนเมืองในสลัม โดยเฉพาะในมิติของภาวะด้อยโอกาสไร้ที่พึ่ง ถูกทอดทิ้งคนเหล่านี้ให้ตกอยู่ในภาวะชายขอบความทุกข์ยากวิงวนของปัญหา

ประเด็นคนชายขอบที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างไปสู่การศึกษาวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มจากกลุ่มใหญ่ของสังคมมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นคนเก็บขยะ คนขอทาน คนพิการ หาบเร่แผงลอย คนถีบสามล้อมอเตอร์ไซด์รับจ้าง คนขับรถบรรทุก เด็กขายพวงมาลัย เด็กเร่ร่อน หญิง/เด็กขายยาบริการ ชาวนาไร้ที่ดิน แรงงานข้ามชาติ แรงงานเหมาช่วง ผู้ป่วยเอดส์ คนไร้รัฐ คนพลัดถิ่น ผู้หญิงคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ เป็นต้น

การมองให้เห็นคนชายขอบที่อยู่นอกสายตาของรัฐในสังคมไทย จึงไม่ได้เพียงมุ่งความสนใจไปยังผู้คนในพื้นที่ห่างไกลศูนย์กลางอย่างชายแดนทางภูมิศาสตร์เท่านั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการมองเห็นคนชายขอบเหล่านี้ก็คือ การเปลี่ยนทัศนคติที่เคยมองว่าการเป็นคนชายขอบเป็นความไม่เท่าเทียมตามธรรมชาติที่ปกติธรรมดา เป็นความจริงที่เกิดขึ้นอยู่ในทุกสังคม อาจจะเนื่องจากชาติกำเนิด โศก

เคราะห์กรรม ฯลฯ ที่กำหนดให้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมนี้ดำรงอยู่ได้ ไปสู่การเข้าใจปรากฏการณ์ไม่เป็นธรรมที่คนชายขอบเผชิญอย่างสัมพันธ์กับโครงสร้างเชิงอำนาจรูปแบบต่างๆ เรียกได้ว่าคนชายขอบมีถิ่นกำเนิด เชื้อสาย เผ่าพันธุ์มาจากชาวไทใหญ่ ซึ่งมีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง

๒.๑.๑ ศาสนาและความเชื่อ

ชาวไทใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งดังความเชื่อในพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในความนิยมทำบุญของชาวไทใหญ่ปรากฏเป็นพิธีกรรมสำคัญ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีจองพารา นอกจากนี้ยังพบความเชื่อร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ เช่น การสักรูปสัตว์ เช่น สิงห์ มอม และลวดลายอักขระ คาถาอาคมเพื่อความคงกระพันและยังพบการสักในผู้หญิงเพื่อป้องกันภัยอีกด้วย

๒.๑.๒ การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวไทใหญ่ในอำเภอแม่สะเรียงมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด คือ ถ้าเป็นผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วย หรือเป็นกางเกงเป้าใหญ่ เรียกเป็นภาษาไทใหญ่ว่า โก้นโห่งโย่ง และ สวมเสื้อแขนยาว คอกลมมีปกเล็กน้อยหรือบ้างก็ไม่มี ผ่ากลางอกตลอดแนวและมี กระดุมแบบถักด้วยมือตามแนวสาบเสื้อ เสื้อดังกล่าวมักจะใช้สวมเป็นเสื้อตัวนอก ส่วนเสื้อตัวในไม่จำกัดแบบ แต่ส่วนใหญ่เพื่อความเรียบร้อยจะนิยมใส่เสื้อเชิ้ตคอปกสีขาว ทั้งเสื้อและกางเกงทำมาจากผ้าฝ้ายทอมือ และจะโปกหัวด้วยผ้าสีชมพูอ่อนๆ

ส่วนการแต่งกายของผู้หญิง สวมเสื้อแขนยาวหรือแขนสามส่วน นิยมตัดให้พอดีตัว นุ่งผ้าถุงยาวหรือ ชิ่น ถึงเรียตาตุ่ม นุ่งโดยวิธีป้ายผ้าแล้วบิดเกี่ยวม้วนลงให้กระชับและมีการโปกหัวคล้ายๆ ผู้ชายด้วยผ้าเช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้กำหนดสีผ้า

๒.๑.๓ ภาษา

ชาวไทใหญ่มีภาษาเป็นของตนเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนอยู่ในตระกูลภาษากลุ่มไทกระไดซึ่งใช้ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่กระจายอยู่ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงตอนใต้ของประเทศจีนภาษาพูดของไทใหญ่เรียกว่า “ความไท” หรือความไต ภาษาไทใหญ่มีเสียงวรรณยุกต์ ๕ เสียง คำศัพท์ส่วนใหญ่แตกต่างไปจากภาษาไทยในกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ ในล้านนาค่อนข้างมาก นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลจากพม่ามาด้วยเนื่องจากรัฐฉานอยู่ในเขตแดนของประเทศสหภาพเมียนมาร์ คำศัพท์หลายคำจึงเป็นคำศัพท์ของพม่าปนมาด้วย

๒.๑.๔ อาหาร

ชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวในล้านนาที่นิยมนานข้าวเจ้าเป็นหลัก ใช้ผักเป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร โดยเครื่องปรุงได้มาจากพืชผักธรรมชาติ เช่น พริก เกลือ หอม กระเทียม เครื่องปรุงสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทใหญ่คือ “ถั่วเน่า” หรือถั่วเหลืองหมัก มีทั้งถั่วเน่าแผ่น เรียกว่า ถั่วเน่าแชบ และถั่วเหลืองที่หมักและบดละเอียดโดยจะเก็บไว้ในลักษณะคล้ายการเก็บน้ำพริกตา

แดงจะไม่ทำให้แห้ง ใช้แทนกะปิ เรียกว่าถั่วเน่าเมอะ อาหารที่ขึ้นชื่อของคนไทใหญ่ เช่น จิ้นลุง อุ๊บก๊อ ข้าวสั้ม เป็นต้น

๒.๑.๕ ประเพณีและวัฒนธรรม^๖

ประเพณีที่สำคัญของชาวไทใหญ่เป็นการทำบุญทำทานเป็นหลัก กำหนดการจัดงานประจำปี เรียกว่า “หย่าสี่” ซึ่งตรงกับคำว่า “ราศี” ทั้ง ๑๒ เดือน หรือประเพณีสิบสองเดือน เช่น ประเพณีตานข้าวหย่าก๊อ กองโหล ปอยห่าน้ำ ปอยสลาก ปอยเหลินสิบเอ็ด หรืองานจองพารา ปอยเหลินสิบสอง โดยมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ ประเพณีปอยสา่งลองเป็นการบรรพชาสามเณรตามแบบไทใหญ่ และประเพณีสิบสองล่องมนผ่องไตหรือประเพณีลอยกระทงใหญ่เป็นประเพณีเก่าแก่ที่จัดขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และบูชาพระอุปคุต พระอรหันต์ตามความเชื่อ

๒.๑.๖ ความแตกต่างระหว่างไทใหญ่เหนือ-ไทใหญ่ใต้^๗

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดระหว่างไทใหญ่เหนือกับไทใหญ่ ใต้นอกจากภาษาและวัฒนธรรมหลายอย่างที่ได้รับอิทธิพลจากจีนคือเครื่องแต่งกาย ของผู้หญิงที่มี ลักษณะแตกต่างในแง่ของสีสันทัน รูปทรง และความหนาบางของเนื้อผ้า ชาวไทใหญ่ใต้ไม่นิยมโพกผ้านัก ในขณะที่ชาวไทใหญ่เหนือโพกผ้านวดสีขาวหรือสีดำหรือใช้หมวกทรง กระบอกสีดำ สูงราว ๔-๖ นิ้ว หากเป็นหญิงสาวไม่แต่งงานชาวไทใหญ่เหนือมักนุ่ง กางเกงสีดำ และถักผมหาคาครอบศีรษะ ประดับด้วยดอกไม้ แต่สาวชาวไทใหญ่มาว หรือไทใหญ่ใต้นุ่งซิ่นไม่คาดผมหมา นอกจากนี้ยังมีวิธีเรียกชื่อออกเป็นกลุ่มตามชื่อเมือง เช่น ชาวไทใหญ่เมืองมวจะถูกเรียกว่าเป็นชาวไทใหญ่มว หากเป็นเมืองอื่นๆ จะเรียกว่าเป็น ไทใหญ่เมืองวัน ไทใหญ่เมืองซอน ไทใหญ่เมืองหล้า เป็นต้น

แต่บางเมืองที่ไม่ใช่ชาวไทใหญ่ แต่ก็ได้รับเรียกชื่อว่าเป็นชาวไทใหญ่ด้วยเช่นเดียวกันเพราะได้ติดต่อกับชาวไทใหญ่มานานจนพูดภาษาไทใหญ่ได้และรับอิทธิพลพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทใหญ่ เช่น ไทใหญ่เมืองสา ซึ่งเป็นชาวอาขาง ชาวไทใหญ่จะเรียกว่า ไทใหญ่สาหรือไทใหญ่ดอย หมายถึง ชาวตะอางหรือ เต่ออาง เป็นต้น ชาวจีนฮั่นมักเรียกชาวไทใหญ่เหนือว่าเป็นไทใหญ่นา หรือไทใหญ่บก ซึ่งจะตรงข้ามกับไทใหญ่น้ำ (สุยไต) ซึ่งหมายถึงชาวไทใหญ่ในพม่า (บางครั้งก็หมายถึงชาวไทใหญ่ลื้อด้วย) และเรียกชาวไทใหญ่เขต หลินซาง กิ่งมั่ว เมืองต้ง ว่าเป็นพวกไทใหญ่ป่อง ในภาคเหนือของพม่า ยังมีชาวไทใหญ่คำตี้ ที่ยังคงใช้ช้างไถนา ส่วนในรัฐอัสสัมมีชาวไทใหญ่อาหม ไทใหญ่พ่าเก ไทใหญ่คำยั้ง ไทใหญ่โนรา ไทใหญ่อ้ายตอน ไทใหญ่ตุรง เป็นต้น ชาวไทใหญ่เหล่านี้สามารถจัดอยู่ในกลุ่มชาวไทใหญ่ ด้วยภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกันมาก ชาวไทใหญ่ส่วนมากทั้งในประเทศพม่า อินเดีย จีน และไทใหญ่นับถือพุทธศาสนามีอักษรเพื่อบันทึกเรื่องราวทางพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็น คัมภีร์พุทธศาสนาชาดก นิทาน ฯลฯ เรามักเรียกอักษรเหล่านี้ว่าอักษรไทใหญ่ แต่ชาวไทใหญ่มีชื่อเรียกอักษรของตนเองแตกต่างออกไป คือ หากเป็นอักษรไท

^๖ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ประเพณีและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เจเนซิส มีเดียคอม, ๒๕๒๐), หน้า ๘๕.

^๗ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ความแตกต่างระหว่างไทใหญ่เหนือ-ไทใหญ่ใต้, (กรุงเทพมหานคร: เจเนซิส มีเดียคอม, ๒๕๒๐), หน้า ๘๕.

ใหญ่ที่ใช้ในเขตจังหวัดใต้คง เป้าชน หลินซาง และชื่อ เหมมา จะเรียกว่า ตัวถ่วงออก หรือล็กถ่วงออก ด้วยรูปร่างของตัวอักษรที่เขียนด้วยก้านผักกูดหรือฟูกันจันมีลักษณะยาว สูง ในขณะที่หากเป็นอักษรไทใหญ่ที่ใช้ในพม่าจะเรียกว่า ตัวมน หรือ ตัวไทใหญ่ป่อง ด้วยมีรูปร่างกลมเช่นอักษรพม่า อักษรไทใหญ่ใหญ่จะมีรูปร่างต่างกันไปอีก กลายเป็น อักษรอาหม อักษรไทใหญ่พม่าและอักษรไทใหญ่คำตี้ เป็นต้น แต่ลักษณะพื้นฐานส่วนใหญ่จะเหมือนกันคือ มีจำนวนพยัญชนะ และสระใกล้เคียงกัน และไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์มาแต่เดิม หากมีแต่การเพิ่มเติมรูปพยัญชนะและวรรณยุกต์ภายหลัง พยัญชนะส่วนใหญ่มีเพียง ๑๖ – ๑๙ รูป และรูปวรรณยุกต์ ๔-๕ รูป

หากแต่ยังต้องคำนึงถึงมิติที่ซับซ้อนของการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ด้วยการรับรู้ถึงผู้คนที่อยู่ชายขอบในมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศาสนา วัฒนธรรม รวมทั้งผู้คนที่อยู่นอกการรับรู้ของสังคมส่วนใหญ่อีกด้วย

๒.๒ แนวคิดอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ในกรณีของชาติพันธุ์^๔ (Ethnic Identity) ซึ่งในทางลักษณะที่เป็นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (Historical Consciousness) ในแง่นี้ ความเป็นชาติพันธุ์มิใช่อะไรบางอย่างที่ถูกกำหนดจากเชื้อสายโดยกำเนิด หากแต่เป็นผลมาจากการจงใจเลือก กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มเลือกสรรประวัติศาสตร์ของตน เลือกที่จะหยิบยกเอาเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ มาตีความในลักษณะที่มีนัยสำคัญต่อชีวิตทางสังคมของตนเอง เหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านั้นกลายมาเป็นความจริง (Real History) หรือเป็นประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนกลุ่มนั้นในเวลาต่อมา ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนิยามอัตลักษณ์ของตนอย่างไรในบริบทของสำนึกทางประวัติศาสตร์ชุดหนึ่ง การทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ของตนอย่างไรในบริบทของสำนึกทางประวัติศาสตร์ชุดหนึ่งการทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนกลุ่มหนึ่งจึงควรเริ่มต้นจากการศึกษาสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มนั้น ๆ

ความเป็นชาติพันธุ์จึงมิใช่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยสายเลือดหรือโดยปัจจัยทางชีววิทยาในทางตรงกันข้าม กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองและในขณะเดียวกันก็ถูกนิยามด้วยสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ตนเองสร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ความเป็นชาติพันธุ์จึงมิใช่อะไรที่สำเร็จรูปและมีเยื่อหุ้มที่ตราตรึงไว้อย่างแน่นอนตายตัว หากแต่เป็นการจงใจเลือกที่จะบ่งชี้ตนเองกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในเวลาใดเวลาหนึ่งเพราะการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตน

ขวันดี สันติวุฒิเมธี กล่าวถึง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ไว้ว่าเป็นเครื่องหมายที่นำมาใช้สื่อถึงสำนึกทางชาติพันธุ์ เครื่องหมายเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีความคงเส้น คงวา แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้เรื่อย ๆ เพื่อรักษาสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนเองไว้ได้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่คนภายนอกสามารถรับรู้ได้ผ่านการมองเห็น รับฟัง สัมผัส และในเวลาต่อมาอัต

^๔ เกียรติก้อง ศิลปะสนธยานนท์, ศิลปศาสตร์ สาขาภูมิศาสตร์ศึกษา, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕.

ลักษณะที่เกิดขึ้นอาจทำหายหรือประนีประนอมกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่แวดล้อมโดยกระบวนการทั้งหมดเป็นไปเพื่อรักษาสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนให้ดำรงต่อไป

ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์ว่า สิ่งที่ทำให้รู้ว่าเป็นพวกเรา แตกต่างจากพวกเขา หรือพวกเขาคือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียวแต่อาจมีหลาย อัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเราพวกเรา อัตลักษณ์มิใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมี “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดขึ้นควบคู่กันไปการสร้างอัตลักษณ์เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อน หลากหลายไม่หยุดนิ่งตั้งแต่อดีตสันนิษฐานว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ณ ช่วงเวลาเดียวกันที่มีการติดต่อสัมพันธ์ในเชิงซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของ จนถึงการรบฆ่าฟัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิбыืมและผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกันกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” และ “ความต่าง” จึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาอย่างสิ้นเชิงและการหยิбыืมมาบางส่วนจากวัฒนธรรมอื่นมาทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมา

อัตลักษณ์ให้ความรู้สึกนึกคิดต่อบุคคลที่มีวัฒนธรรมร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ว่า “ฉันคือใคร” มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการหล่อหลอมความเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตนอย่างไร การที่เรารู้จักความเป็นตัวตนจะทำให้เกิดความสำนึกทางชาติพันธุ์และแสดงออกในรูปแบบของการดำเนินวิถีชีวิตหรือกิจกรรมทางสังคมอันเป็นรูปธรรมที่บุคคลภายนอกสามารถมองเห็นและรับรู้โดยวิธีต่าง ๆ อัตลักษณ์อาจไม่ใช่การสร้างวัฒนธรรมของตนเอง โดยบริสุทธิ์หากแต่มีการหยิбыืมต่างวัฒนธรรมมาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมตนเองก็เป็นได้ การศึกษารูปแบบศิลปะการแสดงจำาดไต่เนี่ยยังมองเห็นถึงเรื่องของการดำรงอัตลักษณ์ในชาติพันธุ์และการแสดงออกสู่พื้นที่สาธารณะเพื่อที่จะแสดงความเป็นตัวตนให้สังคมภายนอกรู้จักผ่านการแสดงจำาดไต่ที่ประกอบด้วยการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ การแต่งกาย ภาษา ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ศิลปะการแสดง ประเพณีที่หล่อหลอมเกิดเป็นอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติในลักษณะการแสดงโดยใช้จำาดไต่เป็นสื่อเพื่อเป็นตัวอธิบายความเป็นอัตลักษณ์

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สำนึกวัฒนธรรมศึกษาให้ความสนใจอย่างมาก และได้เชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวนี้เข้ากับแนวคิดอื่น ๆ เช่น อำนาจ การสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อันที่จริงก่อนหน้านี้ได้มีนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ให้ความสนใจศึกษาเรื่องอัตลักษณ์อยู่แล้ว เริ่มตั้งแต่การให้คำนิยาม ศึกษากระบวนการก่อตัวและคลี่คลาย ศึกษาหน้าที่อัตลักษณ์ เป็นต้น

คำนิยามว่า อัตลักษณ์ต้องเป็นกระบวนการแบบเหรียญ ๒ ด้าน ด้านหนึ่งคือ การรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน (Self-ascription) และในอีกด้านหนึ่ง คนอื่นก็ต้องรู้สึกเช่นนั้นด้วย (Ascription by other) อัตลักษณ์จึงเป็นความพยายามที่จะสร้างขอบเขตที่ชัดเจนของบุคคล คือตอบคำถามให้ได้ว่า “เราเป็นใคร และเราแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร ตรงไหน” นอกจากคำถามหลักเหล่านี้ก็จะมีคำถามย่อยอื่น ๆ ตามมาเป็นชุด ๆ เช่น มีใครเป็นพวกเดียวกับเราบ้าง เราอยู่ที่ไหน เรามีที่ทางอย่างไร เรามีความสัมพันธ์กับใคร คนอื่นสัมพันธ์กับพวกเราอย่างไร

หลังจากคำนิยามแล้ว ในขั้นต่อมาก็คือ การศึกษาว่ากระบวนการต่อตัวของอัตลักษณ์นั้นเป็นอย่างไร Barker กล่าวว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่เรื่องที่ติดตัวมากับธรรมชาติ (Anti-essentialism) หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (Socially construction) และอัตลักษณ์นี้เกิดขึ้นได้จากปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น เวลาที่มีใคร “บอก” ว่า เราเป็นคนอย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า อัตลักษณ์เกิดมาจากการสังสมผลิตของวาทกรรม (Product of discourse) เช่น เราว่าอัตลักษณ์ของเราในฐานะผู้หญิงต้องเป็นอย่างไร เพราะเราได้ยินคนพูดถึงเราว่า “เป็นลูกผู้หญิง เขาไม่กระโดดกระเดกเขาต้องเรียบร้อยเขาต้องรู้จักการบ้านการเรือน...” หรือกล่าวในภาษาของ L. Althusser ก็จะต้องพูดว่า อัตลักษณ์ (Subjectivity) เกิดเนื่องจากบรรดาสถาบัน/ตัวแทนสถาบันต่าง ๆ พากัน “เรียก” (Interpellation) “ตัวเรา” ให้กลายเป็น “ตัวตน” (Subject) ขึ้นมา เช่น “นี่หนู” อัตลักษณ์ของเด็ก เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนา

แนวคิดในเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนาตามหลักการที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจะมีได้กล่าวถึงคำว่า “สิทธิ” ไว้โดยตรงก็ตาม แต่ก็มีได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาจะมีได้ให้ความสำคัญแก่สิทธิเสรีภาพความเสมอภาคเท่าเทียมในสังคม แต่ในทางกลับกันหลักการทางพระพุทธศาสนาจะเน้นถึงคำว่าสิทธิไปในทางที่เป็นสิ่งที่สูงส่งจำเป็นยิ่งในการดำรงตนอยู่ในพระพุทธศาสนา^๙ การนิยามความหมายของคำว่าสิทธินี้ เพื่อเชื่อมโยงกับหลักการทางพระพุทธศาสนา

๒.๓.๑ ความหมายของสิทธิ

คัมภีร์พระอภิธรรมบทาขณีย์ ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” หรือ “อิทธิ” ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น และ คำว่า “อิทธิบาท” ได้แก่ ผัสสะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ ของบุคคล ผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทิทธิบาท วิริยิทธิบาท จิตติอิทธิบาท วิมงสิทธิบาท เป็นต้น^{๑๐}

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงสิริวัฒน์ นิยามคำว่า “สิทธิ” ไว้ว่า แม้แต่การแสดงออกถึงการครอบครองทรัพย์ที่ตนเป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิซึ่งหมายถึงสิ่งที่ตนสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามความต้องการ^{๑๑}

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) นิยามคำว่า “สิทธิ” มาจากคำในภาษาบาลี ซึ่งโดยทั่วไปนั้น “สิทธิ” หมายถึงอำนาจอันชอบธรรมที่จะอ้างหรือเรียกร้องเอาได้^{๑๒} ความหมายโดยรวมของสิทธิเสรีภาพ

^๙ พระมหาหมรรณพพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๗-๑๒๘.

^{๑๐} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๒๕๓/๑๗๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๕๓/๓๕๑.

^{๑๑} สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงสิริวัฒน์, พระคัมภีร์อภิธานนปทีปิกา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๐๗.

อีกนัยหนึ่ง คำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมหรือความสามารถที่จะกระทำการได้โดยชอบธรรม สิทธิของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับโดยธรรมเนียมประเพณีหรือกฎหมาย เพราะฉะนั้นอำนาจอื่นแม้กระทั่งอำนาจของรัฐจะก้าวก่ายในสิทธิของบุคคลไม่ได้

ส่วนคำว่า “เสรีภาพ” หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำการใด ๆ ได้ตามปรารถนา แต่มีขอบเขตอำนาจจำกัดว่า การกระทำนั้นๆ ต้องไม่ละเมิดกฎหมายหรือสิทธิของบุคคลอื่น เสรีภาพนั้นเป็นเครื่องมือ เพื่อจะสร้างและใช้โอกาส คนที่มีโอกาส คือคนที่ไม่ถูกปิดกั้น แต่ก่อนนี้โอกาสไม่มี คือไม่มีเสรีภาพ เพราะถูกปิดกั้น ศักยภาพที่มีอยู่ของแต่ละคนไม่สามารถออกมาเป็นส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม แต่ตอนนี้เรามีเครื่องมือ คือเสรีภาพมาเป็นตัวช่วยเปิดโอกาส ให้ศักยภาพของเรามีช่องทางออกไปเป็นประโยชน์ได้จริง^{๑๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของสิทธิเสรีภาพโดยวางหลักการอธิบายไว้ ๒ ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นสิทธิที่พูดถึงการกระทำว่าการกระทำอย่างไรเป็นสิทธิเสรีภาพ ลักษณะที่สองพูดถึงผลของการปฏิบัติที่ในสิทธิเสรีภาพ

ลักษณะแรก กรอบการอธิบายตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎกที่แบ่งการใช้สิทธิออกเป็น ๓ ระดับ^{๑๔} คือ ระดับต่ำ ระดับกลาง และระดับสูง

๑) ระดับต่ำ หมายถึง การมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ เป็นการกระทำ การแสดงออกที่เปิดโอกาสให้เลือก เช่นเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ เป็นต้น อันมีขอบเขตอยู่ที่ความเป็นส่วนตน

๒) ระดับกลาง หมายถึง การมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำตามใจชอบแต่ไม่กระทบสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นเป็นการกระทำ เป็นการแสดงออกของผู้ที่พร้อมที่จะฝึกฝนตนเอง มีขอบเขตอยู่ที่กรอบศีลธรรมเป็น การกระทำแบบมีเงื่อนไข

๓) ระดับสูง หมายถึง การใช้สิทธิเสรีภาพที่พร้อมที่จะให้โอกาสแก่คนอื่น เป็นการกระทำที่ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นทาสของกิเลสใด ๆ เป็นการกระทำของผู้มีพรหมวิหาร ๔ เช่น พระอริยเจ้า เป็นต้น

ลักษณะที่สอง ใช้สิทธิเสรีภาพในความหมายที่เป็นผลของการปฏิบัติหมายถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทำให้หลุดพ้นจากความบีบคั้นทางกายหรือวัตถุหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคมทางจิตทางปัญญาทำให้มีอิสระภาพ กรอบการอธิบายตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎกที่ได้แบ่งสิทธิเสรีภาพออกเป็น ๔ ประเภท^{๑๕} ซึ่งหมายถึงการได้รับสิทธิเสรีภาพใน ๔ ด้าน คือ

^{๑๒} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๗๐.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๗-๙.

^{๑๕} P.A. Payutto, *Buddhist Solutions for the Twenty-first Century*, (Bangkok: Buddhadhamma Foundation, ๑๙๙๔), pp. ๕๐-๕๑.

๑) **สัทธิเสรีภาพทางกาย** ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากการขาดแคลนอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค มีสุขภาพดี

๒) **สัทธิเสรีภาพทางสังคม** ได้แก่ การไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่อยู่ท่ามกลางความรุนแรง การก่อการร้าย และภัยสงคราม

๓) **สัทธิเสรีภาพทางอารมณ์ หรือทางจิต** ได้แก่ การไม่ถูกอำนาจกิเลสครอบงำ การมีคุณภาพจิต เช่น มีความเมตตากรุณา มีสุขภาพจิตดีสดชื่นแจ่มใส

๔) **สัทธิเสรีภาพทางปัญญา** ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากความไม่รู้ มีความรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เป็นปัญญาของผู้บรรลุธรรม

ในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของคำว่า “สัทธิ” ว่ามาจากคำว่า “ส” หรือ “สก” รวมกับคำว่า “อิทธิ” ส หรือ สก นั้น แปลว่า ตนเอง หรือ ในตนเอง ส่วนคำว่า อิทธิ แปลว่า ฤทธิ์ หรือ การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น^{๑๖} โดยเฉพาะหลักการทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงหลักธรรมที่เป็นบาทฐานแห่งความสำเร็จว่า ได้แก่ อิทธิบาท ๔^{๑๗} คือคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในที่ต่างๆ เป็นจำนวนมากและทรงสรรเสริญว่ามีคุณค่ามาก ซึ่งก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ก็ทรงบำเพ็ญเพียรด้วยอิทธิบาท อันมีความหมายโดยกว้างคือ

๑) **ฉันทะ** ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะกระทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒) **วิริยะ** ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

๓) **จิตตะ** ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

๔) **วิมังสา** ความไตร่ตรองหรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อสงสัยย่อมนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์แก้ไขปรับปรุง

รวมความว่า **สัทธิ** ในทางพระพุทธศาสนามาจากคำว่า อิทธิ ที่แปลว่า ความสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง หรือความเข้าถึง อีกนัยหนึ่งหมายถึงอำนาจอันชอบธรรม ความสามารถที่จะกระทำการได้โดยชอบธรรม สัทธิของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับโดยธรรมนิยมประเพณีหรือกฎหมาย เพราะฉะนั้นอำนาจอื่นแม้กระทั่งอำนาจของรัฐจะก้าวภายในสัทธิของบุคคลไม่ได้

^{๑๖} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๓๐/๓๐๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๓๐/๓๐๒, พระมหามหรรณพพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตา นนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสัทธิของจอห์นล๊อค กับพุทธปรัชญาเถรวาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๘.

^{๑๗} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๘๗/๑๘๒, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๗/๒๑๘, ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๔๗/๒๒๒, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๕๒, ส.ม. (บาลี) ๑๙/๘๑๓/๒๒๑, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๑๓/๓๗๗.

๒.๓.๒ บ่อเกิดสิทธิในพระพุทธศาสนา

คำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ของโลก ก็ได้ทรงเผยแผ่ความคิดเช่นนี้มาตั้งแต่สมัยพระพุทธองค์ดังปรากฏในหลักคำสอนของทางพุทธศาสนา หลายแห่งจะพบว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์ทุกคนมีความเคารพในเรื่องสิทธิมนุษยชน เช่น ในเรื่อง การเลิกชั้นวรรณะ การเลิกทาส การห้ามใช้กฎหมายย้อนหลัง การค้าขายมนุษย์ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์เลิกดูหมิ่นเหยียดหยามกัน โดยถือเอาวรรณะเป็นเครื่องแบ่ง ชั้นวรรณะกันอย่างรุนแรง พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เลิกความคิดในเรื่องชั้นวรรณะโดยสิ้นเชิง เช่น ในสัล วิมังสาตก ทรงตรัสว่า “ชาติและผิวพรรณเป็นของเปล่าประโยชน์ ทราบมาว่า ศิลเท่านั้นประเสริฐสุด บุคคลไม่มีสีล มีเพียงสุตะเท่านั้น ย่อมไม่มีความเจริญ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล และคนเท ขยะ ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้วย่อมเป็นผู้เสมอกันในเทวโลก”^{๑๘}

ในกัณณกัตถลสูตร^{๑๙} พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “วรรณะทั้ง ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วก็ชื่อว่าเสมอกัน” เรื่องความเสมอภาคนี้ปรากฏให้เห็นชัดแจ้งในเรื่องธรรมวินัย คือ ภิกษุใดบวชก่อนจะได้รับความเคารพจากผู้บวชทีหลัง แม้ผู้บวชทีหลังจะเกิดในสกุลหรือวรรณะที่สูง กว่าก็ตาม ตัวอย่างในสมัยพุทธกาล ก็เช่นพระราหุลซึ่งเป็นพระราชโอรส เมื่อบวชเป็นสามเณรก็ต้องให้ ความเคารพแก่ผู้บวชก่อนเช่นกัน หรืออย่างเช่นเรื่องการเลิกทาส พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ พุทธศาสนิกชนเลิกทาสเสียเพราะในสมัยโบราณ ได้มีการนำคนมาซื้อขายเป็นทาสเพื่อนำ คนไปทำงาน ทาสนี้ถือได้ว่าไม่มีสิทธิเหมือนบุคคลอื่นๆ บางแห่งเช่นสมัยโรมันถือว่าทาสเป็นพลเมืองชั้นสองเท่านั้น ซึ่ง เป็นการเหยียดหยามศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างรุนแรง พุทธศาสนาไม่สนับสนุนให้มีทาส และให้ศาสนิกชน เลิกมีทาส เช่น ในพระวินัยปิฎก พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งห้ามภิกษุ ภิกษุณีมีทาสไว้คอยรับใช้ว่า “ภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุณีทั้งหลายไม่พึงใช้ทาสให้ปรนนิบัติ... ไม่พึงใช้ทาสีให้ปรนนิบัติ... ไม่พึงใช้กรรมกรชายให้ ปรนนิบัติ... ไม่พึงใช้กรรมกรหญิงให้ปรนนิบัติ... ไม่พึงใช้สัตว์ดิรัจฉานให้ปรนนิบัติ... รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุก กฏ”^{๒๐} ในพระวินัยปิฎก พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสว่า ทาสที่มาบวชแล้วได้รับสิทธิทั้งปวงเท่าเทียมกับ ภิกษุอื่น^{๒๑} และในพระสุตตันตปิฎกพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนว่าอุบาสกควรงดเว้นการค้าทาส^{๒๒} เป็น ต้น

การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพื่อให้คนมีสิทธิเสรีภาพไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะไม่ปิด กั้นการเรียนรู้ เกิดมาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังพุทธวจนะที่ทรงประกาศต่อพระอรหันต์ ๖๐ องค์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อ

^{๑๘} ขุ.ชา.ปญจก. (บาลี) ๒๗/๖๖/๑๒๕, ขุ.ชา.ปญจก. (ไทย) ๒๗/๖๖/๒๑๒.

^{๑๙} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๗๘/๓๕๙, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๘/๔๖๓.

^{๒๐} วิ.จู. (บาลี) ๗/๔๑๗, ๔๓๖/๒๔๙, ๒๖๙, วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๑๗, ๔๓๖/๓๓๙, ๓๗๐.

^{๒๑} วิ.มหา. (บาลี) ๔/๙๗/๑๑๐, วิ.มหา. (ไทย) ๔/๙๗/๑๕๑.

^{๒๒} อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๙๘/๒๓๐, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๙๘/๓๐๘, อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๗/ ๔๓๐, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๙๕.

ประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่ทวยเทพและมนุษย์”^{๒๓} ผู้วิจัยเห็นว่าควรทำความเข้าใจให้ตรงกันในความหมายที่ประสงค์จะเอาไปใช้ในการอธิบายความหมายของสิทธิเสรีภาพพระธรรมปิฎกโดยวางหลักการอธิบายไว้ ๒ ลักษณะ **ลักษณะแรก** เป็นสิทธิเสรีภาพที่พูดถึงการกระทำว่าการกระทำอย่างไรเป็นสิทธิเสรีภาพ **ลักษณะที่สอง** พูดถึงผลของการปฏิบัติที่ให้สิทธิเสรีภาพ

ลักษณะที่ ๑ กรอบการอธิบายตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎกที่แบ่งการใช้สิทธิออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับต่ำ ระดับกลาง และระดับสูง^{๒๔}

๑) ระดับต่ำ หมายถึง การมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ เป็นการกระทำ การแสดงออกที่เปิดโอกาสให้เลือก เช่น เลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ เป็นต้น อันมีขอบเขตอยู่ที่ความเป็นส่วนตน

๒) ระดับกลาง หมายถึง การมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำตามใจชอบแต่ไม่กระทบสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นเป็นการกระทำ เป็นการแสดงออกของผู้ที่พร้อมที่จะฝึกฝนตนเอง มีขอบเขตอยู่ที่กรอบศีลธรรมเป็น การกระทำแบบมีเงื่อนไข

๓) ระดับสูง หมายถึง การใช้สิทธิเสรีภาพที่พร้อมที่จะให้โอกาสแก่คนอื่น เป็นการกระทำที่ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นทาสของกิเลสใด ๆ เป็นการกระทำของผู้มีพรหมวิหาร ๔ เช่น พระอริยเจ้า เป็นต้น

ลักษณะที่ ๒ ใช้สิทธิเสรีภาพในความหมายที่เป็นผลของการปฏิบัติหมายถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทำให้หลุดพ้นจากความบีบคั้นทางกายหรือวัตถุหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคมทางจิตทางปัญญาทำให้มีอิสรภาพ ผู้วิจัยขอใช้กรอบการอธิบายตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎกที่ได้แบ่งสิทธิเสรีภาพออกเป็น ๔ ประเภท ซึ่งหมายถึงการได้รับสิทธิเสรีภาพใน ๔ ด้าน^{๒๕} คือ

๑) สิทธิเสรีภาพทางกาย ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากการขาดแคลนอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค มีสุขภาพดี

๒) สิทธิเสรีภาพทางสังคม ได้แก่ การไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่อยู่ท่ามกลางความรุนแรง การก่อการร้าย และภัยสงคราม

๓) สิทธิเสรีภาพทางอารมณ์ หรือทางจิต ได้แก่ การไม่ถูกอำนาจกิเลสครอบงำ การมีคุณภาพจิต เช่น มีความเมตตา กรุณา มีสุขภาพจิตดีสดชื่นแจ่มใส

๔) สิทธิเสรีภาพทางปัญญา ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากความไม่รู้ มีความรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เป็นปัญญาของผู้บรรลุนิพพาน พระพุทธศาสนาต้องการให้พุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีความเชื่อ แต่ไม่ต้องการให้เชื่ออย่าง 맹าย ไร้เหตุผลที่ปราศจากปัญญาพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบ ทรงให้สิทธิในการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเสียก่อนค่อยเชื่อ

^{๒๓} วิมพา. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗, วิมพา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๗-๙.

^{๒๕} P.A. Payutto, Buddhist Solutions for the Twenty - first Century, (Bangkok: Buddhaddhamma Foundation, ๑๙๙๔), pp. ๕๐-๕๑.

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาได้อ้างถึงการมีสิทธิโดยมีเหตุผลบนพื้นฐานที่ชอบธรรมสิ่งนั้นเป็นของของตนพระพุทธศาสนาได้อ้างเหตุผลพื้นฐานที่ชอบธรรมในการมีสิทธิในสิ่งใด ๆ ว่า

๑) สิ่งนั้นเป็นของของตน หลักการนี้ระบุสิ่งที่คู่มาับความเป็นมนุษย์หรือที่มนุษย์ เป็นเจ้าของโดยธรรมชาติ

๒) สิ่งนั้นอาศัยตนเกิดขึ้น หรือที่ตนเป็นเจ้าของจากการแสวงหา มนุษย์เป็นผู้ใช้เจตจำนงและ หยาดเหงื่อแรงงานของตนแสวงหา มา เช่น การสร้างหรือประดิษฐ์ การใช้แรงงานแลกรมา

๓) เป็นสิทธิที่เกิดจากเข้าไปมีส่วนร่วม หรือการให้ความเห็นร่วมกับสังคม ส่วนหนึ่งของ ความเห็นร่วมทางสังคมคือปัจเจกชน แต่ละปัจเจกชนจึงมีสิทธิที่เกิดมาจากการเข้ามีส่วนร่วม^{๒๖}

รวมความว่า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์เลิกล้มความยึดมั่นเหยียดหยามกัน โดยถือเอาวรรณะ เป็นเครื่องแบ่งชั้นวรรณะกันอย่างรุนแรง ทรงสั่งสอนให้เลิกความคิดในเรื่องชั้นวรรณะโดยสิ้นเชิง เพราะ บุคคลจะประเสริฐได้นั้นขึ้นอยู่กับว่าตนมีศีลหรือไม่ ไม่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ผิวพรรณวรรณะแต่อย่างใด หาก ไม่มีศีลก็หมดความเจริญ ศีลเท่านั้นเป็นของประเสริฐสุด กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล และคน เทชยะ ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้วย่อมเป็นผู้เสมอกันในเทวโลกทุกประการ เป็นความคิดที่ถือว่า มนุษย์ เกิดมาเท่าเทียมกัน โดยสิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่ สิทธิใน ชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะหาความสุข วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่ใช้เหตุผลยอมรับว่าเป็น หลักการที่ดีและเชื่อว่าจะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้อย่างสันติและมีความสุข

๒.๓.๓ ประเภทของสิทธิ

ประเภทของสิทธิขั้นพื้นฐานของการเป็นเจ้าของอย่างชอบธรรมตามวิธีการทำให้สามารถ จำแนกสิทธิออกได้อย่างมากมาย ในที่นี้ผู้วิจัยจะได้แบ่งสิทธิตามพื้นฐานข้างต้นออกเป็น ๒ ประเภท^{๒๗} คือ

๑) สิทธิตามธรรมชาติ ได้แก่ สิทธิในชีวิต ๒) สิทธิทางสังคม ได้แก่ สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคม

ก. สิทธิตามธรรมชาติ

การยอมรับสิทธิตามธรรมชาติเกิดจากเหตุผลว่าเพราะเป็นสิ่งที่มีมนุษย์มีพร้อม ๆ กับสภาวะ แห่งมนุษย์ ไม่ใช่เพราะการตกลงกันของสังคม สังคมเพียงแต่ยอมรับถึงคามมีอยู่ของมนุษย์ หมายถึง ชีวิต ความเสมอภาคและอีกส่วนหนึ่ง คือสิทธิทางธรรมชาติ^{๒๘} มีผู้รู้ได้ให้ทรรศนะดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติไว้ว่า แนวความคิดเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนาวางอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ หรือ

^{๒๖} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม: ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒๗-๒๒๙.

^{๒๗} พระมหาพรหมพรหมพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของ จอห์นล๊อค กับพุทธปรัชญาเถรวาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๗.

^{๒๘} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม: ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๓๒.

อีกนัยหนึ่งสิทธิมนุษยชนก็คือสิทธิตามธรรมชาตินั่นเอง ทั้งสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิมนุษยชนในทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มิได้อยู่จริงในตัวบุคคล สิ่งนี้มนุษย์ได้มาพร้อมการถือกำเนิดซึ่งอาจจำแนกสิทธิตามธรรมชาติออกเป็นสองส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือ สิทธิตามธรรมชาติแบบปฐมภูมิ (primary natural right) ส่วนที่สองคือ สิทธิตามธรรมชาติแบบทุติยภูมิ (secondary natural right) สิทธิตามธรรมชาติแบบปฐมภูมิคือสิทธิที่เป็นพื้นฐานที่สุด ส่วนสิทธิตามธรรมชาติแบบทุติยภูมิ คือ สิทธิที่วางอยู่บนพื้นฐาน กล่าวคือสิทธิธรรมชาติแบบปฐมภูมินั้นเมื่อกล่าวว่าเราเป็นเจ้าของชีวิตของเรา สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิสุดท้ายที่ไม่อาจสับคั่นหารากฐานต่อไปได้อีก ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติแบบปฐมภูมิในทฤษฎีของพระพุทธศาสนา สิทธิร่างกายและชีวิตเป็นสิทธิพื้นฐาน เป็นสิทธิสุดท้ายที่ไม่ต้องอิงอาศัยอยู่กับรากฐานใด ๆ การที่มนุษย์เป็นเจ้าของร่างกายและชีวิตตนเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ต้องการเหตุผล และคำอธิบายใด ๆ มาสนับสนุนทั้งสิ้น สิทธิร่างกายและชีวิตนี้เป็นสิทธิปฐมภูมิ เมื่อเราใช้ร่างกายนี้สร้างผลผลิตใด ๆ ขึ้นมาก็ตามย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติอย่างเต็มที่ในผลผลิตนั้น สิทธิในผลผลิตอันเกิดจากแรงงานนี้เป็นสิทธิทุติยภูมิ^{๒๙}

๑) สิทธิในชีวิตของมนุษย์

สิทธิในชีวิต หมายถึง สิทธิที่จะดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม เป็นสิทธิของมนุษย์ในทางจริยธรรมถือว่าเป็นสิทธิที่สำคัญมากเป็นลำดับแรก เพราะถือได้ว่าเป็นสิทธิแรกของมนุษย์ มีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องมีชีวิตอยู่ ถ้าไม่มีชีวิตอยู่สิทธิอย่างอื่นก็จะไม่มี ทุกคนควรยอมรับศักดิ์และสิทธิแห่งชีวิตซึ่งจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบ

สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิที่ปัจเจกบุคคลมีอยู่ในสภาวะธรรมชาติมาตั้งแต่เกิดไม่อาจพรากไปจากบุคคลได้ เป็นสิทธิที่ได้รับหลักประกันโดยบทบัญญัติของกฎหมายของรัฐมีความจำเป็นในการดำรงอยู่ของมนุษย์และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่แห่งให้เกิดว่ามนุษย์มีอิสระเสรีที่จะกำหนดเจตจำนงตามที่ตนประสงค์การพิจารณาสิทธิของชีวิตจะพิจารณาดังนี้^{๓๐}

สิทธิที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นอำนาจที่บุคคลสามารถที่จะกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ ก็ได้แล้วแต่บุคคลนั้นเลือกที่จะกระทำและผู้อื่นไม่มีหน้าที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในเรื่องนั้นๆ เช่น เมื่อเจ็บป่วยแต่ไม่ต้องการไปรับการรักษาจากแพทย์ แพทย์ไม่มีอำนาจใด ๆ ที่จะไปทำการรักษาถึงแม้แพทย์จะมีหน้าที่ช่วยชีวิตมนุษย์ก็ตามสิทธิในชีวิตมนุษย์เป็นการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยมีอิสระและเสรีภาพที่จะทำการต่าง ๆ ตามสิทธิที่เราเป็นผู้เลือกเอง จากเหตุผลข้างต้นมนุษย์มีสิทธิในร่างกายการที่มนุษย์เป็นเจ้าของร่างกายมนุษย์สามารถที่จะเลือกใช้

สิทธิที่ได้รับการมอบหมายเป็นสิทธิที่จะต้องกระทำตามสิ่งที่ได้รับมอบหมายจะปฏิเสธไม่กระทำไม่ได้ สิทธิในกรณีนี้สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกันคือ หน้าที่และสิทธิ ตัวอย่างเช่น เมื่อเกิดเป็นผลเมืองของ

^{๒๙} สมภาร พรหมทา, **พุทธปรัชญา มนุษย์สังคม และปัญหาจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓๒-๓๓๓.

^{๓๐} สุภาณี ทวีพัฒนานนท์, “สิทธิที่จะตายของผู้สูงอายุ: ปัญหาจริยธรรม”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙-๓๑.

ประเทศไทย และมีสิทธิตามสถานภาพของพลเมืองไทยสิ่งที่ตามมาคือ ต้องมีหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีและประพฤติกฎหมายไม่ได้

ในทางกลับกันถ้าสิทธิในชีวิตเป็นสิทธิที่ได้รับมอบหมายมนุษย์ก็ต้องมีชีวิตอยู่ตามที่ได้รับมอบหมาย มนุษย์ก็ต้องมีชีวิตอยู่เท่าที่จะอยู่ได้เนื่องจากชีวิตเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สิทธิในลักษณะนี้มนุษย์มีหน้าที่รักษาชีวิตให้คงอยู่จะละทิ้งสิทธิที่ได้รับมอบหมายมาไม่ได้ สิทธิในชีวิตแยกเป็น ๑) สิทธิที่จะดำรงชีวิต (สิทธิที่จะมีชีวิต) ๒) สิทธิที่จะยุติชีวิต (การฆ่าตัวตาย) สิทธิในชีวิตดังกล่าวนี้เป็นสิทธิของผู้ป่วยในการตัดสินใจดังนั้นการทำให้ผู้ป่วยตายอย่างสงบ หรือการฆ่าตัวตายโดยช่วยเหลือของแพทย์ และการยุติเครื่องช่วยชีวิตไม่ว่าจะเป็นการยับยั้งหรือการเพิกถอน^{๓๑}

หลักสิทธิในชีวิต เป็นสิทธิที่ติดตัวของบุคคลมาตั้งแต่กำเนิด เป็นสิทธิของแต่ละบุคคลที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ สิทธิในชีวิตดังกล่าวนี้ไม่อาจถูกพรากไปจากบุคคลได้เป็นสิทธิที่ได้รับหลักประกันโดยบทบัญญัติตามกฎหมายของรัฐของแต่ละประเทศ คือ ปณณญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน ข้อที่ ๓ ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีภาพและในความมั่นคงแห่งร่างกาย” กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ ข้อที่ ๖ วรรค ๑ ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตมาแต่กำเนิด สิทธินี้ต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย บุคคลจะต้องไม่ถูกทำให้เสียชีวิตโดยอำเภอใจ” ส่วนในด้านรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๓๑ ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรมหรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามในวรรคนี้”^{๓๒} จากข้อความในเบื้องต้นนี้ทำให้เห็นได้ว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพโดยธรรมชาติของตนในการดำรงชีวิต หรือมีสิทธิเต็มบริบูรณ์ในชีวิตของตนเอง

สิทธิในชีวิตนี้ยังถือได้ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระที่จะกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์ จากการที่มนุษย์มีเจตจำนงโดยอิสระในอันจะสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง หรือพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการเคารพในการสิทธิในชีวิตของบุคคลแต่ละบุคคลจึงต้องเคารพในขอบเขตปริมณฑลส่วนบุคคล และด้วยเหตุนี้สิทธิในชีวิตจึงเป็นรากฐานอันสำคัญของมนุษย์^{๓๓}

^{๓๑} จุฑามาศ บุญบาล, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิผู้ป่วยในการปฏิเสธการรักษาพยาบาลในวาระสุดท้ายของชีวิต” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๓๒} ดารณี ภัทรมังกร, “สิทธิของบุคคลในการแสดงความจำนงที่จะตายอย่างสงบ” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๓๓} บรรจง สิงคะเนติ, **หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๓), หน้า ๘๗.

ส่วนในด้านพระพุทธศาสนา คำว่า **สิทธิในชีวิต** ไม่มีการบันทึกไว้อย่างชัดเจนในคัมภีร์ทางพระไตรปิฎก แต่เป็นที่เข้าใจกันว่า พระพุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับสิทธิบางประการที่มนุษย์ทุกคนควรเคารพ และไม่ควรละเมิดซึ่งกันและกัน พระพุทธองค์ได้บัญญัติศีลห้าประการเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิพื้นฐานในชีวิตนั้น เมื่อพระพุทธองค์ทรงอธิบายถึงสิทธิในชีวิต พระพุทธได้ทรงตรัสกับพราหมณ์และคหบดีชาวเวฬุทวารคามทั้งหลายเหล่านั้นว่า...

เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ข้อที่บุคคลพึงปลงชีวิตเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึงปลงชีวิตผู้อื่น ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร^{๓๔}

จะเห็นได้ว่า เมื่อตรัสถึงศีลห้าข้อการพรากชีวิตสัตว์ พระพุทธองค์ทรงพยายามให้แต่ละบุคคลเคารพสิทธิในชีวิตผู้อื่นด้วย เหมือนกับชีวิตของตนเอง เพราะมนุษย์มีธรรมชาติในการต้องการชีวิตที่มีแต่ความสุข และหลีกเลี่ยงความทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น ทุกชีวิตเห็นคุณค่าในชีวิตว่าสามารถนำพาตนเองไปสู่บรมสุข จึงมีความรักและหวงแหนสิ่งที่มีค่านี้

อาจจะมีคนโต้แย้งว่าคำตรัสของพระพุทธองค์ หมายถึงมนุษย์ที่กำลังกำเนิดออกมาเป็นตัวตนแล้ว แต่จากหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ชีวิตมนุษย์หมายถึง ชันธ์ห้า คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่ความครบถ้วนของชันธ์ ดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น พระพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีสิทธิในการมีชีวิตเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของกลลະ หรือมนุษย์ที่กำลังกำเนิดออกมาเป็นตัวตน ทุกชีวิตล้วนรักและหวงแหนในชีวิตของตนเอง ความรักต่อชีวิตนี้จะต้องไม่นำไปสับสนกับหลักอนัตตาที่ว่าด้วยความไม่มีตัวไม่มีตนของมนุษย์ จึงไม่สมควรยึดติดต่ออัตตานี้ หลักอนัตตาเป็นปรมัตถธรรม แต่หลักการของสิทธิในชีวิตมนุษย์เป็นเรื่องของโลกียธรรม ดังนั้นการอธิบายทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับชีวิตจึงเป็นการอธิบายในระดับโลกียธรรมเท่านั้น

รวมความว่า ในทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับชีวิตและการทำลายชีวิต มนุษย์เป็นตัวของตัวเอง จะดีจะชั่วก็เพราะตัวเอง การที่มนุษย์สามารถบังคับบัญชาตัวเองให้เป็นไปอย่างไรก็ได้ตามที่ต้องการนั้นแสดงว่าเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง และในฐานะเจ้าของชีวิตมนุษย์ย่อมมีสิทธิในชีวิตนั้น^{๓๕} สิทธิดังกล่าวนี้อาจจำแนกได้เป็นสองส่วนหลักๆ ด้วยกัน คือ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่และสิทธิที่จะตาย ตัวอย่างปรากฏในพระวินัยแม้จะมีการเอาผิดภิกษุที่พยายามทำลายชีวิตตนเองแต่ไม่สำเร็จ แต่ความผิดนั้นก็เพียงอาบัติทุกกฏที่ถือว่าเป็นอาบัติที่เบาที่สุด และที่ทรงเอาผิดก็ไม่ใช่เพราะสาเหตุการทำลายชีวิตแต่เพราะสาเหตุอื่น คือ การทำลายชีวิตนั้นเป็นวิธีที่อาจทำให้คนอื่นได้รับอันตรายเท่านั้น^{๓๖} การทำลายชีวิต

^{๓๔} ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๐๐๓/๓๐๔-๓๐๖, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๐๓/๕๐๒.

^{๓๕} สมภาร พรหมทา, **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ ทัศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหาโสเภณีทำแท้ง และการอุณยฆาต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔๒-๒๐๔.

^{๓๖} วิ.มทา. (บาลี) ๑/๒๑๓/๑๔๒, วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒๑๓/๒๐๑.

ตนเองจึงไม่ผิดศีลข้อปาณาติบาต คือ ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ในส่วนของภิกษุทำลายชีวิตก็ไม่ผิดปาราชิกตามสิกขาบทที่สาม ในวรรณกรรมพุทธศาสนาเราจะพบการทำลายชีวิตเสมอ^{๓๗} และเป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อพระพุทธองค์ทรงพบว่า มีภิกษุฆ่าตัวตายจะทรงดำนิว่าการกระทำนี้ไม่สมควรแก่สมณะเพศ^{๓๘} แต่ไม่ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุนั้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยเองก็มีความเห็นคล้ายตามว่า ชีวิตนี้ต้องเป็นของคนๆ นั้น เราต้องเป็นเจ้าของชีวิต และสามารถที่จะกำหนดชีวิตของเราเองให้มีความสุข หรือมีความสุขได้ตามที่ตนเองปรารถนา

๒) การมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตที่มีขอบเขต

ความปรารถนาที่จะปราศจากสิ่งเหนี่ยวรั้งหรือขัดขวางในสิ่งที่มนุษย์พึงพอใจที่จะกระทำ จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียกร้อง แม้ว่าการปราศจากสิ่งเหนี่ยวรั้งหรือขัดขวางเป็นความพึงพอใจอย่างหนึ่งของมนุษย์แต่ก็ไม่ใช่ตัวกำหนดว่า มนุษย์ต้องได้รับตามความพึงพอใจนั้น มนุษย์มีความพึงพอใจของตนที่เป็นอิสระ แต่การที่จะกระทำตนตามนั้นได้หรือไม่ ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความพึงพอใจของตน ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพ เพราะจะกำหนดไม่ได้ว่าจะไม่มีสิ่งเหนี่ยวรั้งกีดขวางด้วย เนื่องจากสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา คือการให้มีสิทธิเสรีภาพ ในสิ่งที่ตนมีความชอบธรรมที่จะกระทำได้^{๓๙} ปัจเจกชนเป็นผู้สร้างหลักมโนธรรมสังคมเพื่อสร้างสิทธิเสรีภาพให้กับตนเองในขอบเขตของหลักมโนธรรมสังคม มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ การขัดขวางอาจเกิดขึ้น แต่เท่ากับเป็นการทำลายสิทธิเสรีภาพ

ข. สิทธิทางสังคม

สิทธิในทางสังคมนี้มุ่งเอาสิทธิที่มนุษย์พึงมีจากการมีส่วนร่วมในสังคม หรือสิ่งที่สังคมจะต้องรับผิดชอบให้แก่สมาชิกของสังคม สิทธินี้จึงได้รับการประกันโดยสังคม และถือเป็นสิทธิแม่แบบหรือเป็นสิทธิในเชิงจุดหมายหลักของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จะเรียกว่าเป็น “สิทธิสากลของมวลมนุษยชาติ” สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคม มี ๓ ประการ^{๔๐} ดังต่อไปนี้ ๑) สิทธิที่จะไม่ถูกเบียดเบียน ๒) สิทธิที่จะเป็นอยู่ด้วยความผาสุก ๓) สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาชีวิต

สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคมนี้ คือสิทธิที่มนุษย์ได้รับจากหลักมโนธรรมสังคม ซึ่งเป็นพันธะพื้นฐานรองรับการคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิในทรัพย์สินที่มนุษย์แสวงหา รวมทั้งเป็นสิทธิที่รัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างสูงเพราะรัฐคือทางเลือกของสังคม ที่เป็นผู้เข้ามาสานต่อภาระเช่นนี้ อุดมการณ์ของรัฐจึงครอบคลุมหรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้สิทธิเหล่านี้มีความสมบูรณ์ เรียกว่า สิทธิสากลของมนุษยชาติ เพราะความเป็นพื้นฐานและเป็นที่ต้องการของมนุษย์ทั้งมวล ที่มาของสิทธิเหล่านี้ ก็คือ มโนสำนึกของมนุษยชาติของมนุษย์ เมื่อมนุษย์แสวงหาวิธีการทางสังคมเพื่อแก้ไขความเลวร้ายที่เกิดขึ้นมนุษย์ก็

^{๓๗} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๖-๑๗๗/๑๐๔-๑๐๗, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๖-๑๗๗/๑๔๖-๑๔๙.

^{๓๘} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๗/๑๐๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๗/๑๔๙.

^{๓๙} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิถีแห่งสังคม: ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๓๕-๒๓๖.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๕.

เป็นเจ้าของสิทธิเหล่านี้โดยปริยาย สิทธิสากลนี้จึงเป็นสิทธิแม่บทแห่งสิทธิทั้งหลายที่มนุษย์พึงได้รับจากสังคมและรัฐ^{๔๑}

รวมความว่าประเภทของสิทธิในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ สิทธิตามธรรมชาติ เช่น สิทธิในชีวิต การยอมรับสิทธิตามธรรมชาติเกิดจากเหตุผลว่าเพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์มีพร้อม ๆ กับสภาวะแห่งมนุษย์ ไม่ใช่เพราะการตกลงของสังคม สังคมเป็นเพียงแต่การยอมรับถึงฝีมืออยู่ของมนุษย์ คือ ชีวิต ความเสมอภาค อีกส่วนหนึ่งคือสิทธิทางธรรมชาติ และสิทธิทางสังคม คือ สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคม สิทธิที่จะได้รับการไม่ถูกเบียดเบียน สิทธิที่จะเป็นอยู่ด้วยความผาสุก สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาชีวิตอันเป็นสิทธิทางสังคมเชิงอุดมการณ์ คือสิทธิที่มนุษย์ได้รับจากหลักมโนธรรมสังคม ซึ่งเป็นพันธะพื้นฐานรองรับการคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิในทรัพย์สินที่มนุษย์ต่างแสวงหา

๒.๓.๔ ประโยชน์ของสิทธิ

มนุษย์เรานี้เกิดได้ถือกำเนิดเกิดมาด้วยความเสมอภาคกัน มีสิทธิเสรีภาพ และภราดรภาพเท่าเทียมกัน แล้วยังมีหลักพื้นฐานที่สำคัญที่เป็นมโนธรรมที่พึงปฏิบัติต่อกันว่ามนุษย์แต่ละคนพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับคนทุกชั้นวรรณะเข้าเป็นพุทธสาวกในพระพุทธศาสนาได้ แต่เมื่อบวชเข้ามาแล้วต้องสละวรรณะเดิม เข้ามาดำรงตนเสมอกันโดยธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติแล้ว โดยที่พระองค์เองก็ได้รับการยกเว้นในเรื่องนี้แต่อย่างใด^{๔๒} ในส่วนของสตรีเพศตามคติของพราหมณ์สมัยนั้นถือว่ามิได้มีคุณค่าเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เสมอบุรุษเพศ จึงถูกกีดกันและเลือกปฏิบัติในทุกด้าน แต่ครั้งเมื่อพระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนา ได้ยกฐานะสตรีให้สูงกว่าเดิมมาก โดยทรงยอมรับว่าสตรีก็สามารถบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุมรรคผล นิพพานได้เสมอบุรุษ และทรงยอมรับสตรีเข้าเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาได้ และยังทรงอนุญาตให้เด็กชายหญิงเข้าบวชในพระพุทธศาสนาในฐานะเหล่ากอของสมณะเริ่มตั้งแต่วันที่ได้อบรมพาเป็นต้นไป

จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญในสิทธิของการเป็นมนุษย์ สิทธิความเสมอภาคอย่างมาก นอกจากนี้ในหลักราขอปรีหานิยธรรม^{๔๓} ได้พระพุทธองค์ได้ทรงประดิษฐ์คำสอนในลักษณะที่ให้การคุ้มครองสิทธิสตรีและกุมารีทั้งหลายเป็นอย่างมากอีกด้วยในหมู่มนุษย์ไม่มีความแตกต่างในเรื่องชาติกำเนิด ความแตกต่างเป็นเพียงโลกสมัญญา คือ ชื่อที่สมมติเรียกให้แตกต่างกันไป เช่น การแยกพวกตามประเภทของการประกอบอาชีพ ครั้นเวลาล่วงเลยมานานก็เชื่อไปตามคำเรียกชื่อนั้น แต่ที่เป็นจริงแล้วมนุษย์จะเป็นไปตามชื่อเรียกนั้นก็หาไม่ หากเป็นไปเพราะกรรมคือการกระทำของตนเองต่างหาก ถ้าจะตัดสินความเป็นพราหมณ์ก็ต้องตัดสินกันด้วยกรรมไม่ใช่ด้วยชาติกำเนิด ถ้าจะยกให้พราหมณ์อยู่ในวรรณะสูงสุดก็ต้องใช้กรรมเป็นเครื่องวัดว่า ถ้าทำดีที่สุดก็ถือว่าเป็นผู้อยู่ในวรรณะสูงสุด และใครก็ตามถ้า

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

^{๔๒} ขุ.ชา.ปญจก. (บาลี) ๒๗/๖๖/๑๓๓, ขุ.ชา.ปญจก. (ไทย) ๒๗/๖๖/๒๑๒.

^{๔๓} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๓๔/๖๖-๖๘, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘.

ประกอบคุณธรรมในระดับเดียวกันนั้นก็ถือว่าเป็นพรหมณ์ได้ไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดมาอย่างไรอยู่ในตระกูลไหนก็ตาม

รวมความว่า การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพื่อให้มนุษย์ทั้งหลายมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ เกิดมาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังพุทธวจนะที่ทรงประกาศต่อพระอรหันต์ทั้งหลายว่า เธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่ทวยเทพและมนุษย์ การใช้สิทธิเสรีภาพที่เป็นผลของการปฏิบัติทำให้หลุดพ้นจากความบีบคั้นทางกายหรือวัตถุหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคมทางจิตทางปัญญาทำให้มีอิสรภาพ

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

ทฤษฎีการแก้ปัญหาส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากผลงานเรื่องนักแก้ปัญหาทั่วไป (General Problem Solver) ของ Ernest & Newell^{๔๔} และ Newell & Simon^{๔๕} ซึ่งเป็นทฤษฎีการแก้ปัญหามนุษย์ (Human Problem Solving) ในรูปแบบของโปรแกรมที่เป็นสถานการณ์จำลอง ผลงานนี้ช่วยวางรากฐานกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการประมวลสารสนเทศสำหรับศึกษาเรื่อง การแก้ปัญหา หลักการของทฤษฎีนี้ คือ พฤติกรรมการแก้ปัญหาประกอบด้วย “วิธีการ - ปลายทาง - วิเคราะห์” ซึ่งเป็นการนำปัญหามาแตกออกเป็นองค์ประกอบหรือเป้าหมายย่อย ๆ แล้วจึงจัดการแก้ไขเป้าหมายย่อย ๆ เหล่านั้นทีละเรื่อง แนวคิดนี้ตรงกันข้ามกับ Wertheimer (๑๙๕๙) นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีเกสโตลต์ ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการแก้ปัญหาและให้ความสำคัญด้านความเข้าใจเรื่องโครงสร้างของ ปัญหา โดยเชื่อว่าพฤติกรรมการแก้ปัญหานั้นประสบความสำเร็จเป็นเพราะบุคคลผู้นั้นสามารถมองเห็น โครงสร้างโดยรวมทั้งหมดของปัญหา หลักการของทฤษฎีนี้ คือ ผู้เรียนจะต้องได้รับการสนับสนุนให้เกิด การค้นพบธรรมชาติของปัญหาหรือประเด็นหัวข้อที่ต้องการแก้ไข สิ่งที่เป็นช่องว่าง ความไม่ลงรอยกัน หรือสิ่งรบกวนต่าง ๆ เป็นสิ่งเร้าที่สำคัญต่อการเรียนรู้ การเรียนการสอนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของกฎระเบียบองค์การ ประกอบด้วย ความใกล้เคียง การปกปิด ความคล้ายคลึง และความเรียบง่าย ๆ^{๔๖}

เฮเลน แฮริส เฟอร์ลแมน ให้นิยามคำว่า “การแก้ไขปัญหา” ทั่วไปหมายถึงการใช้ กระบวนการหาเหตุและผลทางตรรกวิทยาหรือการใช้สติปัญญามาทางออกของปัญหา ปกติทุกคน ต้องมีการแก้ไขปัญหาอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน การที่คนเราไม่สามารถเผชิญกับปัญหานั้นได้เฟอร์ลแมน เห็นว่าเกิดจากการขาดตกบกพร่องของปัจจัย ๓ ประการที่เรียกเป็นคำย่อว่า “MCO” ๔PS

^{๔๔} G. Ernest, & A. Newell, *GPS: A case study in generality and problem solving*. New York: Academic Press, ๑๙๖๙, p. ๒๙๐.

^{๔๕} A. Newell, & H. A. Simon, *Human problem solving*. Englewood Cliffs, NJ: PrenticeHall, ๑๙๗๒, p. ๑๖๗.

^{๔๖} รสสุคนธ์ มกรมณี, ทฤษฎีการแก้ปัญหาและแนวปฏิบัติพื้นฐาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/๗๓๒๘๗> [๒๖ ธ.ค.๒๕๖๖]

๑. Person - ผู้ใช้บริการ คือ ผู้ที่ประสบปัญหาซึ่งแต่ละคนมีอดีตและประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน

- นักสังคมสงเคราะห์ คือ ผู้ให้การช่วยเหลือ ติดต่อ ประสานงานไปยังหน่วยงานต่าง ๆ นักสังคมสงเคราะห์ต้องไม่ตัดสินผู้ใช้บริการว่า การตกอยู่ในสภาวะยากลำบากนั้นไม่ได้เกิดจากตัวของผู้ใช้บริการเอง แต่ต้องพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น สภาพสังคม การไม่รู้ภาษา การสื่อสาร และการไม่รู้ถึงสิทธิที่ตนเองมี

- ครอบครัว คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้ให้บริการเป็นอย่างมาก เพราะมีความใกล้ชิดรู้จัก และเป็นกลุ่มคนที่ผู้ให้บริการไว้วางใจ การทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่ใช่แค่ทำงานกับผู้ให้บริการ แต่ ควรทำงานกับครอบครัวของผู้ใช้บริการด้วย

๒. Problem - ปัญหานักสังคมสงเคราะห์ควรพิจารณาปัญหาในแง่มุมต่าง ๆ เนื่องจากปัญหาของแต่ละคนมีความซับซ้อนและแตกต่างกัน ต้องใช้การวิเคราะห์อย่างระมัดระวัง

๓. Place - สถานที่ หมายถึงองค์การในการให้ความช่วยเหลือ

๔. Process - กระบวนการ โดยขั้นตอนแรกสุดของกระบวนการแก้ไขปัญหา คือ การกำหนดปัญหาให้ชัดเจน ค้นหาสิ่งที่ทำให้ผู้รับบริการ (Client) นั้นเกิดความคับข้องใจ เดือดร้อน นั้น คืออะไร แนวคิดพื้นฐานที่ เพลอร์แมน (Perlman) ใช้ในการสร้างทฤษฎี

แนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์เป็นเรื่องเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ และการรับรู้ในเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล มนุษย์มีคุณค่ามากกว่าแบบแผนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสัญชาตญาณของสัตว์โลกคล้ายกับ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ Sigmund Freud กล่าว คือ การกระทำ, ความคิด, ความเชื่อหรือเรื่องเกี่ยวกับตัวตนนั้นถูกกำหนดแสดงออกโดยจิตไร้สำนึก (Unconscious), แรงขับ (Drive) และความปรารถนา (Desire) มนุษย์จัดประสบการณ์และความทรงจำอันเจ็บปวดโดยการเก็บกดไว้ในจิตไร้สำนึก ก่อให้เกิดกลไกที่ทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันเรียกว่า “Ego Defense Mechanism” อาทิ

- การเก็บกด – การสะท้อนไปยังบุคคลอื่น

- การเลียนแบบกลไกป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) บุคคลต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติซึ่งอาจเป็นเหตุการณ์ที่คาดการณ์ได้หรือคาดการณ์ไม่ได้ เกิดภาวะอ่อนแอหมดความสามารถในการจัดการปัญหา ซึ่งเชื่อมโยงกับทัศนะของ Perlman ในการให้ความช่วยเหลือของนักสังคมสงเคราะห์ควรพิจารณาว่าปัญหาใดที่เป็นภาวะวิกฤติ ที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และควร ดำเนินการจากส่วนย่อยที่ละส่วน เพื่อแก้ไขปัญหาตรงจุด

ทฤษฎีภาวะวิกฤติ (Crisis Theory) คือ การแตกงานใหญ่ให้เล็กลงพอจะจัดการได้ จากการวางหลักการเรื่อง 4Ps เพลอร์แมนไม่ได้ละเลยการมองปัญหาอย่างองค์รวม แต่เสนอเกี่ยวกับ การทำงานไปที่ละส่วน เพราะนักสังคมสงเคราะห์จะเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพโดยรวมของผู้ใช้บริการ นั้นเป็นไปได้

แนวคิดการทำไปทีละส่วน (Partialization) หัวใจสำคัญของทฤษฎี - แรงจูงใจ (Motivation) ในการจัดการปัญหา - สมรรถภาพ (Capacity) ได้แก่ ความสามารถในการจัดการปัญหา - โอกาส (Opportunity) หมายถึง วิธีทางในการจัดปัญหา MCO

ประโยชน์ของ Perlman s Problem Solving Theory ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

๑. นักสังคมสงเคราะห์จะต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้ใช้บริการมีพลังในการเผชิญกับปัญหา โดยลดความวิตกกังวลและสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ใช้บริการ

๒. นักสังคมสงเคราะห์ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และประมวลปัญหา อีกทั้งได้เลือกแนวทางและจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นการฝึกประสบการณ์ในการเผชิญ กับปัญหา

๓. นักสังคมสงเคราะห์ต้องคอยสนับสนุนให้ผู้ใช้บริการได้รับความช่วยเหลือและเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการสร้างพลัง และความสามารถในการเผชิญกับปัญหา

Debono เสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาโดยประยุกต์ใช้วิธีการคิดแบบนอกกรอบ โดยเชื่อว่า ปัญหาส่วนใหญ่ต้องการมุมมองที่แตกต่างจึงจะแก้ไขได้สำเร็จ วิธีการที่จะทำให้ได้มุมมองที่แตกต่างเกี่ยวกับปัญหา คือ การแยกปัญหาเป็นส่วน ๆ แล้วนำกลับมารวมกลุ่มเข้าด้วยกันในลักษณะที่แตกต่าง ไปจากเดิมหรือสุมบางส่วนมารวมกัน^{๔๗} หลักการนี้เสนอองค์ประกอบ ในการแก้ปัญหา ๔ ประการ คือ ๑) ค้นหาความคิดเด่น ๆ ที่เป็นหลักในทำความเข้าใจกับปัญหา ๒) ค้นหาวิธีการที่แตกต่างออกไปในการมองปัญหา ๓) ปลอ่ยกวางการคิดแบบยึดติด และ ๔) ให้โอกาสตนเองในการเปิดรับความคิดอื่น ๆ^{๔๘}

McNamara กล่าวว่าวิธีการแก้ปัญหามีหลากหลายวิธี ไม่มีวิธีการแก้ปัญหาใดที่จะสามารถแก้ปัญหาทุกเรื่องได้ แต่มีแนวปฏิบัติพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ โดยต้องมีการฝึกใช้เสียก่อน เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยจนสามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรมชาติ ขั้นตอนต่าง ๆ มีดังนี้

๑. ระบุปัญหา ขั้นนี้เป็นขั้นที่คนส่วนใหญ่มักจะสับสน กล่าว คือ จะเริ่มด้วยการคิดว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหา แทนที่จะทำความเข้าใจให้ถ่องแท้เสียก่อนว่าทำไมจึงคิดว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหา การระบุปัญหาต้องอาศัยข้อมูลจากตนเองและผู้อื่น ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีการตั้งคำถาม อาทิ อะไร คือสิ่งที่เห็นว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้คิดว่ามีปัญหาเกิดขึ้น ปัญหาที่ว่ำนั้นเกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นอย่างไร เกิดขึ้นเมื่อใด กำลังเกิดขึ้นกับใคร และทำไมจึงเกิดขึ้น จากนั้นให้เขียนอธิบายว่าสิ่งที่กำลังเกิดในขณะนั้น โดย แท้จริงควรจะเป็นอย่างไร ต้องพยายามอธิบายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เขียนอย่างเจาะจง และครอบคลุมประเด็นว่า อะไร ที่ไหน อย่างไร กับใคร และทำไม

^{๔๗} E. DeBono. *Lateral thinking for management*, New York: McGraw-Hill, ๑๙๗๑, P. ๘๓.

^{๔๘} E. DeBono. *Teaching thinking*, London: Penquin Books, ๑๙๙๑, P. ๔.

๑.๑ เมื่อถึงจุดนี้ หากปัญหายังดูเหมือนว่าเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน ควรระบุปัญหาให้กระจายออกมาแบบย่อย ๆ ลงไปอีก โดยตั้งคำถามซ้ำอย่างเดิม จนกว่าจะได้คำอธิบายสำหรับ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากพอ

๑.๒ ทำการตรวจสอบว่าความเข้าใจที่มีต่อปัญหาต่าง ๆ นั้น มีความถูกต้องเพียงใด โดยการหารือกับสมาชิกในกลุ่มหรือบุคคลอื่น

๑.๓ นำปัญหาต่าง ๆ มาจัดความสำคัญ หากพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน จำนวนหลายปัญหา ให้พิจารณาว่าปัญหาใดควรจัดการก่อนปัญหาใดจัดการทีหลัง ทั้งนี้ต้องแยกให้ชัดเจนระหว่างปัญหาที่มีความสำคัญกับปัญหาที่เป็นเรื่องฉุกเฉิน เพราะปัญหาที่มีความสำคัญเป็น ปัญหาที่ต้องจัดการก่อน

๑.๔ ทำความเข้าใจกับบทบาทของตนเองในปัญหานั้นให้ถูกต้อง เพราะเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อการรับรู้บทบาทของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น เมื่อตนเองเครียดก็อาจมองว่าผู้อื่นเครียด เช่นเดียวกัน ซึ่งความจริงอาจไม่เป็นเช่นนั้น

๒. มองหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ในขั้นนี้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับข้อมูลนำเข้าจากบุคคลอื่นซึ่งรับรู้ปัญหาและจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา การเก็บข้อมูลควรทำเป็นรายบุคคลจะได้ข้อมูลมากกว่า ให้จดบันทึกสิ่งที่เห็นความคิดของตนเองและสิ่งที่ได้ยินมาจากผู้อื่น จากนั้นเขียนอธิบายสาเหตุของปัญหาในลักษณะที่ว่า อะไรกำลังเกิดขึ้น เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด อย่างไร กับใคร และทำไม^{๔๙}

๓. แจกแจงทางเลือกต่าง ๆ สำหรับวิธีการที่จะใช้แก้ปัญหา ในขั้นนี้ควรให้บุคคลอื่นเข้ามา มีส่วนร่วม ยกเว้นในกรณีที่มีปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องส่วนตัว ให้ระดมสมองเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้ได้ทางเลือกหลาย ๆ ทาง แล้วนำมาคัดกรองเพื่อหาแนวคิดที่ดีที่สุด การได้มาซึ่งความคิดที่หลากหลายนั้น ต้องระวังที่จะไม่ตัดสินว่าความคิดเหล่านั้นดีหรือไม่ดี ให้จดบันทึกตามที่ได้ยินมาเท่านั้น ทักษะที่เหมาะสมที่สุดในการจำแนกสาเหตุของปัญหา คือการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking)

๔. เลือกวิธีการแก้ปัญหา ในการคัดเลือกวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา ควรพิจารณาดังนี้

๔.๑ วิธีการใดที่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาว

๔.๒ วิธีการใดที่มีความเป็นจริงมากที่สุดในการแก้ปัญหาได้สำเร็จ ในขณะนี้ มีทรัพยากรสำหรับการแก้ปัญหาหรือไม่ จะจัดหามาใช้ได้หรือไม่ มีเวลาเพียงพอที่จะใช้วิธีการนี้ หรือไม่

๔.๓ อะไร คือความเสี่ยงของทางเลือกแต่ละวิธี

๕. วางแผนนำทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เป็นวิธีที่ดีที่สุดไปปฏิบัติ หรือจัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งในขั้นนี้มีสิ่งที่จะต้องพิจารณา คือ

^{๔๙} C. McNamara. Basic guidelines to problem solving and decision making (๑๙๙๙), Available HTTP: <http://www.authenticityconsulting.com>, [๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑].

๕.๑ สถานการณ์จะเป็นอย่างไรเมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขแล้ว

๕.๒ มีขั้นตอนอะไรที่จะต้องทำในการนำทางเลือกที่ดีที่สุดไปแก้ปัญหา มีระบบหรือกระบวนการอะไรที่จะต้องเปลี่ยนแปลงบ้าง

๕.๓ จะรู้ได้อย่างไรว่าขั้นตอนต่าง ๆ มีการปฏิบัติ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของแผน

๕.๔ ทรัพยากรอะไรบ้างที่ต้องการ ในประเด็นของบุคลากร เงิน และสิ่งอำนวยความสะดวก

๕.๕ ต้องใช้เวลานานเท่าใดในการนำวิธีการแก้ปัญหาไปปฏิบัติ ให้เขียนตารางที่แสดงเวลาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด และเวลาที่คาดหวังว่าจะเห็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จปรากฏขึ้น

๕.๖ ใคร คือผู้รับผิดชอบในการควบคุมดูแลการปฏิบัติตามแผน

๕.๗ เขียนคำตอบสำหรับคำถามที่กล่าวมาแล้ว และให้ถ้อยคำนี้ คือแผนปฏิบัติการ

๕.๘ สื่อสารทำความเข้าใจแผนนี้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการนำแผนไปปฏิบัติ ปัจจัยสำคัญของขั้นตอนนี้ คือ การสังเกตและการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่อง^{๕๐}

๖. ดูแลควบคุมการปฏิบัติตามแผน โดยพิจารณาจากตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ซึ่งได้แก่

๖.๑ เห็นสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นตามตัวบ่งชี้หรือไม่

๖.๒ แผนมีการดำเนินงานตามตารางที่กำหนดไว้หรือไม่

๖.๓ ถ้าแผนไม่ได้ดำเนินไปตามที่คาดหวังไว้ให้พิจารณาว่า แผนมีความเป็นไปได้จริงหรือไม่ มีทรัพยากรเพียงพอที่จะทำให้แผนสำเร็จตามกำหนดการหรือไม่ ควรมีสิ่งอื่นที่ต้องทำก่อนสิ่ง ที่กำหนดไว้แต่เดิมในแผนหรือไม่ ควรเปลี่ยนแผนหรือไม่

๗. ตรวจสอบว่าปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้วหรือไม่ ในขั้นนี้ วิธีหนึ่งที่ดีที่สุดในการตรวจสอบว่าปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้วหรือไม่ คือการกลับคืนสู่การปฏิบัติตามปกติ แล้วสังเกตสถานการณ์ นอกจากนั้นก็มีประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมดังนี้

๗.๑ ควรมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้นอีก

๗.๒ อะไร คือบทเรียนที่ได้จากการแก้ปัญหาครั้งนี้ ในเชิงความรู้ ความเข้าใจ และ/ หรือทักษะ

๗.๓ ควรมีการเขียนบันทึกสั้นๆ ถึงเหตุการณ์เด่น ที่ประสบความสำเร็จในการพยายามแก้ปัญหา และสิ่งที่เป็นผลลัพธ์ที่ได้เรียนรู้ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เกี่ยวข้อง^{๕๑}

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑

แนวปฏิบัติพื้นฐานนี้ มีการพัฒนาเป็นรูปแบบการแก้ปัญหาทั่วไป (General Problem Solving Model) เพื่อใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตซึ่งดำเนินงานให้บริการโดยบริษัท Cisco Systems ประกอบด้วย ๗ ขั้นตอน คือ ๑) ระบุปัญหาในลักษณะของกลุ่มอาการผิดปกติหรือสิ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุของความผิดปกติ ๒) รวบรวมข้อเท็จจริงที่จำเป็นสำหรับการคิดแยก สิ่งที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงออกมา ๓) พิจารณาหาความเป็นไปได้ของการเกิดปัญหาโดยตัดทอนปัญหาที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปจากข้อเท็จจริงในรายการที่รวบรวมไว้ ๔) สร้างแผนปฏิบัติการจากปัญหาที่ เหลืออยู่ โดยวางแผนจัดการกับปัญหาเพียงครั้งละตัวแปรเดียว ๕) นำแผนไปปฏิบัติ ที่ละขั้นตอน อย่างระมัดระวัง พร้อมทั้งตรวจสอบเป็นระยะ ๆ ว่าอาการผิดปกติหายไปหรือไม่ ๖) เมื่อเปลี่ยนตัว แปรที่ทำการแก้ไข ให้เก็บผลลัพธ์ของแต่ละครั้ง เพื่อตัดแยกว่าสิ่งใดที่เป็นและไม่เป็นปัญหา และ ๗) วิเคราะห์ผลเพื่อตรวจสอบว่าปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้วหรือไม่ ถ้าใช่ก็แสดงว่ากระบวนการ แก้ไขสำเร็จเรียบร้อยแล้ว^{๕๑}

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคิดแก้ปัญหา โดยทั่วไปบุคคลย่อมปรารถนาให้กระบวนการคิดแก้ปัญหาเป็นไปด้วยดีอย่างไรก็ตาม การคิดแก้ปัญหาของบุคคลก็อาจห่างไกลไปจากความสำเร็จที่สมบูรณ์แบบได้ปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการคิดแก้ปัญหา มีดังนี้

๑. ประสบการณ์เดิม ประสบการณ์เดิมทำให้บุคคลเกิดชุดของการแก้ปัญหาหนึ่ง ๆ ขึ้น ภายในสมอง (A Mental Set) ของตนและเกิดความตั้งมั่นกับสิ่งนั้น ทำให้ผูกพันยึดติด ซึ่งลักษณะ ของการยึดติด (Fixation) มีสองลักษณะ คือ

- ยึดติดกับการใช้วิธีการเดิมในการแก้ปัญหาจนเกิดเป็นนิสัย การคิดแก้ปัญหาของบุคคล อาจเป็นผลมาจากวิธีการเดิมในการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อการคิด แก้ปัญหาถ้าส่งผลทางบวกก็จะทำให้สามารถคิดแก้ปัญหาได้รวดเร็วขึ้น แต่ถ้าส่งผลทางลบก็จะไป ขัดขวางการคิดแก้ปัญหา โดยเฉพาะการคิดแก้ปัญหาในแนวทางใหม่หรือทางเลือกอื่น ๆ ที่อาจ เหมาะสมกว่า หรือวิธีการที่ทำได้ง่ายกว่าก็ไม่ทำและคิดว่าวิธีเดิมคืออยู่แล้ว ซึ่งปัจจัยนี้อาจต้องใช้เวลา ในการแก้ไขกลยุทธ์ที่ดีในเรื่องนี้ คือ การที่บุคคลนั้นต้องเปิดใจรับและคอยตรวจสอบความคิดในการ แก้ปัญหาของตนว่า ได้ทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถทำในสิ่งใหม่ๆ หรือไม่

- ยึดติดกับหน้าที่การใช้งานของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนคุ้นเคย (Functional Fixedness) บุคคล มีแนวโน้มที่จะละเลยหน้าที่การใช้งานอื่น ๆ ที่เป็นไปได้ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อบุคคลนั้นยึดติดกับหน้าที่

การใช้งานของสิ่งนั้นไว้ในจิตใจของตน ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนคุ้นเคย เช่น บุคคลจะคุ้นกับการใช้ค้อนตอกตะปู แต่ถ้าไม่มีค้อนก็แก้ปัญหาไม่ได้หากบุคคลไม่ยึดติดกับการใช้ค้อนตอกตะปูก็สามารถใช้สิ่งอื่นตอกตะปู แทนได้ เป็นต้น การยึดติดหน้าที่การใช้งานนี้ทำให้บุคคลไม่สามารถนึกถึงหน้าที่การใช้งานอื่นและทำให้ไม่สามารถคิดแก้ปัญหาโดยใช้สิ่งของนั้นเพื่อทำหน้าที่อื่น ๆ ได้

^{๕๑} Cisco Systems, **Troubleshooting overview** (๒๐๐๒), Available HTTP: http://www.cisco.com/univercd/cc/td/doc/cisintwk/itg_v๑/tr๑๙๐๑.htm [๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑].

ตัวอย่างอีกประการหนึ่งที่เห็นได้ชัด คือ ตัวอย่างของปัญหาการให้บุคคลยืนอยู่ที่จุดหนึ่ง ซึ่งอยู่ระหว่างเชือกสองเส้นที่กล่าวมาแล้ว และกำหนดให้ผูกปลายเชือกทั้งสองเข้าด้วยกัน แต่บุคคลนั้นไม่สามารถเอื้อมถึงปลายเชือกทั้งสองในเวลาเดียวกันได้หากบุคคลนั้นยึดติดกับหน้าที่การใช้งานของคีมจะทำให้ไม่สามารถคิดนำคีมนั้นมาใช้เป็นน้ำหนักถ่วงปลายเชือกข้างหนึ่งให้แกว่งเข้ามาถึงมือ ได้ การยึดติดกับหน้าที่การใช้งานของคีมย่อมทำให้ปัญหานี้ยากที่จะแก้ไข การคิดแก้ปัญหาคือเป็นการหาหน้าที่การใช้งานคีมในรูปแบบที่ไม่เหมือนเดิม โดยให้คีมทำหน้าที่เป็นตุ้มน้ำหนักแทน

๒. แรงจูงใจและอารมณ์ บุคคลหลายคนมีความสามารถหรือทักษะในการคิดแก้ปัญหามากมาย ได้อย่างมากมาย รู้ว่าตนเองควรทำอะไรบ้าง อย่างไรก็ตามเพื่อที่จะแก้ปัญหานั้น แต่ความสามารถ หรือทักษะดังกล่าวก็หาได้มีประโยชน์แต่อย่างไรไม่ถ้าบุคคลเหล่านั้นไม่มีแรงจูงใจที่จะทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่สำคัญคือ แรงจูงใจจากภายในของบุคคลเหล่านั้นที่จะคิดแก้ปัญหามีความพยายามรบร่าให้บุคคลนั้นคิดแก้ปัญหามากมาย บางคนก็จะเลยความคิดที่จะทำไปอย่างง่ายดาย อารมณ์ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่ช่วยอำนวยความสะดวกความคิดที่จะแก้ปัญหามากมาย ในขณะนี้นักแก้ปัญหาก็ได้รับการจูงใจให้คิดแก้ปัญหามากมายบุคคลเหล่านั้นยังต้องควบคุมอารมณ์ของตนและใส่ใจไปที่การหาคำตอบของปัญหานั้น และไม่เกรงกลัวต่อความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

๓. ความเชี่ยวชาญ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาระหว่างผู้ที่มีความเชี่ยวชาญกับผู้ที่ไม่เริ่มคิดแก้ปัญหามีความแตกต่างกัน ทั้งในแนวทางที่ใช้ในการคิด และลักษณะของปัญหาที่ทำการคิดแก้ปัญหามากมายพบว่า ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมีความแตกต่างในแนวทาง ดังนี้

- พื้นฐานความรู้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมีความสามารถสูงและกว้างขวางในการจัดระบบ ความรู้ในสาขาวิชาที่ตนมีบ่อยครั้งจึงทำให้ผู้เชี่ยวชาญสามารถคิดแก้ปัญหามากมายจากความทรงจำที่ตนมีโดยไม่ต้องใช้ความพยายามมากนัก เพราะในสมองของผู้เชี่ยวชาญนั้น ความรู้ต่าง ๆ ได้ถูกจัดเรียงเป็นระบบอย่างมีขั้นตอน มีการจัดหมวดหมู่ประเด็นต่าง ๆ ไว้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างดีในขณะที่นักแก้ปัญหามือใหม่มีความสามารถในการจัดประเด็นต่าง ๆ และความสามารถในการเชื่อมต่อความรู้ได้ไม่มากนัก

- ความทรงจำหลัก ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญย่อมมีข้อมูลในความทรงจำมากกว่านักแก้ปัญหามือใหม่ และมีทักษะในการจดจำได้ดีกว่า ผู้เชี่ยวชาญจึงสามารถใช้คลังความรู้ที่ตนมีมาใช้ในการคิดแก้ปัญหามากมาย ยังมีความทรงจำสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหามากเท่าใด ยิ่งช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหามากขึ้น

- กลยุทธ์ ผู้เชี่ยวชาญมีกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากกว่านักแก้ปัญหามือใหม่ในการคิดแก้ปัญหามากมาย และมีความยืดหยุ่นในการปรับใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ

- การฝึกฝน การเป็นผู้เชี่ยวชาญได้ต้องได้รับการฝึกฝนมานานหลายปีสะสม ประสบการณ์มาเป็นอันมาก ต้องใช้ความพยายามและเวลาในการพัฒนาทักษะอย่างไรก็ตาม ต้องไม่ลืมว่าผู้เชี่ยวชาญจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการคิดแก้ปัญหามากมายในสาขาวิชาที่ตนถนัดเท่านั้น ไม่สามารถเชี่ยวชาญได้ทุกเรื่อง

๔. ความสามารถในการคิดแบบอเนกนัย ในการคิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันนั้น ส่วนหนึ่งสามารถอาศัยความเคยชินของวิธีแก้ปัญหาจากประสบการณ์เดิมแล้วนำมาใช้แก้ปัญหาแบบที่เคย โดยมองปัญหาว่าเหมือนเดิม อย่างไรก็ตามเมื่อต้องเผชิญปัญหาใหม่ การคิดแก้ปัญหาด้วยการใช้ประสบการณ์เดิมอาจไม่ได้ผลและอาจเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาได้เพราะไม่มองหาวิธีการคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีอื่นทั้งที่อาจทำให้ได้วิธีการใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่า บุคคลที่มีความสามารถในการคิดแบบอเนกนัยจะมีส่วนช่วยให้ค้นพบวิธีการแก้ปัญหาใหม่ๆ หรือคิดได้หลายทาง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายปลายทางได้นักจิตวิทยาได้คิดวิธีการคิดแบบอเนกนัย เพื่อให้มองเห็นวิธีการคิดแก้ปัญหาแบบอื่น ๆ ไว้หลายวิธีวิธีที่สำคัญมีดังนี้

- การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นการระดมความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเท่าที่คิดได้อย่างเสรีนิยมทำเป็นกลุ่ม เพราะเชื่อว่าการแสดงความคิดอย่างเสรีของคนหนึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้สมาชิกคนอื่นในกลุ่มเกิดความคิดอย่างเสรีได้ต่อไป โดยต้องมีบรรยากาศความเป็นกันเอง ยอมรับความคิดทุกอย่างที่สมาชิกคิดได้ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ที่จะทำให้ความคิดหยุดชะงัก ทำให้ไม่กล้าคิดแบบแปลก ๆ คิดได้มากเท่าใดก็ยิ่งดีและหากมีการนำความคิดของสมาชิกมาขยายให้ดีขึ้น หรือนำเอาความคิดต่าง ๆ มารวมกันเพื่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ก็จะช่วยตีความคิดทั้งหมดที่ได้มาแล้ว ต้องนำมาประเมินต่อไปว่าความคิดใดบ้างสามารถนำไปใช้หรือนำไปพัฒนาเพื่อใช้แก้ปัญหาได้หรือ นำมารวมกันเพื่อใช้แก้ปัญหา

- ซีเน็คติกส์ (Synectics) เป็นการนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวพันกันมาเชื่อมโยงกัน เป็นการสร้างสรรค์วิธีแก้ปัญหาขึ้น วิธีซีเน็คติกส์ประกอบด้วยอุปมา (Analogy) แบบต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) การอุปมาโดยตรง ผู้แก้ปัญหาพยายามนึกถึงสิ่งมีชีวิตอื่นรอบตัวว่า มีสิ่งมีชีวิตอะไรบ้างที่มีปัญหาคล้ายกับที่กำลังประสบอยู่ สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นแก้ปัญหาด้วยวิธีใด เช่น การประดิษฐ์เครื่องบิน เป็นต้น เพื่อให้สามารถเดินทางได้อย่างรวดเร็วโดยอุปมากับการบินของนก

- ๒) การอุปมาตนเอง โดยให้จินตนาการว่าตนเองเป็นผู้มีปัญหา จะเกิดความรู้สึกนึกคิดอย่างไร คิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างไร

- ๓) การอุปมาแบบคิดฝัน โดยคิดฝันในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา เช่น คิดแก้ปัญหาการใช้ยางรถยนต์ไม่ให้มีลมรั่วออกไป โดยฝันว่ายางรถยนต์นั้นสามารถอุดรูรั่วได้เอง เป็นต้น ดังนั้นความสามารถในการคิดแบบอเนกนัยของบุคคลจึงช่วยให้เกิดวิธีการใหม่ๆ ในการคิดแก้ปัญหาขึ้นได้^{๕๓}

การให้เหตุผลและการตัดสินใจ เป็นการคิดแบบหนึ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อย่างชัดเจน อีกทั้งมีความเกี่ยวข้องกับการวัดและมีการผสมผสานมโนทัศน์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้บุคคลเกิดความรู้ นำไปสู่การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอันตรายหรือใช้ เวลาไปกับ การลองผิดลองถูกบุคคลมักคิดแก้ปัญหาโดยการคิดหาคำตอบหรือแนวทางการแก้ปัญหา อย่างมีเหตุผลไว้ในสมองล่วงหน้าก่อนที่จะนำไปใช้จริงในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

^{๕๓} จินตนา ธนวิบูลย์ชัย, “การคิด การคิดแก้ปัญหา และการตัดสินใจ”, เอกสารประกอบการสอน, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖), หน้า ๔๓ - ๔๕.

ความหมายของการให้เหตุผล (Reasoning) มีการให้ความหมายของการให้เหตุผลไว้ดังนี้ การให้เหตุผลเป็นกิจกรรมทางสมองในการเปลี่ยนรูปสารสนเทศไปสู่ข้อสรุป เป็นทักษะที่มีความใกล้เคียงกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ^{๕๔}

การให้เหตุผลเป็นกระบวนการที่ดึงไปสู่ข้อสรุปโดยอาศัยกฎเกณฑ์และหลักฐาน^{๕๕}

การให้เหตุผลเป็นกระบวนการคิดที่บุคคลเริ่มจากสารสนเทศต่าง ๆ และมาสู่ข้อสรุปที่ห่างไปจากสารสนเทศนั้น^{๕๖}

การให้เหตุผลเป็นกระบวนการที่บุคคลสร้างและประเมินข้อโต้แย้งและความเชื่อต่าง ๆ^{๕๗}

สรุปได้ว่า การให้เหตุผลเป็นกระบวนการคิดที่ต้องอาศัยสารสนเทศและหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่มาใช้ในการหาคำตอบ หรือข้อสรุปในการแก้ปัญหาของตนเอง

ทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Theory) ทฤษฎีการตัดสินใจของบุคคล มีดังนี้

- ทฤษฎีพรรณนา (Descriptive Theory) เป็นกระบวนการตัดสินใจของมนุษย์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป โดยเฉพาะการตัดสินใจชีวิตประจำวันซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญมากนัก โดยการพรรณนาให้เหตุผลในการจำแนกทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่หลายทางเลือก แล้วตัดให้ลดน้อยลง อาจเหลือเพียงทางเลือกเดียว หรือสองทางเลือกที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย แผนงาน หรือความสามารถปฏิบัติได้ ของผู้ตัดสินใจ

- ทฤษฎีบรรทัดฐาน (Normative Theory) เป็นกระบวนการตัดสินใจที่มนุษย์ควรยึดถือ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ บุคคลพยายามที่จะตัดสินใจตามทฤษฎีบรรทัดฐาน เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาด ซึ่งจะไม่เป็นที่ยอมรับตามบรรทัดฐานของสังคม การตัดสินใจหลายอย่าง โดยเฉพาะทางธุรกิจส่วนมากอยู่ภายใต้สถานการณ์ ๒ ลักษณะ คือ การตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง ซึ่งทราบความน่าจะเป็นของผลลัพธ์และการตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอน ซึ่งไม่ทราบความน่าจะเป็นของผลลัพธ์การตัดสินใจในชีวิตประจำวันในเรื่องที่สำคัญหลายเรื่องพบว่า เป็นการตัดสินใจภายใต้

ความไม่แน่นอน แม้ว่าบ่อยครั้งบุคคลมีความคาดหวังว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นน่าจะเป็นไปได้ที่จะได้รับ ผลลัพธ์เชิงบวก แต่บุคคลก็ไม่ทราบค่าความน่าจะเป็นที่แน่นอน

^{๕๔} Solving, **Psychology United Kingdom: Press. Ltd. East Sussex. Santrack, John W, Psycholgy (๗th ed.)**, New York, NY: Mc graw Hill Inc, ๒๐๐๓, p. ๓๖๓.

^{๕๕} Sternberg, J. Robert. **Cognitive Psychology**, California: Thomson & Wadsworth, ๒๐๐๖, p. ๔๕๖.

^{๕๖} E. Goldstein. Bruce., **Cognitive Psychology**, California: Thomson & Wadsworth, ๒๐๐๘, p. ๔๓๕.

^{๕๗} Kowalski, Robin and Westen Drew. **Psychology (๕" ed.)**, Denvers: John Wiley & Sons, ๒๐๐๘, p. ๒๓๒.

- ทฤษฎีอรรถประโยชน์คาดหวังตามความรู้สึกของตน (Subjective expected utility theory) จากทฤษฎีการตัดสินใจข้างต้น บุคคลจะใช้หลักพื้นฐานเกี่ยวกับ “ความน่าจะเป็น” เพื่อหา ค่าคาดหวัง (Expected Value) ของทางเลือกในการตัดสินใจ หากได้ค่าเป็นบวกก็จะตัดสินใจเลือก ทางเลือกนั้น แต่ถ้าค่าคาดหวังของทางเลือกนั้นมีค่าเป็นลบ ก็จะไม่เลือกทางเลือกนั้น หรือเลือกทางเลือกที่มีค่าบวกสูงกว่าทางเลือกอื่น

แนวทางในการตัดสินใจ การตัดสินใจส่วนมากเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ทำให้ การตัดสินใจบางเรื่องมีลักษณะเหมือนหินเสือปะจระเข้และหลายครั้งก็กลายเป็นสิ่งที่บุคคลคุ้นเคย โดยเฉพาะการที่ต้องเลือกตัดสินใจในเรื่องที่ยาก ๆ ระดับความไม่แน่นอนนี้กลายเป็นสิ่งที่เข้ามา รบกวน การตัดสินใจของบุคคลได้เช่นเดียวกับการที่บุคคลมีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่ขัดแย้งกันเองนอกจากนี้สิ่ง ที่เข้ามาทำให้เกิดความซับซ้อนในการตัดสินใจอีก ก็คือ การมีทางเลือกจำนวนมากหรือการมีจำนวน สารสนเทศที่เกี่ยวข้องมากเกินไปก็สามารถทำให้เกิดความวุ่นวายในการตัดสินใจได้มาก ขึ้น ซึ่งจำเป็นอย่าง ยิ่งที่ผู้ทำการตัดสินใจควรมีการจัดระเบียบสารสนเทศทั้งหมดก่อน ดังนั้น การ ตัดสินใจที่มักเกิดขึ้นภายใต้ สถานการณ์ที่ไม่แน่นอนนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดหวังผลลัพธ์ที่เกิดจากผลความสำเร็จของการ ตัดสินใจของแต่ละบุคคลเพราะบ่อยครั้งเป็นเรื่องของความโชคดีแต่ได้แม้ว่าจะได้ใช้การตัดสินใจอย่าง รอบคอบไม่มีความลำเอียงก็ตาม การตัดสินใจที่ดีจึงไม่สามารถวัดได้ บ่อยครั้งก็เป็นผลจากความเป็นเหตุ เป็นผลของการตัดสินใจ ซึ่งมีได้เกิดจากความคิดแวบแรกที่เข้ามา ในสมอง แต่มีการพิจารณาเป้าหมาย และสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องทั้งหมดของแต่ละทางเลือกมีอะไรบ้างทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ใครบ้างที่จะ ได้รับผลจากแต่ละทางเลือก ผลนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร สารสนเทศที่รวบรวมมาควร ตรวจสอบว่า ถ้านำมาปฏิบัติ หรือไม่นำมาปฏิบัติจะส่งผลต่อการตัดสินใจอื่นหรือการวางแผนงานต่าง ๆ หรือไม่ การตัดสินใจในบาง เรื่องมีความซับซ้อนสูง เช่น การพิจารณาตัดสินใจเลือกซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น จะพิจารณาได้ ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมามีรูปแบบคอมพิวเตอร์มากมายหลายลักษณะให้เลือกซื้อ ถ้า บุคคลนั้นพิจารณา สารสนเทศเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ในทุกรูปแบบที่แตกต่างกัน การเลือกซื้อคอมพิวเตอร์ นั้นก็สามารถ เป็นไปตามความประสงค์ได้โดยมีทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย ดังนั้น ไม่ว่าจะเลือกด้วย เหตุ ทางเลือกใดก็ตาม ผู้ตัดสินใจก็จำเป็นต้องทำการรวบรวมสารสนเทศเกี่ยวกับทางเลือกนั้น นอกเหนือจากสารสนเทศในแต่ละทางเลือกแล้ว ผู้ตัดสินใจอาจจำเป็นต้องหาหรือต้องการที่จะรวบรวม สารสนเทศเกี่ยวกับเกณฑ์ในการตัดสินใจที่มีความเป็นไปได้ในการเลือกทางเลือกที่มีอยู่ในกรณีที่ผู้ ตัดสินใจไม่เคยซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์อาจต้องปรึกษากับผู้ที่มีความรู้เพื่อให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับ คุณสมบัติสำคัญที่ต้องใช้ในการพิจารณาหรืออาจใช้การศึกษาคุณลักษณะเครื่องที่ตนปรารถนาตาม เป้าหมายแล้วจัดทำรายการออกมา

๓. การทำโครงสร้างการตัดสินใจ (Structuring the decision) หลังการรวบรวม สารสนเทศ และมีการตรวจสอบกับการวางแผนงานต่าง ๆ แล้ว ในกรณีที่มีความซับซ้อนของการ ตัดสินใจ ผู้ตัดสินใจ จำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดโครงสร้างของสารสนเทศทั้งหมดที่มีอยู่ไม่ว่าจะมีจำนวนทางเลือกมากมาย เพียงใดให้พิจารณา จากตัวอย่างกรณีในการตัดสินใจเลือกวิชาเอกในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษานั้น

เมื่อได้ทำการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของนักศึกษา ปีที่หนึ่งพบว่า นักศึกษามีการกำหนดเกณฑ์การเลือกวิชาเอกอย่างหลากหลาย เกณฑ์การเลือกที่มี ได้แก่ “เรียนแล้วสนุก” “เรียนแล้วสามารถนำไปใช้ในอาชีพที่ตนสนใจ” “ชอบคณะที่เข้าศึกษา” จึงมีการกำหนดรายการเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการเลือกวิชาเอกต่าง ๆ ที่สนใจ ซึ่งปรากฏว่ามีสารสนเทศจำนวนมากทำให้ผู้ตัดสินใจต้องพิจารณาหรือหาหนทางในการจัดการสารสนเทศที่ได้มา ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่าการจัดโครงสร้างในการตัดสินใจ

๔. การเลือกทางเลือกสุดท้าย (Making a final choice) ภายหลังจากการรวบรวมสารสนเทศทั้งหมดแล้ว ผู้ทำการตัดสินใจจำเป็นต้องเลือกจากชุดทางเลือกสุดท้ายที่มีซึ่งอาจง่ายหรือมีความซับซ้อนก็ได้ กระบวนการในช่วงนี้อาจมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เมื่อใดสารสนเทศที่รวบรวมได้จึงเพียงพอ สารสนเทศใดมีความเกี่ยวข้องมากที่สุด หรือน่าเชื่อถือ ได้เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบการเลือกทางเลือกสุดท้าย การตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลมีความเกี่ยวข้องกับการรวบรวมสารสนเทศด้วยความระมัดระวัง และเป็นธรรมชาติสภาพแวดล้อมนั้น ๆ มีการตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

๕. การประเมินการตัดสินใจ (Evaluating) ในช่วงระยะสุดท้ายของการตัดสินใจซึ่งเป็นประโยชน์มากก็คือ การประเมินตลอดกระบวนการว่ากระบวนการเป็นไปด้วยดีเพียงใด หรือไม่เป็นไป

กิจกรรมในการตัดสินใจสามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ กิจกรรม ดังนี้

๑. การกำหนดเป้าหมาย (Setting goals) เมื่อเราพยายามทำความเข้าใจว่า ทำไมบุคคล คนหนึ่งทำการตัดสินใจได้ดีกว่าการตัดสินใจของบุคคลอื่น ก็พบได้บ่อยว่าการที่บุคคลมีเหตุผลเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลไปสู่เป้าหมายได้ดีกว่านั่นเอง ตัวอย่างเช่น นักศึกษาวางแผนเลือกวิชาเอกชีววิทยาเพราะ มีเป้าหมายจะไปศึกษาด้านแพทยศาสตร์ส่วนนักศึกษาบางคนคาดว่าจะเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เพราะต้องการไปทำงานด้านธุรกิจของบริษัท ดังนั้น แนวคิดในการกำหนดเป้าหมายก็คือ ผู้ทำการตัดสินใจ ต้องทำแผนสำหรับอนาคตของตนที่แสดงให้เห็นหลักเกณฑ์และคุณค่า และมีการลำดับก่อนหลัง นั่นคือ ผู้ทำการตัดสินใจต้องพัฒนาคำตอบของปัญหาว่า “ตนกำลังพยายามไปสู่ความสำเร็จในเรื่องใด” คำตอบเหล่านี้เองที่เป็นเป้าหมายของนักตัดสินใจ และเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในแนวทางต่าง ๆ

๒. การรวบรวมสารสนเทศ (Gathering information) ก่อนทำการตัดสินใจ ผู้ทำการตัดสินใจจำเป็นต้องมีสารสนเทศและจำเป็นต้องทราบว่ามีทางเลือกต่าง ๆ อะไรบ้าง ผลที่จะเกิดขึ้นด้วยดี จุดมุ่งหมายในขั้นตอนนี้ก็เพื่อสะท้อนกระบวนการและค้นหาสิ่งที่จะต้องปรับปรุง เพื่อให้สามารถ นำไปใช้ได้ อีกในการตัดสินใจสถานการณ์ที่คล้ายกันในอนาคต

ความเข้าใจผิดในการตัดสินใจ บุคคลมีการรวบรวมสารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินใจ และบ่อยครั้งที่สารสนเทศเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มาจากความทรงจำของผู้ตัดสินใจ สมมติว่านักศึกษาที่ต้องเลือกวิชาเอกก็อาจคิดถึงประสบการณ์ของตนในการเรียนรายวิชาต่าง ๆ หรือคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เคยได้ฟังจากรุ่นพี่ที่มาจากวิชาเอกต่าง ๆ ทั้งนี้ที่รวบรวมสารสนเทศมาได้ ผู้ตัดสินใจต้องพิจารณาว่าสารสนเทศนั้นสำคัญ

และ/หรือพิจารณาความเกี่ยวข้องของสารสนเทศแต่ละชิ้น ถ้านักศึกษาผู้นั้นไม่ใส่ใจจะเป็นนักชีววิทยา การได้สารสนเทศเกี่ยวกับรายวิชาต่าง ๆ ของสาขาวิชาชีววิทยาก็ย่อมดูเหมือน ไม่ใช่สิ่งที่มีความสำคัญ สำหรับนักศึกษาผู้นั้น ดังนั้น จึงควรพิจารณาแนวทางของการรวบรวมสารสนเทศและประเมินความ เกี่ยวข้องของสารสนเทศต่าง ๆ ด้วยในการศึกษาเกี่ยวกับทักษะในการตัดสินใจของบุคคลและแบบต่าง ๆ ของการตัดสินใจ ซึ่งได้แสดงให้เห็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมี วิธีขั้นตอนที่เป็นระบบแน่นอน และการ ใช้สามัญสำนึก หรือความลำเอียงนั้นยังเป็นแนวทางของการคิดที่นำไปสู่ความคลาดเคลื่อนอย่างเป็นระบบ ให้เกิดขึ้นได้เมื่อมีการนำไปใช้อย่างเข้าใจผิด การทำความเข้าใจสิ่งเหล่านี้ย่อมช่วยให้บุคคลสามารถ ออกแบบหรือปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจ สำหรับการใช้อย่างสามัญในการตัดสินใจที่สำคัญมีดังนี้

- การแก้ปัญหาแบบสามัญสำนึกโดยความเข้าถึงได้ง่าย (Availability heuristic) การคิด แก้ปัญหาหลายอย่าง อาศัยวิธีลัดในการแก้ปัญหาด้วยการคิดถึงตัวอย่างประสบการณ์ต่าง ๆ ที่นึก ถึงได้ เป็นอย่างแรก วิธีแก้ปัญหาด้วยสามัญสำนึกแบบนี้อาศัยแนวคิดที่ว่าคนที่บุคคลสามารถระลึกสิ่งใดได้ โดยง่าย แสดงว่าสิ่งนั้นจะต้องมีความสำคัญและก็จะให้น้ำหนักกับข้อมูลที่เข้ามาใหม่ล่าสุด จึงทำให้ บุคคลมีความคิดเอนเอียงไปกับข้อมูลใหม่ล่าสุด นอกจากนี้สิ่งที่บุคคลนึกถึงได้โดยง่ายนี้ยังมีความ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับความสำคัญของผลที่เกิดขึ้น กล่าวอีกอย่างก็คือถ้าบุคคล สามารถเลือกระลึกถึงผลของการกระทำได้ง่ายเพียงใด บุคคลนั้นก็จะมีรู้สึกว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นมีความสำคัญ ยิ่งขึ้น พิจารณาได้ว่าการพิจารณาสารสนเทศลักษณะนี้จึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่พิจารณาสารสนเทศที่ระลึกได้ เพื่อทำการตัดสินใจเท่านั้น แต่มีการใช้เรื่องความง่ายในการนึกถึงหรือ “มีความเข้าถึงได้ง่าย” ในการ นึกถึงสิ่งนั้น ๆ และนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจ การตัดสินใจแก้ปัญหาแบบสามัญสำนึกโดยความ เข้าถึงได้ง่ายนี้บางครั้งอาจใช้ได้ผลดีอย่างไรก็ตาม แท้จริงแล้วการมีความง่ายในการนึกถึงสิ่งหนึ่ง ๆ ก็ไม่ได้ เป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นได้ดีพอว่าจะมีความน่าจะเป็นจริงได้เพียงใด เช่น ถ้าถามนักศึกษาวา มาจากจังหวัดเลยหรือจังหวัดตากมากกว่ากัน คำตอบที่นักศึกษาให้อาจเป็นเพียงสารสนเทศที่นักศึกษานึกถึง ได้หรือระลึกได้ซึ่งก็อาจจะไม่ตรงกับความเป็นจริง เป็นต้น

- การแก้ปัญหาแบบสามัญสำนึกโดยความเป็นตัวแทน (Representativeness heuristic) ใน การตัดสินใจผู้ตัดสินใจจะนั่นเองซึ่งวิธีนี้จะทำให้การตัดสินใจสามารถบรรลุเป้าหมายได้และเป็นไปอย่าง รวดเร็ว สามารถ ตัดสินใจได้ง่ายขึ้นอย่างไรก็ตาม การประเมินจากความน่าจะเป็นหรือความเป็นไปได้ นี้ อาจเกิดความ ผิดพลาดได้เพราะการมีสิ่งที่เป็นตัวแทนจำนวนมากไม่ได้หมายความว่าความน่าจะเป็นมาก จะเกิดขึ้น

สรุปได้ว่า การแก้ไขปัญหานั้น เป็นการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบครอบ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ ที่เหมาะสมก่อให้เกิดเป็นการแก้ปัญหาด้วยขั้นตอนต่าง ๆ จนสำเร็จผ่านไปด้วยดี

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ

ความเหลื่อมล้ำในสังคมด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหาที่เราต้องหาทางแก้ไขและควรใช้วิธีอะไร เป็นคำถามที่ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์หรือเจตคติของคนในสังคมปัจจุบันมีสำนักคิดใหญ่สามแห่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและวิวัฒนาการในกรอบของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ เสรีนิยม (Liberalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) ความแตกต่างระหว่างสำนักคิดทั้งสามส่วนใหญ่ อยู่ที่การให้น้ำหนักกับ “เสรีภาพของปัจเจก” และ “ความยุติธรรมในสังคม” ไม่เท่ากัน^{๕๘} ๑๕

สำนักคิดทั้งสามนี้มีความ “เท่าเทียมกันทางศีลธรรม” (Morally Equivalent) กล่าวคือ ไม่มีชุดหลักเกณฑ์สัมบูรณ์ใด ๆ ที่จะช่วยเราตัดสินได้ว่าสำนักคิดใด “ดีกว่า” หรือ “เลวกว่า” กัน เนื่องจากต่างก็มีเจตคติทางศีลธรรมด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่ให้น้ำหนักกับคุณค่าหรือคุณธรรมต่าง ๆ ไม่เท่ากัน การตัดสินว่าจะเชื่อหรือประยุกต์ใช้แนวคิดของสำนักคิดใดสำนักคิดหนึ่งจึงน่าจะตั้งอยู่บนการประเมินผลได้และผลเสียของแต่ละแนวคิด เปรียบเทียบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริง มากกว่าการใช้มาตรฐานทางศีลธรรมใด ๆ ที่เป็นนามธรรมโดยไม่คำนึงถึงสถานการณ์จริง สามารถสรุปแนวคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำของสำนักคิดทั้งสามได้คร่าว ๆ ดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ เสรีนิยม (liberalism)

นักเสรีนิยมสายคลาสสิก (Classical Liberal) และสายลิเบอตาเรียน (Libertarian) โดยทั่วไปจะไม่มีเจตคติเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเชื่อว่ารัฐควรปล่อยให้มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำอะไร ๆ เอง เพราะมองว่าเสรีภาพของปัจเจก คือคุณค่าและคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ความยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ รัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิดความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายโดยไม่ต้องสนใจว่าความเท่าเทียมดังกล่าวจะนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือไม่เพียงใด เนื่องจาก “กลไกตลาด” (ผลรวมของการกระทำโดยเสรีของปัจเจก) คือ กลไกที่ดีที่สุดหรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดแล้วในการสร้างประโยชน์สาธารณะ

ลุดวิก วอน มิเซส (Ludwig von Mises) นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมคลาสสิกผู้ทรงอิทธิพลเสนอในปี ค.ศ. ๑๙๔๔ ว่า นักเสรีนิยมที่รณรงค์ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายนั้น ตระหนักดีว่ามนุษย์เกิดมาไม่เท่าเทียมกัน และความไม่เท่าเทียมกันนี้เองที่เป็นบ่อเกิดของการร่วมมือกันทางสังคมและอารยธรรม ในความเห็นของพวกเขาความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายไม่ได้ถูกออกแบบมาแก้ไขข้อเท็จจริงของจักรวาลที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือเพื่อกำจัดความไม่เท่าเทียมตามธรรมชาติให้หมดสิ้นไป แต่ในทางตรงกันข้าม ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายถูกออกแบบมาเป็นเครื่องมือที่จะรับประกันว่ามนุษยชาติทั้งมวลจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากความไม่เท่าเทียมดังกล่าว ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายนั้นดีเพราะมันตอบสนองความต้องการของทุกคนได้ดีที่สุด ปล่อยให้พลเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

^{๕๘} สฤณี อาชวานันทกุล, ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๑.

ตัดสินใจเองว่าใครควรดำรงตำแหน่งทางการเมือง และปล่อยให้ผู้บริโภคตัดสินใจเองว่าใครควรมีอำนาจกำหนดกิจกรรมการผลิต^{๕๙}

โรเบิร์ต โนซิค (Robert Nozick) นักปรัชญาสายลิเบอตาเรียนผู้โด่งดัง มองว่าสังคมในอุดมคติคือสังคมที่มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพสมบูรณ์ ไม่มีใครถูกใครบังคับไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ในเมื่อรัฐกระจายความมั่งคั่งด้วยการบังคับ (โดยเฉพาะการจัดเก็บภาษี) โดยทั่วไปเขาจึงไม่เห็นด้วยกับมาตรการลดการเหลื่อมล้ำทำนองนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจบางด้านในสังคมสมัยใหม่เกิดจากการใช้กำลังบังคับในอดีต (เช่น เจ้าขุนมูลนายในอดีตใช้กำลังทหารริบเอาที่ดินทั้งหมดมาเป็นของตน) โนซิคก็เห็นว่าการกระจายความมั่งคั่งกลับคืนด้วยอำนาจรัฐ (เช่น ออกกฎหมายเพื่อกระจายที่ดินกลับไปอยู่ในมือลูกหลานของผู้ที่เคยถูกริบที่ดินทำกินในอดีต) ก็เป็นสิ่งที่ยุติธรรมและมีความชอบธรรม แต่เฉพาะในกรณีแบบนี้เท่านั้น

จอห์น รอลส์ (John Rawls) นักปรัชญาการเมืองผู้ทรงอิทธิพลที่สุดหลังสงครามโลก ครั้งที่สอง ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของโนซิค (และของสายลิเบอตาเรียนโดยรวม) ซึ่งเชิดชูเสรีภาพของปัจเจกมากกว่าความยุติธรรมในสังคมมาก รอลส์นำเสนอในหนังสือเรื่อง A Theory of Justice (ทฤษฎีความยุติธรรม) ว่า คนทุกคนควร “แบกรับโชคชะตาาร่วมกัน” ด้วยการช่วยเหลือคนที่ยากจนที่สุดและเสียเปรียบที่สุดในสังคม เพราะทุกคนน่าจะเห็นพ้องต้องกันได้ว่า ถ้าบังเอิญตัวเองเกิดมาเป็นคนจน ก็จะเดือดร้อนมากและอยากให้รัฐยื่นมือช่วย อย่างไรก็ตาม การที่รอลส์เห็นด้วยกับการช่วยเหลือคนที่จนที่สุดไม่ได้แปลว่าเขาคิดว่าความเหลื่อมล้ำ (ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย) เป็นปัญหาที่จำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขจนที่จริงรอลส์กล่าวว่า ภาวะความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งอาจชอบธรรมก็ได้ ถ้าหากมันเป็นภาวะที่ปรับปรุงสังคมโดยรวม รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่ยากจนที่สุดในสังคมด้วย รอลส์ไม่เคยแจ่มแจ้งว่าทฤษฎีความยุติธรรมของเขาแปลว่าสังคมควรจัดการกับความเหลื่อมล้ำหรือไม่อย่างไร นักคิดบางคนตีความว่าข้อเสนอดังกล่าวของรอลส์สนับสนุนระบบทุนนิยมเสรี เนื่องจากตามทฤษฎีแม้แต่สมาชิกที่จนที่สุดในสังคมก็ยังได้รับประโยชน์จากนวัตกรรมและความเจริญที่เกิดในระบบ แต่นักคิดคนอื่นเชื่อว่ามีเพียง “รัฐสวัสดิการ” ที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะทำให้อุดมคติของรอลส์เป็นจริง

มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) นักเศรษฐศาสตร์สำนักเสรีนิยมคลาสสิกมองว่า รัฐโดยธรรมชาตินั้นด้อยประสิทธิภาพกว่าเอกชนและมักจะลุแก่อำนาจ ดังนั้นจึงเชื่อว่าหากรัฐทำอะไรก็ตามเพื่อพยายามสร้างความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ เมื่อนั้นเสรีภาพทางการเมืองของผู้คนก็จะถูกบั่นทอน เขากล่าวอย่างโด่งดังว่า สังคมที่กำหนดความเท่าเทียมเป็นเป้าหมายเหนือเสรีภาพจะไม่มีทั้งสองอย่างสังคมที่ตั้งเป้าหมายที่เสรีภาพก่อนความเท่าเทียมจะมีทั้งสองอย่างค่อนข้างสูง^{๖๐}

^{๕๙} Ludwig von Mises, *Human Action: A Treatise on Economics*, ๔th Ed. Fox & Wilkes: ๑๙๖๖, หน้า ๘๔๑ - ๘๔๒.

^{๖๐} Milton Friedman, “Created Equal,” สารคดีโทรทัศน์ชุด Free to Choose, ๑๙๙๐. บทโทรทัศน์ตอนที่ ๕.

๒.๕.๒ ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice)

นักคิดจำนวนไม่น้อยมองว่าโครงสร้างสังคมทุกสังคมล้วนเป็นผลผลิตของความไม่เท่าเทียมและความอยุติธรรมในอดีตที่สะสมทับถมกันมานานหลายชั่วอายุคน นักเศรษฐศาสตร์ แพทริก ไดมอนด์ (Patrick Diamond) และนักสังคมวิทยา แอนโธนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) มองว่า สังคมแบบ “คุณธรรมนิยมสมบูรณ์” (Pure Meritocracy หมายถึงสังคมที่สมาชิกทุกคนเลื่อนฐานะได้ด้วยความสามารถของตนเองล้วน ๆ ไม่ใช่ด้วยอภิสิทธิ์หรือเส้นสายใด ๆ) ที่ปราศจากการกระจายความมั่งคั่งไม่ใช่สังคมที่พึงปรารถนา เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ประสบความสำเร็จในรุ่นของตัวเองจะกลายเป็น “ชนชั้น” ที่ฝังรากลึกสำหรับคนรุ่นต่อไป เก็บความมั่งคั่งที่ตนสะสมเอาไว้เป็นทุนสำหรับลูกหลาน เมื่อเป็นอย่างนี้ลูกหลานของคนจนก็จะยิ่งเสียเปรียบคนรวย และความเหลื่อมล้ำก็จะยิ่งถ่างกว้างขึ้นเรื่อย ๆ เพียงเพราะพวกเขาเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน นักคิดที่รณรงค์ความยุติธรรมทางสังคมมองว่านี่คือความอยุติธรรมทางสังคมที่ต้องหาทางบรรเทาหรือกำจัดให้ได้มากที่สุด

นอกจากจะมองว่าสังคมที่ความเหลื่อมล้ำถ่างกว้างขึ้นเรื่อย ๆ คือสังคมที่ไม่ยุติธรรมแล้ว นักคิดสำนักนี้ยังมองว่า ความมั่งคั่งและความก้าวหน้าทั้งหลายในสังคมไม่ได้เกิดจากความสามารถ ของคนที่มีฐานะดีเพียงอย่างเดียว แต่ทุกคนในสังคมล้วนมีส่วนสร้างทั้งสิ้น ไม่ว่าเราจะมองเห็นหรือไม่ ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น เศรษฐีขายหุ้นทำกำไรในตลาดหุ้นได้ก็เพราะระบบสารสนเทศของตลาดหุ้นมีไฟฟ้าใช้ ถ้าหากไฟฟ้านั้นถูกส่งมาจากโรงไฟฟ้าพลังน้ำ และถ้าหากการก่อสร้างเขื่อนส่งผลให้ครอบครัวชาวประมงนับหมื่นครัวเรือนต้องสูญเสียช่องทางทำมาหากินเพราะหาปลาไม่ได้อีกต่อไป ก็กล่าวได้ว่าเศรษฐีเป็น “หนี้บุญคุณ” ชาวประมง ด้วยเหตุนี้ นักคิดอย่างไดมอนด์และกิดเดนส์จึงมองว่าสังคมต้องพยายามสร้างความยุติธรรมหรือบรรเทาความอยุติธรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการกระจายรายได้และความมั่งคั่งให้ตกถึงมือประชาชนในวงกว้างที่สุด เพื่อ “ตอบแทนคนทุกภาค ส่วนในสังคมที่มีส่วนสร้างความมั่งคั่ง” และดังนั้นพวกเขาจึงมักจะสนับสนุนแนวคิด “รัฐสวัสดิการ” อย่างเต็มรูปแบบที่จัดสวัสดิการถ้วนหน้าให้กับประชาชนทุกคน ในฐานะ “สิทธิพลเมือง” ที่พึงได้รับ อย่างเสมอภาคและไม่สนับสนุน “ระบบสวัสดิการ” ที่เอกชนมีบทบาทนำและรัฐช่วยเหลือแต่เพียงผู้ช่วยตัวเองไม่ได้จริง ๆ (ต้องผ่านการทดสอบความจำเป็น Means-test ก่อน) ในกรอบคิดของสำนักเสรีนิยม^{๖๑}

๒.๕.๓ สมรรถภาพของมนุษย์ (Capabilities Approach)

อมาตยา เซน (Amartya Sen) นักเศรษฐศาสตร์สวัสดิการเจ้าของรางวัลโนเบลเศรษฐศาสตร์ ปี ๑๙๙๘ คือ ผู้พัฒนาแนวคิดที่ตั้งอยู่บนสมรรถภาพของมนุษย์ (Capabilities) ซึ่งบางคนก็เรียกแนวคิดนี้ว่า วิธีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Approach) แนวคิดนี้มองว่าทั้งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนเป็น “การลดทอนสมรรถภาพ” ของมนุษย์ และมองว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้เป็นเพียง “เครื่องมือ” ที่นำไปสู่เป้าหมาย ไม่ใช่ “เป้าหมาย” ในตัวมันเอง แนวคิดนี้แตกต่าง

^{๖๑} สฤณี อาชวานันทกุล, ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๔ - ๒๑๔.

จากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่มองว่า “ความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) คือ การบรรลุรรถประโยชน์สูงสุด (maximum utility)” และอรรถประโยชน์สูงสุดจะบรรลุได้เมื่อคนมีรายได้และความมั่งคั่งสูงสุด สิ่งที่เขามองว่าเป็นเป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ คือ “อิสราภาพ” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมกว้างกว่าที่ใช้กันทั่วไป เขาเสนอว่ามนุษย์ทุกคนควรมีอิสราภาพที่สำคัญห้าประการด้วยกัน ได้แก่ อิสราภาพทางการเมือง อิสราภาพทางเศรษฐกิจ โอกาสทางสังคม หลักประกันว่าภาครัฐจะมีความโปร่งใส และการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

อมาตยา เซน ชี้ให้เห็นว่า เมื่อสมรรถภาพของคนถูกลดทอน พวกเขาจะขาดอิสราภาพ และอิสราภาพห้าประการก็ล้วนส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ยกตัวอย่างเช่น คนที่อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมที่มีอาชญากรชุกชุม (ขาดความปลอดภัยในชีวิต) มักจะมีรายได้น้อยมากเมื่อเทียบกับคนที่อาศัยอยู่ในถิ่นปลอดภัย (ขาดอิสราภาพทางเศรษฐกิจ) เพราะไม่กล้าออกจากบ้านไปทำงาน, ขนบธรรมเนียมประเพณีในบางสังคมที่มองว่าผู้หญิงควรทำหน้าที่เป็นแม่บ้านทำให้ผู้หญิงไม่ได้รับการสนับสนุนให้มีการศึกษา (ขาดโอกาสทางสังคม) ทำให้พวกเธอออกไปทำงานนอกบ้านไม่ได้และทำงานที่ต้องใช้ความรู้ไม่ได้ (ขาดอิสราภาพทางเศรษฐกิจ), สังคมที่ไม่มีกลไกให้คนมีส่วนร่วมทางการเมือง (ขาดอิสราภาพทางการเมือง) เพื่อสร้างระบบ “ประชาธิปไตยแบบปรีกษาหารือ” เป็นสังคมที่สุ่มเสี่ยงว่านักการเมืองจะฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างโจ่งแจ้ง (ขาดหลักประกันความโปร่งใส) เพราะโกงได้โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกจับหรือถูกประชาชนลงมติถอดถอน ปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างสมรรถภาพและอิสราภาพด้านต่าง ๆ แปลว่ายิ่งสังคมมีความเหลื่อมล้ำเท่าไร ก็ยิ่งปิดช่องว่างได้ยากขึ้นเท่านั้น เพราะความเหลื่อมล้ำด้านหนึ่งมักจะตอกล้มความเหลื่อมล้ำด้านอื่น ๆ ไปพร้อมกันด้วย ด้วยเหตุนี้ เซนจึงเสนอว่าเป้าหมายของการพัฒนาสังคมและนโยบายรัฐควรอยู่ที่การเพิ่มทางเลือกในการดำรงชีวิต ให้แก่ผู้คนและปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ที่ดีในแนวทางที่พวกเขาเลือกด้วยการเพิ่มอิสราภาพในด้านต่าง ๆ ข้างต้น เพิ่มสมรรถภาพของผู้คนในการใช้อิสราภาพดังกล่าว (เช่น ด้วยการเพิ่มกลไกที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทางการเมือง) และเพิ่มความสามารถในการบรรลุเป้าหมายที่คนแต่ละคนตั้ง (เช่น ด้วยการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ บริการสาธารณสุข และบริการสาธารณสุข) ระดับการลดทอนสมรรถภาพของคนที่ใช้อิสราภาพเหล่านี้ เป็นเครื่องวัดระดับความยากจนได้ดีกว่าตัวเลขรายได้ เนื่องจากสามารถพูดถึงแง่มุมของความยากจน ที่ไม่แสดงในตัวเลขรายได้ ยกตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกามีรายได้ประชากรต่อหัวสูงกว่ายุโรปก็จริง แต่มีอัตราการเข้าถึงระบบสาธารณสุขแย่กว่า ส่วนอินเดียมีรายได้ต่อหัวไม่ต่างจากกลุ่มประเทศทางตอนใต้ของทะเลทราย ซาฮาราในทวีปแอฟริกาเท่าไรนัก แต่อินเดียมีอัตราการรู้หนังสือและอัตราการตายของทารกแรกเกิดต่ำกว่ามาก^{๒๒}

ความเหลื่อมล้ำกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย มุมมองของคนเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำแต่ละด้านว่าอะไรเป็นปัญหา และถ้าเป็นปัญหาควรแก้ไขอย่างไรนั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว ทว่าผันแปรไปตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ยกตัวอย่างเช่น สมัยที่โทรศัพท์มือถือยังมีราคาแพงเพราะเทคโนโลยีเพิ่งเกิด คนที่จะใช้มือถือได้ก็มีแต่ชนชั้นกลางระดับบนเท่านั้น เราจึงไม่คิดว่าความเหลื่อม

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗ - ๒๙.

ล้าเรื่องมือถือเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข เพราะโทรศัพท์เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ไม่ใช่ปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต แต่เมื่อเวลาผ่านไป มือถือมีราคาถูกลงเพราะเทคโนโลยีก้าวหน้า คนก็มีกำลังซื้อมากขึ้นเพราะมีรายได้ดีขึ้นจากความเจริญทางเศรษฐกิจ ค่านิยมในสังคมก็เปลี่ยนไปเมื่อโลกเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยเหล่านี้ทำให้คนจำนวนมากรู้สึกว่าการได้ใช้บริการโทรคมนาคมที่มีคุณภาพ ไม่ได้เป็นแค่ความต้องการของผู้บริโภคที่มีฐานะอีกต่อไป แต่เป็น สิทธิในการได้รับบริการสาธารณะ ประการหนึ่งซึ่งรัฐมีหน้าที่รับประกันสินค้าอุปโภคบริโภคที่คนมองว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาในชีวิตปัจจุบัน รวมทั้งโทรศัพท์มือถือไม่ใช่สิ่งที่ยูนอกเหนือจินตนาการของคนไทยส่วนใหญ่อีกต่อไป ทั้งนี้ เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยซึ่งสามารถเติบโตเฉลี่ยถึงร้อยละ ๗ ต่อปีเป็นเวลานานกว่า ๒๕ ปี ส่งผลให้ “ความยากจนเชิงสัมบูรณ์” (Absolute Poverty) ลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา สัดส่วนคนไทยที่มีรายได้ต่ำกว่า ๒ เหรียญสหรัฐต่อวัน (เส้นความยากจนที่ธนาคารโลกใช้เป็นมาตรฐานวัดความจนทั่วโลก) ลดลงจากร้อยละ ๒๖ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เหลือร้อยละ ๑๒ ในปี ๒๕๔๙ อย่างไรก็ตาม ประชากรที่อยู่ในกลุ่ม “เฉียดจน” คือมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนเพียงเล็กน้อยยังมีจำนวนมาก ถ้าขยับเส้นความยากจนจาก ๒ เหรียญต่อวัน เป็น ๓ เหรียญต่อวัน (ประมาณ ๒,๗๐๐ บาทต่อเดือน) คนไทยที่อยู่ใต้เส้นความยากจนนี้จะเพิ่มจากร้อยละ ๑๒ เป็นร้อยละ ๒๙ นั่นที่

ความเจริญทางเศรษฐกิจ ประกอบกับการขยายตัวของบริการทางการเงิน อาทิ เงินผ่อน และสินเชื่อส่วนบุคคล ส่งผลให้แม้แต่ประชากรที่มีรายได้เพียง ๔,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน ก็สามารถมีสิ่งอำนวยความสะดวกสมัยใหม่นอกเหนือจากปัจจัยสี่ อาทิ โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ และตู้เย็นได้อย่างไม่ลำบาก

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่กล่าวถึงข้างต้นทำให้ปัจจุบัน “ความยากจนสัมพัทธ์” (Relative Poverty) มีน้ำหนักมากกว่า “ความยากจนสัมบูรณ์” (Absolute Poverty) ในการประกอบสร้างเป็น “ความเหลื่อมล้ำที่คนรู้สึก” (Perceived Inequality) แต่ความเหลื่อมล้ำที่คนรู้สึกนั้นก็เชื่อว่ารู้สึกเหมือนกันหมด ในบทความเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมไทย” ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๓ รศ.ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้อธิบายมุมมองเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำที่แตกต่างกันมากระหว่างชนชั้นไว้อย่างชัดเจนดังต่อไปนี้ ถึงวันนี้ ผมเชื่อว่าทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานของความขัดแย้งในสังคมไทย^{๖๓} เพียงแต่มุมมองของความเหลื่อมล้ำนี้แตกต่างกันไปตามสถานะและชนชั้น ชนชั้นนำและชนชั้นกลางที่ได้รับผลประโยชน์จากความเหลื่อมล้ำนี้ จะเห็นว่าสังคมไทยรับรู้เรื่องนี้ดีอยู่แล้ว และรัฐก็พยายามช่วยเหลืออยู่และมักจะสรุปว่าสภาพความเหลื่อมล้ำก็ดีกว่าเดิมมาก แม้ว่าการกลุ่มนี้จะไม่มีความปรารถนาดีต่อคนจนอยู่ แต่ก็ยังเป็นลักษณะของการมองลงต่ำ หรือเป็นการเห็นและช่วยคนจนในรูปแบบของการก้มตัว ลงไปช่วยเหลือเป็นหลักรูปแบบการก้มตัว ลงไปช่วยเหลือคนจนปรากฏก็คือการสงเคราะห์เป็นครั้งเป็นคราวไป ในอดีตการสงเคราะห์อาจจะส่งผลดีทางอารมณ์ความรู้สึก

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙ - ๓๒.

ทั้งผู้สงเคราะห์ และผู้รับการสงเคราะห์ เพราะนอกจากช่วงเวลาแวบเดียวของการรับการสงเคราะห์แล้ว ชีวิตของผู้รับการสงเคราะห์ ไม่ได้พองพานเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้สงเคราะห์เลย ดังนั้น การเป็นคนไร้ศักดิ์ศรีหรือรับของบริจาค จึงเป็นเรื่องที่รับได้รวมทั้งผู้รับการสงเคราะห์ก็รู้สึกได้ถึงวาระพิเศษที่ได้รับการสงเคราะห์ที่สำคัญความสัมพันธ์ลักษณะนี้ คือลักษณะเด่นหนึ่งในความเป็นไทยที่ปลูกฝังกันมาที่ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบบผู้ใหญ่กับผู้น้อย

ในช่วงเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมา ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชนบทก่อให้เกิดการประกอบอาชีพในลักษณะใหม่ ซึ่งทำให้มาตรฐานการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ความสามารถในการครอบครองสินค้าจำเป็นในชีวิตประจำวันเป็นเรื่องปกติธรรมดาไป หากท่านผู้อ่านได้มีโอกาสไปเดินเล่นตามห้างสรรพสินค้าหรือซูเปอร์มาร์เก็ตต่างจังหวัด จะพบเห็นถึงความสามารถในการครอบครองสินค้าอุปโภค บริโภคขยายตัวมากขึ้นอย่างมาก นี่เป็นเหตุผลว่าทำไมห้างสรรพสินค้า และซูเปอร์มาร์เก็ตจึงขยายตัวออกหัวเมืองไกลมากขึ้นตามลำดับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้ ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างลึกซึ้งด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของการให้สงเคราะห์ลักษณะเดิมกลายเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นและการรับของสงเคราะห์เป็นเรื่องของการไร้ศักดิ์ศรีไป หากสำรวจกันจริง ๆ ในเขตพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเข้มข้น นั้น หากมีวิธีการให้การสงเคราะห์ จะพบว่าจำนวนผู้ที่รับการสงเคราะห์นั้นน้อยลง และมักจะเป็นการเกณฑ์หรือขอร้องจากเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ มากขึ้น แม้ว่าคนในพื้นที่นั้น ๆ อาจจะยังคงมีความยากจนหรือมีรายได้ไม่สูงมากนักก็ตาม ยกเว้นว่าในเขตห่างไกลมาก ๆ หรือในช่วงเวลาวิกฤติภัยธรรมชาติ การรับของแจกจึงไม่ใช่เรื่องพิเศษ ที่ควรจะมีไปถึงบุญคุณผู้ให้อีกต่อไป หากแต่เป็นเรื่องไร้ความหมายมากขึ้น ๆ ที่สำคัญ นอกจากไร้ความหมายแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยความรู้สึกว่าคุณถูกดูหมิ่นศักดิ์ศรีอีกด้วย^{๖๔} กล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ทำให้เปลี่ยนแปลงลักษณะของความยากจน จากความ “ยากจนสมบูรณ์” มาสู่ความ “ยากจนเชิงสัมพัทธ์” และความเปลี่ยนแปลงนี้ ได้ทำให้ความคิดทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ความ “ยากจนสมบูรณ์” ต้องการและยอมรับการสงเคราะห์ แต่ความ “ยากจนเชิงสัมพัทธ์” ต้องการโอกาสและความเท่าเทียมกันในเขตพื้นที่ความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ระบบอุปถัมภ์ในชนบทที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงผู้ใหญ่กับผู้น้อยและเป็นเชิงสงเคราะห์ ก็ ต้องปรับเปลี่ยนอย่างลึกซึ้ง จากเดิมที่สามารถเรียกร้องความจงรักภักดีได้ยาวนาน ก็เป็นเพียงแลกเปลี่ยนความจงรักภักดีกันเป็นครั้ง ๆ ไป จนอาจจะกล่าวได้ว่าได้สูญเสียลักษณะสำคัญของระบบอุปถัมภ์ไปหมดแล้ว ในขณะที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผลักดันให้ประเทศไทยเข้าสู่กลุ่ม “ประเทศที่มีรายได้ปานกลาง” ในนิยามของธนาคารโลก ขณะที่ผลประโยชน์ในภาคเกษตรตกอยู่กับพ่อค้าคนกลางและบริษัทขนาดใหญ่ในอุตสาหกรรมเกษตรมากกว่าเกษตรกรรายย่อย ส่งผลให้ประชาชนในชนบทดิ้นรนแสวงหารายได้ทางอื่นนอกภาคเกษตร คนหลายล้านคนย้ายเข้ามาทำงานในตัวเมือง มีรายได้จากการเกษตรน้อยลงอย่าง

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒ - ๓๔.

ต่อเนื่องกรณีของพิชัยพบเห็นได้ทั่วไป นั่นคือตัวเขายังมีชื่ออยู่ใน ทะเบียนบ้านที่โคราชแต่มาทำงานใน กรุงเทพฯ ส่วนบิดามารดาของเขาก็มีรายได้จากการทำนายน้อยลง มีรายรับจากเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ และเงินที่พิชัยส่งกลับบ้านมากกว่า

ผศ.ดร. อภิชาติ สถิตนิรามัย จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขยายความผล พวงของปรากฏการณ์นี้ที่มีต่อลักษณะของ “ระบบอุปถัมภ์” ในชนบทว่า เมื่อเงินได้ส่วนใหญ่ มาจากนอก ภาคเกษตร สิ่งนี้อย่างน้อยก็หมายความว่าแหล่งเงินได้ของชาวชนบทมีหลายแหล่งมากขึ้น รวมทั้งแหล่ง เงินกู้ในระบบ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ธ.ก.ส. ก็เพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นชาวชนบทจึงมีความจำเป็น ที่จะต้องพึ่งพิงผู้อุปถัมภ์ในภาคการเกษตรน้อยลงด้วย ในอีกด้านหนึ่งนโยบายประชานิยมหลายแบบก็ทำ ให้ชาวชนบทไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงผู้อุปถัมภ์ท้องถิ่นอีกต่อไป พูดอีกแบบ คือ นโยบายประชานิยมทำหน้าที่แทน ผู้อุปถัมภ์ดั้งเดิม ในแง่ที่ชาวชนบทส่วนใหญ่จึงกลายเป็นเสรีชนที่หลุดออกจากเครือข่ายอุปถัมภ์แบบเดิม ๆ แล้ว เขาไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะต้องเชื่อฟังหวั่นไหวต่อใครอีกต่อไป นอกจากระดับของความยากจน สัมพัทธ์ (ความเหลื่อมล้ำ) จะส่งผลต่อความรู้สึกว่าภาวะนี้ รับไม่ได้มากกว่าในอดีตแล้ว บรรดาคนจนและ คนเฉียดจนในประเทศไทย (ร้อยละ ๒๙ ของประชากร ทั้งประเทศ หรือ ๑๙.๖ ล้านคน) ยังมีความไม่ มั่นคงในชีวิตสูงกว่าครึ่งศตวรรษก่อน เนื่องจากการดำรงชีวิตของพวกเขาต้องพึ่งพาอาศัยระบบตลาดมาก กว่าเดิม

ย้อนหลังกลับไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ประเทศไทยยังมีป่าไม้ราว ๑๗๑ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๕๓.๓ ของพื้นที่ทั้งประเทศ สภาพแวดล้อมโดยรวมยังอุดมสมบูรณ์ คนในชนบทถึงแม้จะมีรายได้ต่ำก็ยัง สามารถพึ่งพาธรรมชาติได้มาก ทั้งการหาอาหารและนำทรัพยากรมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ใน คราวเรือน ทำให้อยู่ได้อย่างไม่ขัดสนถึงแม้จะมีเงินสตนน้อยก็ตาม หากศวรรษหลังจากปี ๒๕๐๕ ประชากร ไทยเพิ่มขึ้นกว่า ๒.๓ เท่า ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปกว่าครึ่งหนึ่ง ไม่สามารถเป็นแหล่งยังชีพของ ผู้คนได้เหมือนเคย ระบบเศรษฐกิจเข้าสู่ทุนนิยมอุตสาหกรรมและสังคมบริโภคนิยมอย่างเต็มตัว คนทุ กระดับใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมากขึ้น นอกจากนี้ค่าครองชีพ (เงินเฟ้อ) ก็เพิ่มสูงขึ้น ในเวลาเดียวกันส่งผลให้ กำลังซื้อที่แท้จริงเพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายได้ที่เป็นตัวเงิน ทั้งหมดนี้หมายความว่าถึงแม้คนไทยโดยเฉลี่ยจะมี รายได้มากขึ้นคนจน และคนเฉียดจนก็น่าจะมีความไม่มั่นคงในชีวิตสูงกว่า สมัยที่ปู่ย่าตายายของพวกเขา ยังเด็ก^{๖๕}

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย เป็นที่ทราบกันดีว่าระบบการศึกษาของไทยมี ปัญหาในหลายด้าน แต่ปัญหาที่มักจะถูกหยิบยกมาพูดถึงก็คือปัญหาด้านปริมาณ ซึ่งหมายถึงปัญหาที่ เด็กไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากเพียงพอที่จะสนับสนุนการทำงานในอนาคต เช่น มีเด็กไทย จำนวนไม่น้อยที่ต้องออกจากการเรียนกลางคัน หรือครอบครัวไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายทางการ ศึกษาทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ อีกปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไป กว่ากันและได้รับความ สนใจ คือ ปัญหาด้านคุณภาพ ซึ่งผลการสำรวจความพึงพอใจของภาคธุรกิจ และผลการสอบวัดทักษะ

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕ - ๓๗.

พื้นฐานในระดับนานาชาติ เช่น การประเมินความรู้ของนักเรียนในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ภายใต้โครงการ TIMSS (The Trends in International

Mathematics and Science Study) บ่งชี้ถึงปัญหาว่าความสามารถของเด็กนักเรียนไทยยังอยู่ในระดับแย่ (Poor) และมีทักษะไม่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน^{๖๖}

แม้ว่าทั้งสองมิติปัญหาจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของไทย แต่ยังมีอีกมิติหนึ่งที่เป็นปัญหาที่สำคัญทางด้านการศึกษาที่ควรได้รับการจัดการแก้ไขเช่นเดียวกัน มิติที่สำคัญดังกล่าวก็คือ มิติความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษา อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มากกว่าแค่คุณภาพของการเรียนการสอน แต่ครอบคลุมไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ตั้งแต่ปัจจัยเฉพาะของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยทางด้านครอบครัว ไปจนถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา การพัฒนาเฉพาะมิติทางด้านปริมาณและคุณภาพโดยไม่คำนึงถึงมิติความเหลื่อมล้ำ แม้ว่าจะช่วยให้เด็กได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นและช่วยสร้างทักษะที่ตอบสนองต่อตลาดแรงงาน แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของผลลัพธ์ทางการศึกษาที่แตกต่างกัน จะทำให้โอกาสในอนาคตของเด็กไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในที่สุด อาศัยข้อมูลผลการสอบปีเข้าปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นพื้นฐานในการศึกษาสภาพปัญหา โดยการประเมินผลของปีเข้า (PISA) ถูกออกแบบให้วัดความสามารถของเด็กนักเรียน วัย ๑๕ ปี เพื่อประเมินความพร้อมของทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญสำหรับการตอบรับความท้าทายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ผลการศึกษาให้ข้อสรุปที่น่าสนใจ คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปัญหาที่สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ เช่น การขยายขนาดโรงเรียน การเพิ่ม จำนวนครู การให้ความรู้แก่บิดามารดา มากกว่าที่จะมาจากปัญหาที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (เช่น ความฉลาดทางสติปัญญา) ดังนั้น หากภาครัฐมีการกำหนดเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม ย่อมสามารถที่จะบรรเทาปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทยให้ลดลงได้

- ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นผลจากความแตกต่างกันทางด้านสถานศึกษา ซึ่งมีบทบาทสูงถึง ๔๗ เปอร์เซ็นต์จาก ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ของความเหลื่อมล้ำโดยรวม ในขณะที่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เช่น การอยู่ร่วมกันของบิดาและมารดา ระดับการศึกษาของบิดาและมารดา รวมทั้งประเภทของอาชีพของบิดาและมารดา (กลุ่มแรงงาน กลุ่มลูกจ้าง กลุ่มสูงกว่า ลูกจ้าง) จะสามารถอธิบายความเหลื่อมล้ำได้ ๕ เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่ปัจจัยเฉพาะส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ นักเรียนเคยเข้าชั้น สามารถอธิบายความแตกต่างในคะแนนสอบได้เพียงแค่ ๒ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสะท้อนภาพว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษาของไทยกว่าครึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างทางด้านสถาบันการศึกษาเป็นหลัก

^{๖๖} นณริฏ พิศลยบุตร, ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: อีกหนึ่งปัญหาด้านการศึกษาที่ ใส่ใจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://WWW.gotoknow.org/posts/๓๓๒๘๗> [๒๐ ก.ค.๒๕๖๖].

- เป็นที่น่าเสียดายว่า ปัญหาความจำกัดของข้อมูลทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์มูลเหตุของความเหลื่อมล้ำที่เหลือนี้อีกกว่า ๔๒ เปอร์เซ็นต์ โดยผู้เขียนมีความเห็นว่าความเหลื่อมล้ำในส่วนนี้จะซ่อนอยู่ในปัจจัยส่วนตัวของแต่ละบุคคลและปัจจัยครอบครัวเป็นสำคัญ เนื่องจากตัวแปรที่สำคัญ ๆ ที่ไม่ได้รวมอยู่ในการวิเคราะห์ครั้งนี้จะอยู่ในตัวแปรสองกลุ่มดังกล่าว เช่น ความฉลาดทางสติปัญญา (IQ) ทักษะคิดของเด็กนักเรียนต่อการเรียนรู้ รูปแบบการอบรมของครอบครัว หรือวัฒนธรรมการเรียนรู้ในครอบครัว เป็นต้น ในอนาคตมากกว่าที่จะเน้นความสามารถในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะผลการสอบดังกล่าวจึงสะท้อนถึงความพร้อมของเยาวชนในแต่ละประเทศ ว่ามีความพร้อมมากน้อยเพียงใดในการจะดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต

สรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำนั้น เกิดขึ้นได้จากหลาย ๆ ปัญหาโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปัญหาที่สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ ต้องการโอกาสและความเท่าเทียมกันในเขตพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ระบบอุปถัมภ์ในชนบทที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงผู้ใหญ่กับผู้ย่อยและเป็นเชิงสงเคราะห์ ก็ต้องปรับเปลี่ยนอย่างลึกซึ้ง จากเดิมที่สามารถเรียกร้องความจงรักภักดีได้ยาวนาน เป็นต้น

๒.๖ หลักแห่งสิทธิในทางกฎหมาย

เบื้องต้นเป็นการกล่าวถึงเรื่อง “สิทธิ” ของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ตามหลักกฎหมายและสิทธิในหลักโดยทั่วไป ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้กล่าวถึงคำว่า “สิทธิ” ไว้โดยตรง แต่ก็ได้หมายความว่าพุทธศาสนาเถรวาทจะมีได้ให้ความสำคัญแก่ “สิทธิ” ในทางกลับกันหลักการทางพุทธศาสนา เถรวาทนั้นเน้นถึงคำว่า “สิทธิ” ไปในทางที่เป็นสิ่งที่สูงส่ง จะกล่าวถึงนิยามและความหมายของคำว่า “สิทธิ” เพื่อเชื่อมโยงกับหลักด้านสิทธิ ทั้งในการทางพระพุทธศาสนา กฎหมาย และหลักสิทธิโดยทั่วไป ดังต่อไปนี้

ความหมายคำว่า “สิทธิ” ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐^{๖๗} ได้ยืนยันเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลไว้ในมาตราที่ ๔ ว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของมนุษย์ย่อมได้รับความคุ้มครองมาตราที่ ๒๘ วรรคแรกว่า บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา ๓๐ วรรคแรกบัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน วรรคสองบัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

^{๖๗} ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, เล่มที่ ๑๒๔, ตอนที่ ๔๗ ก. วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐, หน้า ๘.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายคำว่า สิทธิ (Right) ไว้ว่า หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม เช่น บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ เขามีสิทธิในที่ดินแปลงนี้ อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย^{๖๘}

พันธุรีประยุทธ์ หลงสมบุญ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” หมายถึง คำสั่ง คำสั่งสอน (สิธฺ สาสนเณ) ความเจริญ มงคล (สิธฺ มงคลเณ) การบรรลุ การบรรลุผล การสมความปรารถนา ความสมปรารถนา ความสำเร็จ (สิธฺ สัทธิยิ) “ติ แปลง ติ เป็น ธิ ลบที่สุดธาตุหรือแปลง ติ เป็น ธิ แปลงที่สุดธาตุเป็น ท” ในคำไทย คำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่จะทำอะไรได้ตามกฎหมาย^{๖๙}

สนธิ ศรีสำแดง ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” (Right) หมายถึง สิ่งที่บุคคลควรจะได้รับอย่างถูกต้องและชอบธรรม และถ้าไม่ได้รับบุคคลสามารถเรียกร้องได้ สิทธิคือการได้เป็นภาวะฝ่ายบวกที่รัฐรับรองหรือไม่รับรองให้ก็ได้แต่รัฐต้องคุ้มครองสิทธิของประชาชน สิทธิที่รัฐรับรองคือสิทธิที่บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนสิทธิที่กฎหมายหรือรัฐไม่รับรองไว้เดิมก็คือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ถือเป็นสิทธิธรรมชาติที่ทุกคนมีในฐานะเกิดเป็นมนุษย์ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้ตามมาตรา ๑๙๙-๒๐๐ ส่วนสิทธิสตรีเป็นสิทธิที่รัฐรับรองและให้ความคุ้มครองในการบัญญัติกฎหมาย ท่านจะนำเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยกัน เพราะทั้งสองอย่างต้องไปด้วยกัน เมื่อมีสิทธิย่อมมีเสรีภาพ เมื่อมีเสรีภาพอันกฎหมายรับรองไว้ ก็ย่อมเป็นสิทธิ^{๗๐}

นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์^{๗๑} ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” หมายถึง ความสามารถหรือเสรีภาพของคนที่ทำการใด ๆ โดยไม่ถูกแทรกแซงหรือถูกบงการจากผู้อื่นอันอยู่ภายใต้ศีลธรรมอันดีงามที่สังคมยอมรับหรือเป็นข้อเรียกร้องทางศีลธรรมของปัจเจกชนที่สังคมยอมรับ และเป็นสิทธิที่สังคมมอบให้เท่านั้น อีกทั้งยังได้แยกแยะสิทธิออกเป็นสองประเภท ได้แก่ สิทธิตามกฎหมาย และสิทธิทางจริยธรรม^{๗๒} ดังต่อไปนี้คือ

^{๖๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นามิบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๙๓.

^{๖๙} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔๕.

^{๗๐} สนธิ ศรีสำแดง, พุทธศาสนาเถรวาท: กระบวนทัศน์ใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

^{๗๑} วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, การวิจัยในคน: จริยธรรมกับกฎหมาย, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๔ (ธันวาคม ๒๕๔๑): ๑๓๑.

^{๗๒} วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, “สิทธิที่จะตาย”, ดุลพาฬ ๕๙, นิตยสารสำนักงานศาลยุติธรรม, (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๓๙): ๙๐-๑๒๕.

๑) สิทธิตามกฎหมาย (legal right) หมายถึงประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่ และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองไม่ให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิในกรณีที่มีการละเมิดด้วย หมายถึงอำนาจอันชอบธรรมที่มนุษย์ทุกคนพึงมีโดยเท่าเทียมกัน

๒) สิทธิทางจริยธรรม (moral right) แตกต่างไปจากสิทธิทางกฎหมายอย่างน้อย ๔ ประการ คือ

ก) เป็นสิทธิสากล ทุกคนในโลกมีสิทธิโดยไม่มีข้อยกเว้น

ข) ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันและเสมอภาค

ค) เป็นสิทธิที่เปลี่ยนมือไม่ได้

ง) เป็นสิทธิทางธรรมชาติ กล่าวคือมนุษย์มิได้เป็นผู้กำหนด สิทธิทางจริยธรรมนี้ต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (human rights) ที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายคำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายให้ความคุ้มครองให้ เช่น หากเรามีสิทธิในการซื้อสินค้าจากตลาดเมื่อชำระเงินให้แม่ค้า หากได้ชำระเงินแล้ว ผู้ใดจะบังคับมิให้เราซื้อได้ไม่ หากบังคับ กฎหมายย่อมคุ้มครอง การได้รับสิทธิตามกฎหมายนั้นย่อมไม่ก่อให้เกิดความยุติธรรมกับผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ ส่วนในทางนิติศาสตร์และกฎหมาย “สิทธิ” หมายถึง สิทธิตามกฎหมายหรือศีลธรรม ที่จะทำหรือไม่ทำบางอย่าง หรือที่จะได้รับหรือไม่ได้รับบางอย่าง ในสังคมอารยะ (civil society) สิทธิทำหน้าที่เหมือนกฎในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล^{๗๓}

พิกุลทิพย์ หงส์เหิร และปราณี จาติเกตุ^{๗๔} ได้ให้ความหมายสิทธิไว้ว่า สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม ที่จะกระทำการใด ๆ อย่างอิสระ หรือให้ผู้อื่นกระทำแทน เป็นความชอบธรรมที่บุคคลจะเรียกร้อง หรือให้คุ้มครองรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ ป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายถึงชีวิต สิทธิจะเกิดขึ้นได้ต้องได้รับการรับรองจากรัฐและกฎหมาย

ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ในตะวันตก ซึ่งเป็นความหมายตามรูปศัพท์ที่ได้รับสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ในประเทศตะวันตก ความคิดเรื่อง “สิทธิ” มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีความเข้าใจร่วมกันในเรื่องสิทธิว่าคือการใช้อำนาจของบุคคลที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมากกว่าเป็นความเข้าใจส่วนตัวว่าอะไรเป็นจริงอะไรถูกต้องในแง่นิติศาสตร์ “right” ในภาษาอังกฤษ มาจากภาษาละติน “rectus” หมายถึง ตรง และมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก “orektos” หมายถึง ชี้อตรง ตามที่ Richard Dagger ได้ให้ข้อสังเกตไว้ในทรศนะที่ว่าแบบแผนเพื่อความเข้าใจในเรื่องความเชื่อตรงที่ถูกแผ่ขยาย

^{๗๓} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, สิทธิ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/>, [๒๒ กันยายน ๒๕๖๖].

^{๗๔} พิกุลทิพย์ หงส์เหิร และปราณี จาติเกตุ, กฎหมายวิชาชีพการพยาบาล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔.

จากขอบเขตทางวัตถุสู่ขอบเขตทางจริยธรรมหรืออีกนัยหนึ่งก็คือทรัพย์สินสมบัติทางวัตถุเป็นสิทธิโดยตรงเป็นอุปมาประยุกต์กับเนื้อหาทางจริยธรรม^{๗๕}

ดังที่ Dagger เสนอแนะโดยการนำความหมายทางวัตถุมาเปรียบเทียบ ความหมายที่สำคัญของ “สิทธิ” ในทางจริยธรรม เป็นมาตรฐานหรือวิธีการสำหรับการปฏิบัติ เป็นอะไรบางอย่างที่ถูกต้องตรงไปตรงมา ที่มีความยุติธรรมถูกต้องคือเมื่อไรที่ความคิดเรื่องความถูกต้องชอบธรรมได้ถูกพิจารณาในแง่จริยธรรมแล้ว พัฒนาการขั้นต่อไปคือมองจริยธรรมที่เป็นการให้สิทธิบางลักษณะแก่บุคคล เพื่อให้การยอมรับการได้มาซึ่งสิทธิ โดยการมีสิทธิที่ถูกต้องชอบธรรม จากความเชื่อที่ว่าข้าพเจ้าอาจจะกระทำการบางอย่างเพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือตามความเชื่อที่ว่าข้าพเจ้าอาจปฏิบัติบางอย่างเพราะว่าข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะทำ ด้วยเหตุนี้ความคิดเกี่ยวกับสิทธิจึงสัมพันธ์กับความคิดในเรื่องความชอบธรรม^{๗๖}

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, ๑๕๘๘-๑๖๗๙) ให้ความหมายของ “สิทธิเสรีภาพ” ว่าเป็นการปราศจากการคัดค้าน ทั้งนี้เพราะการคัดค้านย่อมทำให้เกิดความไม่พึงพอใจทำให้ความหวังของบุคคลไม่สำเร็จลงได้การคัดค้านเป็นเหตุทำให้สิ่งที่มนุษย์พึงพอใจพลัดพรากจากมนุษย์ไป แต่โดยแท้จริงแล้วการขัดขวางและการคัดค้านมิใช่สิ่งไม่ดีเสมอไป ถ้าหากการขัดขวางนั้นเป็นเรื่องของกฎหมาย กฎเกณฑ์ที่วางไว้เพื่อป้องกันก่อกวนในสังคม^{๗๗}

Webster ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” หมายถึง ส่วนหนึ่งของจริยธรรมหรือศีลธรรม และมีความสัมพันธ์กับหน้าที่ความเคารพการปฏิบัติของบุคคลที่มีอิสระในการเลือกสิ่งที่ตนพอใจ หรือเป็นอำนาจเอกสิทธิ์อย่างหนึ่งของบุคคลที่จะเรียกร้องให้กฎหมายคุ้มครองมิให้ถูกคุกคามจากผู้อื่น และต้องไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่นด้วยเช่นกัน^{๗๘}

คำว่า “สิทธิ” (right) ในทฤษฎีของจอห์น ล็อก เรื่องสิทธิสิ่งที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนที่เกิดขึ้นในโลกนี้ โดยมีแนวความคิดว่า เรื่องสิทธิในแง่ของความเป็นเจ้าของและการครอบครองสิทธิในทรัพย์สินที่อยู่ตามธรรมชาติและสิทธิที่ถือว่าสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือสิทธิในชีวิตของปัจเจกชน ประเด็นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความหมายอีกทั้งความสำคัญของสิทธิในชีวิต และสิทธิในการที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ รัฐมีเพียงหน้าที่ในการรับใช้

รวมความว่า “สิทธิ” มาจากคำในภาษาบาลี คำว่า “ส” หรือ “สก” รวมกับคำว่า “อิทธิ” แปลว่า ตนเอง หรือ ในตนเอง คัมภีร์พระอภิธรรมใช้คำว่า “อิทธิ” ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี ความสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำ

^{๗๕} พระมหาพรหมพรพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์นล๊อค กับพุทธปรัชญาเถรวาท” ๒๕๔๘, หน้า ๑๕.

^{๗๖} Dagger, Richard, Rights, in *Political Innovation and Conceptual Change*, (ed. et al Terence Ball, Cambridge:Cambridge University Press, ๑๙๘๙), <http://www.urbandharma.org/udharma/humanrights.html> [๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๗๗} Op.cit.

^{๗๘} Webster, N., *New Webster's dictionary*, (๓rd ed.), (New York: Simon and Schuster, ๑๙๘๘), p. ๑๑๕๖.

แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น และ คำว่า “อิทธิบาท” ซึ่งโดยทั่วไปนั้น “สิทธิ” หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่จะอ้างหรือเรียกร้องเอาได้ ความหมายโดยรวมของสิทธิเสรีภาพอีกนัยหนึ่ง คำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมหรือความสามารถที่จะกระทำการได้โดยชอบธรรม สิทธิของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับโดยธรรมเนียมประเพณีหรือกฎหมาย

๒.๗ หลักความยุติธรรมเชิงพุทธ

การศึกษาหลักความยุติธรรมทั่วไปเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ หลักการ และกระบวนการยุติธรรมทั่วไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๗.๑ ความหมาย ความเป็นมา ความสำคัญ หลักการความยุติธรรมทั่วไป

ความยุติธรรม ตามความหมายพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ยุติ หมายถึงความว่า ชอบ ถูกต้อง ตกลง จบ เลิก

ธรรม หมายถึงความว่า

คุณความดี เช่น เป็นคนมีธรรมะ เป็นคนมีศีลธรรม

คำสั่งสอนในศาสนา เช่น แสดงธรรม ฟังธรรม ธรรมะของพระพุทธเจ้า

หลักประเพณีปฏิบัติในศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม

ความจริง เช่น ได้ดวงตาเห็นธรรม

ความยุติธรรม ความถูกต้อง เช่น ความเป็นธรรมในสังคม

กฎ กฎเกณฑ์ เช่น ธรรมะแห่งหมู่คณะ

กฎหมาย เช่น ธรรมะระหว่างประเทศ

สิ่งของ เช่น เครื่องไทยธรรม

ดังนั้น ความยุติธรรมในระดับต่างๆ ไป หรือความยุติธรรมสากล หมายถึง ความถูกต้อง เป็นธรรมที่ยุติหรือจบลงด้วยความดี

ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์กล่าวถึงความเป็นมาของความยุติธรรมไว้ในตอนหนึ่งว่า มีท้าวมหาพรหมองค์หนึ่งชื่อพรหมเทวะจุติจากพรหมโลกแล้วมาปฏิสนธิกำเนิดในตระกูลอำมาตย์ซึ่งเป็นข้าบาทสมเด็จพระเจ้ามหาสมมุติราช ครั้นอายุได้ ๑๕ ปี ก็เข้าแทนที่บิดา ต่อมาเห็นสัตว์โลกทั้งหลายได้รับความทุกข์ยากต่างๆ จึงมีความปรารถนาจะให้พระเจ้าสมมุติราชตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จึงถวายบังคมลาออกไปบวชเป็นภิกษุอยู่ในป่าหิมพานต์ จำเรณูเมตตาท้าวนาจนได้อิณฺญา ๕ อรรฐสมบัติ ๘ บริโภคพืชผลเป็นอาหารมีเทพกนิกรกนิกรนรีคนธรรพ์เป็นบริวาร ต่อมาพระเทวะฤาษีได้เสียเป็นผัวเมียกับกนิกรนางหนึ่งจนเกิดบุตรสองคน คนแรกชื่อภัทระกุมาร คนที่สองชื่อมนัสการกุมาร เมื่อบุตรทั้งสองเจริญเติบโตบิดาก็ให้บวชเป็นภิกษุจำศีลภาวนาและรับใช้ปรณิบัติบิดามารดา จนกระทั่งบิดามารดาได้ตายจากไป ภัทระดาบสจึงได้ละเพศฤาษีไปรับราชการเป็นปุโรหิตสั่งสอนพระเจ้าสมมุติราช มโนสารฤาษีก็ตามพี่ชายออกไปทำราชการด้วย พระเจ้าสมมุติราชตั้งมนัสการเป็นผู้พิพากษา ครั้นอยู่มาชายสองคนทำไร่แดงใกล้กัน เมื่อ

ปลูกแล้วเอาดินมาพูนเป็นถนนกั้นกลาง เถาแดงจึงเลื้อยพาดผ่านข้ามถนนพินิจจนเป็นต้นเดียวกัน เมื่อแดงเป็นผลชายทั้งสองคนต่างก็มาเก็บแต่ง จึงเกิดการทะเลาะวิวาทด้วยต่างอ้างเป็นเจ้าของผลแดง ชายทั้งสองคนจึงพากันมาหาหมโนสารให้เป็นผู้ชี้ขาด หมโนสารตัดสินว่าแดงอยู่ในไรของผู้ใดผู้นั้นเป็นเจ้าของผลแดง ชายผู้หนึ่งไม่พอใจในคำตัดสินของพระหมโนสาร จึงอุทธรณ์คำตัดสินไปยังพระเจ้าสมมุติราช พระองค์จึงตรัสใช้อำมาตย์ผู้หนึ่งให้ไปพิจารณาคดีใหม่ อำมาตย์ผู้นั้นจึงเลิกต้นแดงขึ้นดูตามปลายยอด เอายอดแดงกลับมาไว้ตามต้น ชายทั้งสองคนต่างพอใจในคำตัดสินของอำมาตย์ผู้นี้ และประชาชนทั้งหลายต่างพากันตำหนิว่าพระหมโนสารตัดสินคดีไม่เป็นธรรม พระหมโนสารมีความเสียใจจึงหนีออกไปบวชเป็นฤาษีจำเริญภาวนาจนได้อภิญญา ๕ อรรธสมุปatti ๘ และมีความประสงค์จะให้พระเจ้าสมมุติราชทรงไว้ด้วยทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ จึงหาไปยังกำแพงจักรวาล เห็นบาลีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏอยู่ในกำแพงจักรวาลมีปริมาณเท่ากายคชสาร พระหมโนสารก็จดจำมาแต่งเรียบเรียงขึ้นเป็นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับผู้พิพากษากระลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีให้ถูกต้องเป็นธรรม”^{๗๙}

จากข้างต้น แสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมคือการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นมิใช่ว่า ผู้พิพากษากระลาการมีความเห็นเช่นใดแล้วจะตัดสินหรือพิพากษาไปตามความเห็นของตนได้ต้องพินิจพิเคราะห์ด้วยหลักความถูกต้องชอบธรรม ปราศจากอคติหรือความเห็นส่วนตัว จึงจะอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

๒.๗.๒ กระบวนการยุติธรรมทั่วไป

กระบวนการยุติธรรมทั่วไปมีกระบวนการหรือขั้นตอน ๓ ขั้นตอน คือ

- ๑) การฟ้องคดี
- ๒) การพิจารณา พิพากษา
- ๓) การลงโทษ

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) การฟ้องคดี

การฟ้องคดี^{๘๐} การดำเนินคดีในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศกับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากผลแห่งการกระทำผิดอาญา เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่น

^{๗๙} ดวงจิตต์ กำประเสริฐ, **ประวัติศาสตร์กฎหมาย**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๓๑), หน้า ๗๐ - ๗๑.

^{๘๐} นคร พจนวรพงษ์ และพลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

คำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้ รวมทั้งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง

๒) การพิจารณาพิพากษา

การพิจารณา พิพากษา หากไม่สามารถยุติได้ในศาลชั้นต้นได้ จะต้องมีการพิจารณาในศาลชั้นต่อไปจนกว่าจะยุติคดีได้ คือการพิจารณาในชั้นศาลอุทธรณ์ และการพิจารณาในชั้นศาลฎีกาตามลำดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การพิจารณาในศาลชั้นต้น^{๘๑} การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้างอย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจตรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป

เมื่อถึงวันนัดพิจารณา ซึ่งโดยปกติจะเป็นนัดสอบคำให้การจำเลยก่อนว่าจะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวนพิจารณาในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ถ้าจำเลยรับสารภาพในข้อหาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึงห้าปี และโจทก์ไม่ติดใจสืบพยาน ศาลก็จะตัดสินมีคำพิพากษาได้โดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธ โจทก์จะต้องสืบพยานก่อน การนัดพิจารณาสืบพยานโจทก์หรือจำเลย หรือนัดเพื่อพิจารณาในเรื่องใดก็ตามในคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จะเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี และจำเลยต้องการทนายความให้ศาลตั้งทนายความให้

ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้น กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง

การพิพากษา^{๘๒} การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน จะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัดเสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะ โดยในสำนวนคดีนั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้พิพากษา ๒ คน ชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษา

^{๘๑} พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

^{๘๒} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิติบรรณาการ, ๒๕๕๐), หน้า ๖๐.

เจ้าของสำนวน ชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ เพราะตามมาตรา ๒๓ วรรคแรก แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม บัญญัติว่าศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน จึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง โดยผู้พิพากษาองค์คณะต้องเคยร่วมพิจารณาคดีด้วย ไม่ว่าจะมีความจำนวนครั้งเท่าใดก็ตาม ซึ่งดูได้จากรายงานกระบวนการพิจารณา

ถ้าผู้พิพากษาองค์คณะเห็นชอบด้วยกับการเขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนก็จะลงลายมือชื่อในร่างคำพิพากษานั้นร่วมกับผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน แต่หากไม่เห็นด้วยก็มีอำนาจทำความเห็นแย้ง ความเห็นแย้งต้องติดไว้ในสำนวนเพื่อเป็นหลักฐานในกรณีที่ความจะใช้อุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้นต่อไปตามมาตรา ๑๙๓ ทวิ หากคดีนั้นเป็นคดีต้องห้ามอุทธรณ์ตามมาตรา ๑๙๓ ทวิ

เมื่อคดีมีปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยและองค์คณะผู้พิพากษาไม่อาจให้ความเห็นเป็นที่ยุติได้ มาตรานี้จึงบัญญัติทางออกของปัญหาให้ผู้เป็นหัวหน้าของแต่ละศาล ซึ่งอาจเป็นอธิบดีผู้พิพากษา เช่น อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้หรือศาลอาญธนบุรี หรือหัวหน้าศาลจังหวัดหรือเจ้าของสำนวน เป็นประธาน แล้วให้ประธานที่ประชุมปรึกษากันโดยถามผู้พิพากษาที่เคยนั่งพิจารณาคดีหรือองค์คณะว่ามีความเห็นอย่างไรในทุกประเด็น แล้วประธานมีความเห็นเป็นคนสุดท้าย จากนั้นให้วินิจฉัยคำพิพากษาหรือคำสั่งตามความเห็นของเสียงข้างมาก ถ้าหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมาคอยเห็นด้วยกับผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับหลักความยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าได้ใช้หลักความยุติธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ ทรงประทานความเสมอภาคแก่ภิกษุทุกรูป โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติกับภิกษุที่เคยมีสถานะเดิมแตกต่างกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ แม้บางรูปเคยมีสถานะเดิมเป็นกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ชั้นสูง เศรษฐี หรือคนยากจนเข็ญใจ ต่างต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้เช่นเดียวกัน ต่อไปจะได้กล่าวถึงความหมาย ความสำคัญ หลักความยุติธรรมเชิงพุทธ และกระบวนการยุติธรรมเชิงพุทธ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๗.๓ ความหมาย ความสำคัญ และหลักความยุติธรรมเชิงพุทธ

ความยุติธรรมในมุมมองของพระพุทธศาสนาจัดได้ว่าเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่สัมพันธ์กับประเด็นเรื่อง "อารมณ์" (Emotion) เมื่อนำคำว่า "Justice" ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า "ยุติธรรม" ไปเทียบเคียงกับคำศัพท์ในภาษาบาลี จะพบประเด็นที่น่าสนใจว่า โดยศัพท์นั้นไม่มีคำว่ายุติธรรมปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแบบตรงตัว คำถามมีว่า "พระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสนใจ และใส่ใจต่อความยุติธรรมใช่หรือไม่? จึงไม่ได้บัญญัติคำศัพท์เหล่านี้เอาไว้ในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เมื่อวิเคราะห์คำว่า "ยุติธรรม" แยกศัพท์เป็น "ยุติกับธรรม" จะพบว่า ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาได้อธิบายไว้ว่า "ยุติ" มาจากคำว่า "ยุติ" ในภาษาบาลี แปลว่า "ชอบ" หากนำไปผสมกับคำว่า "ยุติธรรม" สามารถแปลได้ว่า "ความชอบธรรม" ในขณะเดียวกัน ยุติตามที่ปรากฏในอรรถกถาสุมังคลวิลาสนี้ แปลว่า "ข้อสรุปหรือข้อตกลง" หมายถึง "สิ่งที่นำไปสู่ข้อสรุป และข้อตกลง" หรือ "ข้อสรุป หรือข้อตกลงที่เป็นธรรม หรือโดยชอบ" จะเห็นว่า "ยุติ" แต่ละแห่งมีนัยที่ครอบคลุมถึงความหมายที่ "เลิกแล้วต่อกัน" หรือ "จบถ้วน

กระบวนความ” ดังนั้น คำว่า “ยุติธรรม” สามารถแปลได้ว่า “ธรรมที่นำไปสู่ข้อสรุป หรือข้อตกลง ซึ่งจะทำให้เกิดบรรยากาศของการเลิกแล้วต่อกัน หรือจบถวนกระบวนความ” หรืออาจจะแปลโดยความว่า “การตกลงโดยอาศัยธรรม หรือยุติโดยอิงอาศัยธรรม” แนวทางนี้สอดคล้องกับหลักการในอัครัญสูตรที่มหาชนพากันเรียกขานผู้ที่ทำหน้าที่โดยการสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนโดยธรรมว่า “ราชา” ซึ่งการสร้างความพอใจตามหลักทศพิธราชธรรม ข้อที่ ๑๐ มีนัยที่ชี้ไปถึงการตัดสิน และแบ่งปันผลประโยชน์แก่กลุ่มคนต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเที่ยงธรรมโดยปราศจากอคติ

ความยุติธรรมในมุมมองของพระพุทธศาสนาสามารถเทียบเคียงคำว่ายุติธรรมใน ๒ ความหมายใหญ่ๆ คือ

๑) ยุติธรรมในความหมายของวินัย หมายถึง “ความชอบธรรม” หรือ “ประกอบด้วยธรรม” บาลีใช้คำว่า “ธัมมิกะ” โดยในวินัยกล่าวถึงประเด็นนี้เอาไว้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินหลักอริการณ หรือความขัดแย้ง โดยให้ใช้วิธีการที่ชอบธรรม หรือวิธีเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยผู้ตัดสินต้องเป็นบุคคลที่เป็นธรรม หรือชอบธรรม (ธัมมิกบุคคล) คำนี้ จะสอดคล้องกับคำว่า “Rightness” ในภาษาอังกฤษมากที่สุด เพราะหากจะเทียบเคียงแล้ว วินัยของพระภิกษุมีลักษณะเดียวกันกับกฎหมายที่ใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติของบุคคลทั่วไปในสังคม

๒) ยุติธรรมในความหมายของพระสูตร หมายถึง “ความเที่ยงธรรม” หรือ “ความไม่คลาดเคลื่อนจากธรรม” (อวิโรธนะ) ซึ่งเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๑๐ โดยหลักธรรมชุดนี้เป็นหลักการสำคัญสำหรับนักปกครองที่มีหน้าที่สำคัญในการทำให้บุคคลอื่น หรือผู้ใต้ปกครองพึงพอใจ (ราชา) ความเที่ยงธรรมในบริบทนี้ หมายถึง ความหนักแน่น ถือความถูกต้อง ไม่เอนเอียงหวั่นไหวด้วยคำพูด อารมณ์ หรือลาภสักการะใด ๆ ด้วยความอคติ จะเห็นว่าการขาดความยุติธรรม หรือเที่ยงธรรมเป็นผลอันเนื่องมาจากสภาพจิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งคลาดเคลื่อนจากธรรม คือ เที่ยงธรรมด้วยอิทธิพลของอคติ

จากการให้คำจำกัดความในลักษณะดังกล่าว คำว่า “ยุติธรรม” ในความหมายของพระพุทธศาสนา หรือความยุติธรรมเชิงพุทธ จึงหมายถึง “ความชอบธรรม และความเที่ยงธรรม” แต่การจัดวางคำว่า “เที่ยงธรรม” เอาไว้เป็นเบื้องต้นนั้น หากมองในเชิงสังคมวิทยา ความเที่ยงธรรมเป็นตัวแปรสำคัญที่จะนำไปสู่ความชอบธรรม หรือข้อตกลงที่เป็นธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

หลักความยุติธรรมเชิงพุทธเป็นความยุติธรรมตามธรรมชาติตามความเป็นจริงของโลกที่ไม่อาจจะเว้นหรือบิดเบือนเป็นอย่างอื่น เพราะมีอยู่ตามสภาพที่เป็นอยู่เช่นนั้นอยู่แล้ว อันจะทำให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง คือการที่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือสังคมได้รับหรือได้ทำในสิ่งที่ตนควรได้รับหรือควรได้ทำ เช่น คนที่เป็นบุตรเหมือนกันควรได้รับการปฏิบัติจากบิดามารดาเหมือนกัน บิดามารดาก็ต้องปฏิบัติต่อบุตรทุกคนเหมือนกัน จึงจะเกิดความยุติธรรม ซึ่งความหมายเช่นนี้ปรากฏอยู่ในคำสอนหลายเรื่องในพระพุทธศาสนา เช่น สอดคล้องกับคำสอนเรื่องหน้าที่ของบิดามารดาต้องปฏิบัติต่อบุตรเหมือนกัน และสอดคล้องกับคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป้าหมายของการนำเสนอหลักการเรื่อง “ความยุติธรรม” ในกรอบของความเที่ยงธรรม และไร้อคตินั้น จะนำไปสู่การสร้างชีวิตและสังคมที่เป็น

ธรรมมากยิ่งขึ้น จึงชอบแล้วที่พระพุทธเจ้าพยายามจะย้ำเตือนว่า "ธรรมนั้นแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม" เพราะเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ให้ความใส่ใจ และรักษาความยุติธรรม หรือเที่ยงต่อธรรม เมื่อนั้นความยุติธรรมที่เพียรพยายามที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงตรงนั้นจะทำหน้าที่รักษาชีวิต และสังคมให้เกิดดุลยภาพ และทำให้มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในฐานะเป็นสัตว์สังคมสามารถอยู่ด้วยกันอย่างไว้นิ่งเชื่อใจซึ่งกันและกันไม่หวาดระแวงสงสัย อันจะส่งผลให้เกิดการเชื่อมสมานความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันมากยิ่งขึ้นโดยลำดับทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งในโลกนี้ และโลกต่อไป ในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่เกิดแก่ เจ็บ และตายอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และเที่ยงธรรม

โดยสรุปหลักความยุติธรรมเชิงพุทธ ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑) หลักความยุติธรรมที่บัญญัติขึ้นในพระวินัย เป็นหลักการดำเนินการหรือกระบวนการหรือขั้นตอนให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในพระพุทธศาสนา ได้แก่ อธิกรณ์ วิธีระงับอธิกรณ์ และนิคหกรรม

๒) หลักความยุติธรรมตามกฎหมายหรือตามความเป็นจริงของโลก ซึ่งหมายถึงนิยามในพระพุทธศาสนานั้นเอง

๒.๗.๔ กระบวนการยุติธรรมเชิงพุทธ

พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักความยุติธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ ทรงประทานความเสมอภาคแก่ภิกษุทุกรูปโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติกับภิกษุที่เคยมีสถานะเดิมแตกต่างกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะต่างก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้เช่นเดียวกัน เมื่อมีการกระทำผิดต่อพระธรรมวินัยทรงดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม โดยตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุแล้วทรงชี้โทษแห่งการประพฤตินั้นๆ แล้วตรัสอานิสสงฆ์แห่งความสำรวมระงับ แล้วจึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีกต่อไป ทรงกำหนดโทษสำหรับการฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิดเรียกว่าปรับอาบัติ^{๘๓} วิธีการลงโทษและระงับโทษที่เกิดจากอาบัติเรียกว่าอธิกรณ์สมณะ^{๘๔} นับว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมในการแก้ปัญหาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน^{๘๕} ดังตัวอย่าง เช่น สมัยหนึ่งพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิตเศรษฐี กรุงสาวัตถี พระฉัพพัคคีย์ ได้มีภิกษุ ๖ รูป กระทำผิด ด้วยตัชฌนียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปัพพาชนียกรรมบ้าง ปฏิสarnนียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง แก่ภิกษุอื่นผู้อยู่ลับหลัง บรรดาภิกษุอื่นต่างกล่าวโทษติเตียนแล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้พระพุทธองค์ พระองค์ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์และรับสั่งถามภิกษุฉัพพัคคีย์ เมื่อความจริงปรากฏชัดแล้วพระพุทธองค์ทรงกำหนดด้วยประการต่างๆ ในที่สุดทรงบัญญัติพระวินัยความว่า “กรรมทั้ง ๖ ประการนั้น ภิกษุไม่พึงทำ แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ลับหลัง ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ”^{๘๖} วิธีระงับอธิกรณ์หรืออธิกรณ์สมณะพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นข้อปฏิบัติเพื่อระงับ(สมณะ) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ ซึ่ง

^{๘๓} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๗-๒๙.

^{๘๔} อธิกรณ์สมณะ หมายความว่า ธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ หรือวิธีการดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จลงอย่างเรียบร้อยด้วยดี

^{๘๕} วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๖๕๕/๗๓๖.

^{๘๖} วิ.จุ. (ไทย) ๖/๕๘๕/๒๖๗.

ได้แก่ พระภิกษุและภิกษุณีเท่านั้น มิได้เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ โดยให้เหตุผลว่าความขัดแย้งของคฤหัสถ์เช่น การเถียงกันระหว่างชนทั้งหลาย มีมารดากับบุตรเป็นเพียงการวิวาทเพราะกล่าวแย้งกันแต่ไม่จัดเป็น อธิกรณ์ เพราะไม่มีความเป็นเหตุที่ต้องระงับด้วยสมณะทั้งหลาย อย่างไรก็ตามแม้จะอ้างว่าพระพุทธเจ้าทรง ออกแบบอธิกรณ์สมณะเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมพระภิกษุเท่านั้น แต่พระองค์ไม่ได้ตรัสห้ามว่า หลักการบางอย่างนั้น ไม่สามารถประยุกต์รูปแบบไปใช้กับสังคมคฤหัสถ์ได้ การปฏิบัติความขัดแย้ง ตามแนวนี้น่าจะเป็นหลักการที่มีการผสมผสานระหว่างวิถีโลกกับวิถีธรรมเข้าด้วยกัน คล้ายคลึงกับหลักอภิร หานียธรรมที่ได้มีการนำแนวทางที่เจ้าลิจฉวีเคยปฏิบัติมาเป็นฐานเพื่อประยุกต์ให้พระภิกษุได้นำไปปฏิบัติใน ลำดับต่อมา

กระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงปกครองสงฆ์ให้ เกิดความยุติธรรมโดยใช้หลักสามัคคีธรรม โดยฐานะทรงเป็นธรรมราชา คือ เป็นพระราชโดยธรรม เป็น พระราชาแห่งธรรมเป็นผู้ค้นพบและประกาศธรรม ทรงเป็นผู้ริเริ่มในการวางระเบียบแบบแผนต่างๆ บัญญัติ วินัย ประกาศหลักธรรมคำสอนต่างๆ ขึ้นไว้ให้ถือเป็นแบบ และยังมีธรรมวินัยเป็นกรอบแห่งการประพฤติ ปฏิบัติในแต่ละวัน หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็จะมีอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นวิธีปฏิบัติในการการ ระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ตลอดจนมีนิคหกรรมในพระวินัยปิฎกเป็นการลงโทษสำหรับสงฆ์ผู้ ปฏิบัติผิด มีกระบวนการตั้งแต่การกล่าวตักเตือน การกล่าวตำหนิ การอยู่กรรม และการขับออกจากหมู่สงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นโทษหนักของพระสงฆ์ การลงนิคหกรรมตามพระวินัยบัญญัติเป็นวิธีการข่มไม่ให้พระภิกษุ กระทำสิ่งที่ไม่ควรทำเพราะกระทำได้กล่าว อาจจะเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนกล่าวติเตียน และเป็นการบั่น ทอนความศรัทธาของผู้พบเห็น จึงจะเห็นว่านิคหกรรมทั้ง ๙ ประเภท คือ ตัชชนิยกรรม (การชู้) นิยสกรรม (การให้กลับไปถือนิสัยใหม่) ปัพพาชนิยกรรม(การขับไล่) ปฏิสารณิยกรรม (การให้กลับสำนึกได้) อุกเขปน ิยกรรม (การยกออกจากหมู่) ตัสสปาปิยสีกากรรม (การลงโทษแก่คนผิดแม้เจ้าตัวไม่ยอมรับ) ปากาสนิยกรรม (การประกาศข้อเท็จจริงให้พุทธบริษัทรู้) ปัตตนิกุชชนกรรม (การคว่ำบาตร) พรหมทัณฑกรรม (การลง พรหมทัณฑ์) นิคหกรรมทั้งประเภนี้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ใช้ลงโทษแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตนไป ในทางเสื่อมเสีย มีความหนักเบาของการลงโทษที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความผิดหรืออธิกรณ์ที่ได้กระทำ ได้แก่ การประพฤติที่ไม่เหมาะสมต่างๆ อันจะนำความเสื่อมเสียให้แก่คณะสงฆ์เหมือนกัน ในพระวินัยปิฎก จะกล่าวถึงความผิดที่เป็นเหตุให้ถูกลงนิคหกรรมแต่ละประเภทไว้เป็นเฉพาะ เมื่อพระภิกษุประพฤติล่วง ละเมิดพระธรรมวินัยจะได้รับนิคหกรรม และนิคหกรรมนั้นต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัยที่ พระพุทธเจ้าได้บัญญัติขึ้น เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและควบคุมความประพฤติให้อยู่ในระเบียบแบบแผน และมีความเรียบร้อยดีงาม

๒.๘ แนวคิดและกระบวนการสู่สันติภาพ

๒.๘.๑ ความหมายของสันติภาพ

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของสันติภาพนั้นได้มีการศึกษามานานแล้ว โดยจะพบว่าในสังคม ต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณหรือตามศาสตร์หลากหลายแขนงของความรู้มนุษย์ หรือแม้แต่ในบริบทของ

การศึกษาด้านภาษาหรือในมิติของศาสนาความเชื่อ จะพบแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของสันติภาพปรากฏอยู่อย่างมากมาย และในแต่ละบริบทก็มีความหมายที่สามารถเทียบเคียงกันได้ แม้ว่าจะไม่ปรากฏเหมือนกันโดยเสียทีเดียวก็ตาม เช่นคำว่า “สันติ หรือ สงบ” ในภาษาไทย หรือ “Peace” ในภาษาอังกฤษ และ “Fried” ในภาษาเยอรมัน “สลาม” ในภาษาฮิบรู “Pax” ในภาษาโรมัน และคำว่า “เหอผิง” ในภาษาจีน เป็นต้น หรือจากคำว่า Pes ซึ่งเป็นคำที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มของภาษาตระกูลแองโกล-เฟรนช์ (Anglo-French) และจากคำว่า Pais ในภาษาฝรั่งเศสโบราณ ซึ่งมีความหมายสื่อถึง “สันติภาพ” “การประนีประนอม” (reconciliation) “การนิ่งเงียบ” (silence) และ “การเห็นพ้องต้องกัน” (agreement) เป็นต้น

ในภาษาอังกฤษนั้น คำว่า “peace” ถูกนำมาใช้ในการทักทายตั้งแต่ช่วงปีคริสต์ศักราช ๑๓๐๐ โดยเป็นการแปลความหมายมาจากคำในภาษาฮิบรูจากคำว่า Shalom อีกทอดหนึ่ง ซึ่งตามหลักเทววิทยาของกลุ่มชาติพันธุ์ยิวนั้น คำนี้ทำหน้าที่เป็นคำกริยาที่มีความหมายว่า “ฟื้นคืน” (to restore).^{๘๗}

ความหมายที่พบได้ต่อมาเป็นความหมายในเชิงของการดำรงอยู่อย่างสงบสุข (being at peace) โดยเป็นความหมายของการอยู่ในภาวะแห่งความเงียบ (quiet) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสงบ (calm) ในภาษาอังกฤษ เรามักจะเห็นว่ามีการใช้คำนี้กล่าวไว้คล้ายแก่ผู้ที่ได้จากไปในวลีอย่าง “rest in peace” หรือ “พักผ่อนอย่างสงบ” ช่วงระยะหลายปีที่ผ่านมา ทั้งสังคมไทยและสังคมโลกต่างก็ให้ความสนใจแก่การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสันติภาพนี้อย่างกว้างขวาง จนอาจจะเรียกได้ว่าคำดังกล่าวได้กลายมาเป็นวาทกรรม (discourse) หลักวาทกรรมหนึ่งของสังคม อันเปรียบเสมือนวาทกรรมเครื่องมือและเป้าหมายเพื่อที่จะเชื่อมชาวไทยและชาวโลกให้สามารถที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขปราศจากความขัดแย้ง โดยจะมีการใช้คำว่า “สันติภาพ” “สันติวิธี” (peaceful means) “ความสมานฉันท์” (reconciliation) และ “ความปรองดอง” (harmonious society) เข้ามาในการสร้างบทสนทนาทางความคิดหรือหากมีความขัดแย้งที่ต้องการหาทางออกร่วมกันของสังคม โดยแต่ละคำที่ใช้นั้นจะได้รับการต่อยอดและตอบรับอยู่ในบริบทที่ต่างกันตามบริบทของสภาพสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่ในช่วงขณะเวลานั้นว่าจะมีความเป็นไปได้ในลักษณะใด หรือว่ามีความรุนแรงของความขัดแย้งระหว่างผู้คนในสังคมมากน้อยเพียงใด

ในบทความบทความศาสนากับการสร้างสันติภาพโลก^{๘๘} ของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้กล่าวถึงข้อสังเกตสำคัญ ๒ ข้อต่อการนำเสนอคำสำคัญเหล่านี้เอาไว้ว่า

๑. มนุษย์โลกและชาวไทย ได้ให้ความสำคัญกับถ้อยคำดังกล่าว การนำเสนอถ้อยคำเช่นนี้จะส่งผลในเชิงจิตวิทยาและการดำรงอยู่ของคนในสังคม ว่าอย่าได้ละเลย และควรตระหนักไว้ในใจ รวมไปถึง

^{๘๗} Jeff Benner. “Ancient Hebrew Research Center”, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://www.ancient-hebrew.org/๒๗_peace.html [๒ พ.ค. ๒๕๕๗].

^{๘๘} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๘.

การรักษา และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ในเชิงบวกอยู่ตลอดเวลาเพื่อความผาสุกของมนุษย์ในเชิงปัจเจกและสังคมโดยรวม

๒. สังคมของมนุษย์โลกและสังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่าง “ไม่มีสันติภาพทั้งภายในและภายนอก หรือมีในเชิงคุณภาพจำนวนน้อย” เมื่อเกิดปัญหา หรือความขัดแย้งขึ้นครั้งใด จึงขาดวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญหาแบบ “สันติวิธี” แต่มักมีพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาโดย “ใช้ความรุนแรง” เป็นเครื่องมือและทางออก

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาสันติภาพนั้น มีปรากฏอยู่ค่อนข้างมากในพื้นที่ของการศึกษาที่เรียกว่า “สันติศึกษา”(peace studies) ซึ่งเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้ง (conflict) การลดอาวุธ (disarmament) หรือการขจัดหรือลดความขัดแย้ง (cessation of violence) อย่างไรก็ตามคำนิยามของคำว่า “สันติภาพ” สามารถที่จะมีความหมายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าคำนิยามนั้นจะปรากฏอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรม สังคมหรือศาสนาแบบใด หรือแม้แต่กระทั่งว่าจะเป็นการศึกษา “สันติภาพ” เกี่ยวกับประเด็นเรื่องใดเป็นจำเพาะหรือไม่ ในส่วนความหมายของคำคู่ตรงกันข้ามอย่าง “ความรุนแรง” (violence) ที่มักจะพบในพื้นที่ของสันติศึกษานี้ มีความหมายถึงพฤติกรรมและการกระทำใด ๆ ก็ตามที่เป็นการล่งละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการล่งละเมิดทั้งร่างกาย วาจา จิตใจ ทางเพศ หรือไม่ว่าจะโดยการบังคับขู่เข็ญ ทำร้าย ทุบตี เตะต่อย ตลอดจนคุกคาม จำกัด และกีดกันเสรีภาพ ทั้งในพื้นที่สาธารณะและในการดำเนินชีวิตส่วนตัวของปัจเจกบุคคล ชุมชน สังคม ซึ่งเป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ถูกรกระทำ

หนึ่งในคำนิยามสำคัญเกี่ยวกับคำว่า “สันติภาพ” ก็คือสภาวะแห่งความสมดุลและความเข้าใจระหว่างตนเองกับผู้อื่น นั่นคือการเคารพและยอมรับในความหลากหลายของมนุษย์ทุกคนที่อยู่ร่วมกันในโลกใบนี้ คือการประนีประนอมผ่อนปรน โดยความขัดแย้งจะถูกคลี่คลาย ผ่อนจากหนักเป็นเบาโดยผ่านการเจรจาต่อรอง ในความหมายนี้จะเห็นว่า เมื่อสิทธิมนุษยชนได้รับการยอมรับและเคารพ มีการฟังเสียงของแต่ละคนที่เป็นสมาชิกในสังคม ทำให้ผู้คนอยู่ในสภาวะสูงสุดของความสงบสุขอันปราศจากความตรึงเครียดระหว่างกันเอง เป็นสภาวะที่สังคมมีความสงบสุขปราศจากความรุนแรงขัดแย้ง นั่นคือเป็นสังคมที่ผู้คนมีสิทธิและเสรีภาพ ศักดิ์ศรี

กล่าวคือสันติภาพคือสภาวะที่ปราศจากความรุนแรงแต่ยังมีความขัดแย้งอยู่ หรือ สันติภาพ คือสภาวะที่ปราศจากทั้งความรุนแรงและความขัดแย้ง

“ความขัดแย้ง” เป็นส่วนหนึ่งของทุกสังคมการเมือง ความแตกต่างจะมีอยู่ก็ตรงที่ว่าในแต่ละสังคมจะนำใช้วิธีการอะไรหรือแบบใดเข้ามาทำการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น แน่นอนว่าหลายสังคมเลือกที่จะใช้วิธีการอันนำมาซึ่งความรุนแรงมากกว่าวิธีการแห่งสันติภาพ เช่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศอิสราเอลกับประเทศปาเลสไตน์ หรือความขัดแย้งในประเทศยูเครน ความขัดแย้งในประเทศอิรัก หรือแม้แต่ความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยเอง หลายครั้งจะเห็นว่ารัฐหรือผู้นำที่มีอำนาจก็เลือกที่จะหาทางออกจากปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง อันนำมาซึ่งความสูญเสียต่อชีวิตพลเมือง

ของประเทศตนเอง และก่อให้เกิดปรากฏการณ์ความรุนแรงอย่างเป็นลูกโซ่ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลก

อย่างไรก็ดี มีหลายสังคมที่เลือกใช้วิธีการไร้ความรุนแรง เช่น ประเทศอินเดียในยุคของมหาตมะ คานธี ประเทศอาฟริกาใต้ในยุคเนลสัน แมนเดลา หรือแม้แต่ความขัดแย้งในประเทศเซอร์เบีย ที่ในที่สุดการประท้วงโดยไม่ใช้ความรุนแรงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ยิ่งไปกว่านั้น หากเราพิจารณาดูอัตราการประสบความสำเร็จ จะพบว่าการใช้วิธีไร้ความรุนแรงมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่าการใช้ความรุนแรงถึงเท่าตัว

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน หนึ่งในนักวิชาการไทยผู้เชี่ยวชาญด้านสันติภาพศึกษา ได้นิยามความหมายของสันติภาพไว้ดังนี้ “...สันติภาพเป็นเรื่องของการให้ความหมาย มีต่างๆ กันไป แต่สรุปได้ว่า ที่เรารู้สึกว่าที่ใดภาวะใดถ้าเป็นภาวะที่มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง ก็จะมีสันติภาพ ... เพราะที่ไหนมีความสงบ มีความสุข นั่นก็คือ ภาวะไร้ความขัดแย้ง ภาวะที่ทำให้เกิดความสงบสุข”^{๘๙}

เพื่อขยายต่อประเด็นนี้ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้กล่าวด้วยความระมัดระวังต่อไปอีกถึงปัญหาการนิยามสันติภาพว่า “สันติภาพนั้นมีความหมายสลับซับซ้อน ดังนั้น สันติภาพจึงเป็นเรื่องของการให้ความหมายต่างๆ กันไป”^{๙๐}

จะสังเกตได้ว่าการวิเคราะห์ตรงนี้อาจจะไม่ชัดเจนเนื่องจากการวิเคราะห์คำนิยามที่มีความเป็นนามธรรมมากเกินไป ทำให้เห็นภาพของการนิยามความหมายในเชิงสังคมที่ไม่ชัดเจน เพราะการมองในลักษณะนี้ดูเหมือนหนึ่งจะเป็นการนิยามความหมายของสันติภาพบนฐานของพระพุทธศาสนา หรือในมิติศาสนาแต่เพียงแบบเดียว สิ่งที่เห็นได้ชัดในการนิยามแบบนี้ก็คือ คำว่า “ภาวะใด” และการพูดว่า “ภาวะใด” เป็นการมุ่งเน้นในแง่มุมเชิง “นามธรรม” อันเป็นการให้ความหมายของสันติภาพภายใน

อย่างไรก็ตาม ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ นักวิชาการด้านสันติศึกษาอีกท่าน ได้วิจารณ์ว่า ทศนะที่ถือว่าสันติภาพคือสภาพที่ปราศจากความขัดแย้งนั้น ตั้งอยู่บนสมมติฐานของความเชื่อที่ไม่เป็นความจริงสองประการคือ

- ๑) ความขัดแย้งของมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถจัดให้หมดสิ้นไปได้
- ๒) ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เลวร้ายหรือเป็นปัญหา

โดยสมมติฐานข้อแรกถูกวิจารณ์ว่า มันเป็นไปได้ไม่ได้ในทางปฏิบัติ นั้นเพราะปัญหาของมนุษย์อาจมิใช่การขจัดความขัดแย้งให้หมดสิ้นไป เพราะเป็นไปได้หรือไม่สามารถกระทำได้ในทางปฏิบัติ หากแต่อยู่ที่ว่ามนุษย์จะแก้ไขความขัดแย้งในแต่ละเรื่องด้วยวิธีใด

สมมติฐานข้อที่สองได้รับการโต้แย้งว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมมนุษย์และไม่ใช่ว่าจะเป็นสิ่งที่เลวร้ายเสมอไป เพราะบางครั้งความขัดแย้งก็สามารถที่จะเป็นประโยชน์ได้

^{๘๙} วราภรณ์ วงษ์แสงจันทร์, แนวคิดสันติในเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มกบฏสันติภาพ, วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐).

^{๙๐} อ่างใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔) หน้า ๑๐๖.

ต่อประเด็นนี้ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้สรุปทัศนะของตนเองว่า “สันติภาพกับความขัดแย้งมิใช่สิ่งที่อยู่ตรงข้ามกัน เพราะความขัดแย้งที่ถูกเก็บกตมิให้แสดงออกอย่างสันติต่างหาก จึงเป็นชนวนไปสู่ความรุนแรงอันเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกับสันติภาพได้” ^{๙๑}

คำคู่ขัดแย้งหรือตรงกันข้ามกับการสร้างสันติภาพที่สำคัญคือคำว่า “ความรุนแรง” ซึ่งโดยทั่วไปมีความหมายถึง ความตั้งใจที่จะใช้กำลังหรืออำนาจที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกายหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น โดยผู้นั้นมียินยอม จอห์น ดิวอี้ (John Dewey: ๑๘๕๙ – ๑๙๕๒) นักปรัชญาชาวอเมริกัน ได้ให้คำจำกัดความ “อำนาจหรือพลัง” ว่าเป็น กำลังซึ่งนำไปสู่วิธีการที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ และ “ความรุนแรง” ก็คืออำนาจหรือพลังที่ดำเนินไปในทางที่ผิดนั้น โดยดิวอี้กล่าวว่า “พลังได้กลายเป็นความรุนแรงเมื่อมันทำลายจุดประสงค์แทนที่จะทำให้จุดประสงค์นั้นสำเร็จ” ^{๙๒}

จากความหมายความรุนแรงของจอห์น ดิวอี้ นี้ เมื่อเปรียบเทียบกับความหมายโดยทั่วไปแล้ว อาจจะได้ความหมายที่สื่อถึงความตั้งใจที่จะใช้กำลังอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย ทรัพย์สิน หรือจุดประสงค์ของผู้อื่น แต่ในที่นี้จำเป็นที่จะต้องเน้นเอาไว้ให้ชัดเจนด้วยว่า เป็นความรุนแรงที่มาจากความตั้งใจ ซึ่งเป็นความหมายในแง่ความรู้สึกภายใน นั่นเพราะเป็นเรื่องยากที่จะตัดสินความรุนแรงจากผลเฉพาะเท่านั้น

จากการศึกษาข้างต้น จะพบว่าแนวคิดเรื่องสันติภาพ เป็นผลมาจากการที่สังคมเกิดความขัดแย้งและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาหรือหาทางออกให้กับปัญหา สันติภาพศึกษามุ่งเน้นหรือเป็นความพยายามในการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของสันติภาพและสันติวิธีโดยการศึกษาจากทฤษฎีสันติภาพต่างๆ ซึ่งก็มีการให้คำนิยามที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็เพื่อคุณประโยชน์ในการสร้างสรรค์สันติภาพที่แท้จริงให้เกิดขึ้นในโลกใบนี้ จะสังเกตได้อีกประการหนึ่งว่า วิธีการสร้างสรรค์สันติภาพในทัศนะของนักวิชาการสันติภาพแต่ละท่านนั้น มีความเหมือนกันอยู่ตรงที่ว่าจะต้องเป็นการได้มาด้วยวิธีการที่ถูกต้อ นั่นคือการใช้วิธีการทางสันติวิธีหรือการต่อสู้โดยไม่ใช้ความรุนแรงแต่เพียงเท่านั้น

๒.๘.๒ แนวคิดเรื่องสันติภาพในตะวันตก

ตามที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ ว่าการศึกษาเกี่ยวกับสันติภาพนั้นมีมาเป็นเวลานานแล้ว และหากจะสืบหาที่มาของแนวคิดและการศึกษาเกี่ยวกับสันติภาพในโลกตะวันตกนั้น อาจจะแบ่งช่วงของการศึกษาออกเป็น ๔ ยุคที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับบริบทของสภาวะทางสังคมในยุคนั้น ๆ ว่าจะอยู่ในช่วงภาวะแบบใด ในการศึกษาจะแบ่งช่วงเวลาของการศึกษาเกี่ยวกับสันติภาพดังต่อไปนี้

ยุคที่หนึ่ง หรือยุคแรกเริ่ม (ค.ศ. ๑๙๑๘ - ๑๙๔๕) ซึ่งเป็นยุคระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ เป็นช่วงที่เน้นแนวคิดในเรื่องสันติภาพในด้านรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

^{๙๑} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ความเรียงเบื้องต้นว่าด้วยสันติภาพกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔ (ธันวาคม ๒๕๒๘), หน้า ๕๖ – ๙๖.

^{๙๒} ไชยันต์ รัชชกุล, ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา, เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา หน่วยที่ ๑-๗, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕-๕๒.

โดยมีการก่อตั้งสันนิบาตชาติหรือ League of nations ขึ้นมาเพื่อเป็นตัวกลางในการจัดการกับความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางศีลธรรมทั้งชีวิตและทรัพย์สินในหลายประเทศ เป็นช่วงที่มีการมองเห็นความขัดแย้งระหว่างรัฐ ซึ่งอาจจะนำไปสู่สงครามและเกิดแนวคิดหรือแนวปฏิบัติในการจัดการกับความขัดแย้ง เช่น แนวคิดของมหาตมะ คานธี เรื่อง สัตยานุเคราะห์ หรืออหิงสา นั่นคือการไม่ใช้ความรุนแรง ไม่มุ่งหวังเอาชนะ แต่เป็นการค้นหาความจริงมากกว่า หรือแนวคิดของกลุ่ม Quaker ที่มองการสงครามเป็นเรื่องผิดศีลธรรม เป็นต้น

ยุคที่สอง หรือ ยุควางรากฐาน (ค.ศ. ๑๙๔๕ - ๑๙๖๕) อันเป็นยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผู้ที่มีบทบาทในการวางรากฐานการศึกษาเกี่ยวกับสันติภาพในยุคนี้คือโจฮัน เกาล์ตุง (Johan Galtung: ๑๙๓๐ - ปัจจุบัน) โดยเกาล์ตุงได้เริ่มก่อตั้งสถาบันด้านสันติภาพ (ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๖๙) ที่ประเทศฟินแลนด์ ประเทศสวีเดน และประเทศเนเธอร์แลนด์ รวมถึงได้สร้างทฤษฎีหรือแนวคิดเรื่องสามเหลี่ยมสันติภาพ ที่ประกอบด้วย ความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพ หรือสร้างแนวคิดเรื่องลักษณะความรุนแรง ได้แก่ ความรุนแรงทางตรง หรือทางโครงสร้าง หรือทางวัฒนธรรม

ยุคที่สาม หรือ ยุคตกผลึกความคิดและเริ่มปรับกระบวนการทศน์ (ค.ศ. ๑๙๖๕-๑๙๘๕) ซึ่งเป็นยุคหลังสงครามเย็น อันถือว่าเป็นยุคของการค้นพบ หรือยอมรับของการเกิดความขัดแย้งในแบบลักษณะต่าง ๆ และเป็นช่วงที่มีการหาทางเลือกใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น ซึ่งแน่นอนว่า จะต้องเป็นวิธีการแบบสันติหรือการไม่ใช้กำลัง (alternative dispute resolution)

ยุคที่สี่ หรือ ยุคปรับกระบวนการทศน์ (ค.ศ. ๑๙๘๕ - ปัจจุบัน) ยุคนี้เป็นยุคต่อเนื่องมาจากยุคที่สาม โดยเป็นยุคแห่งการศึกษาและเรียนรู้ผลจากประยุกต์ใช้แนวทางต่าง ๆ ในการจัดการกับความขัดแย้ง และสรุปยอมรับความขัดแย้งว่ามีอยู่หลายระดับ หลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่ระดับของครอบครัว ชุมชน สังคม/ประเทศ และระหว่างประเทศ เป็นยุคที่มีการยอมรับในวิธีการปรับความขัดแย้งสู่สันติภาพ เป็นช่วงที่มีการขยายสาขาวิชาการจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไปสู่สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดบุคคลที่สาม จากเดิมที่ว่าบุคคลที่สาม คือบุคคลที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย มักเป็นบุคคลที่สามารถให้คุณให้โทษได้ และเป็นบุคคลที่สำคัญในสังคม มาเป็นบุคคลที่ไม่เป็นทางการ ไม่สามารถให้คุณให้โทษได้ หรือเป็นบุคคลภายในองค์กร ไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลสำคัญ ก็สามารถเป็นบุคคลที่สามได้ และบุคคลที่สามจะมีความสำคัญมาก ในกรณีที่คุณกรณีมีอำนาจ/ฐานะไม่เท่าเทียมกัน (asymmetric conflict)^{๙๓}

จากการศึกษาข้างต้นจะเห็นว่าเป็นการเรียงลำดับพัฒนาการของการศึกษาด้านสันติภาพด้วยการเน้นลำดับเวลาเป็นหลัก ซึ่งค่อนข้างตรงกับลักษณะของพัฒนาการด้านความรู้ของมนุษย์ในโลกเองที่เริ่มจากการห้าห้าทำสงครามซึ่งกันและกันและต่อมาหลังจากที่ได้รับผลกระทบอย่างใหญ่หลวงทำให้มีการสูญเสีย ทำให้ผู้คนหรือนักวิชาการหันมาให้ความสนใจเรื่องของการสร้างสันติภาพแทนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการทางสงครามด้วยความรุนแรง

^{๙๓} ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์, บทสรุป การบรรยาย สันติภาพและความขัดแย้ง (หลักสูตรการพัฒนาผู้บริหารสาธารณสุข ๓ รุ่นที่ ๑ และ ๒).

ในแวดวงการศึกษาที่เป็นวิชาการให้ความรู้แก่พลเมืองโลกนั้น ได้มีสมาคมนักการศึกษานานาชาติเพื่อสันติภาพโลก หรือสภาหลักสูตรและการสอนโลก (World Council of Curriculum and Instruction) ได้อธิบายความหมายของสันติภาพไว้ในคราวประชุมวิชาการโลก (World Conference) ที่ประเทศอังกฤษในปี ค.ศ. ๑๙๗๔ ว่าสันติภาพนั้นมีอยู่ด้วยกัน ๙ ระดับ นั่นคือ^{๙๔}

๑) สันติภาพภายในบุคคล (Intrapersonal peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งในตัวเอง คือ ผู้ที่มีจิตใจสงบสุข

๒) สันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งระหว่างบุคคล

๓) สันติภาพภายในหมู่คณะ (Intragroup peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งภายในหมู่คณะ

๔) สันติภาพระหว่างหมู่คณะ (Intergroup peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างหมู่คณะต่างๆ

๕) สันติภาพในเผ่าพันธุ์ (Interracial peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งกันเองในเผ่าพันธุ์

๖) สันติภาพระหว่างเผ่าพันธุ์ (Interracial peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างเผ่าพันธุ์

๗) สันติภาพภายในประเทศ (International peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งกันภายในชาติ

๘) สันติภาพระหว่างประเทศ (International peace) คือ สภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างประเทศ

๙) สันติภาพของโลก (World peace) สภาวะของทั้งโลกเป็นปกติสุขปราศจากสงคราม ความขัดแย้งและมีความยุติธรรม

ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าทั้ง ๙ ข้อนี้หมายถึง สันติภาพในสภาพของสังคมหรือโลกที่ไม่มีความขัดแย้งกันภายใน หรือขัดแย้งระหว่างสิ่งเหล่านั้น และเป็นการให้คำนิยามกับคำว่า “สันติภาพของโลก” ว่าหมายถึง สภาวะของโลกทั้งโลกที่เป็นปกติสุขปราศจากการสงคราม ปราศจากความขัดแย้ง และมีความยุติธรรม

จะสังเกตได้ว่า ระดับของสันติภาพทั้ง ๙ นี้ เป็นการจำแนกแบบแบ่งเป็นชั้น นั่นคือแบ่งจากลำดับสูงถึงต่ำ ในระดับชั้นต่ำสุดก็คือสันติภาพภายในตัวบุคคล ซึ่งเป็นสันติภาพที่มีความสำคัญเป็นพื้นฐานของสันติภาพในระดับที่สูงขึ้นไป การแก้ไขความขัดแย้งภายในของบุคคลจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะมูลฐานของสันติภาพในระดับที่สูงขึ้นไป การแก้ไขความขัดแย้งภายในบุคคลจึงเป็นการเริ่มต้นของการขุดรากของปัญหาความขัดแย้งระดับอื่น ๆ อีกใน ๘ ระดับที่สูงกว่า นั่นคือการให้การศึกษาที่มี

^{๙๔} อ้างใน พระมหาหรรษา ธรรมาโส: พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง , หน้า ๑๐๗.

คุณภาพแก่ประชากรทุกคน เพื่อที่จะขจัดความขัดแย้งภายในตนเองให้หมดสิ้นไปก่อนสันติภาพในระดับอื่น ๆ จะเกิดตามมา

๒.๘.๓ กระบวนการสู่สันติภาพในตะวันตก

กระบวนการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นลำดับตามระบบของสิ่งที่ดำเนินไปตามธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ หมายความว่า วิธีดำเนินการตามแบบแผนและขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้แน่นอน คำว่า กระบวนการ เป็นคำที่บัญญัติให้ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า process.^{๙๕} กระบวนการคือขั้นตอนการดำเนินการที่เป็นลำดับขั้น โดยเป็นการดำเนินไปอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ ซึ่งองค์ประกอบหรือปัจจัยที่จะทำให้กระบวนการสามารถไปสู่เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ต้องการได้นั้น จะต้องมีความสอดคล้องกันไป และเอื้อหนุนให้เกิดการดำเนินการไปได้

แน่นอนว่าองค์ประกอบจำเป็นหลักของการผลักดันให้กระบวนการดำเนินไปได้นั้นก็คือมนุษย์หรือผู้ดำเนินการ รวมไปถึงระบบกลไกที่จะช่วยให้กระบวนการดำเนินไปได้ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงบริบทที่แวดล้อมอีกด้วย ตัวอย่างเช่น กระบวนการจัดการความรู้ ที่ต้องมีขั้นตอนเพื่อให้มีการจัดการที่มีประสิทธิภาพดังนี้

เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย ๗ ขั้นตอน^{๙๖} ดังนี้

๑) การบ่งชี้ความรู้ – เช่นพิจารณาว่า วิสัยทัศน์/ พันธกิจ/ เป้าหมาย คืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เราจำเป็นต้องรู้อะไร , ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง, อยู่ในรูปแบบใด, อยู่ที่ใคร

๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ – เช่นการสร้างความรู้ใหม่, แสวงหาความรู้จากภายนอก, รักษาความรู้เก่า, กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

๓) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ - เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้ อย่างเป็นระบบในอนาคต

๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ – เช่นปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน, ใช้ภาษาเดียวกัน, ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

๕) การเข้าถึงความรู้ – เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ, บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๖) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ – ทำได้หลายวิธีการ อาจจัดทำเป็น เอกสาร, ฐานความรู้, เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน, กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม, ชุมชนแห่งการเรียนรู้, ระบบพี่เลี้ยง, การสับเปลี่ยนงาน, การยืมตัว, เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

^{๙๕} กาญจนา นาคสกุล, พจนานุกรมออนไลน์ ราชบัณฑิตยสถาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=๑๒> (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

^{๙๖} สถาบันเทคโนโลยีและสารสนเทศ, การจัดการความรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://๒๐๓.๑๕๗.๑๙.๑๒๐/km_ict/?cat=๓ (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

๗) การเรียนรู้ – ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่นเกิดระบบการเรียนรู้จาก สร้างองค์ความรู้ นำความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

สำหรับกระบวนการเข้าสู่สันติภาพในโลกตะวันตกนั้น สามารถที่จะย้อนรอยกลับไปหาวิธีคิดและแนวทางนำไปสู่สันติภาพจากแนวคิดในเรื่องของ “สันติภาพอันสถาพร” (perpetual peace) และ “เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล” (cosmopolitan intent) ของนักปรัชญาชาวเยอรมันสมัยใหม่ อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant: ๑๗๒๔ – ๑๘๐๔) และ แนวคิดของโจฮัน เกาล์ตุง (Johan Galtung: ๑๙๓๐ – ปัจจุบัน) ผู้ที่ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสันติศึกษายุคใหม่ โดยหนังสือของ เกาล์ตุงที่โด่งดังเล่มหนึ่งคือ “สันติภาพโดยสันติวิธี” (peace by peaceful means) และยังมีทฤษฎีสันติภาพที่สำคัญของของอาดัม เคิร์ล (Adam Curle: ๑๙๑๖ – ๒๐๐๖) ซึ่งเป็นนักวิชาการชาวอังกฤษที่ทำงานและวิจัยด้านสันติภาพที่สำคัญคนหนึ่งในโลกวิชาการตะวันตก รวมไปถึงแนวคิดที่ว่าด้วยการเข้าถึงสันติภาพที่จะต้องเริ่มต้นจากการให้ความเคารพในเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นฐานเริ่มของฌ็อง-ปอล ซาร์ท (Jean-Paul Sartre: ๑๙๐๕ – ๑๙๘๐) นักปรัชญาแนวอัตถิภาวนิยม (existentialism) ชาวฝรั่งเศสและสุดท้ายคือ ยีนชาร์ป (Gene Sharp: ๑๙๒๘ – ปัจจุบัน) ซึ่งเป็นเป็นผู้จัดประเภทของการไม่ใช้ความรุนแรง ที่เน้นความคิดความเชื่อที่เป็นระบบมากที่สุด

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมและเรียบเรียงแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสู่สันติภาพของตะวันตก โดยจะเสนอให้เห็นพัฒนาการและความสำคัญรวมถึงบริบทพื้นฐานที่นำสังคมตะวันตกมุ่งศึกษาการจัดความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อจะได้นำไปศึกษาเปรียบเทียบกับในการศึกษาสันติภาพในโลกตะวันออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสันติภาพของพุทธศาสนา

๒.๘.๔ สันติภาพอันสถาพร

ในปี คริสต์ศักราช ๑๗๙๕ อิมมานูเอล ค้านท์ นักปรัชญาชาวเยอรมันได้เสนอแนวคิดเรื่อง “สันติภาพอันสถาพร” ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งให้มีการก่อตั้งองค์กรที่จะทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเพื่อเป็นการรักษาสันติภาพระหว่างประเทศให้สามารถดำรงอยู่ได้ โดยค้านท์นำเสนอแนวคิดดังกล่าวในงานเขียนของเขาชื่อ Perpetual Peace: A Philosophical Sketch ซึ่งในบทความนี้ค้านท์ได้ย้ำว่า แนวทางนี้ไม่ใช่เป็นการมุ่งเน้นให้มีรัฐบาลปกครองโลก แต่เป็นการที่จะให้รัฐบาลของแต่ละประเทศเคารพพลเมืองของตนเอง รวมไปถึงให้ต้อนรับชาวต่างประเทศในลักษณะที่ทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน หากกระทำได้เช่นนี้แล้วสันติภาพระหว่างประเทศก็จะบังเกิดขึ้นมาเอง ในงาน “สันติภาพอันสถาพร” ขึ้นดังกล่าวนี้ ค้านท์ยังเน้นย้ำอีกว่า สันติภาพอันสถาพรจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยเงื่อนไขที่ว่าทุกประเทศจะต้องผ่านขั้นตอนที่เขาได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของกระบวนการ และประเด็นสำคัญแท้จริงแล้วอยู่ที่การเน้นไปที่ “ทุกประเทศ” หมายถึงทุกประเทศต้องให้ความร่วมมือ มิฉะนั้นแล้ว สันติภาพสถาพรก็จะเป็นไปไม่ได้ แต่จะมีเพียง “สันติภาพชั่วคราว” เท่านั้น

ในงานชิ้นดังกล่าว ค้านท์อธิบายถึงขั้นตอนของการเข้าสู่สันติภาพของเขาไว้อยู่ ๒ ขั้นตอนด้วยกัน อันประกอบไปด้วยขั้นตอนที่เรียกว่า “ข้อตกลงขั้นต้น” “Preliminary Articles” ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ค้านท์เสนอว่าจะต้องกระทำอย่างทันทีทันใด (immediately) หรือต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

(deliberate speed) และ “สามข้อตกลงสุดท้าย” (Three Definitive Articles) ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการยับยั้งข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต แต่ยังเป็นพื้นฐานในการสร้างสันติภาพให้ขึ้นมาอีกด้วย^{๙๗}

ในบทความของคานท์ชิ้นนี้ ในแง่หนึ่งก็เป็นการรวบรวมแนวทางในการสร้างทฤษฎีสันติภาพในโลกยุคประชาธิปไตยสมัยใหม่ขึ้นมา ทว่ามีข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณา นั่นคือคานท์เองไม่ได้สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยแบบสมัยใหม่แต่อย่างใด^{๙๘} จะอย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ของคานท์เป็นที่มาของการจัดตั้งองค์กรระดับนานาชาติที่สำคัญองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากต่อการสร้างสันติภาพ หรือในอีกแง่หนึ่ง เป็นองค์การแห่งความพยายามในการที่จะสร้างสันติภาพของเหล่าประเทศที่ชนะสงครามครั้งที่หนึ่ง องค์กรที่ว่านี้ก็คือองค์กรสันติบาตชาตินั่นเอง

๒.๘.๕ สันนิบาตชาติ

สันนิบาตชาติ หรือ The League of Nations เป็นองค์การระหว่างประเทศ ก่อตั้งขึ้นมาในคริสต์ศักราช ๑๙๑๙ จากการประชุมสันติภาพที่กรุงปารีสของบรรดาประเทศผู้ชนะในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง มีจุดประสงค์หลักเพื่อป้องกันสงครามและความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างประเทศด้วยการเจรจาและการทูต รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ เช่น สิทธิแรงงาน ทาสยาเสพติด การค้าอาวุธ ซึ่งนับว่าเป็นองค์การระหว่างประเทศองค์การแรกที่มีภารกิจในด้านต่าง ๆ เหล่านี้

อย่างไรก็ดีเนื่องจากสันนิบาตชาตินั้นไม่มีกองกำลังเป็นของตัวเอง จึงจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาชาตินิยามอำนาจในการดำเนินการตามคำสั่ง สันนิบาตชาติจึงล้มเหลวในการป้องกันสงครามโลกครั้งที่สอง และเมื่อสงครามจบลงแล้ว องค์กรนี้ก็ถูกยุบตามไปด้วยและถูกแทนที่ด้วยองค์กรสำคัญองค์การใหม่ที่มีบทบาทมาจนถึงปัจจุบันนี้สหประชาชาติ (United Nations)

แนวความคิดของประชาคมนานาชาติที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติมีมานานแล้ว อย่างที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่า ในปี คริสต์ศักราช ๑๗๙๕ อิมมานูเอล คานท์ เสนอให้มีการก่อตั้งองค์การที่จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและรักษาสันติภาพระหว่างประเทศในงานเขียน Perpetual Peace: A Philosophical Sketch โดยคานท์ย้าว่าแนวทางนี้ไม่ใช่การให้รัฐบาลปกครองโลก แต่ให้รัฐบาลของแต่ละประเทศเคารพพลเมืองของตน และต้อนรับชาวต่างประเทศในลักษณะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน สันติภาพระหว่างประเทศก็จะเกิดขึ้น^{๙๙} ต่อมาเมื่อเกิดสงครามนโปเลียนในศตวรรษที่ ๑๙ ก็มีความพยายามร่วมมือกันเพื่อให้ยุโรปมีความมั่นคงยิ่งขึ้น รวมทั้งได้เกิดอนุสัญญาเจนีวา (Geneva Conventions) ขึ้นเพื่อสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับมนุษยธรรมระหว่างประเทศคู่สงคราม และเกิดอนุสัญญาเฮก (Treaty of the Hague) ซึ่งเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ของสงครามและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างประเทศ และในปี คริสต์ศักราช ๑๘๘๙

^{๙๗} Immanuel Kant, *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, ออนไลน์, แหล่งที่มา : <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant๑.htm> [๑๕ พ.ค. ๒๕๖๖].

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

^{๙๙} Skirbekk, Gunnar; Gilje, Nils, *History of Western Thought: From Ancient Greece to the Twentieth Century*. (New York : Routledge: ๒๐๐๑), p.๒๓๖.

นักรณรงค์สันติภาพได้ก่อตั้งสมัชชาสหภาพรัฐสภา (Inter-Parliamentary Union: IPU) ขึ้นเพื่อสนับสนุนการเจรจาและการทูตในการแก้ไขข้อพิพาท

ในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ มีกลุ่มอำนาจใหญ่สองกลุ่มในยุโรปที่ขัดแย้งกัน และเป็นสาเหตุของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ซึ่งมีทหารเสียชีวิต ๘.๕ ล้านนาย ผู้บาดเจ็บ ๒๑ ล้านคน และพลเรือนเสียชีวิต ๑๐ ล้านคน สงครามนี้ได้ส่งผลกระทบในทุกด้านของชีวิตมนุษย์ และทำให้เกิดกระแสการต่อต้านสงครามขึ้นในทุกมุมทั่วโลก และมีการสืบสวนถึงสาเหตุอย่างถี่ถ้วนอีกด้วย ซึ่งพบว่าสงครามและความขัดแย้งเกิดขึ้นจาก การแข่งขันทางอาวุธ การสร้างพันธมิตร การทูตลับ และเสรีภาพในการเข้าร่วมสงครามของรัฐต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง จึงมีการเสนอให้มืองค์การระหว่างประเทศที่จะทำหน้าที่หยุดสงครามที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยการลดอาวุธ การทำการทูตอย่างเปิดเผย การตัดสินข้อพิพาท ความร่วมมือระหว่างชาติ การควบคุมสิทธิในการเข้าร่วมสงคราม และการลงโทษประเทศที่ทำผิดกฎอีกด้วย

กติกาสันนิบาตชาติถูกร่างขึ้นโดยคณะกรรมการพิเศษ โดยมี ๔๔ ประเทศที่เซ็นยอมรับ กติกานี้ซึ่งรวมถึงประเทศไทยของเราด้วย อย่างไรก็ตามแม้จะประสบผลสำเร็จในการผลักดันให้สันนิบาตชาติเป็นจริงขึ้นมาได้ แต่ทว่ารัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกากลับมีมติไม่ยอมให้ประเทศอเมริกาเข้าร่วมกับสันนิบาตนี้ เนื่องจากเกรงว่าจะมีข้อผูกมัดตามมา ซึ่งเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้สันนิบาตชาติที่ก่อตั้งขึ้นมานี้ล่มในเวลาต่อมา

สันนิบาตชาติเปิดประชุมคณะมนตรีหกวันหลังจากสนธิสัญญาแวร์ซายส์ (The Treaty of Versailles) มีผลบังคับใช้ ต่อมาสำนักงานใหญ่ถูกย้ายไปกรุงเจนีวา และมีการประชุมสมัชชาใหญ่ครั้งแรกในปีคริสต์ศักราช ๑๙๒๐

แนวคิดเรื่อง “เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล” เป็นอีกแนวคิดสำคัญอีกแนวคิดหนึ่งที่คานท์ได้มีความพยายามที่จะอธิบายถึงการจัดการจัดการกับความขัดแย้งในเชิงปรัชญา โดยแนวคิดดังกล่าวมีที่มาจากบทความเรื่อง *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht* เผยแพร่ในปี ๑๗๘๔ ซึ่งขณะนั้น คานท์ดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์สอนด้านมานุษยวิทยาและภูมิศาสตร์ที่มหาวิทยาลัย Königsberg บทความชิ้นดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์หลังจากที่คานท์เริ่มมีชื่อเสียงขึ้นมาบ้างแล้วหลังจากที่ได้ตีพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับการปฏิวัติวิธีคิดเกี่ยวกับญาณวิทยา ซึ่งหนังสือเล่มนั้นก็คือ *The Critique of Pure Reason* (๑๗๘๑) อันโด่งดังของเขา ความเรียงชิ้นนี้ดำเนินไปด้วยข้อถกเถียงต่างๆ เกี่ยวกับสันติภาพและการเข้าสู่หลักคิดถึงความเป็นสากลของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะในประเด็นของจริยศาสตร์สากล ซึ่งตรงนี้คานท์พยายามที่จะพิสูจน์ความคิดของเขาเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผล (rationality) กับความคิดเกี่ยวกับจริยธรรม (morality) ที่ไม่สามารถแยกออกจากความต้องการภายในของปัจเจกบุคคลได้เลย นั่นหมายถึงการเข้าถึงสันติภาพจะต้องเป็นการเข้าถึงด้วยเป้าประสงค์เดียวกันที่เป็นสากล และเป้าประสงค์นั้นจะต้องไปถึงได้ด้วยเกณฑ์วิธีการที่เป็นหนึ่งเดียวกัน

จากการศึกษาพบว่าคานท์พยายามที่จะบรรลุการอธิบายนี้ด้วยการแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่มีลำดับที่มาจากการพัฒนาเป็นลำดับขั้นอยู่ในโลกใบนี้ ด้วยการเขียนอธิบายจาก

มุมมองแบบสากลนิยม (universalism) ซึ่งเป็นการที่ค่านที่ได้พยายามแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่ถูก
ละเลยมองข้ามไปจากวิธีการคิดการมองในแบบเดิม^{๑๐๐}

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่อง “สันติภาพอันสถาพร” และ “เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล”
ของอิมมานูเอล คานท์นี้ มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อวิธีการเข้าไปสู่สันติภาพของโลกตะวันตก ซึ่งเป็น
กระบวนการทางปรัชญาผ่านการใช้เครื่องมือของความเป็นเหตุเป็นผล หรือปัญญา (wisdom) ในการ
บรรลุสันติภาพ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสิ่งที่สามารถใช้เหตุผลในการคิด (rational
being) ซึ่งแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับวิธีการในแบบเดิมที่ใช้การหักกันผ่านการทำสงครามฆ่าล้างซึ่งกัน
และกัน วิธีการดำเนินการอันได้มาจากทฤษฎีของคานท์นี้ ได้กระตุ้นหรือสะท้อนให้สังคมย้อนกลับไป
มองเห็นถึงความล้มเหลวของการขาดเหตุผลของสังคมหรือระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง เป็นเหตุให้มีการนำ
วิธีการที่แสดงถึงความไร้เหตุผลมาสร้างความรุนแรง วิธีการที่จะบรรลุถึงสันติภาพที่แท้จริงได้นั้นต้องมา
จากการต่อรอง โกล่เกลี่ย ผ่านคนหรือองค์กรกลางดังที่จะเห็นจากความพยายามในการก่อตั้งองค์กรกลาง
ระหว่างประเทศขึ้นมาอย่างสันนิบาตชาติ เป็นต้น ทั้งนี้การต่อรองหรือการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าสู่
สันติภาพนี้ทุกคนหรือทุกสังคมจะต้องมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันเป็นหลัก

๒.๘.๖ สันติภาพโดยสันติวิธี

แนวคิดเรื่อง “สันติภาพโดยสันติวิธี” เป็นแนวคิดที่นำเสนอโดยนักคิดชาวนอร์เวย์ที่ชื่อโยฮัน
เกาล์ตุง ซึ่งเป็นหนึ่งนักวิชาการด้านสันติภาพที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในโลกการศึกษาสมัยใหม่ โดยที่
เกาล์ตุงได้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวไว้เพื่อเป็นการจัดการกับความขัดแย้งโดยปราศจากวิธีการอันก่อให้เกิด
ความรุนแรง แนวคิดดังกล่าวของเกาล์ตุงเป็นการนำเอาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาการศึกษาเพื่อประยุกต์
หาแนวทางไปสู่การสร้างสันติภาพที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้จึงได้มาซึ่งข้อเสนอแนะในการใช้พระพุทธศาสนา
เพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างขึ้นแก่สังคม เกาล์ตุงได้เสนอ
แนวทางดังกล่าวไว้ในหนังสือที่ชื่อ *พุทธสันติวิธี: ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง* รวมไปถึงบทความที่ทำให้เกาล์ตุง
เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในวงการสันติศึกษา นั่นคือบทความชื่อ “ความรุนแรง สันติภาพ และการวิจัย
สันติภาพ” (Violence, Peace and Peace Research)^{๑๐๑}

เกาล์ตุงได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายของสันติภาพมนุษย์ไว้ว่า สันติภาพซึ่งเป็นเพียงภาวะ
ที่ปลอดจากสงครามนั้นยังไม่เพียงพอ แต่จะต้องเป็นภาวะที่ไม่มีการกระทำความรุนแรงต่อเพื่อนมนุษย์
ด้วยกัน ดังนั้นความรุนแรงในทัศนะของเกาล์ตุงไม่ใช่เป็นเพียงความรุนแรงทางตรงอันเกิดมาจากการ
กระทำระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) อันเกิดจาก
ระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรมอีกด้วย เกาล์ตุงกล่าวว่า ถ้าปฏิบัติการแบบสันติวิธีได้รับการยกย่อง เพราะเป็น
ปฏิบัติการที่ต่อต้านการใช้ความรุนแรง ดังนั้นทัศนะหรือนิยามของความรุนแรงจะต้องกว้างขวางพอที่จะ
ครอบคลุมความหมายที่หลากหลายของการใช้ความรุนแรง ขณะเดียวกันก็ต้องมีความชัดเจนเพียงพอที่จะ

^{๑๐๐} Ibid, p.๒๓๘.

^{๑๐๑} ดูรายละเอียดใน โยฮัน กัลป์ตุง, *พุทธสันติวิธี: ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง*, แปลโดย สมชัย เย็นสบาย,
(กรุงเทพฯ: ปาจารย์สาร, ๒๕๓๘).

เป็นฐานสำหรับการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เกาล์ตุง แบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น ๔ ประการพร้อมกับมองว่า ถ้าความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง ๔ ประการนี้ไม่ได้รับการตอบสนองหรือได้รับไม่เพียงพอแล้ว มนุษย์จะอยู่ในสภาวะที่ต้องเผชิญกับความรุนแรง ความต้องการพื้นฐานทั้งสี่นั้นคือ

๑. การดำรงชีวิต

๒. การมีความเป็นอยู่ที่ดี

๓. การมีเสรีภาพ

๔. การมีเอกลักษณ์และความรู้สึกมีความหมายในชีวิต

โดยในทั้ง ๔ ข้อนี้เกาล์ตุงได้ใช้เป็นตัววัดค่าของความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น โดยได้แยกลักษณะการเกิดความรุนแรงว่ามีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ความรุนแรงทางตรง เช่นการถูกทำร้ายร่างกาย การถูกขังขัง ทรัพย์ และความรุนแรงทางโครงสร้าง เช่น การที่เด็กจำนวนมากต้องเสียชีวิตเพราะขาดอาหาร ในขณะที่คนจำนวนมากมีอาหารรับประทานอย่างเหลือเฟือ นอกจากนั้นแล้ว เกาล์ตุงยังมองว่า ผลของความรุนแรงนอกจากจะเป็นผลทางร่างกายหรือทางวัตถุแล้ว ยังจะส่งผลกระทบต่อจิตใจอีกด้วย

เกาล์ตุง ได้นำเอาวิธีคิดดังกล่าวมาต่อยอดเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงของสังคมมนุษย์ โดยเขาได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักของศาสนาต่าง ๆ โดยใช้ค่าความเป็นไปได้ที่จะนำไปสู่สันติภาพเป็นตัววัด และในที่สุดเกาล์ตุงก็พบว่า พระพุทธศาสนามีอัตราความเป็นไปได้ที่สามารถนำสังคมไปสู่การป้องกันและแก้ปัญหาการเกิดความรุนแรงของสังคมมนุษย์ได้มากกว่าศาสนาอื่น ๆ และถ้าหากมนุษย์ใช้วิถีพุทธในการดำเนินชีวิตก็จะนำมาซึ่งสันติภาพของโลกได้ จากความคิดนี้เกาล์ตุงได้เขียนหนังสือ *พุทธสันติวิธี: ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง* ขึ้น โดยใช้ทฤษฎีสันติภาพในการทำความเข้าใจปรัชญาพุทธศาสนา โดยเกาล์ตุงมองว่า แนวปรัชญาของพระพุทธศาสนานั้นยังสามารถพัฒนาได้อีกมาก ในแง่ของการให้ความหมายและในแง่ของการนำไปใช้แก้ปัญหาความรุนแรงของมนุษยชาติ เกาล์ตุงมองว่า ข้อปฏิบัติของวิถีแบบพุทธในการละเลิกการบริโภคเนื้อสัตว์ หรือการกินอาหารมังสวิรัต รวมไปถึงการไม่ดื่มสิ่งมีเมาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เป็นแนวทางที่ดีและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาต่างได้ เพราะข้อปฏิบัติเหล่านี้มีปรัชญาเบื้องหลังที่ลึกซึ้งอยู่ นั่นคือ ทำให้มนุษย์มีความกลมกลืนไปกับธรรมชาติและเมื่อมนุษย์มีความกลมกลืนกับธรรมชาติแล้ว ก็จะนำมาซึ่งเอกภาพของสรรพสิ่งในโลกได้เช่นกัน เมื่อความเป็นเอกภาพของสรรพสิ่งไม่จำกัดขอบเขตอยู่ที่มนุษย์แต่เพียงอย่างเดียว แต่มีความพยายามในการขยายขอบเขตไปยังปริณิชนของธรรมชาติอีกด้วย เมื่อนั้นโลกของเราก็จะมีสันติภาพที่สงบสุขอย่างแท้จริง

ทฤษฎีสันติภาพของเกาล์ตุงนั้นตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่อง “เอนโทรปี” (entropy) หรือ “ความไร้ระเบียบ” หรือสภาวะแห่งความซับซ้อน นั่นคือลักษณะของการมีองค์ประกอบในหลายๆ รูปแบบ อาจพูดง่าย ๆ ได้ว่าเอนโทรปีคือลักษณะของพหุนิยม (pluralism) เนื่องจาก ความไร้ระเบียบในที่นี้ไม่ได้มีประเด็นอยู่ที่ความยุ่งเหยิงซึ่งมีความหมายนัยลบ แต่หมายถึงความซับซ้อนอย่างมากของระบบโครงสร้างของสังคม นั่นคือการมีองค์ประกอบที่มากมายและหลากหลาย ซึ่งแต่ละส่วนจะมีปฏิสัมพันธ์กันนานารูปแบบ^{๑๐๒} เกาล์ตุงมองว่า ลักษณะโครงสร้างของโลกปัจจุบันมีความผิดพลาดเนื่องจากขาดเอน

^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

โทรปี่นี้เอง พร้อมกับมองว่าความเป็นระเบียบที่เห็นอยู่จากตัวอย่างการปฏิสัมพันธ์ของชาติต่าง ๆ นั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการลดจำนวนการรวมศูนย์ ทำให้ปฏิสัมพันธ์ของระบบมีจำนวนจำกัดและทำให้มีแนวโน้มที่เป็นความสัมพันธ์ของระบบที่มีจำนวนจำกัด และทำให้มีแนวโน้มที่เป็นความสัมพันธ์ในทางลบ หรือปฏิปักษ์กัน เกิดการทานอำนาจกันด้วยอาวุธ และอำนาจอื่นที่อยู่ในมือ ซึ่งเป็นภาวะที่พร้อมจะประหัตประหารกัน เกาส์ตุงยกตัวอย่างการประชุมสุดยอดของชาติมหาอำนาจ และมองว่าข้อตกลงเรื่องการลดอาวุธของชาติมหาอำนาจเหล่านั้นแท้จริงอาจเป็นเพียงแค่ฉากบังหน้าเพื่อกลบเกลื่อนข้อตกลงเรื่องการสะสมอาวุธก็เป็นได้

สืบเนื่องจากแนวคิดข้างต้นนี้ เกาส์ตุงได้เสนอทางเลือกใหม่ให้กับสังคมขึ้นมาเพื่อให้เป็นทางเลือก นั่นคือสิ่งที่เรียกว่า “สันติภาพเชิงโครงสร้าง” โดยได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสันติภาพไว้ว่า สันติภาพไม่ได้เป็นเพียงสันติภาพในระดับประเทศหรือระหว่างรัฐเท่านั้น แต่หมายถึงสันติภาพในสังคม และสันติภาพภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลก เกาส์ตุงมองว่าทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข ๒ ประการ นั่นคือ ความหลากหลายในส่วนต่าง ๆ ของความสัมพันธ์และตัวผู้กระทำ และการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันและกัน โดยเกาส์ตุงได้อธิบายตรงนี้ไว้ว่า ความหลากหลายและการพึ่งพาในธรรมชาติจำนวนมาก ซึ่งความสมดุลทางนิเวศ และสิ่งนี้ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมพหุนิยมและทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ ส่วนการพึ่งพากันและกันในธรรมชาตินั้น เป็นการพึ่งพาในธรรมชาติ และเป็นการพึ่งพาในแนวนอนไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง และไม่ใช่การพึ่งพาของผู้อ่อนแอกว่าต่อผู้แข็งแกร่งกว่า ดังนั้นจึงไม่เกิดการครองจำของผู้แข็งแกร่งต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า^{๑๐๓} จากแนวคิดข้างต้น จะเห็นว่าเกาส์ตุงได้ชี้ให้เห็นภาพในด้านตรงข้ามของการที่โลกขาดความหลากหลายและการดำรงอยู่อย่างพึ่งพา ซึ่งเกาส์ตุงมองว่าทำให้โลกคล้ายกับอยู่ในภาวะแห่งสงคราม การที่แต่ละฝ่ายพยายามควบคุมการใช้ความรุนแรงโดยการถ่วงอำนาจ โดยมีรากฐานนโยบายที่ตั้งอยู่บนการใช้อาวุธ ทำให้เกิดการแข่งขันกันสะสมอาวุธและนำไปสู่สงครามทั้งโดยคู่กรณีและโดยตัวแทน

จากการศึกษาแนวคิดสันติภาพเชิงโครงสร้างของเกาส์ตุงข้างต้นจะพบว่า เกาส์ตุงมุ่งเน้นความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยม ซึ่งเป็นการเคารพความแตกต่างและการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค์ เราอาจจะสรุปคร่าว ๆ ได้ว่าภาพในอุดมคติของเกาส์ตุง ก็คือถ้ามนุษย์มีความร่วมมือร่วมใจกันและกัน และมีทักษะที่ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยใช้พุทธศาสนาเป็นฐานคิดในการก่อให้เกิดทักษะดังกล่าว สันติภาพของโลกก็จะเกิดขึ้นจริง

๒.๘.๖ เสรีภาพสู่สันติภาพ

นักปรัชญาแนวอัตถิภาวะนิยมชาวฝรั่งเศส ฌ็อง ปอล ซาทร์ (Jean Paul Satre: ๑๙๐๕-๑๙๘๐) ได้กล่าวเอาไว้ว่า “มนุษย์ถูกกำหนดให้มีเสรีภาพ” (Men is condemned to be free) ซึ่งเป็นวาทะสำคัญที่ก่อให้เกิดการตีความอย่างมากมาย บ้างก็กล่าวว่าเป็นการชี้แนะให้มีการใช้เสรีภาพของตนเองให้เต็มที่โดยที่ไม่ต้องคำนึงถึงสิ่งใดสิ่งอื่นที่จะมาเป็นอุปสรรคขัดขวางการใช้เสรีภาพนั้นของมนุษย์ในฐานะที่

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

เป็นผู้มีอิสรภาพ อย่างไรก็ตามหากศึกษาแก่นแท้หรือสาระอันแท้จริงของเสรีภาพที่ว่่านั้น จะพบว่ามันเป็นเสรีภาพที่จะเลือก ชาร์ตยังเสริมต่อไปอีกด้วยว่าเสรีภาพที่มนุษย์ใช้ออกไปนั้น จะต้องดำเนินไปด้วยข้อจำกัดที่ว่าทุกการใช้เสรีภาพของมนุษย์ย่อมมีเรื่องของความรับผิดชอบรวมอยู่ด้วยเสมอ

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมของชาร์ตนั้นเริ่มต้นจากการมองความเป็น “คน” เสียก่อน โดยมีหนังสือชื่อดัง หนังสือดังของเขาชื่อ “Being and Nothingness” “ความเป็นกับไม่มีอะไร” (๑๙๔๓) หรืออีกเล่มหนึ่งที่คนทั่วโลกรู้จักกันดีคือ คำบรรยายเรื่อง “Existentialism is Humanism” “อัตถิภาวนิยมคือมนุษยนิยม” (๑๙๔๖) โดยสรุป ชาร์ตกล่าวไว้ว่า เราไม่สามารถอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ได้ราวกับว่าเป็นเหมือนผลิตภัณฑ์ที่ถูกส่งออกมาจากโรงงาน เช่น เมื่อเราพิจารณาดู “มิดดัดกระดาศ” เราก็อธิบายได้ว่ามิดนั้นใช้สำหรับทำอะไรและผลิตด้วยอะไร เป็นต้น นั่นคือการอธิบายด้วยนิยามหนึ่ง แต่ธรรมชาติของมนุษย์ที่เราเคยอธิบายว่าเป็นผลผลิตของผู้ทรงสร้างหรือพระเจ้าเป็นเจ้า ซึ่งตรงนี้ทำให้ดูเหมือนว่าพระเจ้าคือช่างศิลป์หรือช่างปั้นคนหนึ่ง ซึ่งนั่นก็ไม่ใช่ความเป็นมนุษย์ธรรมชาติของมนุษย์สามารถอธิบายได้ด้วยแบบของการดำรงอยู่ของมนุษย์เอง ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ แบบ คือ “แบบดำรงอยู่ในตัวเอง หรือ being in itself” กับ “ดำรงอยู่เพื่อตัวเอง หรือ being for itself” ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีจิตสำนึก ซึ่งเป็นภาระของมนุษย์ที่เกิดก่อนอนาคตของมนุษย์เอง ในที่นี้มนุษย์จึงไม่ใช่ก้อนหินหรือวัตถุอื่น ๆ ที่มีคุณสมบัติแค่เพียงการเป็นอยู่ แต่มนุษย์เองนั้นมีจิตสำนึกในการดำรงอยู่ของตนเองด้วยความรับผิดชอบ^{๑๐๔}

“ความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล” หรือ “Individual Responsibility” หมายถึงความรับผิดชอบต่อทางเลือกของตนเอง และด้วยการกระทำที่ต้องไม่หลอกลวงตนเอง (self-deception) นั้น เพราะการกระทำเพื่อเลือก (an act of choice) จะทำให้มนุษย์เรารู้สึกหวั่นวิตกอยู่ในใจอยู่ลึก ๆ นั่นเป็นเพราะการกระทำของคนเรามีแค่รับผิดชอบต่อตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นภาระที่มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อคนอื่นด้วย ซึ่งความรับผิดชอบที่เกิดจากการกระทำที่หลอกตัวเอง จะไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่า “มโนธรรมสำนึก” “conscience”^{๑๐๕}

แน่นอนว่าหากเป็นตามแนวความคิดของนักคิดแนวอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่มีความเชื่อว่า “มนุษย์ถูกسابให้เป็นอิสระ” การรื้อถอนเสรีภาพดังกล่าว ย่อมเป็นการจำกัด และสร้างอุปสรรคให้กับความเป็นมนุษย์ ทำให้ความเป็นมนุษย์ของมนุษย์ด้อยค่าลงไป และนี่ก็จะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งหรือเป็นที่มาแห่งการเกิดความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม นั้นเพราะมนุษย์ถูกลิดรอนอิสรภาพ ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับการที่มนุษย์ถูกทำให้รู้สึกว่ตนเองถูกรื้อถอนหรือลดทอนความเป็นมนุษย์ของตนเอง

กฎเกณฑ์ของสังคมที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อจัดระเบียบผู้คนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้น ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งว่าแท้จริงแล้วกฎเกณฑ์เหล่านั้นถูกสร้างขึ้นมาจากฐานคิดที่ต้องการจะรื้อถอนสิทธิ

^{๑๐๔} ต่อบงศ์ สุนทรภรณ์. แนวคิดเรื่องมนุษย์ในวรรณกรรมของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๔), หน้า ๔๔.

^{๑๐๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔-๔๖.

ขึ้นพื้นฐานของการเป็นมนุษย์หรือไม่ อย่างไรก็ตามหากมองในแง่มุมมองของเสรีชนทั่วไปในสังคมจะได้คำตอบไปในเชิงสังคมที่มองว่า หากระเบียบและกฎเกณฑ์เหล่านั้นมีเพื่อประโยชน์แห่งความสงบสุข และการอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีของคนในสังคมแล้ว นั้นย่อมจะไม่ได้มีผลต่อความเป็นมนุษย์เลยแม้แต่น้อย ในทางตรงกันข้ามกฎเกณฑ์เหล่านั้นก็อาจจะเป็นตัวส่งเสริมหรือปกป้องสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ไม่ให้ถูกล่วงละเมิดเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในสังคมโลกแห่งความเป็นจริงที่ปรากฏว่ามีอยู่หลายกฎหลายเกณฑ์ หลายกระแส ความเชื่อและความเห็นที่ดูเหมือนว่าจะไม่ได้เป็นไปในทางเพื่อประโยชน์สุขแห่งสังคมมนุษย์ หากแต่เป็นเพียงแต่การให้ค่ากับบางสิ่งบางอย่าง ที่คนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันแม้ว่ามันจะไม่ได้ขัดต่อจริยธรรมและความสงบสุขเลยก็ตาม กฎเกณฑ์เหล่านั้นย่อมทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ของมนุษย์ตกต่ำลงอย่างเลี่ยนมิได้^{๑๐๖}

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของชาร์ตข้างต้น ทำให้เห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยความต้องการพื้นฐานทั้งสี่ของกัลป์ตังนั้นคือในข้อที่สามและสี่ที่ว่าด้วยความต้องการมี “เสรีภาพ” และ “การมีเอกลักษณ์และความรู้สึกมีความหมายในชีวิต” ซึ่งหมายถึงหากมนุษย์สามารถเติมเต็มความต้องการพื้นฐานนี้ได้ มนุษย์จะมีความสุข สามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยสันติภาพ ทว่าปัญหาหนึ่งที่อาจจะมีตามขึ้นมาคือปัญหาขอบเขตในการใช้เสรีภาพ เพราะว่ามันย่อมมีแนวโน้มจะใช้เสรีภาพของตนเองในการคุกคามผู้อื่น เพราะมนุษย์จะเอาแต่คิดถึงเสรีภาพของตนเอง โดยอาจจะไม่ตระหนักว่าการใช้เสรีภาพของตนเองนั้นอาจจะไปคุกคามคนอื่นอยู่ก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามหากถามมนุษย์เชื่อว่าแต่ละคนมีเสรีภาพด้วยเช่นกัน มนุษย์ก็จะเคารพเสรีภาพของผู้อื่น สันติภาพจากเสรีภาพจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อเรามีฉันทามติเบื้องต้นสุตร่วมกันและในที่สุด สันติภาพจะบังเกิด

๒.๘.๗ ทฤษฎีสันติภาพของอาดัม เคิร์ล

อาดัม เคิร์ล (Adam Curle: ๑๙๑๖ – ๒๐๐๖) เป็นนักวิชาการชาวอังกฤษที่ทำงานและวิจัยด้านสันติภาพที่สำคัญคนหนึ่ง ซึ่งได้เสนอวิธีการในการศึกษาสันติภาพเอาไว้ โดยเคิร์ลเสนอให้พิจารณาถึงแนวคิดที่ว่าด้วย^{๑๐๗}

๑) ความสัมพันธ์ที่ไม่สันติหรือ Unpeaceful relation ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์ในด้านบวกคือมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและถือว่าทั้งสองด้านมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๒) ความสัมพันธ์ที่สันติหรือ Peaceful relation ซึ่งเคิร์ลได้พิจารณาจากแนวคิด ความขัดแย้ง ความสมดุลงกับความไม่สมดุลง รวมไปถึงความตระหนักถึงความขัดแย้ง

สำหรับประเด็นเรื่องความขัดแย้งนั้น เคิร์ลมองว่า ความขัดแย้งคือสภาวะที่ไปด้วยกันไม่ได้ (incompatibility) ในระดับตั้งแต่บุคคลจนถึงรัฐ โดยอาจจะเป็นทั้งเรื่อง เศรษฐกิจ การศึกษา อุดมการณ์ เป็นต้น หมายถึงมีความไม่ลงรอยกันไม่ว่าจะเป็นระหว่างรัฐหรือบุคคล โดยอาจจะขัดแย้งกันทาง

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^{๑๐๗} Adam Curle, *Making Peace*, (London: Tavistock, ๑๙๗๑).

อุดมการณ์และวิธีคิด ส่วนในเรื่องของความสัมพันธ์ที่สมมูลกับไม่สมมูลนั้น ประเด็นนี้ เคิร์ลเห็นว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีความหมายในเชิงอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งกันนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องมีอำนาจชนิดเดียวกัน แต่เป็นอำนาจที่เป็นไปในลักษณะพึ่งพากันและกัน โดยอำนาจทั้งสองก็จะสามารถคานกันได้ในความเท่าเทียมกันที่มีอยู่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความสัมพันธ์ที่สมมูลจะเป็นความสัมพันธ์ที่มีสันติเสมอไป และความสัมพันธ์ที่ไม่สมมูลเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ ความสัมพันธ์ที่สมมูลอาจก่อให้เกิดความรุนแรงได้เช่นกัน โดยที่หากทั้งสองฝ่ายมีอำนาจเท่าเทียมกันและใช้อำนาจนั้นทำการต่อสู้เข้าแก้ปัญหาหรือหาทางออก เช่นเดียวกัน ความสัมพันธ์ที่ไม่สมมูลก็อาจจะเป็นความสัมพันธ์ที่มีสันติได้เช่นกัน หากว่ามีการปรับใช้หรือนำเอามาตรการที่ปราศจากความรุนแรงในการแก้ปัญหา

จากปัญหาข้างต้นทำให้เคิร์ลมองไปยังอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ นั่นคือการตระหนักถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือที่มีอยู่ ซึ่งก็คือการรับรู้ถึงความเป็นจริงทางภาวะวิสัยที่เกิดขึ้น เพื่อไม่เป็นการนำไปสู่การถกเถียงโต้แย้งอันรุนแรงซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ในสังคมมนุษย์ โดยการไปมองที่คุณค่า หรือคือการให้ความสำคัญว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าแก่การยกย่องหรือไม่เพียงใด เคิร์ลได้ให้ความหมายของคุณค่าว่า เป็นการดำรงชีวิตอยู่และเมื่อมีชีวิตอยู่ก็อยู่อย่างมีความสุขที่ดีทั้งกายและใจ มีการพัฒนาศักยภาพอย่างเท่าเทียมและน่าพอใจ รวมถึงมีความเสมอภาคทางโอกาสเกิดขึ้นระหว่างสังคมมนุษย์ด้วยกันเอง เช่น กรรมกรมีความพอใจกับการทำงานของตัวเอง และมีความสุขกับการทำงานกับนายจ้างที่ใจดี เป็นต้น

จากการพิจารณาแบบนี้ จะทำให้สามารถเข้าไปสู่การอธิบายความหมายของความสัมพันธ์ที่สันติในระดับบุคคลได้ ว่าเป็นมิตรภาพและความเข้าใจกันดีพอที่จะมองข้ามความแตกต่างที่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนในระดับที่กว้างออกไปนั้น ก็คือการสื่อถึงความสัมพันธ์ที่มีการกระทำร่วมกันอย่างแข็งขันต่อเนื่อง การสร้างความร่วมมือกันอย่างมีกำหนดและแบบแผนที่แน่นอน และมีความพยายามอย่างชาญฉลาดในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในสังคมหรือในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นทำนองเดียวกับความสัมพันธ์ที่มีการพัฒนานั่นเอง กล่าวคือถ้าการพัฒนาจะมีขึ้นได้ หรือถ้าความสัมพันธ์จะเติบโตขึ้นในความกลมกลืนและความสร้างสรรค์ ก็จำเป็นต้องมีความเสมอภาค และการตอบสนองซึ่งกันและกันในเกณฑ์ที่มากพอ^{๑๐๘}

แนวทางการศึกษาสันติภาพของเคิร์ลข้างต้น ในแง่หนึ่งจะเห็นว่าเป็นการนำเอาแนวคิดทางสังคมวิทยามาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสันติภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และวิเคราะห์หาหนทางที่จะไปสู่สันติภาพ ซึ่งเราสามารถใช้เป็นอีกแง่มุมหนึ่งในการวิเคราะห์และอธิบายพฤติกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ได้ อย่างไรก็ตามความรุนแรงก็เป็นประเด็นที่ต้องให้ความสนใจศึกษาเพื่อที่จะได้พัฒนาไปสู่สันติภาพซึ่งส่วนใหญ่จะคิดกันว่า สันติภาพคือการปลอดจากความรุนแรงในเชิงกายภาพแต่เพียงอย่างเดียว

^{๑๐๘} ไชยันต์ รัชชกุล. ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา. เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา หน่วยที่ ๑-๗, (กรุงเทพฯ : ๒๕๓๒), หน้า ๔๖-๔๘.

นักวิชาการด้านสันติภาพหลายท่านมีความเห็นตรงกันว่าความรุนแรงเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดสันติได้ ดร.อุทัย บุญประเสริฐ^{๑๐๙} ได้ให้ความเห็นว่า สิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์มีแนวโน้มเอียงไปในทางใด ก็มักจะชักจูงให้พฤติกรรมทางด้านนั้นเกิดขึ้น ถูกบีบคั้น ถูกตีกรอบกำกับ ถูกทำลาย ถูกขู่เช็ก หรือเมื่อเกิดภาพลวงว่าจะถูกบีบคั้นถึงขั้นที่ก่อให้เกิดสภาพเสียสมดุล การแสดงออกเชิงก้าวร้าว แข็งกร้าวรุนแรง ด้วยวิธีการต่างๆ จึงปรากฏอยู่ให้เห็น ทั้งนี้เพื่อการอยู่รอดและทรงดุลยภาพในชีวิต

๒.๘.๘ วิธีการอันปราศจากความรุนแรง

นักวิชาการด้านสันติศึกษาได้ใช้วิธีหลายวิธีในการจัดประเภทของการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง หนึ่งในนั้นคือ ยีน ชาร์ป (Gene Sharp: ๑๙๒๘ – ปัจจุบัน) ซึ่งเป็นเป็นผู้จัดประเภทของการไม่ใช้ความรุนแรง ที่เน้นความคิดความเชื่อที่เป็นระบบมากที่สุด โดยเขาได้แบ่งประเภทความเชื่อหรือหลักการที่ปฏิเสธความรุนแรงออกเป็น ๖ ประเภท^{๑๑๐} อันได้แก่

ประเภทที่ ๑ การไม่ต่อต้าน (nonresistance) กลุ่มคนที่ถูกจัดอยู่ในประเภทนี้เป็นกลุ่มที่ปฏิเสธความรุนแรงทางกายภาพทั้งปวงนี้ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงในระดับปัจเจกชน ระดับรัฐ หรือระดับนานาชาติก็ตาม กลุ่มพวกนี้จะปฏิบัติตามหลักศาสนาของตนเองอย่างเคร่งครัด และจะไม่ยอมเข้าไปมีส่วนร่วมในการสงครามหรือรับราชการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขความขัดแย้ง อย่างไรก็ตามกลุ่มพวกนี้อาจปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐในเรื่องต่างๆ ตราบเท่าที่ไม่ขัดกับความเชื่อในศาสนาของตน

ประเภทที่ ๒ การตกลงประนีประนอมอย่างจริงจัง (active reconciliation) กลุ่มนี้จะปฏิเสธความรุนแรงและเชื่อว่าการจะแก้ปัญหาได้เฉพาะระดับปัจเจกนั้น จะทำได้ด้วยการประสานประโยชน์และประนีประนอมกันอย่างจริงจัง คนกลุ่มนี้จะพยายามหาทางที่จะเปลี่ยนทรศนะหรือนโยบายของพวกกลุ่มที่กำลังมีความขัดแย้งด้วยการพยายามแสดงเหตุผลให้ฝ่ายตรงกันข้ามยอมรับ พวกนี้จะไม่เข้ามาดำเนินการโดยตรงและไม่กำหนดยุทธวิธีตายตัว โดยพวกนี้มีคติที่สำคัญ ๓ ประการนั่นคือ หนึ่งจะพยายามปรับปรุงชีวิตของตนเองก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงผู้อื่น สองเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสำคัญและมีคุณค่าไม่ว่าจะทำมากแค่ไหน และสามเชื่อว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า อันได้แก่สันติภาพและความยุติธรรม

ประเภทที่ ๓ การต่อต้านทางศีลธรรม (moral resistance) กลุ่มนี้เชื่อว่าความชั่วเป็นสิ่งที่ต้องต่อต้าน แต่ด้วยวิธีการในทางศีลธรรมและเป็นสันติวิธีเท่านั้น การต่อต้านทางศีลธรรมนี้หมายรวมถึงการที่บุคคลปฏิเสธที่จะมีส่วนร่วมกับความชั่ว เช่น การทำสงคราม และการที่ปัจเจกชนจะต้องทำการบางอย่างเพื่อต่อสู้กับความชั่ว เช่น การพูด การเขียน หรือการสั่งสอน ผู้ที่เชื่อในแนวทางนี้จะไม่นำไปกับการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์สังคมโดยรวม หรือมุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งระบบ แต่ก็สนับสนุนการ

^{๑๐๙} อ้างใน วราภรณ์ วงษ์แสงจันทร์, แนวคิดสันติในเรื่องสันของนักเขียนกลุ่มกบฏสันติภาพ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘.

^{๑๑๐} อ้างใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติวิธี วิถีวัฒนธรรม. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๓๓) หน้า ๗๒.

ปฏิรูปสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉพาะโดยการผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ ระบบการศึกษา และการพยายามชักจูงเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ประเภทที่ ๔ การไม่ใช้ความรุนแรงเป็นบางเรื่อง (selective nonviolence) ลักษณะเด่นของกลุ่มนี้คือการปฏิเสธการเข้ามีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงบางเรื่อง โดยมากมักเป็นสงครามระหว่างประเทศ แต่ในบางกรณีก็เต็มใจใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่างตามความเป็นจริงคนส่วนใหญ่อาจถูกจัดเข้าอยู่ในประเภทนี้ คือมักจะไม่เห็นด้วยที่ประเทศของตนจะทำสงคราม แต่อาจเห็นด้วยที่รัฐจะใช้กำลังจัดการกับปัญหาภายในบางอย่าง

ประเภทที่ ๕ สัตยาเคราะห์ (satyagraha) เป็นกลุ่มที่ใช้สันติวิธีตามแนวทางของมหาตมะคานธี ผู้ที่เชื่อในสัตยาเคราะห์หรือหลักแห่งสัจจะนี้จะมุ่งเน้นเข้าถึงสัจธรรมด้วยความรักและการกระทำคานธีที่เชื่อว่าสัตยาเคราะห์ที่มีรากฐานอยู่บนความเชื่อในใจคน มีประสิทธิภาพเหนือกว่าสันติวิธีหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรงชนิดที่นำมาใช้เป็นนโยบายชั่วคราว

ประเภทที่ ๖ การปฏิวัติไร้ความรุนแรง (nonviolent revolution) คนกลุ่มนี้เชื่อว่าการแก้ไขปัญหาทางสังคมในปัจจุบัน มีรากฐานอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทางพื้นฐานในระดับปัจเจกชนและสังคมเท่านั้น กลุ่มนี้มักจะยอมรับแนวทาง ๔ ประการคือ

๑. ให้ปัจเจกชนพัฒนาชีวิตของตนเอง
๒. พยายามให้สังคมยอมรับหลักการแนวสันติ เช่น สันติวิธี ความเสมอภาค การร่วมมือกัน ความยุติธรรม และอิสรภาพเป็นค่านิยมหลัก
๓. สร้างสรรค์ระเบียบทางสังคมที่เสมอภาคมากขึ้น มีการกระจายอำนาจ และมีเสรีภาพมากขึ้น
๔. ต่อสู้กับความชั่วในสังคมด้วยวิธีการไร้ความรุนแรง คนกลุ่มนี้จะยึดมั่นกับการไม่ใช้ความรุนแรงอย่างเคร่งครัด

ประเด็นที่สำคัญต่อเนื่องตามมาก็คือสันติวิธีหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรงมีพลวัตอย่างไร การอธิบายพลวัตของการปฏิบัติการไร้ความรุนแรงหมายถึงการอธิบายว่าปฏิบัติการไร้ความรุนแรงทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับชัยชนะได้อย่างไร และทำให้ฝ่ายตรงข้ามพ่ายแพ้ลงได้อย่างไร

ชาร์ป อธิบายว่า หากการปฏิบัติการประสบความสำเร็จ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งในสามแนวทางใหญ่ ดังนี้

๑. การเปลี่ยนทัศนคติ (conversion) เมื่อใช้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงแล้ว ฝ่ายตรงข้ามจะมีปฏิกิริยาต่อการกระทำที่ไร้ความรุนแรง จนในที่สุดจะเกิดทัศนคติใหม่ขึ้นโดยให้การยอมรับต่อเป้าหมายของผู้ปฏิบัติการเหล่านั้น

๒. การโอนอ่อนผ่อนตาม (accommodation) คือฝ่ายตรงข้ามยอมตามข้อเรียกร้องและปรับเปลี่ยนเข้ากับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น โดยมีได้เปลี่ยนทัศนคติของตนเองแต่อย่างใด

๓. การบังคับโดยไม่ใช้ความรุนแรง (nonviolent coercion) ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงอาจทำให้อำนาจของคู่ต่อสู้สั่นคลอนหรือถูกทำลายลง จนไม่สามารถจะควบคุมสถานการณ์ได้

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) **สุณี เชื้อนแก้ว**^{๑๑๑} ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่กับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ชาวไทใหญ่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ในตระกูลภาษาไทกะได อาศัยอยู่ในรัฐฉานประเทศพม่า เป็นส่วนใหญ่และมีบางส่วนของที่อาศัยอยู่บริเวณดอยไตแลง ชายแดน ไทย-พม่า ชาวไทใหญ่ มีวิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ทั้งภาษา การแต่งกาย การใช้ชีวิตที่ยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติก่อให้เกิดการสั่งสมองค์ความรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาช้านาน ชาวไทใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีการใช้ประโยชน์จากพืชในป่าธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการนำไม้มาสร้างบ้าน ทำฟืน การเก็บพืชมาใช้เป็นอาหาร หรือแม้แต่เป็นยาสมุนไพร นอกจากนี้ ชาวไทใหญ่ยังมีการใช้พืชตามความเชื่อทางประเพณีที่ถูกถ่ายทอดกันมาช้านานอีกด้วย การอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้คาดว่าจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาโดยเฉพาะการเป็น พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศต่อไปได้

๒) **ศักราช ฟ้าขาว**^{๑๑๒} การศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษารูปได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถูกหลอมรวมจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิตที่มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผีและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัดทำให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของตนเองในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นพบว่า ปัจจัยภายนอกนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ การหลั่งไหลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมถึงความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีและปัจจัยภายในจากการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวของจังหวัดทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ขึ้น ส่วนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า กระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชนไทใหญ่ในการดำเนินงานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนจาก ๔ ภาคีหลักในชุมชนไทใหญ่ จะช่วยให้การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน และเป็นรูปธรรม

๓) **กนกวรรณ ปลาศิลา**^{๑๑๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุไทใหญ่ที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวนทั้งสิ้น ๒๙ คน รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ประเด็นผลการวิเคราะห์

^{๑๑๑} สุณี เชื้อนแก้ว, ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่กับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น, **บทความงานวิจัย**, (ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

^{๑๑๒} ศักราช ฟ้าขาว, การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **งานรายการวิจัย**, (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓).

^{๑๑๓} กนกวรรณ ปลาศิลา, วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, **รายงานการวิจัย**, (สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗).

ข้อมูล วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ผ่านมุมมองการบอกเล่าของผู้สูงอายุสรุปประเด็นหลักเกี่ยวกับ วัฒนธรรมครอบครัว ๔ ประเด็นประกอบด้วย การเริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตครอบครัวการสร้างสัมพันธ์กับชุมชน และการจากไปของสมาชิกครอบครัว

๔) จินตนา แปดดิบ^{๑๓๔} กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่อง วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมะหลวง ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง ว่าชาวชุมชนบ้านเมะหลวงมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์เพื่อต้องการนิยามความหมายชุมชนขึ้นใหม่ภายใต้ระบบโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยม วาทกรรมอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจึงเน้นความสำคัญที่ความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ของชาวชุมชนผ่านกระบวนการสร้าง ๔ วิธี คือ การสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์จาก “นามสกุล” “ชุมชนโฮมสเตย์วัฒนธรรมไทใหญ่” “แหล่งกำเนิดประเพณีแห่ช้างผ้า” และ “แหล่งเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี การแสดงแบบศิลปะไทใหญ่” โดยวาทกรรมอัตลักษณ์ที่ชาวชุมชนบ้านเมะหลวงสร้างขึ้นนั้นเกิดจากกระบวนการสร้างทางวาทกรรมจำนวน ๔ ชุด คือ ชุดวาทกรรมการย้ายและการให้ความสำคัญของการสืบเชื้อสายไทใหญ่ ชุดวาทกรรมการกล่าวซ้ำความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ผ่านวัฒนธรรมประเพณีและศิลปะการแสดงต่างๆ ชุดวาทกรรมการเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม และชุดวาทกรรมการผสมผสานทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมสู่การผลิตเพื่อการค้าชุดวาทกรรมทั้ง ๔ ชุดนี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากพัฒนาการทางสังคมแบบทุนนิยมที่นำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อพัฒนาเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ที่สร้างผลประโยชน์ให้กับคนหลายกลุ่มทั้งในและนอกชุมชนบ้านเมะหลวง

๕) พรรณิศา ชันธพัทธ^{๑๓๕} กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ว่า อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทใหญ่ ในมิติที่สัมพันธ์กับปัจจัยด้านแผนนโยบายท่องเที่ยว สังคม และเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ก็ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะต่างๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการปรับตัวทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกด้วย การแสดงออกถึงอัตลักษณ์ใหม่ในการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยผ่านทางประเพณีพิธีกรรม รวมถึงการผลิตซ้ำสร้างใหม่ หรือฟื้นฟูทางประเพณี ทั้งนี้ก็เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยมุ่งหมายให้คนในสังคมไทยตระหนักถึงคุณค่าและยอมรับในการดำรงอยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน รวมทั้งเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ ให้แก่ชาติพันธุ์ของตนเอง ทางด้านผลของการปรับเปลี่ยนทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกของชาวไทใหญ่นั้น มีทั้งผลต่อสังคมไทยและผลต่อตัวชาวไทใหญ่เอง ผลที่มีต่อสังคมไทย คือ ทำให้เกิดองค์กรต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทใหญ่ และทำให้เกิดองค์ความรู้จุดประกายให้เกิดงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เพิ่มขึ้น ส่วนผลที่มีต่อ ชาวไทใหญ่ คือ หน่วยงานภาครัฐให้ความ

^{๑๓๔} จินตนา แปดดิบ, วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมะหลวง ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง, *รายงานการวิจัย*, (ศิลปศาสตรบัณฑิต : วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง, ๒๕๕๖).

^{๑๓๕} พรรณิศา ชันธพัทธ, “การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่”, *คุณภูมินพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา*, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘)

ช่วยเหลือดูแลเรื่องสิทธิของชาวไทใหญ่และชาวไทใหญ่ก็กลายเป็นผู้อุปถัมภ์ทางพุทธศาสนากลุ่มใหม่ และทางวัดต่างๆ ก็เปิดรับประเพณีของชาวไทใหญ่เพิ่มขึ้น

๖) วเรศ คุณาเจริญทรัพย์^{๑๑๖} ได้ศึกษาเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำบนสังคมไทยร่วมสมัย” “ความเหลื่อมล้ำบนสังคมไทยร่วมสมัย” พบว่า เป็นโครงการสำรวจพัฒนาการของความเหลื่อมล้ำ แสดงให้เห็นต้นตอของปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยมีรัฐเป็นส่วนสำคัญทำให้ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นโดยมีกลไกอำนาจคอยขับเคลื่อนทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียม การเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ แสดงให้เห็นผลลัพธ์จากความเหลื่อมล้ำทำให้เกิดการต่อต้าน การประท้วง ทั้งในลักษณะทางตรงและทางอ้อมและแสดงให้เห็นผลพวงซึ่งเกิดจากปัญหาของความเหลื่อมล้ำนำไปสู่การแบ่งแยกของคนในสังคมกลายเป็นสังคมแห่งความขัดแย้ง และพัฒนาไปสู่สังคมหวาดระแวง จ้องจับผิด กลายเป็นสังคมตระหนักรู้ภายใต้หัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำบนสังคมไทยร่วมสมัย” จึงไม่ได้นำเสนอปรากฏการณ์ของความเหลื่อมล้ำเชิงเศรษฐกิจ แต่เป็นการสำรวจกลไกของอำนาจซึ่งคอยขับเคลื่อนความเหลื่อมล้ำให้ยังคงอยู่อย่างแนบเนียน แอบยล จนทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำฝังตัวอยู่ในสังคมไทย เพื่อเปิดเผยหรือสำรวจกลไกของอำนาจ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของแม็กซ์เวเบอร์ซึ่งอธิบายถึงอำนาจทำให้เกิดชนชั้นทางสังคม มิเชล พูโกต์อธิบายให้เห็นรูปแบบของอำนาจในชีวิตประจำวัน และคริฟฟอร์ด เกียร์ต อธิบายอำนาจในฐานะละคร กระบวนการชวนเชื่อ จากการใช้กรอบแนวคิดในการสำรวจผู้วิจัยพบว่าอำนาจเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้ความเหลื่อมล้ำยังคงอยู่ และเป็นกลไกในการพัฒนาไปสู่ความรุนแรง

ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นกลไกและพัฒนาการของปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยมีอำนาจเป็นองค์ประกอบซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้เครื่องมือทางศิลปะจึงเป็นเครื่องมือรูปแบบหนึ่งซึ่งสามารถเปลี่ยนภาวะนามธรรมมาสู่รูปธรรม ผลงานศิลปะภายใต้หัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำบนสังคมไทยร่วมสมัย” จึงเป็นการถ่ายทอดสื่อสารปรากฏการณ์ของความเหลื่อมล้ำ แสดงให้เห็นต้นตอ ผลลัพธ์ผลพวงของปัญหาความเหลื่อมล้ำให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านศิลปะในรูปแบบประติมากรรมจัดวาง โดยใช้การปะทะกันของรูปทรง การกดทับกันของรูปทรง นำเสนอผ่านประเด็นทางศิลปะในลักษณะภาพแทน การสวมบทบาทของตัวละคร การใช้ประติมากรรมกลุ่ม ผ่านการสื่อสารบนพื้นที่ศิลปะเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้น ตั้งคำถาม ต่อปัญหาในสังคม

๗) พระเชมทัต สีสำโร (รินสำราญ)^{๑๑๗} ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน พบว่า การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ ๓ ประการ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษานโยบายและยุทธศาสตร์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

^{๑๑๖} วเรศ คุณาเจริญทรัพย์, ความเหลื่อมล้ำบนสังคมไทยร่วมสมัย, ศิลปะมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๔).

^{๑๑๗} พระเชมทัต สีสำโร (รินสำราญ), การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหา ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน, พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ ๓) เพื่อวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของรัฐบาลที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิจัยเชิงเอกสาร และมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

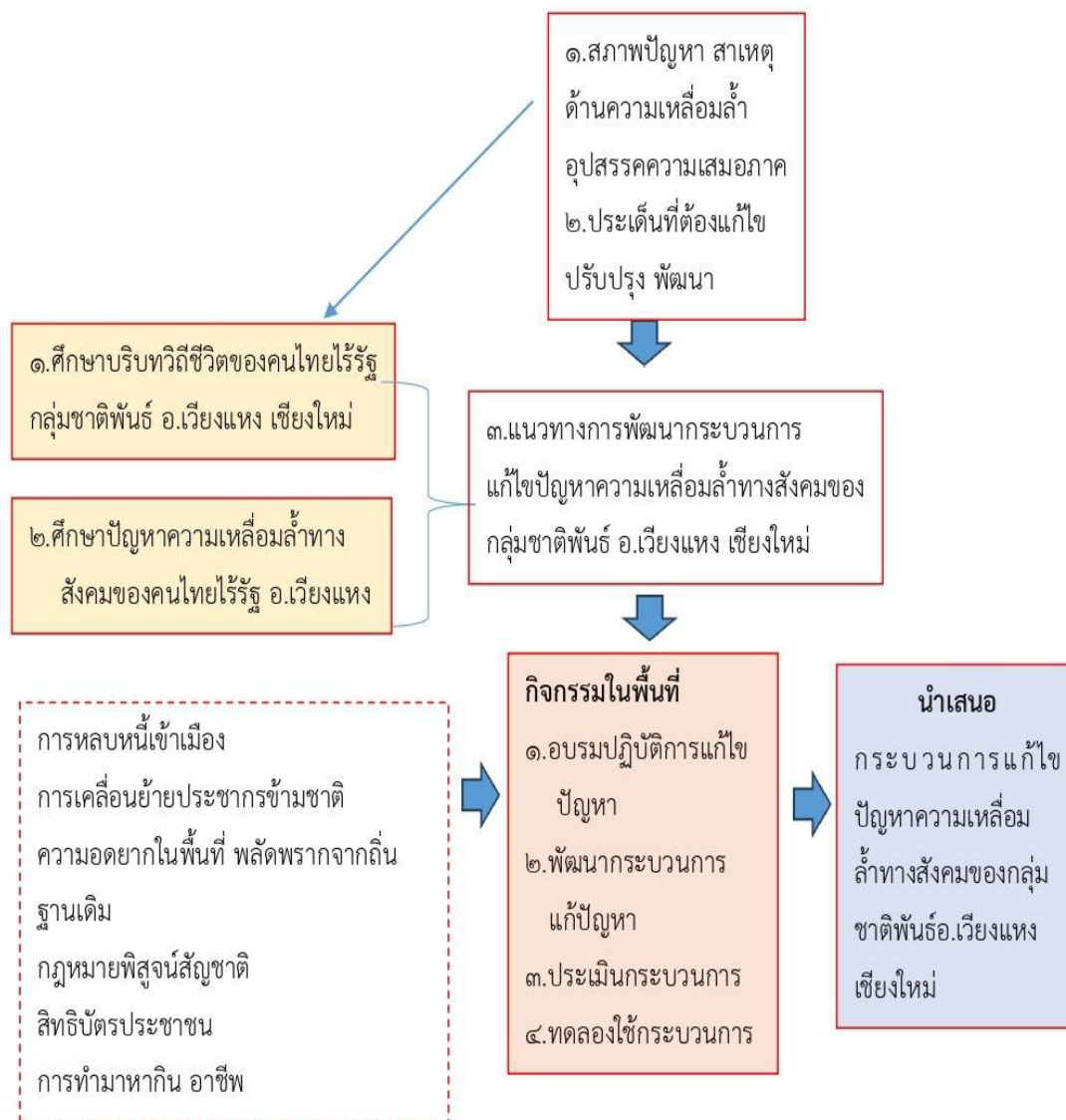
ผลการวิจัยพบว่า ๑. จากการศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย พบว่า การเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับของคนไทยอยู่ในสัดส่วนที่สูง แต่ยังมีเด็กในวัยเรียนบางส่วนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ในส่วนด้านรายได้นั้น ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้น ในด้านที่ดิน ชาวบ้านที่ทำการเกษตรไม่ได้มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง คนรวยก็มีแต่จะใช้อำนาจใช้เงินกว้านซื้อที่ดินเพิ่มมากขึ้น และด้านการบริการสาธารณสุข ผู้ที่มีรายได้น้อยมีโอกาสเสียชีวิตจากโรคภัยไข้เจ็บสูงกว่าคนที่มีรายได้มาก ระบบสวัสดิการของภาครัฐระหว่างสวัสดิการของข้าราชการ กับบริการ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค หรือระบบประกันสังคมจากนายจ้าง สิ่งที่เป็นสิทธิประโยชน์ไม่เท่ากัน

๒. ผลการศึกษานโยบายและยุทธศาสตร์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ พบว่า ๑) ด้านการศึกษานั้น ขยายการจัดการศึกษาทางไกลโดยใช้ โครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อช่วยเหลือโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลและขาดแคลนครูผู้สอน ๒) ด้านรายได้ เพิ่มเบี้ยคนพิการและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ยากจนให้เพียงพอที่จะดำรงชีพได้ สนับสนุนชุมชนให้มีการจัดบริการตามความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ๓) ด้านที่ดิน รัฐสนับสนุนการมีที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในรูปแบบจัดสรรที่ดินทำกินอย่างมีเงื่อนไขเพื่อป้องกันการเปลี่ยนมือ และสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารที่ดิน ทำให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดิน ๔) ด้านบริการสาธารณสุข จัดบริการด้านสุขภาพให้กับประชากรที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เข้าถึงบริการจากสถานพยาบาลของรัฐในพื้นที่ได้ พัฒนาระบบส่งต่อผู้ป่วยตั้งแต่ระดับชุมชนไปสู่ระดับจังหวัด ภาค และระดับประเทศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. ผลการวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของรัฐบาลที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ พบว่า การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำลดลงมากกว่าปัจจุบันนี้ สังคมไทยยังคงต้องการมาตรการช่วยเหลือในการป้องกันหรือลดความเหลื่อมล้ำสำหรับผู้ด้อยโอกาสมากกว่าในปัจจุบัน ซึ่งมีใช้โครงการประชานิยม แต่ควรมีการบริหารจัดการที่มุ่งสู่กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะที่เป็นผู้ด้อยโอกาสอันเป็นผลจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างแท้จริง กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษน่าจะเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เป็นหญิง ความเหลื่อมล้ำก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคมอาจนำมาซึ่งผลกระทบรอบด้าน

๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากทบทวนเอกสารและวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล ผู้วิจัยได้สรุปออกมาเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของ
กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
 - ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
 - ๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
 - ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
 - ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษารวบรวมข้อมูล
 - ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
 - ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย
 - ๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย
- มีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษารวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณที่
เชื่อมโยงข้อมูลความคิดเห็น โดยมีวิธีการศึกษาใน ๓ ลักษณะ ได้แก่ การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed
Method Research) ระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In
depth Interview) หลังจากนั้นนำผลการวิจัยไปจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
และงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้ให้
ข้อมูล สำคัญในพื้นที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๓ ตำบล
๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่ ๑. ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน ๒. ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน ๓. ตำบลแสนไห
มี ๕ หมู่บ้าน

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๑ ประชากรที่ใช้วิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มประชากร ประกอบด้วย กลุ่มชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ใน ๓ ตำบล ๒๓ ชุมชน ดังนี้ ๑. ผู้อาวโส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักเรียน ประชาชน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ ๒. พระสงฆ์ นักบวช ในพื้นที่อำเภอเวียงแหง และ ๓. ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ อำเภอเวียงแหง องค์การสมาคมเครือข่าย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๓.๓.๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้ทำการสุ่มมาจากการ จำแนก ๒๐๕ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ประกอบด้วย ตำบลเมืองแหง จำนวน ๒๐ คน ตำบลเปียงหลวงจำนวน ๑๓๐ คน และตำบลแสนไห จำนวน ๕๕ คน รวมทั้งสิ้น ๒๐๕ คน

๓.๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์ในงานวิจัย จำนวนทั้งหมด ๑๕ รูป/คน ดังนี้ ๑) อาวโส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักเรียน ประชาชน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ ทั้งหมด ๒๓ ชุมชน จำนวน ๔ ราย ๒) พระสงฆ์ นักบวช ในชุมชนในพื้นที่วิจัย จำนวน ๘ ราย ๓) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ อำเภอเวียงแหง และสำนักงานพัฒนาชุมชนตำบล รวมจำนวน ๒ คน รวมทั้งหมด รวมเป็นจำนวน ๑๕ คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่แล้วนำวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้วิจัยที่มีความครอบคลุม ลุ่มลึก และชัดเจน โดยศึกษาบริบทวิถีชีวิตและปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง ให้เกิดความเข้าใจด้านกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย ของคนไทยไร้รัฐที่อาศัยอยู่ในอำเภอเวียงแหง โดยมีแนวทางการศึกษาในการจัดเก็บข้อมูล มีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๑. ชนิดของเครื่องมือวิจัย การวิจัยนี้แบ่งเครื่องมือวิจัยออกเป็น ๒ ชนิด คือ ๑) แบบสอบถาม ๒) สัมภาษณ์

๒. การสำรวจชุมชน โดยใช้แบบสำรวจเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ กายภาพ อาชีพ ภูมิประเทศ ลักษณะประชากร สภาพครัวเรือน การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม และกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสถานการณ์ปัญหาในชุมชน เป็นต้น

๓. การสัมภาษณ์ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้าง (Structured In-depth interview) โดยเป็นการสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและประเด็นอื่นๆ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

๔. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มที่มีการกำหนดประเด็นในการสนทนาที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกันไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๕. การสังเกต โดยการใช้แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน การใช้ชีวิตการประกอบกิจกรรมโดยการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนที่มีแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ โดยผู้สังเกตจะต้องเข้าไปใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการทำกิจกรรมร่วมกัน จนคนในชุมชนรู้สึกคุ้นเคย

๖. การจัดเวทีสาธารณะ โดยการใช้แบบบันทึกการจัดเวทีแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคล ของไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ การเรียนรู้วิถีชีวิตในพื้นที่แนวตะเข็บชายแดนที่ส่งผลกระทบของเป็นปัญหา เพื่อการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้ถูกต้องตามหลักกฎหมาย

ในการจัดกิจกรรมร่วมกันให้ความรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การใช้ชีวิตการประกอบกิจกรรมโดยการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนที่มีแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ มีการทำกิจกรรมร่วมกันจนคนในชุมชนรู้สึกคุ้นเคย

๗. การสร้างเครื่องมือวิจัย มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑) สืบหาหนังสือ รายงานการวิจัย ว่าด้วยกระบวนการสร้างเครื่องมือวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กับคนไทยไร้รัฐ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

๒) การนำข้อมูล ความรู้ที่รวบรวมได้มาสร้างเป็นเครื่องมือการวิจัยทั้งแบบประเมินผลและประเด็นการวิจัยอื่น ๆ

๓) การตรวจสอบความเที่ยงตรง เนื้อหาของเครื่องมือ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะผู้วิจัย

๔) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากการอธิบายตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๕) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๘) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๘. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) และแบบประเมินผล ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและแบบประเมินผลโดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale^{๑๑๘} ซึ่งจะมีข้อคำถามแบบประมาณค่าที่ใช้วัด ๕ ระดับ (Rating Scale) และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

^{๑๑๘} Likert, Rensis, “The Method of Constructing and Attitude Scale”, *Reading in Attitude Theory and Measurement*. (Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son, ๑๙๖๗), pp. ๙๐ - ๙๕.

๕ หมายถึง ระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับมาก

๓ หมายถึง ระดับปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับน้อย

๑ หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

๙. การหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๙.๑) การตรวจสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนของภาษา แล้วนำมาหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงคของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านจะประเมินให้คะแนน ๓ ระดับ คือ +๑ = มีความสอดคล้อง ๐ = ไม่แน่ใจ -๑ = ไม่สอดคล้อง แล้วคำนวณค่าและคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ๐.๖๐ ขึ้นไป ส่วนคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๖๐ จะนำไปปรับปรุงแก้ไข การคำนวณค่าดัชนีใช้สูตรดังนี้

$$IOC = \sum R / N$$

IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Congruence)

R หมายถึง ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

N หมายถึง จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการหาค่าแล้วได้ค่า IOC มากกว่า ๐.๖๐ ทุกข้อ

๙.๒) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากร คือ ประชาชนในเทศบาลตำบลแสนไห ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๓๐ คน

๙.๓) นำแบบสอบถามที่ได้มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ในภาพรวมทั้งฉบับเท่ากับ

๙.๔) แก้ไขปรับปรุงแบบสอบถาม ให้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษวิจัย

ในการดำเนินการตามโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้การเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

๓.๕.๑ ขั้นเตรียมการ

๑) ยื่นขอพิจารณาใบอนุญาตจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) เตรียมแนวคำถาม แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ วิธีนี้จะแยกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ๒. การสนทนากลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย วิธีการนี้มีประโยชน์ในแง่การยืนยันรับรองที่ทำให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เช่น ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ทำการทดลองสอบถามกับบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้วประเมินผลหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค จากนั้นปรับปรุงจนกระทั่งเครื่องมือมีความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะ

๓) เตรียมผู้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจแนวคำถาม/แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

๔) วางแผนการลงสำรวจพื้นที่ และเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) ติดต่อและขออนุญาตการเก็บรวบรวมข้อมูล

๖) คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๗) การจัดกิจกรรมร่วมกัน

๓.๕.๒ ขั้นตอนการดำเนินการ

ก. คณะผู้วิจัยจะเข้าพบบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการลงพื้นที่และการเก็บข้อมูลมาสังเคราะห์ในชุมชน ได้แก่ อาวุโส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน องค์กรสมาชิกเครือข่าย และพระสงฆ์ และตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ที่ว่าการอำเภอเวียงแหง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ การศึกษาองค์ความรู้ด้านบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ข. ขั้นตอนการใช้ชุดการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม

ในขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของชุดการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน และตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน (๑) อาวุโส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักเรียน ประชาชน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ ทั้งหมด ๒๓ ชุมชน จำนวน ๕ ราย (๒) พระสงฆ์ นักบวช ในชุมชนในพื้นที่วิจัย จำนวน ๘ ราย (๓) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ (อบต) และสำนักงานยุติธรรมตำบล รวมจำนวน ๒ คน รวมทั้งหมดเป็นจำนวน ๑๕ คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม

ค. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ในขั้นตอนนี้เป็นการจัดกิจกรรมร่วมกันให้ความรู้ โดยการใช้แบบบันทึกการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาระบบการลดความลำทางสังคม การสนทนากลุ่ม โดยการใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มที่มีการกำหนดประเด็นในการสนทนาที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกันไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ง. ประเมินผล

ในขั้นตอนการประเมินผล คณะผู้วิจัยได้แบ่งการประเมินผลออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้ ๑) การติดตามข้อเสนอที่นำเสนอต่อหน่วยราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ๒) การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ มีการกำหนด

ตัวชี้วัด คือ วัดความรู้ของผู้เข้าอบรมและวัดความสนใจโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตพฤติกรรม การฝึกปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติการวิจัย ๔) การประเมินและทดลองใช้ กระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยเชิญหน่วยงานของภาครัฐ องค์กรสมาชิกเครือข่าย ผู้นำชุมชน ประชาชนและ รับฟัง ข้อกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย เพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๑ ครั้ง

จ. สรุปผลลัพธ์จากการวิจัย

๑) จัดทำชุดความรู้และวีดิทัศน์ “คนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์อำเภอเวียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่” เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย

๒) การเผยแพร่ ชุดคู่มือที่เป็นชุดความรู้ที่เป็นการนำผลการวิจัยในการสร้างความเข้าใจ และการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ไปเผยแพร่ คือ รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้และกระบวนการ เสนอเป็นบทความวิจัย เสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการ โดยการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ เพื่อเป็นประโยชน์ทางนโยบายต่อหน่วยงานภาครัฐ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม องค์กรสมาชิกเครือข่าย เพื่อพัฒนากระบวนการ แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติในประเทศไทย ต่อไป

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เมื่อได้รับข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิค SWOT และวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ และนำมาสร้างเป็นองค์ความรู้ให้กับคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ ความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้วิจัยคิดว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงต้องร่วมมือกันอย่างรอบครอบ เพื่อหามาตรการที่เหมาะสม เป็นที่ตกลงกันได้ และทันยุคทันเหตุการณ์ อีกทั้งมาตรการนั้นๆ ต้องไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานที่กลุ่มชนเหล่านั้นได้รับ ตามปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อการเป็นผลดีในทางปฏิบัติที่เป็นคุณแก่บ้านเมือง มีหลักการวิเคราะห์ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ระดับทั่วไป เป็นการพิจารณาในประเด็นสภาพการณ์ปัญหาและอุปสรรคทั่วไป ปัญหา แนวทางแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในปัจจุบันและแนวทางแก้ไขปัญหในอนาคตของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ร่วมกับผลการศึกษาบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์

๒) การวิเคราะห์ระดับองค์กร เป็นการพิจารณาในประเด็นวิเคราะห์การพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการพิจารณาข้อมูลเจาะจงเฉพาะพื้นที่วิจัยด้วยเทคนิค SWOT ผสานกับผลการวิเคราะห์ประเด็นสภาพการณ์ วิถีชีวิต

ของกลุ่มชาติพันธุ์ การเสริมสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์และการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ให้ชีวิตและความอยู่ในชุมชนร่วมกันอย่างสันติสุข

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการนำเสนอข้อมูลในเชิงสถิติ ซึ่งประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เชื่อมโยงกับสถิติการวิจัย การพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ในเชิงปฏิบัติการประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิจัยจากศึกษาบริบทวิถีชีวิต นำไปเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ เพื่อนำไปสู่พัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำข้อมูลสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจ การสัมภาษณ์/แบบสอบถาม เพื่อหาข้อมูลที่ได้มาจัดกิจกรรมร่วมกัน ที่จะนำมาสู่กระบวนการในการแก้ไขปัญหา แล้วนำไปสร้างเป็นเครื่องมือการเรียนรู้หรือชุดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน และตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน ให้เป็นอำเภอที่พัฒนาด้านสร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ มีการจัดการถ่ายทอด และมีการจัดทำคู่มือ “คนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และนำเสนอเป็นวิทยุทัศน์ เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน หนังสือสรุปองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๐ เล่ม และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้นำเสนอเป็นบทความวิจัย ๑ เรื่อง

ผู้วิจัยสรุปกระบวนการวิจัย พร้อมกับผลที่ได้ในแต่ละระยะของการวิจัย ตามรายละเอียดของแผนภาพที่ ๓.๑ ดังนี้

เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน โดยมีขั้นตอนการพัฒนา ดังนี้

- ๑) จัดอบรมแก่ประชาชนในพื้นที่วิจัย ใช้ชุดความรู้ แผนพัฒนาเพื่อสร้างเป็นกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม
- ๒) ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เข้าอบรม
- ๓) นำชุดความรู้ไปเผยแพร่สู่สาธารณะในวงกว้าง

พัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

โดยมีขั้นตอนการพัฒนา ดังนี้

- ๑) สำรวจและวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ
- ๒) จัดกิจกรรมและการจัดสนทนากลุ่มย่อยเครือข่ายองค์กรชุมชนอำเภอเวียงแหง
- ๓) แผนพัฒนาเพื่อสร้างเป็นกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม
- ๔) ประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ติดตามการใช้ประโยชน์ แผนพัฒนาเพื่อสร้างเป็นกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การลงพื้นที่จริง การคืนข้อมูลให้ชุมชน การจัดประชุมการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน เพื่อความรู้เข้าใจ ทั้งในแง่วิชาการด้านสิทธิ หน้าที่และแนวทางการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในแนวทางพระพุทธศาสนา

เผยแพร่ชุดความรู้ ชุดความรู้ แผนพัฒนาเพื่อสร้างเป็นกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

- เผยแพร่กิจกรรมโครงการผ่านวิทยุชุมชนในพื้นที่วิจัย เพื่อสร้างตระหนักรู้ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
- เผยแพร่ในเว็บไซต์สาธารณะ
- เผยแพร่ให้กับหน่วยงานและองค์กรชุมชนในพื้นที่วิจัย

ศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์

- ๑) ศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) ประชุมเชิงปฏิบัติการการถ่ายทอดองค์ความรู้แนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ
- ๓) กิจกรรมและปฏิบัติการลงพื้นที่ โดยการวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ
- ๔) สนทนากลุ่มเพื่อสังเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ๑. เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๓. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

๔.๑ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๕ สรุป

๔.๑ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๑.๑ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง พบว่า

"เวียงแหง" เป็นเมือง ๆ หนึ่งในอดีต มีตำนานเกี่ยวกับลำน้ำแม่แตงโดยกล่าวกันว่าในสมัยพุทธกาล พระเจ้าพร้อมด้วยพระอานนท์องค์อุปฐากเสด็จจาริกและสั่งสอนโปรดสรรพสัตว์ จนบรรลุถึงเมืองเมืองหนึ่ง พระองค์ได้ประทับแรม ณ ยอดเขาเตี้ย ๆ ลูกหนึ่ง พอรุ่งขึ้นวันใหม่ มีพวกชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง (ยาง) บ้านแม่ยางกุ่ม ได้นำข้าวน้ำโกชนาอาหาร พร้อมกับแต่งลูกหนึ่งถวายพระพุทธรองค์ พระอานนท์ก็นำแต่งลูกนั้นไปปอกเปลือกและผ่าเป็นซีก ๆ แล้วทิ้งเปลือกแต่งโมลงในลำธาร ซึ่งต่อมาลำธารแห่งนี้ก็ปรากฏชื่อว่า "ลำน้ำแม่แตง" ขณะที่พระพุทธรองค์ได้เสวยแต่งที่พระอานนท์นำไปถวายนั้นพระทนต์ (ฟัน) ก็กระเทาะออกมา (คำว่ากระเทาะนี้ภาษาท้องถิ่นใช้คำว่าแหง) ด้วยเหตุนี้เมืองแห่งนั้นจึงได้ชื่อว่า "เมืองแหง" เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเชียงใหม่ พ่อเหงชาววา เป็นพ่อเมืองคนสุดท้าย มีอายุอยู่

ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๗๒ ปัจจุบันยังปรากฏคูเมืองเก่ารูปแปดเหลี่ยม ยาวกว่า ๒ กิโลเมตรเศษ อ.เวียงแหง เดิมเป็นตำบลขึ้นอยู่กับ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สภาพท้องที่กันดาร และติดกับชายแดนประเทศพม่า มีสภาพเป็นเมืองปิด การคมนาคมยากลำบากทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการปกครอง พัฒนา และการป้องกันรักษาความสงบ จึงได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเวียงแหง เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๔ ประกอบด้วย ๒ ตำบล ๑๒ หมู่บ้าน จนกระทั่งได้มีพระราชกฤษฎีกาตั้งเป็นอำเภอเวียงแหง เมื่อวันที่ ๔ พ.ย. ๒๕๓๖

ประชากรอำเภอเวียงแหง ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม เช่น ไทยพื้นเมือง, ไทยใหญ่, ชาวไทยลื้อ, ลีซอ, กระเหรี่ยง, มูเซอ, ปะโอ, ปะหล่อง, จีนฮ่อ จึงเรียกว่าเมือง ๙ เผ่า มีการแบ่งเขตกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ โดยมีหัวหน้ากลุ่มปกครองดูแลอยู่ในความควบคุมของผู้ใหญ่บ้านและส่วนราชการไทย อาศัยอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านตำบลต่างๆ ซึ่งสามารถอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน แต่จะมีปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี

อำเภอเวียงแหงนั้น เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติแสนสงบ โอบล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สวยงามของต้นไม้ ภูเขา โดยผู้คนที่นี่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ปลูกข้าว พริก กระเทียม มะม่วง และอื่นๆ อีกหลากหลายชนิด

อำเภอเวียงแหงมีลักษณะวัฒนธรรมผสมระหว่าง ชนภาคเหนือกับชนเชื้อสายไทยใหญ่กับชนกลุ่มน้อยต่างๆ เช่น กลุ่มจีนฮ่อ กลุ่มชาวเขาเผ่าลีซอ กลุ่มชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง โดยยึดถือตามแบบการนับถือศาสนาเป็นหลัก ประเพณีที่สำคัญต่างๆ มีดังนี้ประเพณีปอยส่างลอง (งานบวชเณรกลุ่มไทยใหญ่) ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงน้ำพระธาตุแสนไห และพระธาตุองค์อื่นๆ ในอำเภอเวียงแหง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีกินวอ (ประเพณีปีใหม่กลุ่มพี่น้องชนเผ่าลีซอ และมูเซอ) ประเพณีคริสต์มาส (กลุ่มพี่น้องชนเผ่ากระเหรี่ยง) ประเพณีวันตรุษจีน(กลุ่มพี่น้องจีนฮ่อ) ประเพณีปอยซ่มต้อ (กลุ่มพี่น้องไทยใหญ่)ประเพณีเลี้ยงฝ้ายและเลี้ยงเมือง ประเพณีปอยหางน้ำ (กลุ่มพี่น้องไทยใหญ่)

จากข้อเท็จจริงคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล สัมภาษณ์และจัดเวทีให้ความรู้เกี่ยวกับบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แผนที่ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า มีระยะทางยาวหลายพันกิโลเมตร เหตุุงใจเข้ามาในประเทศไทยคือภาวะต่อสูรระหว่างกัน และความยากไร้ในการทำมาหากิน ทำให้สถานการณ์และสภาพของปัญหา ด้านบริบทพื้นที่ ด้านประวัติศาสตร์ อาณาเขตไทยส่วนต่างๆ ที่เสียไป ด้านเหตุปัจจัยที่เป็นมูลเหตุุงใจสถานการณ์เคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทยและระหว่างประเทศ ในแต่ละยุคสมัย ทำให้เกิดปัญหาความซับซ้อนนำมาซึ่งความสับสนด้านข้อมูล ปัญหาด้านเอกสารและปัญหาด้านพยานบุคคลที่ส่งต่อข้อมูล ซึ่งปัญหาและเหตุปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานี้ ได้สร้างปัญหาให้กับประเทศไทยมาเป็นระยะยาวนาน จนถึงปัจจุบันยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทั้งหมด แต่อยู่ที่การจัดการของประเทศไทยจะอย่างไร ปัญหาจะจัดการอย่างไรให้ถูกต้อง จะมีวิธีการแก้ไขและพัฒนาอย่างไร

ภาพที่ ๑ แผนที่ประวัติศาสตร์ไทย
(อ้างอิง สันติพงษ์ มูลฟอง (ศศบ.รปม.ปสม.)

จากการสัมภาษณ์ พระครูประพัฒน์นัย เจ้าคณะตำบลแสนไห กล่าวว่า “สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น คือบริบทพื้นที่เดิมที่ยังไม่ได้ปักปันเขตแดน การแบ่งอาณาเขตทางกฎหมาย นั้น อาศัยสันเขาสูงเป็นเส้นแบ่งเขตดินแดน ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ยังไม่มีหลักฐานเอกสารที่แน่ชัดว่า เป็นพลเมืองของประเทศใด อาศัยกฎหมายจารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน”^{๑๑๙}

พระอธิการวิลาศ วิสุทฺโธ กล่าวว่า “ปัญหาในพื้นที่ทางด้านหลักดินแดน นั้น เมื่อมีการปักเขตแดนขึ้นตามกฎหมายดินแดน ถือเอาอาณาเขตหลักดินแดน ทำให้เกิดปัญหาของคนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง ทำให้ความเหลื่อมล้ำของคนไร้รัฐ คงเป็นเรื่องของการเป็นเจ้าของที่ดิน ที่อยู่อาศัย การทำงานในอาชีพค้าขาย เป็นต้น แนวทางการแก้ไขควรแยกแยะกลุ่มแรงงานข้ามชาติกับบุคคลบนพื้นที่สูงออกจากกันอย่างชัดเจน หน่วยงานในพื้นที่หรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ สามารถให้คำแนะนำและช่วยเหลือได้”^{๑๒๐}

พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห กล่าวว่า “สภาพบริบทวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ตรงหลักเขตแดน เดิมเคยเดินไปหากันได้เป็นพี่น้องกันทั้งสองดินแดน เมื่อมีการปักปันเขตแดน ทำให้คนที่อยู่ตรงกลางกลายเป็นคนไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ในทางกฎหมายทันที ปัญหาเรื่องความเป็นอยู่เรื่องเกี่ยวกับเอกสารการดำเนินการด้านเอกสารสิทธิต่าง ๆ ไม่ได้รับขึ้นทะเบียนเข้าในระบบให้เขามีเอกสาร

^{๑๑๙} สัมภาษณ์, พระครูประพัฒน์นัย เจ้าคณะตำบลแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๒๐} สัมภาษณ์, พระอธิการวิลาศ วิสุทฺโธ (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

สิทธิแสดงตน และหาแนวทางให้สัณฐานกับกลุ่มที่มีชื่อในระบบที่อยู่มานานแล้ว รวมไปถึงการเดินทาง การทำมาหากินอีกด้วย”^{๑๒๑}

พระอธิการปรีชา ปญญาสารโร (ทาเป้ง) เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์ กล่าวว่า “คนในชุมชนนั้น เป็นชุมชนติดชายแดน ไม่สามารถไปทำงานในเมือง ไม่สามารถหาเลี้ยงชีวิตได้คนทั่วไป ไม่มีสิทธิในการ รับรองบริจาคที่ทางราชการมาแจกเพราะไม่มีบัตร”^{๑๒๒}

นายพรมมา ใหม่ดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลเปียงหลวง กล่าวว่า “เมืองแห่ง” เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเชียงใหม่ สภาพท้องที่กั้นดงและติดกับชายแดนประเทศพม่า มีสภาพเป็นเมืองปิด การคมนาคมยากลำบากทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการปกครอง พัฒนาและการป้องกันรักษาความสงบ จึงได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเวียงแหง จนกระทั่งได้มีพระราชกฤษฎีกาตั้งเป็นอำเภอเวียง

ในส่วนของบริษัทด้านภูมิศาสตร์และอาชีพ

๑) ด้านสภาพภูมิศาสตร์ อำเภอเวียงแหงมีพื้นที่จำนวน ๗๐๕ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น ๓ ตำบลได้แก่ ตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไห ตำบลเปียงหลวง มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น ๒๓ แห่ง

๒) อาชีพหลัก ของประชากร ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน อาชีพเสริม ได้แก่ การผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลผลิตทางเกษตรได้แก่ ข้าว กระเทียม

๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอ ได้แก่ ถ่านหินลิกไนต์และป่าไม้

๔) จำนวนประชากรทั้งสิ้นรวม ๒๔,๐๒๘ คน เป็นชาย ๑๒,๖๘๓ คน หญิง ๑๑,๓๔๕ คน ความหนาแน่นของประชากร ๑๕๐ คน / ตารางกิโลเมตร

๑.๒ บริษัทของตำบลเปียงหลวง

๑) สภาพภูมิศาสตร์หมู่บ้านเปียงหลวงตั้งอยู่บนภูเขาสูงในเขตตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ใกล้กับชายแดนประเทศพม่า โดยมีเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จรดกับ ประเทศพม่า
ทิศใต้	จรดกับ บ้านจอง บ้านม่วงเครือ อำเภอเวียงแหง
ทิศตะวันออก	จรดกับ บ้านแกน้อย อำเภอเชียงดาว
ทิศตะวันตก	จรดกับ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒) ประชากร

^{๑๒๑} สัมภาษณ์, พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๒๒} สัมภาษณ์, พระอธิการปรีชา ปญญาสารโร (ทาเป้ง) เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์

ประชากร ในพื้นที่ประกอบไปด้วยชนหลายเผ่า คือ ไทยใหญ่ จีนคะฉานลีซอและคนพื้นเมือง แต่กลุ่มประชากรที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ไทยใหญ่และจีนคะฉาน

๓) การประกอบอาชีพ

ประชากรในชุมชนมีการประกอบอาชีพหลายอาชีพ ทั้งทำนา ทำไร่ ทำสวนลั่นจี เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว รับจ้างทั่วไป และมีประชากรบางส่วนที่ออกไปประกอบอาชีพในถิ่นอื่นหรือในเมือง

๔) การศึกษา

ประชากรสามารถศึกษาได้จากโรงเรียนที่เป็นของรัฐและของชุมชนโดยโรงเรียนของรัฐมีอยู่ ๒ โรงเรียนและ ๑ ศูนย์เด็กเล็ก คือ โรงเรียนบ้านเปียงหลวง ซึ่งเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาตอนต้น และโรงเรียนรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ซึ่งเปิดทำการสอนระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษาปีที่ ๖ และมีศูนย์เด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง ๑ ศูนย์ ส่วนการศึกษาของชุมชนมี ๒ แห่ง คือ โรงเรียนสอนภาษาจีนและโรงเรียนของชาวไทยใหญ่ที่เปิดสอนทั้งภาษาไทยใหญ่และภาษาไทยวัฒนธรรมและประเพณี เนื่องจากบ้านเปียงหลวงเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรมาก มีหลายเผ่าพันธุ์ หลายชนชาติจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละชนชาติให้เห็นเด่นชัด เช่น

(๑) ชนชาติชาวไทยใหญ่ มีประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีปอยส่างลอง ปอยออกหว่าหรือออกพรรษา ประเพณีปีไหมไต ประเพณีทานตันเกียะ ประเพณีก้วยสลา กิลปะการแสดงรำนาก การรำโต เป็นต้น

(๒) ชนชาติชาวจีน มีประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ เทศกาลตรุษจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ ประเพณีการแต่งงานแบบจีน และการฟ้อนรำจีน เป็นต้น

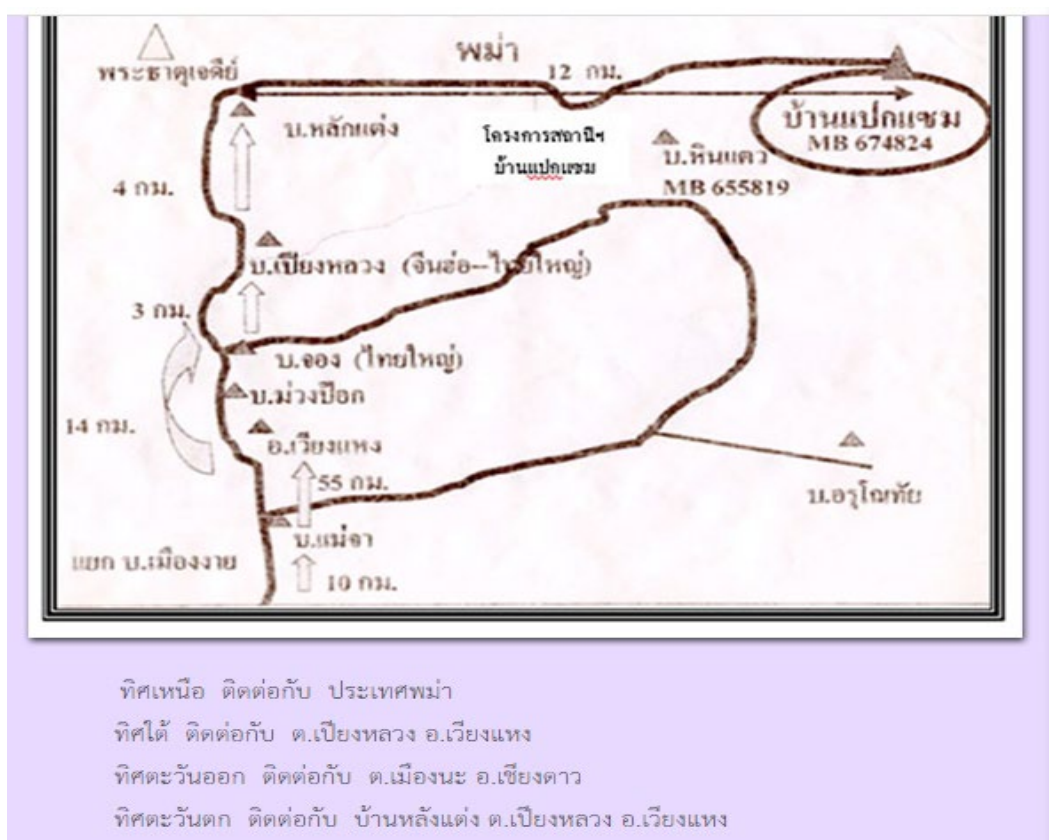
(๓) ชาวเขาเผ่าลีซอ มีประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีกินวอ (ขึ้นปีใหม่) การเต้นจะคี (การรำรำของชาวลีซอ) การเป่าขลุ่ย เป็นต้น

๕) ภาษาและศาสนา

ประชากรในหมู่บ้านเปียงหลวงจะมีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารหลายภาษา ได้แก่ ภาษาไทกลาง ภาษาไทย (พื้นเมือง) ภาษาไทยใหญ่ ภาษาจีน ภาษาลีซอ ซึ่งเป็นปัญหาในการติดต่อสื่อสารข้ามของทางราชการอย่างยิ่ง ด้านศาสนา ประชากรนับถือศาสนาอย่างหลากหลาย เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และนับถือผี เป็นต้น

๖) ด้านการสื่อสารและการคมนาคม

ปัจจุบันได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น มีจำนวนโทรศัพท์สาธารณะมากขึ้นและสามารถใช้บริการเครือข่ายโทรศัพท์ส่วนบุคคลได้อย่างชัดเจน การคมนาคม มีรถโดยสารประจำทาง วันละ ๕ เที่ยว คือ เช้า ๒ เที่ยว กลางวัน ๑ เที่ยว เย็น ๒ เที่ยว แต่ในการเดินทางโดยรถยนต์โดยสารประจำทางต้องใช้เวลาในการเดินทางจากโรงเรียนถึงเชียงใหม่ เทียวละ ๕ ชั่วโมง เพราะเส้นทางการคมนาคมคดเคี้ยวขึ้นลงไปตามเชิงเขาที่สลับซับซ้อนมากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ หลายครั้งที่เกิดอุบัติเหตุในการคมนาคมสัญจรไปมา

ภาพที่ ๒ แผนที่อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓ บริเวณพื้นที่เส้นทางคนไทยไร้รัฐ อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๔ บริเวณพื้นที่หมู่บ้านเอาชนะยาเสพติด อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๕ บริบทพื้นที่จุดตรวจช่องหลักแตง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๖ บริบทพื้นที่จุดตรวจช่องหลักแตง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๗ บริบทวิถีชีวิตและอาชีพคนไทยไร้รัฐไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ อ.เวียงแหง

สรุป ประเด็นที่เป็นปัญหาและการจัดการของไทยคือ สถานการณ์และสภาพของปัญหา ด้านบริบท ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทยส่วนต่างๆ ที่เสียไป เช่น อังกฤษได้ไทยบุรี ตกเป็นของพม่า ตกเป็นของฝรั่งเศส ตกเป็นของอังกฤษ เป็นต้น ถือเป็นเหตุปัจจัยที่เป็นมูลเหตุการเคลื่อนย้ายของคนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศในแต่ละยุคสมัย ที่ซับซ้อนนำมาซึ่งความสับสนด้านข้อมูล/เอกสาร/พยาน การประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ๑๙ จังหวัด ที่เป็นไขแดง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐให้ถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของประเทศไทยจะอย่างไรให้ถูกต้อง

๔.๒ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

พบว่า ปัญหาคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติในประเทศไทย บุคคลไร้สัญชาติในประเทศไทย ปัจจุบันมีจำนวน ๙๕๐,๙๕๕ คน แบ่งออก ดังนี้ ๑. ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน ๔๘๑,๔๒๕ คน ๒. กลุ่มคนต่างด้าวอื่นๆ จำนวน ๔๖๙,๕๓๐ คน ข้อมูลกรมการปกครอง ปี ๒๕๖๖^{๑๒๓} กรมการปกครองมีนโยบายงานด้านสัญชาติและสถานะบุคคล^{๑๒๔} โดยตั้งเป้าหมาย ดังนี้

^{๑๒๓} ข้อมูลกรมการปกครอง, ๒๕๖๖

^{๑๒๔} เป็นนโยบาย ๑ ใน ๑๐ ของโครงการสำคัญของกรมการปกครอง

ปี ๒๕๖๓ จำนวน ๑๓,๓๐๐ คน ผลงาน ๑๔,๓๐๓ คน (๑๐๗.๕๔%)

ปี ๒๕๖๔ จำนวน ๑๔,๐๐๐ คน ผลงาน ๑๑,๔๓๕ คน (๘๑.๖๘%)

ปี ๒๕๖๕ จำนวน ๑๔,๐๐๐ คน ผลงาน ๑๑,๙๖๑ คน (๘๕.๔๔%)

ปี ๒๕๖๖ จำนวน ๑๔,๐๐๐ คน

ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ เป็นปัญหาที่ถูกสะสมมายาวนานและไม่สามารถแก้ไขที่เป็นรูปธรรมได้ มีข้อจำกัดด้านความมั่นคงด้านอาณาเขตหรือเขตแดน มีดังนี้

๑) ปัญหาเรื่องสิทธิบัตรและสิทธิอื่นๆ คือ ๑.มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งในประเทศไทย (บ้านหลังไหน บ้านใคร มีแผนที่ตั้ง อยู่ในเขตสำนักทะเบียนไหน) ๒.ไม่เคยได้จัดทำทะเบียนประวัติ หรือ สำรวจใด / ไม่มีเลขประจำตัว ๑๓ หลัก ๓.ไม่หลักฐานการทะเบียนราษฎรประเทศอื่น อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพคนไร้สัญชาติ (The convention relation to the status of stateless person) ค.ศ.๑๙๕๔ ให้ความหมายของ “คนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ” หมายถึง บุคคลที่ไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นคนชาติใดภายใต้บทบัญญัติกฎหมายของรัฐ (A person who is not considered as a national by any state under the operation of its law) หรือกล่าวสั้นๆ ก็คือ บุคคลที่ไม่มีประเทศโดยยอมรับว่าเป็นคนชาติของประเทศนั้น โดยสถานะของการไร้รัฐไร้สัญชาติสามารถเกิดขึ้นได้ ทั้งคนที่เดินทางเข้ามาในประเทศและคนที่เกิดในประเทศ

๒) ปัญหาพลัดพรากจากถิ่นฐานกำเนิด เหตุสุรบความขัดแย้งระหว่างกองทัพพม่าและกองทัพรัฐฉานใต้ RCSS/SSA ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ มีพลเรือนจากรัฐฉานหนีเข้าสู่ภาคเหนือของประเทศไทยจำนวนมาก ประมาณการว่าปี ๒๕๔๑ ชาวบ้านอย่างน้อย ๘๐,๐๐๐ คนหลบหนีจากพื้นที่บังคับอพยพเข้าสู่ประเทศไทยโดยกระจายตัวทำงานตามพื้นที่เกษตรหรือทำงานก่อสร้างในเชียงใหม่ อย่างไรก็ตามทางการไทยไม่ยอมให้มีการจัดตั้งค่ายผู้อพยพจากรัฐฉาน ซึ่งแตกต่างจากกรณีค่ายผู้อพยพจากรัฐกะเหรี่ยงและรัฐคะเรนนี่ตามแนวชายแดนไทย-พม่าที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) โดยเจ้าหน้าที่ไทยถือว่าการอพยพของชาวไทใหญ่จากรัฐฉานเป็นเพียง "ผู้อพยพตามฤดูกาล" นอกจากนี้สถานการณ์บริเวณตอนใต้ของรัฐฉานยิ่งสลับซับซ้อนมากขึ้นในปี ๒๕๔๒ เมื่อรัฐบาลทหารพม่าให้อำนาจกองทัพสหรัฐว้า (United Wa State Army-UWSA) ซึ่งมีข้อตกลงหยุดยิงกับกองทัพพม่า นำประชากรชาวว้ากว่า ๑๒๖,๐๐๐ คนจากพื้นที่ตอนเหนือของรัฐฉานติดกับชายแดนจีนลงมาอาศัยทางตอนใต้ของรัฐฉานที่ติดชายแดนไทย ได้แก่ ท่าขี้เหล็ก เมืองสาต เมืองโต้นการอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่รองรับซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาวไทใหญ่ ลาหู่ และอาข่า โดยทหารพม่าเข้าทำการยึดบ้าน ที่ดินทำกิน พิษผลการเกษตรจากชาวบ้านกลุ่มเดิม อีกทั้ง

กองทัพสหรัฐว่ายังเก็บภาษีและเกณฑ์ชาวบ้านในพื้นที่ไปใช้แรงงานด้วย ดังนั้น ชาวบ้านหลายพันคนที่ทนการกดขี่ปราบปรามไม่ไหวจึงหลบหนีไปยังพื้นที่อื่นของรัฐฉานหรือเข้ามาในประเทศไทย

๓) ปัญหาเรื่องกฎหมายการพิสูจน์สัญชาติ คือ ๑. ด้านเจ้าของรายการ ไม่อาศัยอยู่ในพื้นที่และติดต่อไม่ได้ หลักฐานการเกิดไม่ชัดเจน/มีรายการบุคคลซ้ำซ้อน/บางส่วนไม่มีหลักฐานการเกิด ไม่มีพยานบุคคลหลักฐานมาพิสูจน์สถานที่เกิด/ข้อมูลบุคคลและข้อมูลบิดา มารดาขัดแย้งกัน ๒.ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งบ่อย การปฏิบัติงานจึงไม่ต่อเนื่อง และขาดความเชี่ยวชาญ รวมทั้งมีทัศนคติยึดความมั่นคงแห่งชาติเป็นหลักสำคัญกว่าความมั่นคงของมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชน ๓.ด้านการบริหารจัดการ กลุ่มเป้าหมายมีกระจุกตัวเป็นจำนวนมากในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ติดชายแดน เจ้าหน้าที่จะต้องให้บริการทั้งงานทะเบียน/บัตรประชาชนสำหรับคนไทยควบคู่กับการบริการงานทะเบียนและบัตรแก้ไขปัญหากลุ่มน้อยด้วย

๔) ปัญหาการทำมาหากินเลี้ยงชีพ ในพื้นที่อำเภอเวียงแหงประสบปัญหาทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ถูกทำลายจนกลายเป็นปัญหา ดินเสื่อม น้ำแห้ง และป่าหาย ว่ากันว่าสาเหตุมาจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะประชากรแฝง รวมทั้งวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปคือทำเกษตรกรรมแบบเกินธรรมชาติ แต่ก่อนเวียงแหงอุดมสมบูรณ์มาก แต่ภายหลังปริมาณน้ำฝนเริ่มน้อยลง น้ำตื้นเริ่มแห้ง ไม่เหมือนอดีตเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน น้ำมักจะท่วมทุกปี แต่ช่วงสี่ห้าปีที่ผ่านมานั้น น้ำไม่เคยท่วมเลย น้ำแห้ง หลายจุดถึงขั้นต้องกั้นน้ำตื้นออกเป็นแอ่งๆ เพื่อให้ปลาได้อยู่ ส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้น้ำในลำห้วยแม่แตงมากเกินไปและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากการใช้น้ำเพาะปลูกกระเทียมกันเป็นพืชหลัก มาถึงตอนนี้เกษตรกรหลายรายเริ่มเปลี่ยนมาปลูกส้มเขียวหวาน ยิ่งทำให้ใช้น้ำมากกว่าเดิม นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด จนเกิดเป็นการบุกรุกแผ้วถางป่า บางพื้นที่ไม่ได้บุกรุกแค่ปลูกข้าวโพด แต่บุกรุกเพื่อขายก็มี

ปัญหาอุปสรรค ในการจัดการแก้ไขปัญหาค้นไ้รัฐ ไร้สัญชาติในประเทศไทย ดังนี้

๑) ปัญหาภาวะไร้รัฐ ไร้สัญชาติ^{๑๒๔}

มีการประมาณการณ่ว่า มีผู้คนอย่างน้อย ๑๐ ล้านคนทั่วโลกที่เป็นบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติ พวกเขาไม่ได้รับการพิจารณาโดยกฎหมายของรัฐใด ๆ ว่าเป็นคนชาติของรัฐนั้น ๆ บ่อยครั้งที่ภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นปัญหาที่มองไม่เห็น เนื่องจากบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติมักจะไม่อยู่ในความสนใจ และมักจะไม่มีใครได้ยินเสียงของพวกเขา บ่อยครั้งที่พวกเขาไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าโรงเรียน เข้ารับการรักษากรงพยาบาล ทำการเปิดบัญชีธนาคาร ซื้อบ้าน หรือแม้กระทั่งแต่งงาน การละเลยต่อสิทธิ

^{๑๒๔} UNHCR The UN Refugee Agency, ภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติ คืออะไร (๖ มกราคม ๒๕๖๐), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.unhcr.or.th/sites/default/files/u๑๑/%๒๘th%๒๙What%๒๐is%๒๐Statelessness.pdf> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

เหล่านี้ของพวกเขา ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังกระทบสังคมโดยรวมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกีดกันประชากรกลุ่มหนึ่งออกไปจากสังคมนั้น นำไปสู่ความตึงเครียดทางสังคม และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

๒) บุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติเกิดขึ้นได้อย่างไร

ภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติเกิดจากหลายสาเหตุ อาทิเช่น การเลือกปฏิบัติในกฎหมายสัญชาติ (ไม่ว่าจะเป็นทางเชื้อชาติ ศาสนา หรือเพศสภาพ) ความขัดแย้งระหว่างหรือเกิดช่องโหว่ในกฎหมายสัญชาติและการสืบสิทธิของรัฐ การที่ไม่ได้ถือเอกสารใด ๆ นั้นไม่เหมือนกับการที่ต้องไร้รัฐไร้สัญชาติแต่อย่างใดก็ตาม การที่ไม่ได้จดทะเบียนการเกิดก็สามารถทำให้คนตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะไร้รัฐไร้สัญชาติได้ทั้งนี้เนื่องจากการมีสูติบัตรถือว่าเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าบุคคลคนนั้นเกิดและเติบโตจากที่ใด ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลที่จำเป็นต่อการกำหนดสัญชาติ ความเสี่ยงต่อภาวะไร้รัฐไร้ สัญชาติยังสามารถเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ของการพลัดถิ่น ตัวอย่างเช่น วิกฤติการณ์ในซีเรียที่ความเสี่ยงต่อภาวะไร้ รัฐไร้ สัญชาติเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเลือกปฏิบัติทางเพศสภาพที่มีอยู่ในกฎหมายสัญชาติของซีเรียผนวกกับการไม่มีเอกสารแสดงความเป็นพลเมืองของประชากรผู้พลัดถิ่น

๓) ผลที่เกิดจากภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติ

การที่อยู่โดยไม่มีสัญชาติทำให้บุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานได้ เช่นเดียวกับบุคคลที่เป็นพลเมืองของประเทศ ภาวะไร้รัฐไร้สัญชาตินั้นส่งผลกระทบถึงสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การศึกษา การจ้างงาน สวัสดิการสังคม ที่อยู่อาศัย สุขภาพ ในส่วนที่เป็นสิทธิพลเมืองและการเมือง เช่น เสรีภาพในการเดินทาง เสรีภาพในการถูกบังคับกักขังและการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อผู้คนนับพันเป็นบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติผลที่เกิดขึ้นตามมาคือการถูกทำให้เป็นคนอื่น เป็นชายขอบ ในกรณีที่เลวร้ายที่สุดจะพบว่าภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งและเป็นสาเหตุให้เกิดการพลัดถิ่น

๔) กรอบทางกฎหมายที่ใช้ในการกำหนดภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติ

รัฐเป็นผู้ตั้งกฎซึ่งการได้มา การเปลี่ยนและการสูญเสียสัญชาติ อันเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตย ในขณะที่เดียวกันการใช้ดุลยพินิจของรัฐในเรื่องที่ว่าด้วยสัญชาติถูกจำกัดโดยกฎระเบียบแห่งสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่รัฐนั้นร่วมเป็นภาคี กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศและหลักกฎหมายทั่วไป อนุสัญญา ๑๙๕๔ ว่าด้วยสถานะของบุคคลไร้รัฐ นับว่าเป็นพื้นฐานของการให้ความคุ้มครองระหว่างประเทศแก่บุคคลไร้ รัฐไร้ สัญชาติอนุสัญญาที่ว่านี้ได้กำหนดค่านิยมของบุคคลไร้ รัฐไร้ สัญชาติและกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงสิทธิด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิทางการศึกษา การจ้างงานและที่พักอาศัย เป็นต้น อนุสัญญา ๑๙๕๔ นี้ ยังรับประกันให้บุคคลไร้ รัฐไร้ สัญชาติมีสิทธิในความมีตัวตน มีเอกสารการเดินทางและได้รับความช่วยเหลือทางธุรการ

อื่น ๆ กฎข้อบังคับเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและการลดภาวะไร้รัฐไร้สัญชาตินั้นได้ถูกกำหนดขึ้นภายใต้สนธิสัญญา ๑๙๖๑ ว่าด้วยการลดภาวะไร้รัฐสนธิสัญญา ๑๙๖๑ ดังกล่าวเรียกร้องให้รัฐมีการกำหนดมาตรการป้องกันในตัวกฎหมายเพื่อจัดการกับภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติที่เกิดขึ้นเมื่อแรกเกิดหรืออาจเกิดขึ้นต่อไปในชีวิต สนธิสัญญาได้ระบุถึงมาตรการที่สำคัญเพื่อป้องกันการเกิดภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติจากการสูญเสียหรือสละสัญชาติหรือจากการสืบทอดของรัฐ นอกจากนี้สนธิสัญญา ๑๙๖๑ ยังได้ ระบุไว้ ถึงสถานการณ์เฉพาะที่รัฐสามารถเพิกถอนสัญชาติจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ แม้ว่าท้ายที่สุดแล้วบุคคลคนนั้นจะต้องตกอยู่ในภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติก็ตามสนธิสัญญาในระดับภูมิภาคมีส่วนเติมเต็มสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติและได้จัดตั้งกฎข้อบังคับเพิ่มเติมสำหรับรัฐภาคีในการป้องกันการเกิดภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติมาตรการระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ สนธิสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ สนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก สนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว และสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ล้วนแล้วแต่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิในสัญชาติ และมีส่วนในการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติและการป้องกันการเกิดภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติ

๕) สถานการณ์ “คนไร้สถานะ” ในรัฐไทย ความเป็นมนุษย์ที่ต้องรอการรับรอง^{๑๒๖}

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (The ACTIVE Thai PBS) ได้สัมภาษณ์ นักกฎหมาย นักสิทธิมนุษยชน และหน่วยงานรัฐจากกรมการปกครอง ผ่านเวทีคนไร้สถานะ จัดขึ้นในงาน “เปิดประตูสู่ความเหลื่อมล้ำ” วันที่ ๘ ก.ค. ๒๕๖๕ สะท้อนชัดว่า ภาวะสงครามเพื่อนบ้านและโควิด-๑๙ กระแทกกับสิทธิและการใช้ชีวิตของบรรดาคนไร้สถานะ ข้อมูลกรมการปกครอง ณ เดือนมกราคม ๒๕๖๕ พบว่า “ผู้หนีภัยการสู้รบจากเมียนมา” อยู่ในศูนย์พักพิงชั่วคราว ๙ แห่ง ใน ๔ จังหวัดของไทย ประกอบด้วย จ.แม่ฮ่องสอน จ.ตาก จ.กาญจนบุรี จ.ราชบุรี จำนวน ๗๗,๓๘๔ คน ส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยชาวกะเหรี่ยง และกะเหรี่ยงแดง พบปัญหาสำคัญทั้งการลักลอบเข้าออกพื้นที่พักพิงชั่วคราว ปัญหาสาธารณสุข และทัศนคติของคนไทยที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่พักพิง ฯลฯ ขณะที่สถานการณ์ “คนไทยพลัดถิ่น” พบว่า มีคนเชื้อสายไทยที่ไม่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย จำนวน ๑๗,๙๐๓ คน ใน ๕ จังหวัด ได้แก่ จ.ตราด จ.ตาก จ.ชุมพร จ.ประจวบคีรีขันธ์ และ จ.ระนอง ปัจจุบัน กรมการปกครอง ได้อนุมัติสัญชาติไทยให้กลุ่มเป้าหมายแล้ว ๗๐%

^{๑๒๖} องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (The ACTIVE Thai PBS), สถานการณ์ “คนไร้สถานะ” ในรัฐไทย ความเป็นมนุษย์ที่ต้องรอการรับรอง ? (๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๕), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://theactive.net/data/approved-statusless-humanity/> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

ปรีดา คงแป้น กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือ กสม. ระบุ แรงข้ามชาติ เป็นอีกกลุ่มคน ไร้สถานะที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-๑๙ นับแสนคน โดยปัญหาหลัก คือ เข้าไม่ถึงบริการด้านสาธารณสุข โดย กสม.พบปัญหา เช่น เข้าไม่ถึงบริการสุขภาพ บางพื้นที่ไม่รับแจ้งเกิด กรณีบุตรของแรงงานข้ามชาติ ขณะที่สถานพยาบาลก็ไม่เพียงพอสำหรับการตรวจสุขภาพ ฯลฯ ช่วงโควิด-๑๙ กลุ่มแรงงานที่มีอนุญาต กลับเจอปัญหาตกงาน เพราะนายจ้างไม่สามารถจ้างต่อได้ ส่งผลให้ไม่ได้รับการคุ้มครอง เข้าไม่ถึงสิทธิการรักษาพยาบาล อยู่กันอย่างแออัดและถูกตีตราว่าเป็นสาเหตุของการระบาดในระลอกที่ ๒ เมื่อไทยกลับมา เปิดประเทศ ก็มีแรงงานบางส่วนที่ลักลอบเข้าเมือง ถูกริดไถ และไม่ได้รับการคุ้มครองเพราะถูกเลิกจ้าง เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไทยขาดแคลนแรงงาน โดยพบว่า ช่วงมีนาคม ๒๕๖๕ มีแรงงานข้ามชาติ ที่ได้รับ อนุญาตทำงาน ๒.๓ ล้านคน น้อยกว่า ช่วงปี ๒๕๖๒ ที่มีแรงงานข้ามชาติ มากกว่า ๓.๕ ล้านคน (ตัวเลข แรงงานหายไป ๖ แสนคนจากระบบ) ขณะที่ผู้ลี้ภัยและคนไทยพลัดถิ่น เป็นอีกกลุ่มที่ยังรอการรับรอง สถานะ โดย ปรีดา ย้ำว่า คนที่อยู่ในค่ายพมัวพัชร์ใช้เวลาอยู่มาแล้ว ๓๗ ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพี่น้อง กะเหรี่ยงจากเมียนมา คนกลุ่มนี้กลับเมียนมาไม่ได้ เพราะมีสงครามจะไปต่อประเทศอื่น ๆ ก็เป็นไปได้ยาก แม้กรมการปกครองจะช่วยเหลือไปแล้วกว่า ๗๐,๐๐๐ คน แต่ก็ยังไม่ครอบคลุม ผู้ลี้ภัยทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เจอกับปัญหาขั้นพื้นฐาน ทั้งสิทธิการหางานทำ ทำให้ไม่สามารถพึ่งพาตัวเอง เลี้ยงครอบครัวไม่ได้ และถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขณะเดียวกันก็มีสุขภาพจิตไม่ดีเสียงเครียด ซึมเศร้า และมีสถิติการ ฆ่าตัวตายสูง นอกจากนี้ยังเผชิญปัญหาที่อยู่อาศัยเสี่ยงภัย ถือเป็นสถานะความเป็นอยู่ที่ยากลำบากไม่ สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ และสิทธิขั้นพื้นฐานที่คนเหล่านี้ควรได้รับในฐานะที่เป็นพลเมืองในรัฐไทย หากรัฐไทยสามารถช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ได้ทั้งหมดไม่เพียงภาพลักษณ์ที่จะดีขึ้นในสายตานานาชาติประเทศ เท่านั้น ศักยภาพของคนไร้สถานะยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนสังคมไทยได้ เพียงแต่เวลานี้คนกลุ่มนี้ ยังไม่ได้รับโอกาสที่เหมาะสมเพียงพอ

รศ.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักวิชาการและนักกฎหมาย ดูเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน หลังพบเห็นการปฏิบัติที่ไม่เป็น ธรรมต่อกลุ่มคนไร้สถานะในสังคมไทย โดยมองว่า มนุษย์ที่มักจะถูกกักอยู่ในปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม คือ คนที่เข้าไม่ถึงสิทธิในการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมาย ๔ ประการสำคัญ กล่าวคือ (๑) การรับรอง ความเป็นมนุษย์ตามธรรมชาติ (๒) การรับรองความเป็นราษฎรในทะเบียนบุคคลของรัฐ (๓) การรับรอง ความเป็นคนถือสัญชาติของรัฐ และ (๔) การรับรองความเป็นคนต่างด้าวที่ชอบด้วยกฎหมาย ทำให้คน กลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การศึกษา สาธารณสุข การตั้งครอบครัว และการเดินทาง), สิทธิการพัฒนาคุณภาพชีวิต (การทำงาน การลงทุน การถือครองทรัพย์สิน นิติสัมพันธ์ ตามกฎหมายเอกชน สวัสดิการสังคม) สิทธิการมีส่วนร่วม (การนิติบัญญัติ การบริหารกฎหมาย ตุลาการ),

และสิทธิในความยุติธรรม (กระบวนการยุติธรรมภายในรัฐ นอก รัฐ ภายในศาล นอกศาล การอนุญาโตตุลาการ โดยทางปฏิบัติสากลจะเรียกคนเหล่านี้ว่า “คนไร้รัฐ/Stateless Person”

ในปัจจุบันกฎหมายของทุกประเทศบนโลกรับรองว่า “มนุษย์/บุคคลตามธรรมชาติ/Human Being” ได้รับความรับรองว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายเอกชน โดยไม่ต้องยื่นคำขอใดๆ ต่อรัฐ จึงไม่ต้องอ้างเอกสารใดๆ เพื่อแสดงตนเป็นบุคคลตามกฎหมายเอกชน หรือบางทีก็เรียกว่า “กฎหมายแพ่ง/Civil Law” มนุษย์จึงมี “สิทธิทางแพ่ง หรือ Civil Rights” ซึ่งรัฐทุกรัฐบนโลกต้องดูแลมิให้พวกเขาได้รับการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) แต่ปัจจุบันยังพบอคติทั้งจากความไม่รู้กฎหมาย และอคติจาก เจ้าหน้าที่รัฐ คนในสังคม หรือแม้แต่ในแวดวงสื่อสารมวลชน ทำให้คนไร้สถานะเข้าไม่ถึงสิทธิหลายประการ และจากข้อมูล คนไร้สถานะในสังคมไทยจะพบว่า มีมากถึง ๑๑ กลุ่ม แบ่งเป็นคนไร้สถานะในสถานการณ์ปกติ และสถานการณ์พิเศษ ประกอบด้วย

- ๑) คนไร้รัฐโดยสิ้นเชิง/ ไร้การรับรองทางทะเบียนราษฎร/ คนไร้เอกสารรับรองตัวบุคคล
- ๒) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นคนข้ามชาติ แต่มีสิทธิในสัญชาติโดยการเกิด แบบ “ไม่มีเงื่อนไข”
 - ๓) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นคนข้ามชาติ เกิดในไทย แต่มีสิทธิในสัญชาติไทยโดยการเกิด แบบ “มีเงื่อนไข”
 - ๔) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นคนข้ามชาติ เกิดนอกไทย แต่มีสิทธิในสัญชาติไทยภายหลังการเกิดแบบ “มีเงื่อนไข” หรือ ไม่มีสิทธิในสัญชาติไทยเลย เพราะอาศัยอยู่ในไทยไม่นาน และไม่ใช่นักศึกษาของครอบครัวที่มีสิทธิอาศัยในไทย
 - ๕) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นคนข้ามชาติ ที่แสดงตัวตนเป็นคนที่มีสิทธิ หรือสถานะคนสัญชาติของรัฐต่างประเทศ แต่มีสิทธิในสัญชาติไทยแบบมีเงื่อนไข หรือ ไม่มีเงื่อนไข หรือไม่มีเลย
 - ๖) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียน อาจเป็นคนสัญชาติไทยหรือคนข้ามชาติ แต่ถูกเพิกถอนทางทะเบียน หรือแก้ไขรายการจนตกเป็นคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ หรือ ด้อยสิทธิในสัญชาติ
 - ๗) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นคนข้ามชาติ ซึ่งตกอยู่ในความไร้รากเหง้า จนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ อาจเกิดในไทย หรือนอกไทย หรือไม่ทราบสถานที่เกิด ตลอดจนต้องการการการตีความแบบพิเศษ
 - ๘) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นคนข้ามชาติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางครอบครัวจนตกเป็นคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ
 - ๙) คนข้ามชาติ ที่อาจมีรัฐ หรือไม่มีรัฐ จึงมีสถานะทางทะเบียน หรือไม่ก็ได้ แต่หนีภัยต่อความปลอดภัยต่อชีวิตเข้ามาในไทย

๑๐) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นราษฎรไทยแบบคนอยู่ถาวร แต่อาศัยอยู่จริงบนดินแดนของรัฐต่างประเทศ

๑๑) คนที่มีรัฐ และสถานะทางทะเบียนเป็นราษฎรไทยแบบคนอยู่ถาวร แต่ถูกปฏิเสธการออกเอกสารรับรองด้วยบุคคล

การจัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย และการจัดกิจกรรมการประชุมซักซ้อมกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และพื้นที่ ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน ตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ เกิดจาก ๑.ปัญหาบริบทวิถีชีวิต ๒.ปัญหาเรื่องกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย ๓.ปัญหาด้านเจ้าของรายการ ๔.ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ๕.ด้านการบริหารจัดการ กล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการแข่งขันในภาคเอกชนถูกลดลง อำนาจทางธุรกิจมีความกระจุกตัวอย่างมาก การทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นโดยง่าย โดยเฉพาะกับกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำยังคงมีอีกหลายมิติ ความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำทางผิวสี ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ ความเหลื่อมล้ำเพราะถิ่นที่อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำด้านอายุ สังคม โอกาส และรวมถึงความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ปัญหาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจตามมา และถ้าหากปัจจัยดังกล่าวยังมีมากเท่าไรความเหลื่อมล้ำยิ่งมีความทวีคูณมากยิ่งขึ้น จากข้อมูลประสานความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน จำนวน ๑๙ จังหวัดทั่วประเทศ ที่เป็นไขว่แดง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) มีการทำงานร่วมกันเพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง นำไปสู่การจัดการพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐได้อย่างถูกต้อง

การพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ สถานการณ์และสภาพของปัญหา ด้านบริบท ประวัติศาสตร์ อาณาเขตไทยส่วนต่างๆ รวมทั้งเหตุปัจจัยที่เป็นมูลเหตุการเคลื่อนย้ายของคนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศในแต่ละยุคสมัย ที่ซับซ้อนนำมาซึ่งความสับสนด้านข้อมูลเอกสาร พยาน ซึ่งประเทศไทยต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ๑๙ จังหวัด ที่เป็นไขว่แดง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อจัดการพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐให้ถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจัดการของประเทศไทยจะอย่างไรที่จะจัดการปัญหาให้ถูกต้อง ให้ได้รับองค์ความรู้ด้านเกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมี ๓ ส่วนสำคัญ คือ

๑. แบบสอบถามคุณลักษณะทั่วไปคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๒. แบบสอบถามองค์ความรู้วิถีชีวิตและปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๓. สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ เพื่อการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๑.๑ แบบสอบถามคุณลักษณะทั่วไปของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละด้านความรู้ทั่วไป

หน่วยงาน/กลุ่ม/บุคคล	จำนวน	ร้อยละ
๑. คนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้นำชุมชน ประชาชน	๑๙๐	๙๔.๑
๒. ตัวแทนผู้นำเครือข่าย/องค์กรเครือข่าย	๑๒	๕.๙
๓. เจ้าหน้าที่ของรัฐ/ตัวแทนเอกชน	๑	๐.๕
๔. สำนักทะเบียน	๑	๐.๕
๕. บุคลากรทางการแพทย์	๑	๐.๕
ผลรวม	๒๐๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๑ คนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมดจำนวน ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ส่วนมากเป็นคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ผู้นำชุมชน และประชาชน จำนวน ๑๙๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๑ ลำดับต่อมาเป็น ผู้นำเครือข่าย/องค์กรเครือข่าย จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๙ และตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐ และตัวแทนเอกชน จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐ แผนภูมิ ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนและร้อยละด้านเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ชาย	๑๙๐	๙๘.๕๐
๒. หญิง	๑๕	๑.๕
ผลรวม	๒๐๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๒ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ ๙๘.๕๐ รองลงมา คือเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๑.๕

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนและร้อยละด้านวุฒิการศึกษา

ด้านวุฒิการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๗๔	๘๔.๙
๒. ปริญญาตรี	๑๘	๙.๐
๓. ปริญญาโท	๑๓	๖.๐
๔. ปริญญาเอก	-	๐.๐
ผลรวม	๒๐๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๓ พบว่า คนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน เป็นผู้มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน ๑๗๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๙ รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๐ และมีการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๑๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐

ตารางที่ ๔ แสดงจำนวนและร้อยละด้านอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ทำการเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป	๑๙๒	๙๔.๑
๒. ทำสวน ไร่ นา	๑๓	๕.๙
ผลรวม	๒๐๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๔ พบว่า ข้าราชการ และทำการเกษตรกรรมมากที่สุดร้อยละ ๙๔.๑ รองลงมา คือ รับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๕.๙

ตารางที่ ๕ แสดงจำนวนและร้อยละด้านบริบทวิถีคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ๒๐๕ รูป/คน ดังนี้

พื้นที่อำเภอเวียงแหง ๓ ตำบล

	จำนวน	ร้อยละ
๑. ตำบลเมืองแหง	๒๐	๙.๘
๒. ตำบลเปียงหลวง	๑๓๐	๖๓.๔
๓. ตำบลแสนไห	๕๕	๒๖.๘
ผลรวม	๒๐๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๕ พบว่า พื้นที่อำเภอเวียงแหง ประกอบด้วย คนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ใน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมดจำนวน ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ตำบลเมืองแหง มากที่สุด จำนวน ๑๓๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๔ รองลงมาตำบลเปียงหลวง จำนวน ๕๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๘ และตำบลแสนไห น้อยที่สุด จำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘

ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์	$\bar{X}$	S.D.
๑. ท่านมีองค์ความรู้ด้านบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง มากน้อยเพียงใด	๒.๘๕	๐.๕๖
๒. ท่านคิดว่าบริบทวิถีชีวิตมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง มากน้อยเพียงใด	๒.๗๔	๐.๖๑
๓. ท่านมีความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มากน้อยเพียงใด	๒.๔๘	๐.๗๕
๔. ท่านคิดว่าบริบทวิถีชีวิตมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต มากน้อยเพียงใด	๒.๕๙	๐.๘๑
๕. ท่านคิดว่าบริบทวิถีชีวิตที่เป็นประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ มากน้อยเพียงใด	๓.๔๓	๐.๙๙
๖. ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มากน้อยเพียงใด	๒.๙๔	๐.๖๕
๗. ท่านคิดว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง ในปัจจุบันได้รับการแก้ไข มากน้อยเพียงใด	๒.๘๙	๐.๗๐
๘. ท่านคิดว่าบริบทวิถีชีวิตสามารถนำเสนอเพื่อการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม มากน้อยเพียงใด	๒.๘๙	๐.๕๙
๙. ท่านคิดว่าเราสามารถนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์นำมาพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ได้มากน้อยเพียงใด	๔.๓๙	๐.๖๘
๑๐. ท่านคิดว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย สถานะบุคคลตามกฎหมาย มีความจำเป็น มากน้อยเพียงใด	๔.๖๐	๐.๖๕
ผลเฉลี่ยรวม	๓.๑๘	๐.๗๔

จากตารางที่ ๖ พบว่า คนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ยังขาดองค์ความรู้ด้านบริบทด้านประวัติศาสตร์ กฎหมาย นโยบาย สถานะบุคคลตามกฎหมาย การเคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาในประเทศไทย ที่เป็นเหตุปัจจัยเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำและแนวทางในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย สถานะบุคคลตามกฎหมาย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.65) รองลงมาคือ การนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผลการประเมิน เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ปัญหาองค์ความรู้ด้านบริบทวิถีชีวิต และปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ยังขาดความรู้ด้านกฎหมาย สถานะบุคคล จึงเห็นสมควรจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและสถานะบุคคล ให้มีความรู้ ความเข้าใจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

สรุป บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดจากแผนที่ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า มีระยะทางยาวหลายพันกิโลเมตร ประวัติศาสตร์บริบท เหตุปัจจัยเข้ามาในประเทศไทย ทำให้สถานการณ์และสภาพของปัญหา ด้านบริบทพื้นที่ ด้านประวัติศาสตร์อาณาเขตไทยส่วนต่างๆ ที่เสียไป ด้านเหตุปัจจัยที่เป็นมูลเหตุการเคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศและระหว่างประเทศ ในแต่ละยุคสมัย ทำให้เกิดปัญหาความซับซ้อนนำมาซึ่งความสับสนด้านข้อมูล ปัญหาด้านเอกสารและปัญหาด้านพยานบุคคลที่ส่งต่อข้อมูล ซึ่งปัญหาและเหตุปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานี้ ได้สร้างปัญหาอย่างมากให้กับประเทศไทยมาเป็นระยะยาวนาน อยู่ที่มีการจัดการของประเทศไทยจะอย่างไร ปัญหาจะจัดการอย่างไรให้ถูกต้อง

นอกจากนี้ รศ.พันธุ์ทิพย์ ยังเสนอให้รัฐจัดการความล้มเหลวแก้ปัญหาเหลื่อมล้ำ ด้วยแผนระยะสั้น-กลาง-ยาว อย่างมีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นจากการสร้างความเชื่อมั่นที่จะแก้ไขปัญหาให้แก่มนุษย์ที่ตกอยู่ในความเหลื่อมล้ำทางสังคม แล้วจึงให้ความรู้ในสิทธิตามกฎหมายแก่เจ้าของปัญหา ควรทำให้ ส่วนราชการมีความเป็น “สิทธิมนุษยชนนิยม” สร้างผู้สนับสนุนทางสังคมในทุกพื้นที่ที่น่าจะมีความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างความรู้ในการจัดการปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมาย อันทำให้มนุษย์ตกอยู่ในความเหลื่อมล้ำทางสังคม และควรมีงานวิชาการยกระดับการจัดการปัญหา เพื่อปฏิรูปแนวคิดในการจัดการ นำแนวคิดปฏิรูปมาซ่อมแซมหรือสร้างใหม่ ขอกฎหมายและข้อนโยบาย สร้างต้นแบบในการทำงาน และสร้างระบบประเมินผลการจัดการตามต้นแบบที่วิจัย

วินัส สีสุข ให้ข้อมูลว่า ตั้งแต่ไทยแก้ไขกฎหมาย ปี ๒๕๕๑ สำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการรับแจ้งเกิด ประมาณ ๑๐.๗ ล้านคน เป็นคนไทย ๑๐ ล้าน ที่เหลือ ๗ แสน เป็นคนไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งรวมถึงบุตรของผู้ลี้ภัยที่อยู่ในที่พักพิงชั่วคราวด้วย คนที่ได้จดทะเบียนแจ้งเกิดมีทั้งที่เป็นลูกคนต่างด้าวที่เข้าเมืองถูกต้อง และคนรหัส ๖ รวม ๒.๙ แสนคน เป็นลูกของคนที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายแต่มาอาศัยในราชอาณาจักรกว่า ๑.๐๗ แสนคน รวมถึงลูกแรงงาน

ต่างด้าว ที่เกิดในประเทศไทย อีกจำนวนหนึ่ง โดยทุกคนที่เกิดในราชอาณาจักร สามารถยื่นคำร้องขอแจ้งเกิดได้ทั้งหมดไม่ว่าจะแจ้งภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด หรือแจ้งเกินย้อนหลังจากการแจ้งเกิด การรับรองสถานะบุคคลยังทำได้อีก ๒ กรณี คือ การเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน ตอนนี้มีกว่า ๓.๗๙ แสนคน เป็นคนที่มีสัญชาติไทย ๓ แสนคน และคนไม่มีสัญชาติไทย อีกกว่า ๗ หมื่นคน ขณะที่ การแก้ปัญหาให้กับคนไร้สัญชาติ ที่มีสถานการณ์เข้าเมืองไม่ชอบด้วยกฎหมาย และมีบุตรที่เกิดในไทย แต่ไม่ได้สัญชาติไทยก็แก้ไขไปแล้วกว่า ๓ แสนคน แบ่งเป็นชาวเขาและกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงประมาณ ๑.๐๖ แสนคน คนที่เกิดในไทย แต่ถูกถอนสัญชาติไทยหรือไม่ได้สัญชาติไทยจากผลของประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ เมื่อปี ๒๕๑๕ ก็ได้เดินทางแก้กฎหมายสัญชาติและคืนสัญชาติไทยไปแล้วกว่า ๕๕,๐๐๐ คน อีกกลุ่ม คือ บุตรของคนข้ามชาติที่เกิดในไทยแต่ไม่ได้สัญชาติไทยตั้งแต่เกิด ได้รับการช่วยเหลือให้ได้สัญชาติไทยไปแล้วกว่า ๑.๒ แสนคน รวมถึง กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น ที่มีอยู่ราว ๑๘,๐๐๐ คน ได้รับความช่วยเหลือไปแล้วกว่า ๑๒,๐๐๐ คน

สรุปคนไร้สถานะเฉพาะ ๔ ประเภท ได้รับความช่วยเหลือเรื่องสัญชาติแล้วกว่า ๓ แสนคน เป็นผลมาจากการปรับแก้กฎหมาย โดยมีนโยบายเป็นที่ตั้งว่าจะดูแลคนไร้สถานะในประเทศไทยตามที่รัฐกำหนด ทั้งนี้การดำเนินการไม่ได้ทำเฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้น กระทรวงมหาดไทย ยังทำงานร่วมกับภาควิชาการ และ องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อผลักดันแก้ปัญหานี้ร่วมกันตลอดมา

๖) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

สหประชาชาติ^{๑๒๗} ระบุว่า ความเหลื่อมล้ำหมายความว่าภาวะของความไม่เท่าเทียมกัน ในแง่ของ สถานะ สิทธิ และโอกาส คำว่าความเหลื่อมล้ำที่เจาะจงโดยเฉพาะเศรษฐกิจมักหมายถึง ความเหลื่อมล้ำทางรายรับ หรือในความหมายที่กว้างกว่านั้นคือ ความเหลื่อมล้ำในบริบทการใช้ชีวิต ความเหลื่อมล้ำในนิยามอื่นๆเช่น สิทธิ หรือ กฎหมาย ก็มีรายละเอียดแตกต่างออกไปอีกเช่นกัน

อติวิญญ์ แสงสุวรรณ^{๑๒๘} กล่าวไว้ใน “บทความความเหลื่อมล้ำ” ว่าความเหลื่อมล้ำมักจะเป็นการกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ที่มีโอกาสดูกับผู้ขาดโอกาส ซึ่งโอกาสในที่นี้ คือ โอกาสในการเข้าถึง ต่อดรงและจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคม ความเหลื่อมล้ำบางครั้งก็เป็นเหตุ บางครั้งก็เป็นผลในตัวเอง ที่เป็นเหตุเพราะความเหลื่อมล้ำจึงทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม หรือเนื่องจากคนเกิดมา “ไม่เท่ากัน” จึงก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำตามมา การพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมาสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นประชาชนมีงานทำและมีความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น รายได้เฉลี่ยของประชาชนเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาความยากจนลดลงและประชาชนเข้าถึงบริการทางสังคมและสาธารณูปโภคอันเป็นปัจจัย

^{๑๒๗} [investorest.co](https://www.investorest.co) (ลงทุนศาสตร์), ความเหลื่อมล้ำคืออะไร และวัดจากอะไรได้บ้าง (๑๓ เมษายน ๒๕๖๕), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.investorest.co/society/inequality/สังคมศาสตร์_ความเหลื่อมล้ำคืออะไร_และวัดจากอะไรได้บ้าง (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

^{๑๒๘} อติวิญญ์ แสงสุวรรณ, ความเหลื่อมล้ำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=๒๕๖๘๘ (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

จำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ โอกาสของคนในเมืองกับชนบทในการเข้าถึงบริการสาธารณะหลักที่มีคุณภาพยังมีช่องว่างมากและการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ในสังคมยังไม่เท่าเทียมกันซึ่งเป็นปัญหาที่สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างในสังคมไทยทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับความเดือดร้อนจากความไม่ทัดเทียมของความเติบโตทางเศรษฐกิจและความแตกต่างกันในการเป็นเจ้าของทรัพยากร ส่งผลต่อรายได้ที่แตกต่างกันมาก ระหว่างกลุ่มคนในสังคม อันสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมของโอกาส ในการเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิพื้นฐาน รวมทั้งความไม่เป็นธรรมด้านอำนาจต่อรอง

อำนาจ มงคลสืบสกุล^{๑๒๙} กล่าวว่า “ความเหลื่อมล้ำ” คือ ความไม่เท่าเทียมกัน (inequality) ซึ่งเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันปรากฏในทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ พื้นที่ ทุก ๆ ภาคส่วน และทุก ๆ เวลา ดังนั้นจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจจะขจัดให้หมดสิ้นไปได้ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยร่วมกันโดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มคนเปราะบาง คนชายขอบ ที่ยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่รับบทเป็นผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกัน และถูกตีตราอยู่เสมอไป ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม ภาพสถานการณ์ในปัจจุบัน

(๑) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยเกิดจากระบบเศรษฐกิจ การเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญ เราพบว่า การแข่งขันในภาคเอกชนถูกลดลง อำนาจทางธุรกิจมีความกระจุกตัวอย่างมาก การทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นโดยง่าย โดยเฉพาะกับกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำยังคงมีอีกหลายมิติ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำทางผิวสี ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ ความเหลื่อมล้ำเพราะถิ่นที่อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำด้านอายุ สังคม โอกาส และรวมถึงความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (การดูถูกหรือรังเกียจคนจน) ปัญหาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจตามมา และถ้าหากปัจจัยดังกล่าวยิ่งมีมากเท่าไรความเหลื่อมล้ำยิ่งมีความทวีคูณมากยิ่งขึ้น^{๑๓๐}

^{๑๒๙} สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) Union for Civil Liberty (UCL.), ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยกับสิทธิมนุษยชน : ความเปราะบางของสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน (อำนาจ มงคลสืบสกุล), **บทความออนไลน์**, แหล่งที่มา : <http://ucl.or.th/?p=๓๔๗๒> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๓๐} สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) Union for Civil Liberty (UCL.), ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยกับสิทธิมนุษยชน : ความเปราะบางของสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน (อำนาจ มงคลสืบสกุล), **บทความออนไลน์**, แหล่งที่มา : <http://ucl.or.th/?p=๓๔๗๒> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

(๒) ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ช่องว่างของระดับการศึกษาที่เกิดขึ้นในวงการศึกษไทย ปัญหาที่เราพบ คือ เด็กมีโอกาสด้านการศึกษาที่ไม่เท่ากัน กล่าวคือ หากเป็นลูกของครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจะมีโอกาสได้เข้าเรียนสถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศที่เพียบพร้อมไปด้วยบุคลากร และมีอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ถ้าเป็นเด็กที่มาจากฐานะทางครอบครัวที่ยากจนโอกาสที่จะเข้าถึงระบบการศึกษาที่ดีแทบจะไม่มีเลย สังคมมีการแบ่งเกรดหรือจัดอันดับสถาบันการศึกษาซึ่งเกิดขึ้นมาพร้อมกับการแบ่งแยกชนชั้นของเด็กในสังคม จึงเกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเกิดการเปรียบเทียบระหว่างเด็กที่เรียนในสถาบันที่มีชื่อเสียงและเด็กที่เรียนในสถาบันการศึกษาที่อยู่ตามชนบท ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้เรียนในอนาคต เมื่อเด็กเหล่านี้จบการศึกษาแล้วหากไปหางานทำ จะพบว่าบางหน่วยงานที่เลือกรับเฉพาะสถาบันที่มีชื่อเสียง ทั้งที่ความเป็นจริงนั้นเด็กควรได้รับสิทธิทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน และมีคุณภาพเหมือนกัน แต่สังคมปัจจุบันกลับกลายเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามทั้งหมด ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด เราจะเห็นได้ว่าเด็กจำนวนมากขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาจากภาวะเศรษฐกิจ หลายคนต้องออกจากระบบการศึกษาเพราะต้องช่วยครอบครัวทำงานเพื่อแลกกับความอยู่รอด อีกทั้งการนำระบบการเรียนแบบออนไลน์มาใช้ เด็กที่มีฐานะยากจนบางคนไม่มีแม้แต่อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับการเรียน อีกทั้งผู้ปกครองยังไม่มีประสบการณ์ในการเรียนการสอนในรูปแบบนี้จึงไม่สามารถให้คำแนะนำแก่ลูกหลานของตนเองได้ สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ทำให้ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของเด็กลดลง ทั้งที่เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาที่ดี

(๓) ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสาธารณสุข

ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ๑๙ ที่ผ่านมาถึงแม้ว่าระบบการบริหารจัดการทางสาธารณสุขไทยเราจะอยู่ในอันดับที่ ๖ ของโลก ซึ่งถือเป็นลำดับต้น ๆ ของโลก แต่ถ้ามองย้อนกลับมาแล้วยังพบว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมาเรามีความเหลื่อมล้ำทางการให้บริการทางสาธารณสุขอยู่พอสมควร ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและได้รับบริการที่มีคุณภาพและค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นมาก จนเป็นปัญหาสำหรับประชาชนและระบบกองทุนเพื่อสุขภาพ ด้วยบริการทางการแพทย์ที่เจริญขึ้นนั้น อาศัยความรู้ทางเทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่รับมาจากต่างประเทศเป็นหลัก จึงเป็นความก้าวหน้าบนฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ได้เพิ่มสมรรถนะ และเป็นประโยชน์มากขึ้นในการรักษาพยาบาล ช่วยชีวิตผู้ป่วย เป้าหมายอยู่ที่บริการผู้ป่วย สภาพของระบบบริการสุขภาพดังนี้ จึงมีผลให้ค่าจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมากโดยรวดเร็ว ขาดกลไกการควบคุมค่าใช้จ่าย ผู้ที่เจ็บป่วยร้ายแรงต้องเผชิญกับค่าใช้จ่ายจนกลายเป็นคนยากจน ระบบทุนเพื่อใช้รักษาโรคให้แก่ประชาชนต้องใช้เพิ่มขึ้นจนเกินกำลังทางการเงินของชาติ ระบบที่ด้อยประสิทธิภาพและมีทรัพยากรไม่เพียงพอนี้ นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำที่ประชาชนได้รับ

จากบริการสุขภาพ นับเป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ร้ายแรง คนรวยจะมีโอกาสได้รับการบริการทางสุขภาพในระดับที่ดีกว่าคนจน มีคนคอยให้บริการอย่างสะดวกสบาย ซึ่งต่างจากคนจนหากเกิดการเจ็บป่วยกลับกลายเป็นผู้ได้รับบริการทางสุขภาพในฐานะที่เป็นพลเมืองอีกชั้น เช่น หากมีคนที่ไม่มีอาการเดียวกันแต่เข้ารับการรักษาโดยใช้สิทธิที่ต่างกันก็จะพบกับการให้บริการที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

(๔) ปัญหาความเหลื่อมล้ำการจัดสวัสดิการของรัฐ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด ๑๙ มีผู้ที่ได้รับผลกระทบจำนวนมากภาครัฐจึงมีความพยายามที่จะออกมาตรการเพื่อจะช่วยเหลือและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดดังกล่าว โดยมาตรการที่เห็นได้ชัดคือ มาตรการเยียวยากลุ่มแรงงาน ลูกจ้างชั่วคราว อาชีพอิสระที่ไม่อยู่ในระบบประกันสังคม ตามโครงการ “เราไม่ทิ้งกัน” ที่มีกระทรวงการคลังเป็นผู้รับผิดชอบหลักในโครงการนี้ โดยจะมีการชดเชยรายได้คนละ ๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน เป็นระยะเวลา ๓ เดือน ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง มิถุนายน ๒๕๖๓ ผ่านการลงทะเบียนทาง www.เราไม่ทิ้งกัน.com ซึ่งในช่วงแรกรัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายของผู้ที่ได้รับผลกระทบจำนวนเพียง ๓ ล้านราย และได้เพิ่มมาเป็น ๙ ล้านรายในเวลาต่อมา แต่พบว่าผู้ลงทะเบียนจำนวนมากถึง ๒๗ ล้านกว่าคน การดำเนินการของรัฐตามโครงการดังกล่าวพบว่า ค่อนข้างมีอุปสรรคอย่างมาก กล่าวคือ ในภาวะวิกฤตนี้เรากลับพบว่าระบบข้อมูลของภาครัฐค่อนข้างต่างจากความจริงทำให้ประชาชนหลายคนพลาดสิทธิ รวมถึงระบบการคัดกรองด้วยระบบ AI ที่ไม่ได้ประสิทธิภาพทำให้ประชาชนบางส่วนต้องเดินทางมาร้องเรียนที่กระทรวงการคลังเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการลงทะเบียนดังกล่าวมีประชาชนจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิได้ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีเพื่อลงทะเบียน และถือได้ว่าเทคโนโลยียิ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์การพิจารณาดังกล่าว รวมถึงกลุ่มเปราะบาง กลุ่มผู้พิการ เด็กแรกเกิด ผู้สูงอายุ และคนไร้บ้าน ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวนี้ทางกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีโครงการช่วยเหลือกลุ่มคนเปราะบางแน่นอนแล้ว ๑๓ ล้านคน โดยแจกเงินให้คนพิการ ผู้สูงอายุ เด็กแรกเกิดถึงอายุ ๖ ปี เพิ่มอีกคนละ ๑,๐๐๐ บาท เป็นเวลา ๓ เดือน เช่น เดิมได้รับเบี้ยผู้พิการ ๑,๐๐๐ บาท ก็จะเพิ่มเป็นเดือนละ ๒,๐๐๐ บาท และผู้สูงอายุจะได้เพิ่มจากเบี้ยอีกคนละ ๑,๐๐๐ บาท ขณะที่คนไร้บ้านจะไม่แจกเป็นเงินแต่จะช่วยเหลือที่พักอาศัย และอาหารการกินให้แทน จากข้อเท็จจริงที่รัฐเพิ่มเงินเยียวยาให้กับกลุ่มคนดังกล่าวรูปแบบของการจัดสวัสดิการดังกล่าวของรัฐของสังคมไทยจะเป็นการจัดสวัสดิการในรูปแบบ “สงเคราะห์” มากกว่าการให้แบบถ้วนหน้า ถ้าเทียบกันแล้วกลุ่มผู้เปราะบางเหล่านี้ยังไม่อาจมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ถึงแม้จะไม่ใช้ช่วงเวลาของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิดก็ตาม รัฐควรจัดระบบสวัสดิการที่ถ้วนหน้าอย่างแท้จริงให้กับกลุ่มคนดังกล่าวและให้ได้รับสวัสดิการที่พร้อมและเท่าเทียมกับกลุ่มอื่น ๆ ที่เดือดร้อน ไม่ใช่จะต้องให้มีการเรียกร้องออกมาก่อน

๔.๒.๑ แนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไร้รัฐ ไร้รัฐสัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ใน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

จากข้อเท็จจริงการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ การจัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย และการจัดกิจกรรมการ
ประชุมซักซ้อม กฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย ในพื้นที่ ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน
ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน ตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน พบว่า
ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ เกิดจาก ๑.ปัญหาบริบทวิถีชีวิต ๒.ปัญหา
เรื่องกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย ๓.ปัญหาด้านเจ้าของรายการ ๔.ด้าน
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ๕.ด้านการบริหารจัดการ ระบบเศรษฐกิจ การเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญ การแข่งขัน
ในภาคเอกชนถูกลดลง อำนาจทางธุรกิจมีความกระจุกตัวอย่างมาก การทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นโดยง่าย
โดยเฉพาะกับกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำยังมีอีกหลายมิติ ความ
เหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำทางผิวสี ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ ความเหลื่อมล้ำเพราะถิ่นที่
อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำด้านอายุ สังคม โอกาส และรวมถึงความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
(การดูถูกหรือรังเกียจคนจน) ปัญหาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจตามมา
และถ้าหากปัจจัยดังกล่าวยังมีมากเท่าไรความเหลื่อมล้ำก็ยิ่งมีความทวีคูณมากยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่
โดยสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ประชาชน หน่วยงานภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อรับฟัง
ปัญหา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐ
และเอกชน ๑๙ จังหวัด ที่เป็นสีแดง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้
เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อจัดการพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐให้ถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่การจัดการของ
ประเทศไทยจะอย่างไร ปัญหาจะจัดการอย่างไรให้ถูกต้อง ดังนี้

พระครูประพัฒน์ทิพย์ เจ้าคณะตำบลแสนไห กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรค ในการจัดการแก้ไข
ปัญหาคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติในประเทศไทย ปัญหาด้านเจ้าของรายการ ไม่อาศัยอยู่ในพื้นที่และติดต่อไม่ได้
หลักฐานการเกิดไม่ชัดเจน/มีรายการบุคคลซ้ำซ้อน/บางส่วนไม่มีหลักฐานการเกิด ไม่มีพยานบุคคล
หลักฐานมาพิสูจน์สถานที่เกิด/ข้อมูลบุคคลและข้อมูลบิดา มารดาขัดแย้งกัน^{๑๓๑}

พระอธิการวิลาศ วิสุทฺโธ (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต กล่าวว่า ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่
ผู้ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งบ่อย การปฏิบัติงานจึงไม่ต่อเนื่อง และขาดความ
เชี่ยวชาญ รวมทั้งมีทัศนคติยึดความมั่นคงแห่งชาติเป็นหลักสำคัญกว่าความมั่นคงของมนุษย์และหลักสิทธิ
มนุษยชน^{๑๓๒}

พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห กล่าวว่า “ การแก้ปัญหาเรื่องความเป็นอยู่
เรื่องเกี่ยวกับเอกสารการดำเนินการด้านเอกสารสิทธิต่าง ๆ น่าจะหาแนวทางรับขึ้นทะเบียนเข้าในระบบ

^{๑๓๑} สัมภาษณ์, พระครูประพัฒน์ทิพย์ เจ้าคณะตำบลแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๒} สัมภาษณ์, พระอธิการวิลาศ วิสุทฺโธ (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ให้เขามีเอกสารสิทธิแสดงตน และหาแนวทางให้สัญชาติกับกลุ่มที่มีชื่อในระบบที่อยู่มานานแล้ว รวมไปถึงการเดินทาง การทำมาหากินอีกด้วย^{๑๓๓}

พระอธิการปรีชา ปญญาสาโร (ทาเป้ง) เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์ กล่าวว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการ คือกลุ่มเป้าหมายมีกระจุกตัวเป็นจำนวนมากในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ติดชายแดน เจ้าหน้าที่จะต้องให้บริการทั้งงานทะเบียน/บัตรประชาชนสำหรับคนไทยควบคู่กับการบริการงานทะเบียนและบัตรแก้ไขปัญหากลุ่มน้อยด้วย^{๑๓๔}

จากเวทีการประชุมซักซ้อม กฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย” วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมศรีปริยัตยานุรักษ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ นายสันติพงษ์ มูลฟอง (ศศบ.รปม.ปสม.) ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายสถานะบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิสถานะกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมือง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กล่าวว่า ประเด็นที่เป็นปัญหาและการจัดการของไทยคือ สถานการณ์และสภาพของปัญหา ด้านบริบท ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทยส่วนต่างๆ ที่เสียไป เช่น อังกฤษได้ไทยบุรี ตกเป็นของพม่า ตกเป็นของฝรั่งเศส ตกเป็นของอังกฤษ เป็นต้น ถือเป็นเหตุปัจจัยที่เป็นมูลเหตุการเคลื่อนย้ายของคนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศในแต่ละยุคสมัย ที่ซับซ้อนนำมาซึ่งความสับสนด้านข้อมูล/เอกสาร/พยาน ประเทศไทยต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหานี้ โดยประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ๑๙ จังหวัด ที่เป็นไขว่ดวง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อจัดการพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐให้ถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่การจัดการของประเทศไทยจะอย่างไร ปัญหาจะจัดการอย่างไรให้ถูกต้อง^{๑๓๕}

ปัญหาอุปสรรคในการจัดการแก้ไขปัญหาคือไร้รัฐ ไร้สัญชาติในประเทศไทย ปัญหาด้านเจ้าของรายการ ไม่อาศัยอยู่ในพื้นที่และติดต่อไม่ได้ หลักฐานการเกิดไม่ชัดเจน/มีรายการบุคคลซ้ำซ้อน/บางส่วนไม่มีหลักฐานการเกิด ไม่มีพยานบุคคลหลักฐานมาพิสูจน์สถานที่เกิด/ข้อมูลบุคคลและข้อมูลบิดามารดาขัดแย้งกัน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ที่มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งบ่อย การปฏิบัติงานจึงไม่ต่อเนื่อง และขาดความเชี่ยวชาญ รวมทั้งมีทัศนคติยึดความมั่นคงแห่งชาติเป็นหลักสำคัญกว่าความมั่นคงของมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชน

ปัญหาประเภทคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ๖ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑. คนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย (ถือใบสำคัญถิ่นที่อยู่และใบสำคัญประจำตัวต่างด้าว ต.ม. ๑๖

กลุ่มที่ ๒ คนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย (ถือหนังสือเดินทาง)

^{๑๓๓} สัมภาษณ์, พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๔} สัมภาษณ์, พระอธิการปรีชา ปญญาสาโร (ทาเป้ง) เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๕} สัมภาษณ์, สันติพงษ์ มูลฟอง (ศศบ.รปม.ปสม.) ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายสถานะบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิสถานะกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมือง, วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

กลุ่มที่ ๓ ชนกลุ่มน้อยและชาติพันธุ์ ๒๒ กลุ่ม- คนดั้งเดิมรอการเพิ่มชื่อ /ลงรายการสัญชาติ - คนที่อพยพเข้ามา- บุตรที่เกิดในประเทศไทย ซึ่งจำนวนชนกลุ่มน้อยที่มีชื่ออยู่ในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร รวมทั้งสิ้น ๑๔๖,๓๓๔ คน

กลุ่มที่ ๔ แรงงานข้ามชาติ/แรงงานต่างด้าว (สัญชาติเมียนมา ลาว กัมพูชาและเวียดนาม)

กลุ่มที่ ๕ ผู้ลี้ภัยผู้รับจากประเทศเมียนมา

กลุ่มที่ ๖ คนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ

กลุ่มพิเศษ คนไร้รัฐเพราะถูกจำหน่ายรายการออกจากทะเบียนราษฎร

สรุปแนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไร้รัฐ ไร้รัฐสัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาประเภทคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ๖ กลุ่ม ซึ่งหน่วยงานของรัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องแก้ไขปัญหาดังได้แก่ ๑.ปัญหาบริบทวิถีชีวิต ๒.ปัญหาเรื่องกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย ๓.ปัญหาด้านเจ้าของรายการ ๔.ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ๕.ด้านการบริหารจัดการ ระบบเศรษฐกิจ การเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญ การแข่งขันในภาคเอกชนถูกลดลง อำนาจทางธุรกิจมีความกระจุกตัวอย่างมาก การทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นโดยง่าย โดยเฉพาะกับกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำยังมีอีกหลายมิติ ความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำทางผิวสี ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ ความเหลื่อมล้ำเพราะถิ่นที่อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำด้านอายุ สังคม โอกาส และรวมถึงความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (การดูถูกหรือรังเกียจคนจน) ปัญหาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจตามมา และถ้าหากปัจจัยดังกล่าวยังมีมากเท่าไรความเหลื่อมล้ำก็ยิ่งมีความทวีคูณมากยิ่งขึ้น ผู้นำชุมชน ประชาชน หน่วยงานภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรรับฟังปัญหา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ๑๙ จังหวัด ที่เป็นไขว่ขวาง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อจัดการพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐให้ถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการจัดการของประเทศไทยจะอย่างไรจะจัดการอย่างไรให้ถูกต้อง

๔.๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๑) การสร้างทัศนคติทางสังคมเชิงพุทธ

การสร้างนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางและหลักคิดเพื่อการพัฒนาและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่สำคัญคือ “หลักเมตตา”^{๑๓๖} มีความเมตตาต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ให้ได้มีความสุขด้วยกัน ความเมตตาเป็นธรรมะที่สำคัญ พระพุทธเจ้าท่านสอน “เมตตาเป็นธรรมคำจุนโลก” โลกก็คือหมู่สัตว์ทั้งหลาย ถ้าขาดความเมตตาเสียอย่างเดียว มันก็

^{๑๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๐-๑๑๐/๕๙ -๘๑.

เบียดเบียนกัน ในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่อำเภอเวียงแหงมีการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก การมีเมตตาต่อกันนั้น เป็นเรื่องสำคัญเพราะเวลาที่มีความเมตตาเกิดขึ้น คนแรกที่ได้รับประโยชน์คือตัวเราเอง ใจที่มีเมตตา มันนุ่มนวล อ่อนโยน มันเป็นกุศล ใครเข้าใกล้เราก็กว้างใจไปด้วย ถ้าใจเราคิดแต่ประหัตประหาร เบียดเบียน แย่งชิงทุกสิ่งทุกอย่างจากคนอื่น ใครเขาเข้าใกล้เราเขาหวาดผวา หาความสุขไม่ได้ ฉะนั้นเมตตาไม่เพียงแต่ตัวเองได้ประโยชน์ ผู้อื่นคือสัตว์โลกทั้งหลายได้ประโยชน์ด้วย สังคมทุกวันนี้เราถูกสอนให้แย่งชิงกัน แย่งชิงทุกสิ่งทุกอย่างที่เรียกว่าผลประโยชน์ เราลืมผลประโยชน์ที่สำคัญคือ ผลประโยชน์ทางจิตใจของเรา ผลประโยชน์ในโลกนี้ของชั่วครั้งชั่วคราว การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมด้วยการใช้เมตตาเป็นเครื่องยืนยันความรัก ซึ่งจัดเป็นไมตรี และก่อกำเนิดเป็นมิตรภาพ จนกลายเป็นความรักระหว่างกันและกันในฐานะเป็นสมาชิกใกล้ตัว ครอบครัว ชุมชน และสังคมองค์กรรวมความรักของชาวพุทธจึงต้องนึกถึงคนอื่น สังคมก็จะสงบ สุขอยู่กันด้วยสันติภาพและความใสใจหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับความรัก คือ ๑) การใช้หลักหลักศีล ๕ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความรักในตนเอง ที่การพัฒนาทั้งกาย วาจา และใจ ๒) การใช้หลักหลักศีล ๖ เป็นหลักธรรมที่ใช้พัฒนาตนเองโดยใช้หลัก “เมตตา” โดยแบ่งเป็น การบำรุง การอนุเคราะห์กันและกัน ๓) การใช้หลักเมตตาเป็นเมตตาอัปมัญญา โดยใช้พรหมวิหาร ๔ พัฒนาความรักที่แท้จริงเป็นความรักอันยิ่งใหญ่ ที่แผ่ไปไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต ไม่จำกัด ไม่เลือกเพศและวัย ไม่เลือกเชื้อชาติโดยมีความเสมอภาค ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่น มีความสุข

การสร้างทัศนคติทางสังคมเชิงพุทธด้วยหลักเมตตาเป็นที่สำคัญอย่างมากในการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เพราะเป็นการสร้างตระหนักสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อ โดยการนำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนาปฏิบัติต่อกัน เป็นจิตสำนึกที่ดี ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ภายใต้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห กล่าวว่า “ในชุมชนพื้นที่อำเภอเวียงแหงมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักนำชีวิต การสร้างทัศนคติแนวคิดเชิงพุทธ การมองกันด้วยความมีเมตตาเป็นเรื่องที่ส่งเสริมและสนับสนุนอย่างยิ่ง เพราะพระพุทธศาสนายึดหลักความมีเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์อยู่แล้ว” ^{๑๓๗}

พระครูประพัฒน์นัย เจ้าคณะตำบลแสนไห กล่าวว่า “การพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำ แนวทางเชิงพุทธควรให้หลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้ประเพณีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบสันติสุข การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ด้านสวัสดิการควรออกบัตรจัดสรรที่ทำกินให้ชัดเจน ลักษณะบัตร ไม่ให้ย้ายไปที่อื่น และจัดสรรที่ทำกินให้เป็นสัดส่วนเพื่อเป็นสวัสดิการให้อยู่ให้กิน” ^{๑๓๘}

^{๑๓๗} สัมภาษณ์, พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๘} สัมภาษณ์, พระครูประพัฒน์นัย เจ้าคณะตำบลแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๒) การสร้างพื้นที่การศึกษาเรียนรู้

การสร้างพื้นที่การศึกษาเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ในการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เพราะการเรียนรู้ การสร้างพื้นที่ทางปัญญา ทำให้เกิดองค์ความรู้ ที่จะขับเคลื่อนกระบวนการแก้ปัญหาทางสังคมได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้ในด้านกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ สิทธิ หน้าที่ ในความเป็นพลเมืองจะทำให้การทำงานด้านสิทธิ ด้านสถานภาพที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทุกคนจะเห็นปัญหาจะเห็นแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๗ ร่วมเวทีลงนามความร่วมมือระหว่างอำเภอเวียงแหง โดยนายอำเภอเวียงแหง นายสุริยศักดิ์ เหมือนอ่วม กรมสอบสวนคดีพิเศษ DSI สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ป.ป.ท. เพื่อป้องกันการทุจริตในการดำเนินการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลในพื้นที่อำเภอเวียงแหง โดยนายสุริยศักดิ์ เหมือนอ่วม นายอำเภอเวียงแหงได้ลงนามความร่วมมือการป้องกันการทุจริตทางภาครัฐ ร่วมกับกรมสอบสวนคดีพิเศษ DSI ป.ป.ท.สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าส่วนราชการ ณ โรงเรียนบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเครือข่ายสถานะบุคคล คสบ.มูลนิธิพันธกิจจลลย ที่ได้ให้โอกาสอาสา LCN ได้เข้าร่วมเวทีครั้งนี้

วัฒนธรรม คือ แนวทางหรือวิธีการในการแก้ปัญหาพื้นฐานต่างๆ ของสังคม ทำให้สมาชิกของสังคมมีชีวิตอยู่ได้” การนิยามวัฒนธรรมดังกล่าว จะทำให้ได้วัฒนธรรมระบบต่างๆ หรือได้วัฒนธรรมในความหมายวิถีชีวิตหรือชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกด้าน^{๑๓๙} วิถีชีวิตในความหมายหนึ่ง คือ ระบบวัฒนธรรม ซึ่งระบบวัฒนธรรมแต่ละด้านนั้น มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์ให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ โดยแต่ละสังคมย่อมมีแนวทางหรือวิถีชีวิตบางอย่างที่แตกต่างกันและอาจจะเหมือนกันในบางส่วน เราควรมองวัฒนธรรมว่า เป็นหนทางต่างๆ หรือเป็นแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ ที่มีขึ้นเพื่อสนองความต้องการจำเป็น (needs) ของมนุษย์ในการเอาชีวิตรอด มันเป็นวิธีการในการแก้ปัญหาพื้นฐานต่างๆ ของชีวิต ที่กลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ต้องจัดการหรือแก้ไขเพื่อสมาชิกของสังคมจะมีชีวิตรอดอยู่ได้ เมื่อความต้องการจำเป็นของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง มนุษย์โดยทั่วไปมีความต้องการจำเป็นอยู่ ๓ ประการคือ

การเรียนรู้จะต้องได้ความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ได้ความงอกงามขึ้นมา ได้สิ่งนั้นมาเป็นของตน เริ่มตั้งแต่ได้ความรู้ เช่น ได้ความรู้ ได้ความเข้าใจ ได้ความสามารถ ได้วิธีการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น ได้วิธีปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ได้ความชำนาญชำนาญจัดเจน ได้ความสามารถที่จะปรับตัวและปรับปรุงตน ฯลฯ สารสำคัญคือ ความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ไม่ใช่เรียนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีรู้ด้วย เพราะรู้นี้เป็นแกนกลางที่สำคัญของการเรียน^{๑๔๐} การเรียนจึงเป็นการเรียนให้รู้และเข้าใจแล้วต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

^{๑๓๙} งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า

๑๐.

^{๑๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙-๔๐.

พระอธิการวิลาศ วิสุทฺโธ (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต กล่าวว่า “การสร้างพื้นที่การศึกษาทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญ เพราะการเรียนรู้เป็นการสร้างพื้นที่ทางปัญญา โดยการให้ชุมชนมีการสร้างศูนย์เรียนรู้ตามวัดต่าง ๆ หรือตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อคนในชุมชนเรียนรู้ได้ทุกเรื่องทุกอย่างในโลกแห่งความจริง และมีการส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อีกช่องทางหนึ่งได้เป็นอย่างดี”

๑๔๑

นางหน่อ สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กล่าวว่า “การที่ชุมชนได้เรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นที่ดีจะทำให้คนเราได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่ผ่านมาได้ฟังเสียงตามสายจากผู้นำหมู่บ้าน จากวัดที่แจ้งข้อมูลที่ทางหน่วยงานราชการต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน ส่วนทางวัดจะแจ้งเรื่องงานบุญต่าง ๆ ให้มาช่วยกันทำงานวัด เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนขึ้นมา”^{๑๔๒}

๓) การเสริมสร้างสวัสดิการแห่งรัฐ

การเสริมสร้างสวัสดิการแห่งรัฐในการดูแลคนในชุมชนในการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เพราะการเรียนรู้ นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชนจะต้องร่วมไม้ร่วมมือกัน เพื่อดูแลทุกข์สุขของประชาชนการคิดหรือพัฒนารูปแบบสวัสดิการชุมชนจะทำให้เกิดรายได้ขึ้นมา การส่งเสริมการพัฒนาคนตั้งแต่เกิดจนตาย ในทุกเพศทุกวัย การส่งเสริมการดูแลสุขภาพทั้งสุขภาพกาย และสุขภาพใจ และปัญญา ประชาชนและผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้รับสวัสดิการจากองค์การบริหารส่วนตำบล โครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ สำหรับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อลดภาระค่าครองชีพประชาชนผู้มีรายได้น้อย จะได้รับสิทธิประโยชน์ อาทิ ค่าซื้อสินค้า ค่าเดินทางรถโดยสารสาธารณะ ส่วนลดแก๊สหุงต้ม กรณีกลุ่มเปราะบางจะได้ส่วนลด ๑๐๐ บาท (ต่อรอบ ๓ เดือน)

การพัฒนาารูปแบบสวัสดิการชุมชนการจัดทำสวัสดิการภาคประชาชนภายใต้ชื่อ “สัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท เพื่อทำกองทุนสวัสดิการชุมชน” กองทุนสวัสดิการชุมชน จัดเป็นองค์กรการเงินชุมชนประเภทประกันภัยระดับฐานราก (Micro-Insurance)^{๑๔๓} และเป็นวิธีการที่มีรูปแบบการใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Model)^{๑๔๔} กล่าวคือ กองทุนสวัสดิการชุมชน ทำหน้าที่นำเงินออมจากสมาชิกมาใช้จัดสวัสดิการต่างๆแก่สมาชิกด้วยตนเอง เป็นรูปแบบและวิธีการจัดการองค์กรการเงินชุมชนเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน ซึ่งมีแนวทางสำคัญอยู่ที่การให้สมาชิกตั้งสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท เพื่อนำ

^{๑๔๑} สัมภาษณ์, พระอธิการวิลาศ วิสุทฺโธ (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๔๒} สัมภาษณ์, นางหน่อ, สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

^{๑๔๓} วีรบูรณ์ วิสารทสกุล, ความมั่นคงทางการเงินกับความมั่นคงของชุมชน: เรื่องย่นแย้งที่ต้องพิจารณาขององค์กรการเงินรากฐาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://wwisartsakul.files.wordpress.com> (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

^{๑๔๔} Sajitha Gupta C S., “Contribution of Life Insurance Corporation in Micro Insurance Sector”, *International Journal of Research in Commerce and Management*. ๖, ๒๐๑๕: ๗๒-๗๓.

เงินมาจัดสวัสดิการที่ครอบคลุมวิถีชีวิต ๔ เรื่องหลัก คือ เกิด แก่ (บำนาญ) เจ็บ ตาย ทุนการศึกษา คนด้อยโอกาส สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการเงินฝาก ทั้งนี้ นอกเหนือจากเงินที่สมาชิกร่วมสมทบเข้าสู่กองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อใช้ในการจัดสวัสดิการแล้ว ยังมีการสมทบจากรัฐบาลกลางผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลจากการขับเคลื่อนของภาคประชาชน จนเกิดการขานรับจากรัฐบาลในเชิงนโยบาย ภายใต้โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นต้นมา เป็นการสมทบในสัดส่วน ๑ ต่อ ๑ ต่อ ๑ ซึ่งเป็นรูปแบบสวัสดิการ ๓ ขา ในลักษณะการจัดสวัสดิการแบบหุ้นส่วนร่วมกัน ดังที่ ระพีพรรณ คำหอม^{๑๔๕} กล่าวว่า ขาที่หนึ่ง คือ ภาครัฐ ขาที่สอง คือ ภาคชุมชน และขาที่สาม คือ ท้องถิ่น สำหรับการดำเนินการจัดสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการชุมชนนั้น ได้ยึดถือหลักการสำคัญ^{๑๔๖} โดยเริ่มจาก ๑) ทำจากสิ่งที่เป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ ๒) เริ่มจากเล็กไปใหญ่ แบบค่อยเป็นค่อยไป ๓) ใช้เงินเป็นเครื่องมือ ๔) การช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกคนได้รับสวัสดิการและสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ๕) เป็นองค์กรรวมที่ทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน ๖) เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ๗) ต้องทำด้วยความรักและความอดทน โดยศรัทธาเชื่อมั่นว่าคนในชุมชนสามารถสร้างสวัสดิการของตนเองได้ และ ๘) เป็นระบบสวัสดิการที่นำไปสู่ความมั่นคงในชีวิต

พระครูปราการวรศาสน์ เจ้าคณะตำบลเวียงแหง เจ้าอาวาสวัดกำแพงใหม่ กล่าวว่า “ทางคณะสงฆ์ ภาครัฐร่วมกับเอกชน และประชาชน ได้มีโครงการช่วยเหลือแจกของยังชีพให้กับประชาชนที่มีฐานะยากจน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนต่าง ๆ ซึ่งทางหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และอื่น ๆ ได้ช่วยเหลือกันอย่างมีมิตรไมตรีต่อกัน”^{๑๔๗}

นายพรมมา ใหม่ดี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง กล่าวว่า “ผ่านมาทางหมู่บ้านได้พยายามให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทุก ๆ เรื่อง ตั้งแต่เครื่องอุปโภคบริโภคที่ทางราชการจัดให้ก็มีการดำเนินการคัดเลือกคนในหมู่บ้านที่ยากจน มีรายได้น้อยให้ได้รับความช่วยเหลือ โดยมีการหมุนเวียนกันในกลุ่มชุมชนตามเลขที่บ้าน หน้าหนาวมีผ้าห่ม มีเครื่องหรือถุงยังชีพแจกให้ด้วย”^{๑๔๘}

๔) การให้ความมั่นคงทางด้านสถานบุคคลและสัญชาติ

ควรพัฒนากฎหมายว่าด้วยสัญชาติและสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของประเทศไทย ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ การให้ความมั่นคงทางด้านสถานภาพเป็นเรื่อง

^{๑๔๕} ระพีพรรณ คำหอม, รายงานการศึกษาการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ๑๒ พื้นที่, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๕๑).

^{๑๔๖} พรรณทิพย์ เพชรมาก, สวัสดิการชุมชนแก่น้อยอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน, มปป.).

^{๑๔๗} สัมภาษณ์, พระครูปราการวรศาสน์ เจ้าคณะตำบลเวียงแหง เจ้าอาวาสวัดกำแพงใหม่, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๔๘} สัมภาษณ์, นายพรมมา ใหม่ดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

ความมั่นคง ที่ผ่านมาจากหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ได้มีกระบวนการทำงานประสานงานในพื้นที่ร่วมกันกับทุก ๆ ฝ่ายและผู้นำชุมชนได้ทำงานมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อปัญหาและร่วมกันพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านสถานภาพนั้นเกี่ยวกับทางด้านพื้นที่ ด้านความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย

การดำเนินการเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขวิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้ให้ถูกต้องเป็นธรรมกับประชาชนทุกคนที่มาขอรับบริการ ตลอดจนให้เอาใจใส่และให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของราษฎรในพื้นที่อย่างจริงจัง เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสัญชาติและสิทธิในความเป็นพลเมืองของราษฎรไทย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกระทรวงมหาดไทย สถานทูตฝรั่งเศสในประเทศไทย ศูนย์ความเป็นเลิศ ได้มีข้อความสำคัญตอนหนึ่ง ว่าปัจจุบันประเทศไทยเราได้พยายามพัฒนากฎหมายว่าด้วยสัญชาติและสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของราษฎรไทยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ

พระอธิการปรีชา ปญญาสารโร (ทาเป้ง) เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์ กล่าวว่า “ควรพัฒนาควรผลักดันให้การแก้กฎหมายให้กลุ่มไร้รัฐเหล่านี้มีโอกาสเท่าเทียมเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานได้ การมีสถานภาพเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เพราะจะทำให้เกิดความมั่นคงในการอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นพลเมือง”

๑๔๙

พระภคพล คมภีรปญโญ รองเจ้าอาวาสวัดห้วยไคร้ กล่าวว่า “ควรพัฒนากฎหมายว่าด้วยสัญชาติและสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของราษฎรไทย ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ เพื่อให้ปัญหาต่างๆ ได้ยุติ ไม่มีข้อจำกัดหรือข้อบงพร่อง เพื่อแก้ไขปัญหาผู้ด้อยโอกาส ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่พึงมีพึงได้ตามหลักสิทธิมนุษยชน”

๑๕๐

พระเจตสุวรรณ จันทวิโส (จองอ่อง) กล่าวว่า “ควรแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติให้มีประสิทธิภาพ ผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องจึงต้องร่วมกันเพื่อหามาตรการที่เหมาะสม ทันยุคทันเหตุการณ์ อีกทั้งมาตรการนั้นๆ ต้องไม่มีส่วนลดรอนสิทธิขั้นพื้นฐานที่ชุมชนเหล่านั้นได้รับว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หากกฎหมายปรากฏผลดีทางปฏิบัติก็ย่อมเป็นคุณแก่บ้านเมือง”

๑๕๑

นายปรีชา พรหมแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่มะกายอย กล่าวว่า “ที่ผ่านมามีคนอยากเสนอให้การทำงานช่วยเหลือในด้านสถานภาพ เพราะประชาชนได้รับความเดือดร้อนในเรื่องนี้อย่างมาก ซึ่งหน่วยงานในท้องที่เข้ามาแก้ปัญหา ทางอำเภอเสนอให้มีบัตร แต่ก็ยังมีคนที่ตกค้างเป็นจำนวนมาก”

๑๕๒

๑๔๙ สัมภาษณ์, พระอธิการปรีชา ปญญาสารโร (ทาเป้ง) เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

๑๕๐ พระภคพล คมภีรปญโญ รองเจ้าอาวาสวัดห้วยไคร้ ตำบลเปียงหลวง, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

๑๕๑ สัมภาษณ์, พระเจตสุวรรณ จันทวิโส (จองอ่อง) วัดศรีเมืองหมอก เลขาจต.เปียงหลวง, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

๑๕๒ นายปรีชา พรหมแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่มะกายอย, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

๕) การพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ

การพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ เพื่อปัญหาและร่วมกันพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่จะต้องเกิดความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชน ทุกคนต้องให้ความร่วมมือกัน ทำงานเป็นทีม ร่วมมือกันทุกหมู่บ้านในตำบล ผ่านเครือข่ายอาสาชุมชนเพื่อคนไร้รัฐไร้สัญชาติ (LCN) วันที่ ๒๒-๒๓/๐๒/๖๗ ได้เข้าร่วมโครงการอบรมอาสาสมัครทะเบียนอำเภอเวียงแหง ที่โรงเรียนเปียงหลวง โดยเป็นความร่วมมือกันระหว่างสำนักทะเบียนอำเภอเวียงแหง ภาคประชาสังคม มูลนิธิเครือข่ายสถานะบุคคล ศสพ.เพื่อให้อาสาชุมชนมีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์เคสและสามารถเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่อำเภอในการสอบและรวบรวมข้อมูลในการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลในพื้นที่อำเภอเวียงแหง ทางอำเภอเวียงแหงมอบเกียรติบัตรการผ่านอบรมอาสาสมัครสำนักทะเบียนอำเภอเวียงแหงตามยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาสถานะบุคคลอำเภอเวียงแหง ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๓ เดือนมกราคม ๒๕๖๗ โดยมีนาย ภูเริง ยาวอหะซัน เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ให้เกียรติมามอบใบประกาศการอบรมในครั้งนี้ ณ โรงเรียนเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง ได้มีการประชุมและบรรยายให้ความรู้เรื่อง “การต่อต้านการทุจริต สร้างจิตสำนึกไทยไม่โกง หยุดคอร์รัปชั่น” ให้แก่คณะทำงานและเครือข่ายพัฒนาชุมชน “การมีส่วนร่วมภาคประชาชนในการสร้างความโปร่งใสด้วยหลักธรรมาภิบาล” แก่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๒๐ คน ณ ห้องประชุมที่ว่าการอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการป้องกัน การทุจริตประพฤติมิชอบ ซึ่งจะเป็นเครือข่ายทำงานให้กับชุมชนในด้านสิทธิและหน้าที่ ด้านสถานภาพของคนในชุมชนต่อไป

พระครูกันตศีลानุยุต (บุญช่วย ทิพย์จันทร์) กล่าวว่า “อยู่ที่ทางอำเภอทางราชการจะทำงานร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนในการช่วยเหลือคนไร้ชาติให้บรรลุเป้าหมาย มีการทำงานร่วมกัน เป็นลักษณะความร่วมมือกัน”

พระครูศุภชัย (หนั้นทะ) สุเมธโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดศีลानุแสงพุทธธรรม กล่าวว่า “ทางส่วนราชการมีแนวทางในการแก้ปัญหาอยู่ ทุกฝ่ายต้องมีความพร้อมเพรียงกัน ให้ความร่วมมือรักษาซึ่งกันและกัน สร้างเป็นเครือข่ายเป็นลักษณะ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน (ราชการ)) โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมกันทำงาน”

การจัดเวทีสาธารณะ โดยการใช้แบบบันทึกการจัดเวทีแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนความรู้กลุ่มคนไทยไร้รัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ การเรียนรู้วิถีชีวิต อัตลักษณ์ การเสริมสร้างความเข้าใจและการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยจัดกิจกรรมประชุมซักซ้อมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย มีแนวทางการจัดกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ อบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีการกระบวนการสร้างความเข้าใจ โดยอบรมกลุ่ม

ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ใน ๓ ตำบล ๒๓ ชุมชน จำนวนรวมทั้งหมด ๑๕ รูป/คน เพื่อเป็นแกนนำ เครือข่ายและเป็นแม่ข่ายในการสร้างความเข้าใจ ดังนี้

๑. ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักเรียน ประชาชน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน ทั้งหมด ๕ ราย

๒. พระสงฆ์ นักบวชในชุมชน จำนวนทั้งหมด ๘ ราย

๓. ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ (อบต) ยุติธรรมระดับตำบล จำนวนทั้งหมด ๒ คน

กิจกรรมที่ ๒ การพัฒนาการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยจัดเวทีให้ความรู้เกี่ยวกับบริบทวิถีชีวิตและปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเชิญหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่อำเภอเวียงแหง เข้าร่วมพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหา

กิจกรรมที่ ๓ การประเมินและทดลองใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดย เชิญผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่อำเภอเวียงแหงที่เป็นผู้นำ เข้าร่วมรับฟังการสร้างความรู้ความเข้าใจ เพื่อพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม

กิจกรรมที่ ๔ จัดประชุม Focus Group เพื่อให้นักศึกษาโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิทางการปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยา มาเป็นผู้ทำการประเมินกระบวนการแก้ไขปัญหาในลำดับต่อไป

๑) การจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ณ วัดฟ้าเวียงอินทร์ ต.เวียงแหง อ.เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๑๙-๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนประเด็นปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พลเมืองของประเทศไทยที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ซึ่งควรจะมีการสำรวจสภาพปัญหาและสถานการณ์โดยทั่วไป เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาในพื้นที่ปัจจุบันได้

พระครูกันตศีลानุยุต เจ้าคณะอำเภอเวียงแหง ประธานเปิดประชุม ควรให้หน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามาพัฒนากฎหมายว่าด้วย สัญชาติและสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ

ภาพที่ ๘ จัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย โดยมีพระครูกันตศีลานุยุต
เจ้าคณะอำเภอเวียงแหงเป็นประธานที่ประชุม

ภาพที่ ๙ การจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ณ วัดฟ้าเวียงอินทร์ ต.เวียงแหง อ.เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ภาพที่ ๑๐ การจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ณ วัดฟ้าเวียงอินทร์ ต.เวียงแหง อ.เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ (พระอธิการวิลาศ วิสุทฺธ (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต)

ภาพที่ ๑๑ การจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ณ วัดฟ้าเวียงอินทร์ ต.เวียงแหง อ.เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ภาพที่ ๑๒ การจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ณ วัดฟ้าเวียงอินทร์ ต.เวียงแหง อ.เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ (นายพรมา ใหม่ดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง)

ที่ประชุมการจัดสนทนากลุ่มย่อยได้สรุปประมัตตความคิดว่า รัฐควรให้ข้อมูลการเข้าถึงสิทธิที่พึงมีพึงได้ตามหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในเรื่องการศึกษา อาชีพและการรักษาพยาบาล ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องจึงต้องร่วมกันขบคิดต่อไปอย่างรอบคอบ เพื่อหามาตรการที่เหมาะสม เป็นที่ตกลงกันได้ และทันยุคทันเหตุการณ์ ประเทศไทยควรพัฒนากฎหมายสัญญาสิทธิและสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของรัฐไทย ควรจัดเวทีอภิปรายปัญหาอุปสรรคและการแก้ไข โดยภาคประชาชน นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติ

๒) ผลการจัดเวทีประชุมซักซ้อม สร้างการรับรู้กฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย” คนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

จากข้อเท็จจริงการจัดเวทีให้ความรู้ และร่วมพัฒนากระบวนการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยจัดประชุมซักซ้อม กฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย” วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมศรีปริยัตยานุรักษ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ซึ่งมี พ.ต.ท.ประจักษ์ วงศ์สินธิ์ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ประธานในพิธี กล่าวการเปิดการประชุมและมอบนโยบายการจัดการปัญหาด้านสถานะบุคคลและความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย และเปิดคลินิกให้คำปรึกษาด้านสิทธิและสถานะบุคคล ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และการวิเคราะห์ปัญหา กรณีศึกษาบุคคลไร้รัฐ ไร้สัญชาติ โดยคณะวิทยากร ซึ่งในการประชุมมีหน่วยงาน/องค์กรสมาชิกเครือข่าย จาก ๓๒ องค์กร สู่ ๔๒ องค์กรและ ๔๗ องค์กร หน่วยงาน DSI องค์กรปกครอง ยุติธรรม สำนักงานยุติธรรม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประเด็นที่ต้องแก้ไขและพัฒนา ได้แก่ การจัดการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ในประเทศไทย บุคคลไร้สัญชาติในประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบัน มีจำนวน ๙๕๐,๙๕๕ คน แบ่งออก ดังนี้

๑. ชนกลุ่มน้อย/กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน ๔๘๑,๔๒๕ คน

๒. กลุ่มคนต่างด้าวอื่นๆจำนวน ๔๖๙,๕๓๐ คน

ผลการดำเนินงานกรมการปกครองมีนโยบายงานด้านสัญชาติและสถานะบุคคล (เป็นนโยบาย ๑ ใน ๑๐ ของโครงการสำคัญของกรมการปกครอง) โดยตั้งเป้าหมายปี ๒๕๖๓ จำนวน ๑๓,๓๐๐ คน ผลงาน ๑๔,๓๐๓ คน (๑๐๗.๕๔%) ซึ่งเป้าหมายปี ๒๕๖๔ จำนวน ๑๔,๐๐๐ คน ผลงาน ๑๑,๔๓๕ คน (๘๑.๖๘%) และเป้าหมายปี ๒๕๖๕ จำนวน ๑๔,๐๐๐ คน ผลงาน ๑๑,๙๖๑ คน (๘๕.๔๔%) ในส่วนเป้าหมายปี ๒๕๖๖ จำนวน ๑๔,๐๐๐ คน)

ส่วนปัญหาอุปสรรคการจัดการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ในประเทศไทย พบประเด็นที่เป็นปัญหา ดังนี้

๑. ด้านเจ้าของรายการ พบว่า ไม่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดต่อไม่ได้ รวมทั้งหลักฐานการเกิดไม่ชัดเจน/มีรายการบุคคลซ้ำซ้อน/บางส่วนไม่มีหลักฐานการเกิด ไม่มีพยานบุคคลหลักฐานมาพิสูจน์สถานที่เกิด/ข้อมูลบุคคลและข้อมูลบิดา มารดาขัดแย้งกัน

๒. **ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน** พบว่า มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งบ่อย การปฏิบัติงานจึงไม่ต่อเนื่อง และขาดความเชี่ยวชาญ มีทัศนคติยึดความมั่นคงแห่งชาติเป็นหลักสำคัญกว่าความมั่นคงของมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชน

๓. **ด้านการบริหารจัดการ** พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีกระจุกตัวเป็นจำนวนมากในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ติดชายแดน ต้องให้บริการทั้งงานทะเบียน/บัตรประชาชนสำหรับคนไทยควบคู่กับการบริการงานทะเบียนและบัตรแก้ไขปัญหากลุ่มน้อยด้วย

แนวทางการพัฒนาสถานะบุคคลตามกฎหมาย โดยจะเน้น แก้ไขปัญหาใน ๖ ประเภทคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ได้แก่

๑. กลุ่มคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย (ถือใบสำคัญถิ่นที่อยู่และใบสำคัญประจำตัวต่างด้าว ต.ม. ๑๖)

๒. กลุ่มคนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย (ถือหนังสือเดินทาง)

๓. กลุ่มชนกลุ่มน้อยและชาติพันธุ์ ๒๒ กลุ่ม

๔. กลุ่มแรงงานข้ามชาติ/แรงงานต่างด้าว(สัญชาติเมียนมา ลาว กัมพูชาและเวียดนาม)

๕. กลุ่มผู้ลี้ภัยผู้รับจากประเทศเมียนมาและ

๖. คนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ซึ่งกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และมอบหมายให้กระทรวงยุติธรรม เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรเครือข่ายในการร่วมกันดำเนินงานและประสานกระทรวงมหาดไทย เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสถานะบุคคลคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ในการจัดการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำให้ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องและเป็นธรรมต่อไป

ภาพที่ ๑๓ การประชุมซักซ้อม กฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย
วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมศรีปริยัตยานุรักษ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ผลจากประชุมได้มีการวิเคราะห์แผนที่ประวัติศาสตร์ไทย ที่เป็นประเด็นปัญหาและการจัดการของไทยคือ สถานการณ์และสภาพของปัญหา ด้านบริบท ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทยส่วนต่างๆ ที่เสียไป เช่น อังกฤษได้ไทยบุรี ตกเป็นของพม่า ตกเป็นของฝรั่งเศส ตกเป็นของอังกฤษ เป็นต้น ถือเป็นเหตุปัจจัยที่เป็นมูลเหตุการณเคลื่อนย้ายของคนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศในแต่ละยุคสมัย ที่ซับซ้อนนำมาซึ่งความสับสนด้านข้อมูล เอกสาร พยาน ประเทศไทยต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ๑๙ จังหวัด ที่เป็นไขแดง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อจัดการพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐให้ถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจัดการของประเทศไทยจะอย่างไร ปัญหาจะจัดการอย่างไรให้ถูกต้อง

ภาพที่ ๑๔ นายสันติพงษ์ มูลพอง ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายสถานะบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิสถานะกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมือง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ผลการให้ความรู้ด้านกฎหมาย นโยบาย การกำหนดสถานะบุคคลตามกฎหมาย ประเภทคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

กลุ่ม ๑ คนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย (ถือใบสำคัญถิ่นที่อยู่และใบสำคัญประจำตัวต่างด้าว ต.ม. ๑๖) กลุ่ม ๒ คนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย (ถือหนังสือเดินทาง) กลุ่ม ๓ ชนกลุ่มน้อยและชาติพันธุ์ ๒๒ กลุ่ม คนดั้งเดิมรอการเพิ่มชื่อ /ลงรายการสัญชาติ คนที่อพยพเข้ามา บุตรที่เกิดในประเทศไทย กลุ่ม ๔ แรงงานข้ามชาติแรงงานต่างด้าว (สัญชาติเมียนมา ลาว กัมพูชาและเวียดนาม) กลุ่ม ๕ ผู้ลี้ภัยผู้รจากประเทศเมียนมา กลุ่ม ๖ คนไร้รัฐ ไร้สัญชาติในประเทศไทย

สรุปผลการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำ โดยให้ความรู้ด้านกฎหมาย นโยบาย ด้านสถานะบุคคลตามกฎหมาย ประเทศไทยต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ๑๙ จังหวัด ที่เป็นไขแดง (ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ) เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อจัดการพัฒนาสถานะของคนไทยไร้รัฐให้

ถูกต้อง ทางการพัฒนาคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ๖ กลุ่มและกลุ่มพิเศษ (กลุ่มไข่แดง) ๑๙ จังหวัดในประเทศไทย (ภาคเหนือและภาคใต้) ในหมวด “คู่มือทำงานของกรมการปกครอง/ทะเบียนราษฎรและบัตร/ทะเบียนราษฎร/ระเบียบ ๒๕๔๓ พร้อมคำอธิบาย/หน้า ๑-๑๑๔”

ภาพที่ ๑๕ บัตรประจำตัวประชาชน ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

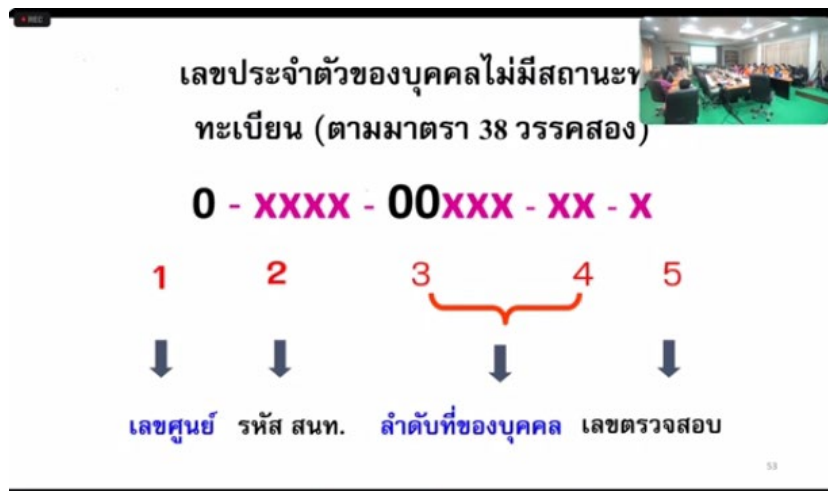
“คนไร้รัฐไร้สัญชาติ” หมายความว่า บุคคลธรรมดาที่ไม่มีหลักฐานแสดงว่ามีประเทศใดรับรองผู้นั้นว่าเป็นราษฎรหรือพลเมืองของประเทศนั้น หรือเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่มีสัญชาติของประเทศใด มาตรา ๓๘ วรยศสอง พรบ.การทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๑ ให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นจัดทำทะเบียนบ้านสำหรับคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่ได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว และคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย ที่ได้รับการผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษเฉพาะรายตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด และบุตรของบุคคลดังกล่าวที่เกิดในราชอาณาจักร ในกรณีผู้มีรายการ ในทะเบียนบ้านพ้นจากการได้รับอนุญาตหรือผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักร ให้นายทะเบียนจำหน่ายรายการทะเบียนของผู้นั้นโดยเร็ว ให้ผู้อำนวยการทะเบียนกลางจัดให้มีทะเบียนประวัติสำหรับคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยอื่น นอกจากที่บัญญัติไว้ตามวรรคหนึ่งตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด รายการและการบันทึกรายการตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้เป็นไปตามระเบียบที่ ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด

เงื่อนไขมีอะไรบ้าง

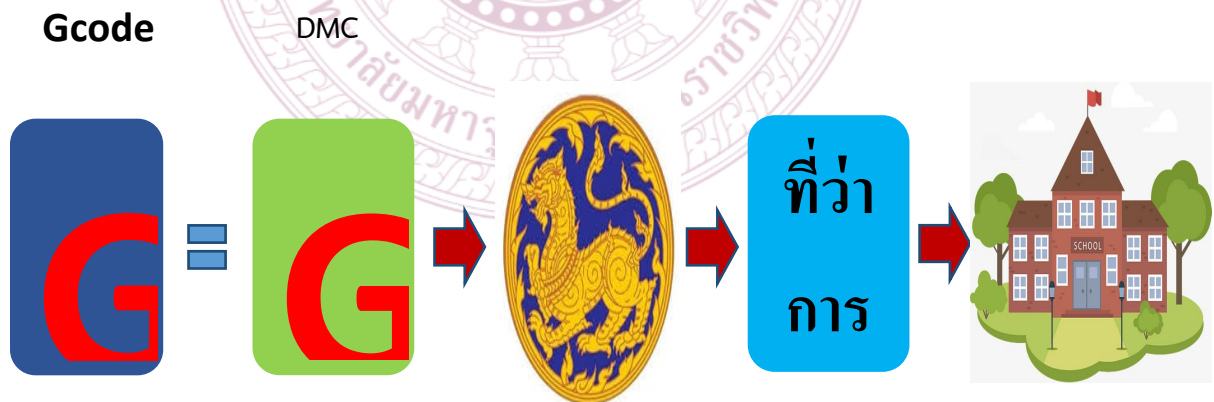
๑. มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งในประเทศไทย (บ้านหลังไหน บ้านใคร มีแผนที่ตั้ง อยู่ในเขตสำนักทะเบียนไหน)

๒. ไม่เคยได้จัดทำทะเบียนประวัติ หรือ สำรองใด /ไม่มีเลขประจำตัว ๑๓ หลักและไม่มีสิทธิเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน (ทร.๑๓/ทร.๑๔)

๓. ไม่หลักฐานการทะเบียนราษฎรประเทศ ใดๆ ในโลก มีแต่ตัวกับหัวใจ อยู่ในแผ่นดินนี้ คนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ

ภาพที่ ๑๖ บัตรประจำตัวประชาชน ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน เลขประจำตัวของบุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียน (ตามมาตรา ๓๘ วรรคสอง)

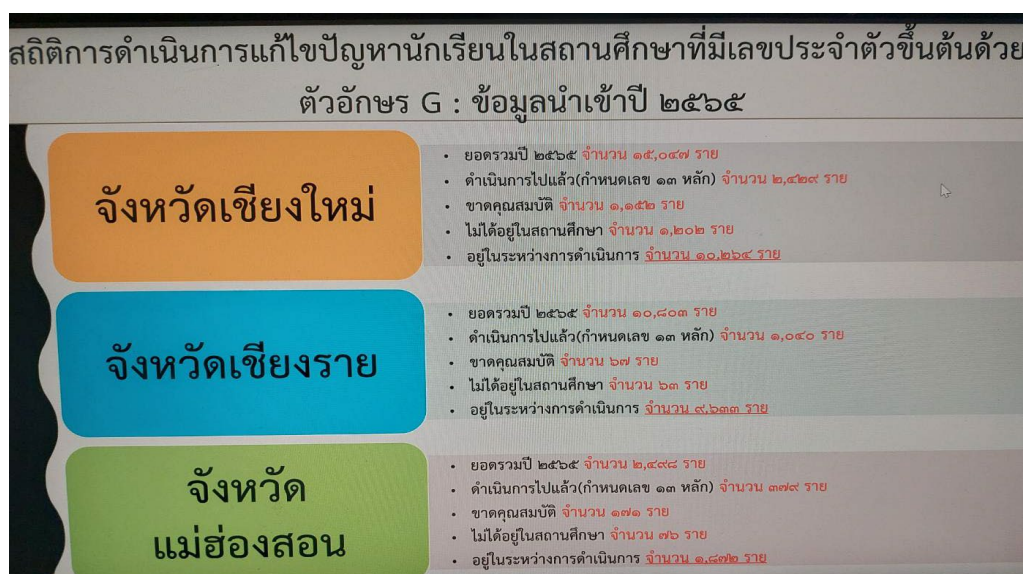
ภาพที่ ๑๗ ที่มาของรายชื่อของเด็ก G ที่ถูกส่งกลับมาให้โรงเรียนตรวจสอบก่อนดำเนินการขอแก้ไขสถานะทางทะเบียนให้แก่เด็ก

ผลรอบของข้อมูล ปีการศึกษา ๒๕๖๒ จะถูกส่งกลับมาให้โรงเรียนตรวจสอบในปีการศึกษา

๒๕๖๓

ผลรอบของข้อมูล ปีการศึกษา ๒๕๖๓ จะถูกส่งกลับมาให้โรงเรียนตรวจสอบในปีการศึกษา

๒๕๖๔

ภาพที่ ๑๘ ผลสถิติการดำเนินการแก้ไขปัญหานักเรียนในสถานศึกษา

สถิติการดำเนินการแก้ไขปัญหานักเรียนในสถานศึกษาที่มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยตัวอักษร G:ข้อมูลนำเข้าปี ๒๕๖๕ ยอดรวมปี ๒๕๖๕ จำนวน ๑๕,๐๔๗ ราย ดำเนินการไปแล้ว(กำหนดเลข ๑๓ หลัก)จำนวน ๒,๔๖๙ ราย ขาดคุณสมบัติ จำนวน ๑,๑๕๒ ราย ไม่ได้อยู่ในสถานศึกษา จำนวน ๑,๒๐๒ ราย อยู่ระหว่างดำเนินการ จำนวน ๑๐,๒๖๔ ราย

สรุปข้อมูลการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลของเด็กนักเรียนที่มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยตัวอักษร G (ข้อมูล ณ เดือน เมษายน 2566)			
ข้อมูล	ปี พ.ศ. 2562	ปี พ.ศ. 2566	รวม
1. กลุ่มเป้าหมาย (ตามที่ ศธ.ส่งข้อมูลให้ ปค.)	21,745 ราย	91,096 ราย	112,841 ราย
2. ผลการดำเนินการ	21,745 ราย	9,502 ราย	31,247 ราย (27.69%)
แยกเป็น			
- มีเลข 13 หลักอยู่แล้ว	88 ราย	0 ราย	88 ราย
- ได้รับการกำหนดเลข 13 หลัก	13,736 ราย	5,927 ราย	19,663 ราย
- ขาดคุณสมบัติ	2,679 ราย	1,827 ราย	4,506 ราย
- ไม่อยู่/ติดต่อไม่ได้	5,242 ราย	1,748 ราย	6,990 ราย
3. คงเหลือ	0 ราย	81,594 ราย	81,594 ราย

ภาพที่ ๑๙ สรุปข้อมูลการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลของเด็กนักเรียนที่มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยตัวอักษร G (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน ๒๕๖๖)

สรุปข้อมูลการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลของเด็กนักเรียนที่มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยตัวอักษร G (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน ๒๕๖๖) ๑.กลุ่มเป้าหมาย(ตามที่ ศธ.ส่งข้อมูลให้ ปค.) ปี ๒๕๖๒ รวม ๒๑,๗๔๕ ราย ปี ๒๕๖๖ จำนวน ๙๑,๐๙๖ ราย รวม ๑๑๒,๘๔๑ ราย ๒.ผลการดำเนินการ ปี พ.ศ.๒๕๖๒ ๒๑,๗๔๕ ราย ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ จำนวน ๙,๕๐๒ ราย แยกเป็น -มีเลข ๑๓ หลักอยู่แล้ว -ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ จำนวน ๒๑,๗๔๕ ราย -ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ จำนวน ๐ ราย รวม ๘๘ ราย -ได้รับการกำหนดเลข ๑๓ หลัก ปี พ.ศ.๒๕๖๒ จำนวน ๑๓,๗๓๖ ราย ปี.พ.ศ.๒๕๖๖ ราย รวม ๕,๙๒๗ ราย รวม ๑๙,๖๖๓ ราย รวม -ขาดคุณสมบัติ ปี พ.ศ.๒๕๖๒ จำนวน ๒,๖๗๙ ราย ปี.พ.ศ.๒๕๖๖ จำนวน ๑,๘๒๗ ราย รวม ๔,๕๐๖ ราย -ไม่อยู่/ติดต่อไม่ได้ ปี พ.ศ.๒๕๖๒ จำนวน ๕,๒๔๒ ราย ปี.พ.ศ.๒๕๖๖ จำนวน ๑,๗๔๘ ราย รวม ๖,๙๙๐ ราย คงเหลือ ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ จำนวน ๐ ราย ปี.พ.ศ. ๒๕๖๖ จำนวน ๘๑,๕๙๔ ราย รวม ๘๑,๕๙๔ ราย

ภาพที่ ๒๐ การให้ความรู้การคืนรายการทะเบียนราษฎรของคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่ถูกจำหน่าย

ในส่วนราชการได้มีหนังสือด่วนมาก ที่ มท.๐๓๐๙.๘/๒๔๔ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๖๔ การคืนรายการทะเบียนราษฎรของคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่ถูกจำหน่ายรายการ ให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นสามารถอนุมัติการยกเลิกการจำหน่ายรายการและคืนรายการบุคคลที่ถูกจำหน่ายในกลุ่มเป้าหมายตามหนังสือสั่งการฉบับนี้ ได้แก่ คนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย(บุคคลประเภท ๖ และประเภท ๗) และบุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียนบุคคลประเภท ๐) ซึ่งถูกจำหน่ายรายการทะเบียนตาม ท.ร.๙๗ ซึ่งมิใช่การจำหน่ายด้วยสาเหตุการทุจริต

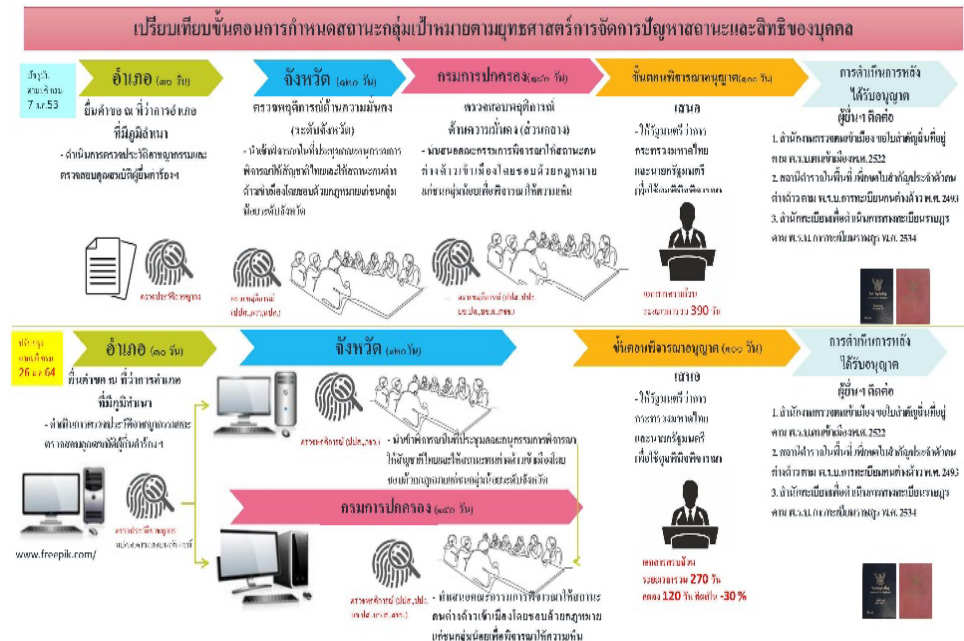
การจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เรื่องการพัฒนาสถานะบุคคล-มาตรา ๗ ทวิ - มาตรา ๒๓ -ขอถือสัญชาติตามสามี มาตรา ๙ -ขอแปลงสัญชาติ มาตรา ๑๒ จะต้องมิถิ่นถาวรตาม มาตรา ๑๗

ปัญหาเรื่องสถานะบุคคล สัญชาติไทย บรรดาบุคคลที่เคยมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทย แต่ถูกถอนสัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ข้อ ๑ และผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยแต่ไม่ได้สัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ข้อ ๒ รวมถึงบุตรของบุคคลดังกล่าวที่เกิดในราชอาณาจักรไทยก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับและไม่ได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๗ ทวิ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ถ้าบุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่จริงในราชอาณาจักรไทยติดต่อกันโดยมีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร และเป็นผู้มีความประพฤติดีหรือทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมหรือประเทศไทย ให้ได้สัญชาติไทย

-ขอถือสัญชาติตามสามี มาตรา ๙

-ขอแปลงสัญชาติ มาตรา ๑๒ ตาม ม.๑๗ มีถิ่นที่อยู่ถาวร

การขอสถานะต่างด้าวเข้าเมืองโดยด้วยกฎหมายและมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรไทย ตาม ม.
๑๗ พรบ.คนเข้าเมือง ๒๕๒๒ ภายใต้มติ ครม.๒๖ มกราคม ๒๕๖๔

ภาพที่ ๒๑ เปรียบเทียบขั้นตอนการกำหนดสถานะกลุ่มเป้าหมายตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหา
สถานะและสิทธิของราษฎรเป็นหลัก

ภาพที่ ๒๒ เครือข่ายสถานะบุคคลองค์กรสมาชิกเครือข่าย

สมัชชาเครือข่ายสถานะบุคคล

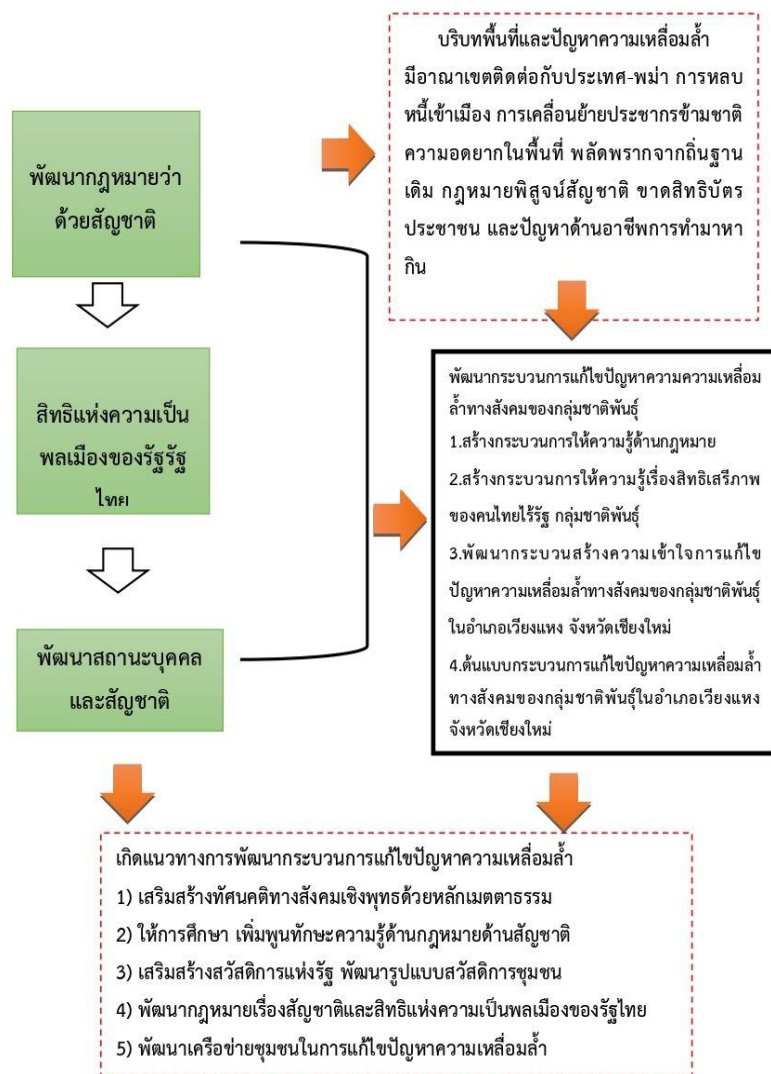
ภาพที่ ๒๓ การเสวนาเชิงปฏิบัติการความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาสัญชาติและสถานะบุคคล

กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างความเข้าใจเพื่อการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาสัญชาติ จะพบว่าเอกสาร หลักฐาน มีรายการในสาระสำคัญไม่ตรงกัน ทั้งของนักเรียน และบิดา มารดา อาติ ชื่อ นามสกุล สถานที่เกิด ปีที่เข้าเมือง จำนวนพี่น้อง เป็นต้น แนวทางการจัดการปัญหา ได้แก่ สอบถามเจ้าตัว ผู้ปกครองหรือตรวจสอบเอกสาร โดยยึดหลักฐานการทะเบียนราษฎรเป็นหลัก

สรุปผลการเฝ้าระวังการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาคอนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ใน อำเภอยะรัง คือแก้ไขปัญหสถานการณ์และสภาพของปัญหา ด้านบริบท ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทย ส่วนต่างๆ ที่เสียไป ที่เป็นเหตุปัจจัยที่เป็นมูลเหตุการเคลื่อนย้ายของคนทั้งภายในประเทศและระหว่าง ประเทศในแต่ละยุคสมัย ที่ซับซ้อนนำมาซึ่งความสับสนด้านข้อมูล/เอกสาร/พยาน การประสานความร่วมมือองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ที่มีปัญหาเป็นพิเศษก่อน เพื่อให้หาวิธีการแก้ไข เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์เครือข่ายแก้ไขความรู้ที่ถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของประเทศไทยจะ ทำอย่างไรให้ถูกต้อง

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อค้นพบใหม่ของการวิจัย การพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอยะรัง ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนของการพัฒนาก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการ คือ ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม คือ คู่มือหรือโมเดลรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประโยชน์เชิง เศรษฐกิจและพาณิชย์ ในการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำนับถือศาสนาที่แตกต่างกันใน พื้นที่วิจัยและจะก่อให้เกิดประโยชน์เชิงนโยบาย การร่วมกันอย่างสันติ มีความปรองดอง สมานฉันท์ โครงการวิจัยนี้ ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ข้อ ๑. ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคงและ ข้อ ๔. ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ๑ กลุ่มจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ ๒๕๖๑-๒๕๖๕ เสริมสร้างสังคมให้มีคุณภาพ คงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะ ๑๒ การสร้างผลงานด้านพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ เป็นยอมรับในระดับชาติหรือนานาชาติ และสอดคล้องกับแผนชุมชนในการส่งเสริมและทำนุบำรุงศาสนา และศิลปวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน โดยสามารถสรุปความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้ง ๓ ข้อ เป็นแผนภูมิภาพ ดังนี้

ภาพที่ ๒๔ องค์ความรู้ที่เป็นองค์ประกอบในการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่วิจัยจะเชื่อมโยงปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติ และปัญหาอื่นๆ นำไปสู่การพัฒนาระบบลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในอำเภอเวียงแหง ได้อย่างยั่งยืน ผลสัมฤทธิ์องค์ความรู้คนไทยไร้รัฐ: ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นต้นแบบกระบวนการพัฒนาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้มีประสิทธิภาพที่เหมาะสม เป็นที่ตกลงกันได้และทันยุคทันเหตุการณ์และสอดคล้อง

กับมาตรฐานระหว่างประเทศ อีกทั้งมาตรการอื่นๆ ไม่รัดรอนสิทธิขั้นพื้นฐานที่กลุ่มชนเหล่านั้นพึงได้รับ ตามปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ยอมรับและสนับสนุน

๔.๕ สรุป

กล่าวได้ว่าสัญชาติเป็นเรื่องของความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลกับรัฐ หรือกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องผูกมัดบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย บุคคลที่มีสัญชาติของประเทศใดจึงมีฐานะเป็นพลเมืองของประเทศนั้นย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการจะได้รับสวัสดิการจากรัฐในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ และในทางกลับกันบุคคลนั้นก็มีหน้าที่พลเมืองต่อประเทศที่เป็นเจ้าของสัญชาติของตนเช่นกัน ปัญหาเรื่องการที่บุคคลต้องตกอยู่ในสภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติถือว่าเป็นปัญหาด้านมนุษยชนที่สำคัญ เนื่องจากการที่บุคคลอยู่ในฐานะไร้รัฐไร้สัญชาติมักจะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้โดยง่าย ทั้งยังไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐใดเลย ในส่วนของประเทศไทย ปัญหาเรื่องบุคคลไร้สัญชาติยังคงเป็นปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนที่ยังไม่มีแนวทางการแก้ไขที่ชัดเจน ประกอบกับสภาพสังคมในปัจจุบันยังส่งผลให้มีจำนวนคนไร้สัญชาติที่เพิ่มสูงขึ้น เห็นได้จากมีจำนวนเด็กที่ถูกทิ้งตั้งแต่แรกเกิดเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเด็กเหล่านี้จะไม่ทราบถึงตัวบิดามารดาที่แท้จริง ส่งผลให้กลายเป็นบุคคลไร้รัฐ กลายเป็นบุคคลไร้สัญชาติเพราะไม่สามารถหาจุดเกาะเกี่ยวของตัวเองกับประเทศไทยได้

การแก้ไขปัญหาในเรื่องสิทธิและสถานภาพทางสัญชาติแก่คนไร้รัฐ การพิจารณาถึงการให้สัญชาติไทยโดยการเกิดตามหลักดินแดนแก่เด็กแรกเกิดหรือเด็กก่อนที่ถูกพบในประเทศไทยที่ไม่ปรากฏตัวบิดามารดาให้ได้รับสัญชาติไทยโดยการเกิดตามหลักดินแดนไปจนกว่าจะมีข้อพิสูจน์ได้ว่ามีสัญชาติอื่น สามารถดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายภายในประเทศที่มีบัญญัติไว้ รวมถึงสามารถวางเงื่อนไขในการพิจารณาอย่างเหมาะสมและชอบธรรมต่อหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อหลักความมั่นคงของรัฐและยังคงไว้ซึ่งความเหมาะสมและความสมดุลของหลักสิทธิมนุษยชน โดยการสร้างความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม การอยู่ร่วมกันในกลุ่มสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และประเพณีที่แตกต่างกัน ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีทั้งหมด ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน มีความความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมร่วมกัน เป็นประโยชน์เชิงนโยบายในด้านความมั่นคงที่จะช่วยขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติที่ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มคนไทยไร้รัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่นำไปเป็นรูปแบบในการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์อำเภอเวียงแหงต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิจัยจาก “คนไทยไร้รัฐ: ความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลบริบทในอำเภอเวียงแหง ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสร้างเป็นเครื่องมือพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งบริบทวิถีชีวิต เป็นแนวชายแดนไทย-พม่า ซึ่งก่อนที่จะมีการแบ่งเขตการปกครอง หรือปักปันเขตแดน นั้น พบว่าราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ ก็ได้อยู่ร่วมกันตามบริบทพื้นที่ คือ ต่างก็ประกอบอาชีพของตนเอง เช่น ทำไร่ ทำนา และทำสวน เป็นอาชีพหลัก โดยมีผู้นำตามธรรมชาติและแต่งตั้งจากหน่วยงานราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ซึ่งแต่ละหมู่บ้านแต่ละตำบล ก็ได้ทำหน้าที่ของตนโดยสุจริต มีกิจกรรมที่เป็นของส่วนรวมก็จะช่วยเหลือกัน รวมทั้งกิจกรรมทางศาสนา ชาวบ้านก็ได้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้ร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วยกันในชุมชน ตำบลและอำเภอมาด้วยดีตลอดมา แต่ที่พบเป็นประเด็นปัญหามากที่สุด คือ เรื่องสัญชาติและสิทธิและหน้าที่ของการพลเมืองของรัฐไทย คือ คนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย จะได้เป็นคนไทยตามกฎหมายไทยเท่า นั้น หมายความว่า เป็นไปตามกฎหมายทุกประการ แต่คนไทยไร้รัฐหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง ถึงแม้จะเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนานแต่ก็ไม่ทำให้ได้สิทธิของความเป็นพลเมืองของไทย ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ยาวนาน ยากที่จะแก้ไขปัญหาได้ หน่วยงานของรัฐพยายามที่แก้ไขปัญหา แต่ก็ติดในเรื่องกฎหมายของรัฐไทยที่ไม่เปิดโอกาสให้กระทำได้ คงมีเพียงแต่การสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย การจัดกิจกรรมสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รวมทั้งพยายามสร้างกระบวนการสร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อพัฒนาระบบการสร้าง ความเข้าใจและแก้ไขปัญหาให้มีความสอดคล้องกับกลุ่มชาติพันธุ์

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐ: ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐ ถือว่าเป็นปัญหาที่

ถูกสะสมมายาวนานและบริบท ดังกล่าวก็ไม่สามารถแก้ไขที่เป็นรูปธรรมได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านความมั่นคงด้านอาณาเขตหรือเขตแดน ด้านกฎหมายและสิทธิเสรีภาพ สร้างปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งหน่วยงานของรัฐและเอกชนพยายามศึกษาสาเหตุของปัญหา เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ไม่มีหน่วยงานใดจะแก้ไขปัญหาคงได้ คงได้เพียงสำรวจข้อมูลและนำเสนอข้อเท็จจริงให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบช่วยดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ได้ ทำให้ความรู้แก่คนไทยไร้รัฐมาโดยตลอด แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้รับการสนใจและเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้นั้น คนไทยไร้รัฐจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองก่อน คือปรับแนวคิดในการอยู่ร่วมกันในบริบทพื้นที่ผสมผสานกับการศึกษาให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิและหน้าที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ นำประสบการณ์การอยู่ในบริบทพื้นที่ที่ผ่านมามาทั้งข้อดีและข้อด้อย เพื่อนำองค์ความรู้มาสร้างรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ให้ความสอดคล้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้คนไทยไร้รัฐเกิดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย สิทธิหน้าที่ของตนเอง โดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้และสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน ที่เป็นแบบอย่างแนวทางแก้ไขปัญห การวิเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การจินตนาการ และการตัดสินใจตลอดจนการทำงานร่วมกันภายในแนวทางการดำเนินเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งใช้สิทธิการอยู่ร่วมกันด้วยตนเองนำมาสร้างองค์ความรู้

๕.๑.๒ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

แนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการจัดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนและถาวรนั้น ต้องอาศัยการสร้างความรู้ความเข้าใจของคนไทยไร้รัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ ในการเรียนรู้บริบทและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยนำปัญหาที่สะสมมานาน สรุปควรจัดกิจกรรมเวทีสนทนากลุ่ม เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยสัญชาติและสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของรัฐไทยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการสร้างกิจกรรม การศึกษาเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ในการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เพราะการเรียนรู้ การสร้างพื้นที่ทางปัญญา ทำให้เกิดองค์ความรู้ ที่จะขับเคลื่อนกระบวนการแก้ปัญหาทางสังคมได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้ในด้านกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ สิทธิ หน้าที่ ในความเป็นพลเมืองจะทำให้การทำงานด้านสิทธิ ด้านสถานภาพที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทุกคนจะเห็นปัญหาจะเห็นแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน

๕.๑.๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมคนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

จากข้อเท็จจริงการจัดเวทีการจัดสนทนากลุ่มย่อยและการลงพื้นที่สัมภาษณ์คนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาที่นำมาหาแนวพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คือ ๑) การพัฒนาสถานะบุคคลและสัญชาติ ๒.การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับสัญชาติและสิทธิในความเป็นพลเมืองของรัฐไทย ๓.และการพัฒนาตัวตนคนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาคประชาชน นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่

ผู้รับผิดชอบงานสถานะบุคคลและสัญชาติทุกระดับชั้น จัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้จังหวัดและกรุงเทพมหานครสำเนาแจ้งอำเภอ สำนักทะเบียนท้องถิ่นและสำนักงานเขตทุกแห่งให้ศึกษาเป็นความรู้ในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ต่อไป ทั้งนี้ให้แจ้งทำความเข้าใจ กำชับเจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ทุกระดับที่รับผิดชอบ รวมทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายของรัฐอย่างจริงจัง ทั้งถึงและเป็นธรรม รวมทั้งช่วยกันป้องกันมิให้การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากนโยบายดังกล่าวในทุกขั้นตอนการปฏิบัติ ให้กับคนไทยไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้าใจ โดยมีแนวทางพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ผลการพัฒนากระบวนการสร้างเข้าใจและแก้ไขปัญหา มืองค์ประกอบของกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นแบบอย่างการสร้างความรู้เข้าใจ เพื่อให้คนไทยไร้รัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ ได้นำไปใช้ความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ มุ่งเน้นเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วน คือการบูรณาองค์ความรู้และกิจกรรมเรื่องบริบทวิถีชีวิต เกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม กิจกรรมพัฒนาคนไทยไร้รัฐและกิจกรรมรวบรวม ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ถูกต้อง ที่ได้กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตามหลักกฎหมาย ส่วนกิจกรรมการขยายผลการพัฒนากระบวนการสร้างความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหา ได้แก่การใช้กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิและหน้าที่พลเมืองของประเทศไทย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนไทยไร้รัฐ โดยการจัดกิจกรรมเสนอข้อเท็จจริงของกฎหมาย เพื่อให้คนไทยไร้รัฐ ได้เสนอข้อคิดเห็นตามข้อเท็จจริง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับกฎหมาย ซึ่งกิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินการ เช่น การสัมภาษณ์ สทนากลุ่มย่อย เพื่อองค์ความรู้ที่ได้นำมาใช้ในการเรียนรู้ร่วมกันและ สอดคล้องกับสถานการณ์จริงและตรงกับจุดมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ เนื้อหาถูกต้องตามหลักกฎหมาย ทันสมัย น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ที่จะให้ผลต่อคนไทยไร้รัฐมากที่สุด ช่วยให้กลุ่มชาติพันธุ์เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของกฎหมายนั้น ๆ ได้ดีเป็นลำดับขั้นตอน การพัฒนากระบวนการและการแก้ไขปัญหาต้องบูรณาการ มุ่งเน้นการเชื่อมโยงกับกฎหมายของประเทศเป็นหลักสำคัญ รวมทั้งกฎหมายจารีตประเพณี ก็สามารถนำมาสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความรู้ที่มีความหมายมีความหลากหลาย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้คนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ได้มากที่สุด

๕.๒ อภิปรายผล

คนไทยไร้รัฐ:ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหา ที่เราต้องหา ทางแก้ไข และควรใช้วิธีอะไร เป็นคำถามที่ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์หรือจุดยืนของคนในสังคม ปัจจุบันมี สำนักคิดใหญ่สามแห่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและวิวัฒนาสาธารณะในกรอบของระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ เสรีนิยม (Liberalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) ความแตกต่างระหว่างสำนักคิดทั้งสามส่วนใหญ่ อยู่ที่การให้น้ำหนักกับ “เสรีภาพของ

ปัจเจก” และ “ความยุติธรรมในสังคม” ไม่เท่ากัน^{๑๕๓} กล่าวคือสำนักคิดทั้งสามนี้มีความ “เท่าเทียมกันทางศีลธรรม” (Morally Equivalent) กล่าว คือ ไม่มีชุดหลักเกณฑ์สมบูรณ์ใด ๆ ที่จะช่วยเราตัดสินได้ว่าสำนักคิดใด “ดีกว่า” หรือ “เลวกว่า” กัน เนื่องจากต่างก็มีจุดยืนทางศีลธรรมด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่ให้น้ำหนักกับคุณค่าหรือคุณธรรมต่าง ๆ ไม่ เท่ากัน การตัดสินว่าจะเชื่อหรือประยุกต์ใช้แนวคิดของสำนักคิดใดสำนักคิดหนึ่งจึงน่าจะตั้งอยู่บนการ ประเมินผลได้และผลเสียของแต่ละแนวคิด เปรียบเทียบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริง มากกว่าการใช้มาตรวัดทางศีลธรรมใด ๆ ที่เป็นนามธรรมโดยไม่คำนึงถึงสถานการณ์จริง

สรุปแนวคิดในส่วนที่เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำของสำนักคิดทั้งสามได้คร่าว ๆ และสอดคล้องกับการ เสรีนิยม (liberalism) นักเสรีนิยมสายคลาสสิก (Classical Liberal) และสายลิเบอทาเรียน (Libertarian) โดยทั่วไปจะไม่จุดยืนเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเชื่อว่ารัฐควร ปล่อยให้มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำอะไร ๆ เอง เพราะมองว่าเสรีภาพของปัจเจก คือคุณค่าและ คุณธรรมที่สำคัญที่สุด ความยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ รัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิด ความ เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายโดยไม่ต้องสนใจว่าความเท่าเทียมดังกล่าวจะนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือไม่เพียงใด เนื่องจาก “กลไกตลาด” (ผลรวมของการกระทำโดยเสรีของปัจเจก) คือ กลไกที่ดีที่สุดหรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดแล้วในการสร้างประโยชน์สาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ลุดวิก วอน มิสส์ (Ludwig von Mises) นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมคลาสสิกผู้ทรง อิทธิพล เสนอในปี ค.ศ. ๑๙๔๔ ว่า นักเสรีนิยมที่รณรงค์ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายนั้น ตระหนักดีว่า มนุษย์เกิดมาไม่เท่าเทียมกัน และความไม่เท่าเทียมกันนี้เองที่เป็นบ่อเกิดของการร่วมมือ กันทางสังคมและอารยธรรม ในความเห็นของพวกเขา ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายไม่ได้ถูก ออกแบบมาแก้ไขข้อเท็จจริงของจักรวาลที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้หรือเพื่อกำจัดความไม่เท่าเทียมตาม ธรรมชาติให้หมดสิ้นไป แต่ในทางตรงกันข้าม ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายถูกออกแบบมาเป็น เครื่องมือที่จะรับประกันว่ามนุษยชาติทั้งมวลจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากความไม่เท่าเทียมดังกล่าว ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายนั้นดีเพราะมันตอบสนองความต้องการของทุกคนได้ดีที่สุด ปล่อยให้พลเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจเองว่าใครควรดำรงตำแหน่งทางการเมืองและปล่อยให้ผู้บริโภค ตัดสินใจเองว่าใครควรมีอำนาจกำหนดกิจกรรมการผลิต^{๑๕๔} ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โรเบิร์ต โนซิค (Robert Nozick) นักปรัชญาสายลิเบอทาเรียนผู้โด่งดัง มองว่าสังคมในอุดมคติ คือสังคมที่มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพสมบูรณ์ ไม่มีใครถูกใครบังคับไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ในเมื่อรัฐกระจายความมั่งคั่งด้วยการบังคับ (โดยเฉพาะการจัดเก็บภาษี) โดยทั่วไปเขาจึงไม่เห็นด้วยกับมาตรการลดการเหลื่อมล้ำทำนองนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจบางด้านใน สังคมสมัยใหม่เกิดจากการใช้กำลังบังคับในอดีต (เช่น เจ้าขุนมูลนายในอดีตใช้กำลังทหารริบเอาที่ดิน ทั้งหมดมาเป็นของตน)

^{๑๕๓} สฤณี อาชวานันทกุล, ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๑.

^{๑๕๔} Ludwig von Mises, Human Action: A Treatise on Economics, ๔th Ed. Fox & Wilkes: ๑๙๖๖, หน้า ๘๔๑ - ๘๔๒.

โนซิกก็เห็นว่าการกระจายความมั่งคั่งกลับคืนด้วยอำนาจรัฐ (เช่น ออกกฎหมายเพื่อกระจายที่ดินกลับไปอยู่ในมือลูกหลานของผู้ที่เคยถูกริบที่ดินทำกินในอดีต) ก็เป็นสิ่งที่ยุติธรรมและมีความชอบธรรม แต่เฉพาะในกรณีแบบนี้เท่านั้น และสอดคล้องกับการจอห์น รอลส์ (John Rawls) นักปรัชญาการเมืองผู้ทรงอิทธิพลที่สุดหลังสงครามโลก ครั้งที่สอง ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของโนซิก (และของสายลิเบอเทอเรียนโดยรวม) ซึ่งเชิดชูเสรีภาพของปัจเจกมากกว่าความยุติธรรมในสังคมมาก รอลส์นำเสนอในหนังสือเรื่อง A Theory of Justice (ทฤษฎีความยุติธรรม) ว่า คนทุกคนควร “แบกรับโชคชะตาด้วยกัน” ด้วยการช่วยเหลือคนที่ยากจน ที่สุดและเสียเปรียบที่สุดในสังคม เพราะทุกคนน่าจะเห็นพ้องต้องกันได้ว่า ถ้าบังเอิญตัวเองเกิดมาเป็น คนจน ก็จะต้องเดือดร้อนมากและอยากให้รัฐยื่นมือช่วย อย่างไรก็ตาม การที่รอลส์เห็นด้วยกับการ ช่วยเหลือคนที่จนที่สุด ไม่ได้แปลว่าเขาคิดว่าความเหลื่อมล้ำ (ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย) เป็น ปัญหาที่จำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไข อันที่จริงรอลส์กล่าวว่า ภาวะความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่ง อาจ ชอบธรรมก็ได้ ถ้าหากมันเป็นภาวะที่ปรับปรุงสังคมโดยรวม รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่จน ที่สุดในสังคมด้วย รอลส์ไม่เคยแจกแจงว่าทฤษฎีความยุติธรรมของเขาแปลว่าสังคมควรจัดการกับความเหลื่อมล้ำหรือไม่อย่างไร นักคิดบางคนตีความว่าข้อเสนอดังกล่าวของรอลส์สนับสนุนระบบทุน นิยมเสรี เนื่องจากตามทฤษฎี แม้แต่สมาชิกที่จนที่สุดในสังคมก็ยังได้รับประโยชน์จากนวัตกรรมและความเจริญที่เกิดขึ้นในระบบ แต่นักคิดคนอื่นเชื่อว่ามีเพียง “รัฐสวัสดิการ” ที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะทำให้ อุดมคติของรอลส์เป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับการ มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) นักเศรษฐศาสตร์สำนักเสรีนิยมคลาสสิก มองว่า รัฐโดยธรรมชาตินั้นด้อยประสิทธิภาพกว่าเอกชนและมักจะลูแก่อำนาจ ดังนั้นจึงเชื่อว่าหากรัฐทำอะไร ก็ตามเพื่อพยายามสร้างความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ เมื่อนั้นเสรีภาพทางการเมืองของผู้คนก็จะถูกบั่น ทอน เขากล่าวอย่างโด่งดังว่า สังคมที่กำหนดความเท่าเทียมเป็นเป้าหมายเหนือเสรีภาพ จะไม่มีทั้งสอง อย่างสังคมที่ตั้งเป้าหมายที่เสรีภาพก่อนความเท่าเทียมจะมีทั้งสองอย่างค่อนข้างสูง^{๑๕๕}

ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) นักคิดจำนวนไม่น้อยมองว่าโครงสร้างสังคมทุกสังคมล้วนเป็นผลผลิตของความไม่เท่า เทียมและความอยุติธรรมในอดีตที่สะสมทับถมกันมานานหลายชั่วอายุคน นักเศรษฐศาสตร์ แพทริก ไดมอนด์ (Patrick Diamond) และนักสังคมวิทยา แอนโธนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) มองว่า สังคมแบบ “คุณธรรมนิยมสมบูรณ์” (Pure Meritocracy หมายถึงสังคมที่สมาชิกทุกคนเลื่อนฐานะ ได้ด้วยความสามารถของตนเองล้วน ๆ ไม่ใช่ด้วยอภิสิทธิ์หรือเส้นสายใด ๆ) ที่ปราศจากการกระจาย ความมั่งคั่งไม่ใช่สังคมที่พึงปรารถนา เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ประสบความสำเร็จในรุ่นของตัวเองจะ กลายเป็น “ชนชั้น” ที่ฝังรากลึกสำหรับคนรุ่นต่อไป เก็บความมั่งคั่งที่ตนสะสมเอาไว้เป็นทุนสำหรับ ลูกหลาน เมื่อเป็นอย่างนี้ลูกหลานของคนจนก็จะยิ่งเสียเปรียบคนรวย และความเหลื่อมล้ำก็จะยิ่งถ่าง กว้างขึ้นเรื่อย ๆ เพียงเพราะพวกเขาเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน นักคิดที่รณรงค์ความยุติธรรมทาง สังคมมองว่า นี่ คือความอยุติธรรมทางสังคมที่ต้องหาทางบรรเทาหรือกำจัดให้ได้มากที่สุดและสอดคล้องกับการ **สถณ์ อาชวานันท์กุล** มองว่าสังคมที่ความเหลื่อมล้ำถ่างกว้างขึ้นเรื่อย ๆ คือสังคมที่ไม่

^{๑๕๕} Milton Friedman, “Created Equal,” สารคดีโทรทัศน์ชุด Free to Choose, ๑๙๙๐. บทโทรทัศน์ตอนที่ ๕

ยุติธรรมแล้ว นักคิดสำนักนี้ยังมองว่า ความมั่งคั่งและความก้าวหน้าทั้งหลายในสังคมไม่ได้เกิดจากความสามารถ ของคนที่มีฐานะดีเพียงอย่างเดียว แต่ทุกคนในสังคมล้วนมีส่วนสร้างทั้งสิ้น ไม่ว่าเราจะมองเห็นหรือไม่ ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น เศรษฐีขายหุ้นทำกำไรในตลาดหุ้นได้ก็เพราะระบบสารสนเทศของตลาดหุ้นมี ไฟฟ้าใช้ ถ้าหากไฟฟ้านั้นถูกส่งมาจากโรงไฟฟ้าพลังน้ำ และถ้าหากการก่อสร้างเขื่อนส่งผลให้ครอบครัวชาวประมงนับหมื่นครัวเรือนต้องสูญเสียช่องทางทำมาหากินเพราะหาปลาไม่ได้อีกต่อไป ก็กล่าวได้ว่าเศรษฐีเป็น “หนี้บุญคุณ” ชาวประมง ด้วยเหตุนี้ นักคิดอย่างไดมอนต์และกิตเตนส์จึงมอง ว่าสังคมต้องพยายามสร้างความยุติธรรมหรือบรรเทาความอยุติธรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ด้วย การกระจายรายได้และความมั่งคั่งให้ตกถึงมือประชาชนในวงกว้างที่สุด เพื่อ “ตอบแทนคนทุกภาค ส่วนในสังคมที่มีส่วนสร้างความมั่งคั่ง” และดังนั้นพวกเขาก็จะสนับสนุนแนวคิด “รัฐสวัสดิการ” อย่างเต็มรูปแบบที่จัดสวัสดิการถ้วนหน้าให้กับประชาชนทุกคน ในฐานะ “สิทธิพลเมือง” ที่พึงได้รับ อย่างเสมอภาค และไม่สนับสนุน “ระบบสวัสดิการ” ที่เอกชนมีบทบาทนำและรัฐช่วยเหลือแต่เพียงผู้ที่ช่วยตัวเอง ไม่ได้จริง ๆ (ต้องผ่านการทดสอบความจำเป็น Means-test ก่อน) ในกรอบคิดของสำนักเสรีนิยม^{๑๕๖}

สอดคล้องกับ อมาตยา เซน (Amartya Sen) นักเศรษฐศาสตร์สวัสดิการเจ้าของรางวัลโนเบล เศรษฐศาสตร์ปี ๑๙๙๘ คือผู้พัฒนาแนวคิดที่ตั้งอยู่บนสมรรถภาพของมนุษย์ (Capabilities) ซึ่งบางคนก็เรียกแนวคิดนี้ว่า วิธีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Approach) แนวคิดนี้มองว่า ทั้งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนเป็น “การลดทอนสมรรถภาพ” ของมนุษย์ และมองว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้เป็นเพียง “เครื่องมือ” ที่นำไปสู่เป้าหมาย ไม่ใช่ “เป้าหมาย” ในตัวมันเอง แนวคิดนี้แตกต่างจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่มองว่า “ความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) คือ การบรรลุอรรถประโยชน์สูงสุด (maximum utility)” และอรรถประโยชน์สูงสุดจะบรรลุได้เมื่อคนมี รายได้และความมั่งคั่งสูงสุด สิ่งที่เขามองว่าเป็นเป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ คือ “อิสรภาพ” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมกว้างกว่าที่ใช้กันทั่วไป เขาเสนอว่า มนุษย์ทุกคนควรมีอิสรภาพที่สำคัญห้า ประการด้วยกัน ได้แก่ อิสรภาพทางการเมือง อิสรภาพทางเศรษฐกิจ โอกาสทางสังคม หลักประกันว่า ภาครัฐจะมีความโปร่งใส และการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สอดคล้องกับ **อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์** จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้อธิบายมุมมองเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำที่แตกต่างกัน มากระหว่างชนชั้น ไว้อย่างชัดเจนดังต่อไปนี้ ถึงวันนี้ ผมเชื่อว่าทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าความเหลื่อม ล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นรากฐานของความขัดแย้งในสังคมไทย^{๑๕๗} เพียงแต่มุมมองของความเหลื่อมล้ำนี้ แตกต่างกันไปตามสถานะและชนชั้น ชนชั้นนำและชนชั้นกลางที่ได้รับผลประโยชน์จากความเหลื่อม ล้ำนี้ จะเห็นว่าสังคมไทยรับรู้เรื่องนี้ดีอยู่แล้ว และรัฐก็พยายามช่วยเหลืออยู่ และมักจะสรุปว่าสภาพ ความเหลื่อมล้ำก็ดีกว่าเดิมมาก แม้ว่ากลุ่มนี้จะมีความปรารถนาดีต่อคนจนอยู่ แต่ก็เป็นลักษณะของ การมองลงต่ำ หรือ

^{๑๕๖} สถณี อาชวานันทกุล, **ความเหลื่อมล้ำแบบพหุภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๔ - ๒๑๔.

^{๑๕๗} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๙ - ๓๒.

เป็นการเห็นและช่วยคนจนในรูปแบบของการก้มตัวลงไปช่วยเหลือเป็นหลัก รูปแบบการก้มตัวลงไปช่วยเหลือคนจนปรากฏ ก็คือการสงเคราะห์เป็นครั้งเป็นคราวไป

ในอดีต การสงเคราะห์อาจจะส่งผลดีทางอารมณ์ความรู้สึก ทั้งผู้สงเคราะห์ และผู้รับการสงเคราะห์ เพราะนอกจากช่วงเวลาแวบเดียวของการรับการสงเคราะห์แล้ว ชีวิตของผู้รับการสงเคราะห์ไม่ได้พองพาน เข้าไปเกี่ยวข้องอะไรกับผู้สงเคราะห์เลย ดังนั้น การเป็นคนไร้ศักดิ์ศรีหรือรับของบริจาค จึงเป็นเรื่องที่รับได้ รวมทั้งผู้รับการสงเคราะห์ก็รู้สึกได้ถึงวาระพิเศษที่ได้รับการสงเคราะห์ที่สำคัญ ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ คือลักษณะเด่นหนึ่งในความเป็นไทยที่ปลูกฝังกันมา ที่ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และเป็นการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบบผู้ใหญ่กับผู้น้อย สอดคล้องกับอภิชาติ สถิตนิรามัย กล่าวว่าผลพวงของปรากฏการณ์นี้มีต่อลักษณะของ “ระบบอุปถัมภ์” ในชนบทว่า เมื่อเงินได้ส่วนใหญ่ มาจากนอกภาคเกษตร สิ่งนี้อย่างน้อยก็หมายความว่า แหล่งเงินได้ของชาวชนบทมีหลายแหล่งมากขึ้น รวมทั้งแหล่งเงินกู้ในระบบ สอดคล้องกับ **นณริฏ พิศลยบุตร** กล่าวว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย เป็นที่ทราบกันดีว่าระบบการศึกษาของไทยมีปัญหาในหลายด้าน แต่ปัญหาที่มักจะถูกหยิบยกมาพูดถึงก็คือปัญหาด้านปริมาณ ซึ่งหมายถึง ปัญหาที่เด็กไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากเพียงพอที่จะสนับสนุนการทำงานในอนาคต เช่น มี เด็กไทยจำนวนไม่น้อยที่ต้องออกจากการเรียนกลางคัน หรือครอบครัวไม่สามารถแบกรับภาระ ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ อีกปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันและได้รับความสนใจ คือ ปัญหาด้านคุณภาพ ซึ่งผลการสำรวจความพึงพอใจของภาคธุรกิจ และผลการสอบวัดทักษะพื้นฐานในระดับนานาชาติ เช่น การประเมินความรู้ของนักเรียนในวิชา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ภายใต้โครงการ TIMSS (The Trends in International Mathematics and Science Study) บ่งชี้ถึงปัญหาว่าความสามารถของเด็กนักเรียนไทยยังอยู่ใน ระดับแย่ (Poor) และมีทักษะไม่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน^{๑๕๘}

แม้ว่าทั้งสองมิติปัญหาจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของไทย แต่ยังมี อีกมิติหนึ่งที่เป็นปัญหาที่สำคัญทางด้านการศึกษาที่ควรได้รับการจัดการแก้ไขเช่นเดียวกัน มิติที่สำคัญดังกล่าว ก็ คือ มิติความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งหมายถึง ความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษา อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มากกว่าแค่คุณภาพของการเรียนการสอน แต่ครอบคลุมไป ถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ตั้งแต่ปัจจัยเฉพาะของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยทางด้านครอบครัว ไปจนถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา การพัฒนาเฉพาะมิติทางด้านปริมาณและคุณภาพโดยไม่ คำนึงถึงมิติความเหลื่อมล้ำ แม้ว่าจะช่วยให้เด็กได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นและช่วยสร้างทักษะที่ ตอบสนองต่อตลาดแรงงาน แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของผลลัพธ์ทาง การศึกษาที่แตกต่างกัน จะทำให้โอกาสในอนาคตของเด็กไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาความ เหลื่อมล้ำทางสังคมในที่สุด อาศัยข้อมูลผลการสอบปีซ้ำปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นพื้นฐานในการศึกษา สภาพปัญหา โดยการประเมินผล

^{๑๕๘} นณริฏ พิศลยบุตร, ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: อีกหนึ่งปัญหาด้านการศึกษาที่ ใส่ใจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/๗๓๒๘๗> [๒๖ ม.ค.๒๕๖๑].

ของ Pisa (PISA) ถูกออกแบบให้วัดความสามารถของเด็กนักเรียน วัย ๑๕ ปี เพื่อประเมินความพร้อมของทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญสำหรับการตอบรับความท้าทายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ผลการศึกษาให้ข้อสรุปที่น่าสนใจ คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย โดย ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปัญหาที่สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ เช่น การขยายขนาดโรงเรียน การเพิ่ม จำนวนครู การให้ความรู้แก่บิดามารดา) มากกว่าที่จะมาจากปัญหาที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (เช่น ความฉลาดทางสติปัญญา) ดังนั้น หากภาครัฐมีการกำหนดเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม ย่อม สามารถที่จะบรรเทา ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทยให้ลดลงได้

จากการสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยใหญ่ในด้านวิถีชีวิตของกลุ่มที่อยู่ชายขอบ ที่ไร้รัฐ พยายามรักษาประเพณีเชื่อดั้งเดิม ให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดสันติสุขและความมั่นคง และการนำเอาความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาผสมผสานอย่างเหนียวแน่น สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณิศา ชันธพัธ^{๑๕๙} กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ว่า อัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยใหญ่ ในมิติที่สัมพันธ์กับปัจจัยด้านแผนนโยบายทอ้งเที่ยว สังคม และเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ ก็ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะต่างๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการปรับตัวตนทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกด้วย การแสดงออกถึงอัตลักษณ์ใหม่ในการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยผ่านทางประเพณีพิธีกรรม รวมถึงการผลิตซ้ำ สร้างใหม่ หรือฟื้นฟูทางประเพณี ทั้งนี้ก็เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยมุ่งหมายให้คนในสังคมไทยตระหนักถึงคุณค่าและยอมรับในการดำรงอยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน รวมทั้งเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ ให้แก่ชาติพันธุ์ของตนเอง ทางด้านผลของการปรับเปลี่ยนทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกของชาวไทยใหญ่นั้น มีทั้งผลต่อสังคมไทยและผลต่อตัวชาวไทยใหญ่เอง ผลที่มีต่อสังคมไทย คือ ทำให้เกิดองค์กรต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทยใหญ่ และทำให้เกิดองค์ความรู้จุดประกายให้เกิดงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่เพิ่มขึ้น ส่วนผลที่มีต่อ ชาวไทยใหญ่ คือ หน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือดูแลเรื่องสิทธิของชาวไทยใหญ่และชาวไทยใหญ่ก็กลายเป็นผู้อุปถัมภ์ทางพุทธศาสนากลุ่มใหม่ และทางวัดต่างๆ ก็เปิดรับประเพณีของชาวไทยใหญ่เพิ่มขึ้น

สรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำนั้น เกิดขึ้นได้จากหลาย ๆ ปัญหาโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปัญหาที่สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ ต้องการโอกาสและความเท่าเทียมกันในเขตพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ระบบอุปถัมภ์ในชนบทที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นเชิงสงเคราะห์ก็ต้องปรับเปลี่ยนตามวิถีชุมชนในสังคมปัจจุบัน

^{๑๕๙} พรรณิศา ชันธพัธ, “การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่”, ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘)

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลจากการศึกษามีประเด็นสำคัญที่จะนำเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อเป็นประโยชน์แก่คนไทยไร้รัฐ:ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

๑) คนไทยไร้รัฐ:ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ยังขาดองค์ความรู้ในเกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมืองของประเทศไทย ควรต้องมีการเสริมสร้างองค์ความรู้ โดยการพัฒนาระบบการสร้างความรู้ และแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ไปประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

๒) ควรพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และการพัฒนาเพิ่มยกระดับการแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบ

๓) หน่วยงานของรัฐควรให้ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ และจัดกิจกรรมสร้างเสริมความเข้าใจอย่างถูกต้อง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะการนำวิจัยไปใช้

๑) ควรนำผลการวิจัยที่ได้เผยแพร่ในรูปแบบของการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม และจัดพิมพ์ลงตามวารสารหรือเว็บไซต์ในรูปแบบของบทความวิชาการ

๒) หน่วยงานราชการและหน่วยงานพัฒนาภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรนำไปเป็นเอกสารประกอบการพิจารณาในการศึกษาข้อมูลและกำหนดนโยบายวางแผนในการพัฒนาระบบการสร้างความรู้เข้าใจในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม

๓) คนไทยไร้รัฐควรให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ที่ได้เผยแพร่ในรูปแบบของการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม และจัดพิมพ์ลงตามวารสารหรือเว็บไซต์ในรูปแบบของบทความวิชาการ ไปเป็นแบบอย่างสื่อการเรียนการสอนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔) ควรเพิ่มพื้นที่วิจัยการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ทั้งไทย เพื่อการพัฒนาระบบการเครือข่ายในการสร้างความเข้าใจกับหน่วยงานรัฐและองค์กรเครือข่ายทั่วประเทศ

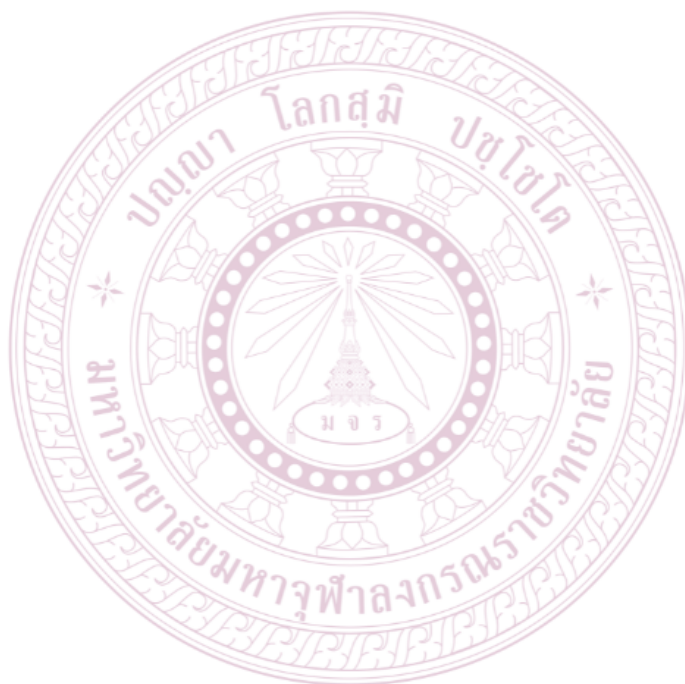
๕) ควรให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองของประเทศไทย ให้ได้มาตรฐานตามกฎหมายและสอดคล้องกับคนไทยไร้รัฐมากที่สุด

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

๑) ควรทำการศึกษาวิจัยในเรื่องการสร้างความรู้เข้าใจในรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อสังคม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืนต่อไป

๒) ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ของคนไทยไร้รัฐ ไร้สัญชาติ เพื่อการบูรณาการและพัฒนาระบบการเครือข่ายในการสร้างความเข้าใจกับหน่วยงานรัฐและองค์กรเครือข่ายอาสาสมัครด้านสิทธิทั่วประเทศ

๓) ควรศึกษาวิจัยด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองของรัฐไทย ให้ได้มาตรฐานตามกฎหมายระหว่างประเทศ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

- งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยา**, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พรรณทิพย์ เพชรมาก, **สวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์การมหาชน, มปป.
- สฤณี อาชวานันทกุล, **ความเหลื่อมล้ำแบบพอกพูน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔.
- ไชยันต์ รัชชกุล, **ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา**, เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา หน่วยที่ ๑-๗, กรุงเทพฯ : ๒๕๓๒.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, **สันติวิธี วิถีวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลบอลทอง, ๒๕๓๓.
- สุณี เชื้อนแก้ว, **ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทยกับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น**, **บทความงานวิจัย**, ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔.
- โยฮัน กัลป์ตุง, **พุทธสันติวิธี: ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง**, แปลโดย สมชัย เย็นสบาย, กรุงเทพฯ: ภาจารย์สาร, ๒๕๓๘.
- ต่อพงศ์ สุนทรากรณ์, **แนวคิดเรื่องมนุษย์ในวรรณกรรมของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์'**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๔.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, **การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**, กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, **พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**
กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, **ความเรียงเบื้องต้นว่าด้วยสันติภาพกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**, วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔ (ธันวาคม ๒๕๒๘).
- ไชยันต์ รัชชกุล, **ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา**, เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา หน่วยที่ ๑-๗, ๒๕๓๒.
- ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์, **บทสรุปการบรรยาย สันติภาพและความขัดแย้ง**, หลักสูตรการพัฒนาผู้บริหารสาธารณสุข ๓ รุ่นที่ ๑ และ ๒.

จินตนา ธนวิบูลย์ชัย, “การคิด การคิดแก้ปัญหา และการตัดสินใจ”, เอกสารประกอบการสอน, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖.

บรรจง สิงคะเนติ, **หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๓.

สมภาร พรหมทา, **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ ทศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหาโสเภณีทำแท้ง และการอุณยฆาต**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๕.

พระมหาอุทัย ญาณธโร, **พุทธวิถีสังคม: ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท**.

รศ.ดวงจิตต์ กำประเสริฐ, **ประวัติศาสตร์กฎหมาย**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๓๑.

นคร พจนวรวงษ์ พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา, **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๕๐.

พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา, **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๕๐.

ลัก กอแสงเรือง, **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิติบรรณาการ, ๒๕๕๐.

สถณี อาชวานันทกุล, **ความเหลื่อมล้ำแบบพหุภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔.

สถณี อาชวานันทกุล, **ความเหลื่อมล้ำแบบพหุภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔.

ราชกิจจานุเบกษา, **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**, เล่มที่ ๑๒๔. ตอนที่ ๔๗ ก. วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, กรุงเทพมหานคร: นามิบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๔๖.

สนิท ศรีสำแดง, **พุทธศาสนาเถรวาท: กระบวนทัศน์ใหม่**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, **การวิจัยในคน: จริยธรรมกับกฎหมาย, วารสารนิติศาสตร์**, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๔ (ธันวาคม ๒๕๔๑).

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, **“สิทธิที่จะตาย”**, **ตุลพาห ๕๙**, นิตยสารสำนักงานศาลยุติธรรม, (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๓๙).

พิกุลทิพย์ หงส์เทียร และปราณี จาติเกตุ, **กฎหมายวิชาชีพการพยาบาล**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๓๙.

พระมหาพรหมพรพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์), **“การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของ**

จอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท” ๒๕๔๘.

บัณฑิต นิจถาวร, “ความเหลื่อมล้ำในเศรษฐกิจโลก”, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ๒๕๖๐.
ละอ อู่แก้วเกษมและพิรัชย์ เปรมศิริรา, แนวคิดมนุษยนิยมและสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ.

วารสารปรัชญาอาศรม ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๖.

ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี, พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๗๙.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **ประเพณีและวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร: เจเนซิส มีเดียคอม, ๒๕๒๐.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **ความแตกต่างระหว่างไทใหญ่เหนือ-ไทใหญ่ใต้**, กรุงเทพมหานคร: เจเนซิส มีเดียคอม, ๒๕๒๐.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณวิมลรัตน์, **พระคัมภีร์อภิธานนปทีปิกา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๗๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

พระมหาอุทัย ญาณธโร, **พุทธวิถีแห่งสังคม: ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘.

(๒) รายงานการวิจัย :

พระมหาพรหมพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท” **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

เกียรติก้อง ศิลปะสนธยานนท์, ศิลปศาสตร์ สาขาภูมิศาสตร์ศึกษา, **รายงานการวิจัย**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

พระมหาพรหมพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท” **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาอุทัย ญาณธโร, **พุทธวิถีแห่งสังคม: ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท**.

สมภาร พรหมทา, **พุทธปรัชญา มนุษย์สังคม และปัญหาจริยธรรม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

วรภรณ์ วงษ์แสงจันทร์, **แนวคิดสันติในเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มกบฏสันติภาพ**. วิทยานิพนธ์ศิลปะ

ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

ระพีพรรณ คำหอม, รายงานการศึกษาการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนาแบบการบูรณาการ
เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ๑๒ พื้นที่, กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์,
๒๕๕๑.

พรณิดา ชันธพัธ, “การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่
ในจังหวัดเชียงใหม่”, คุษณินพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา, คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘.

ศักราช ฟ้าขาว, การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัด
แม่ฮ่องสอน, งานรายการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓.

กนกวรรณ ปลาศิลา, วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย, รายงานการวิจัย, สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
๒๕๕๗.

จินตนา แปดติบ, วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่เมว อำเภอแม่เมว จังหวัด
ลำปาง, รายงานการวิจัย, ศิลปศาสตรบัณฑิต : วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง, ๒๕๕๖.

พรณิดา ชันธพัธ, “การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่
ในจังหวัดเชียงใหม่”, คุษณินพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา, คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘.

วเรศ คุณาเจริญทรัพย์, ความเหลื่อมล้ำบนสังคมไทยร่วมสมัย, ศิลปะมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๔.

พระเชมทัต สีสาวโร (รื่นสำราญ), การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำใน
สังคมไทยอย่างยั่งยืน, พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

วรารณณ์ วงษ์แสงจันทร์, แนวคิดสันติในเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มกบฏสันติภาพ, วิทยานิพนธ์ศิลปะ
ศาสตร มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

สุภาณี ทิวฒนานนท์, “สิทธิที่จะตายของผู้สูงอายุ: ปัญหาจริยธรรม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

จุฑามาศ บุญบาล, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิผู้ป่วยในการปฏิเสธการรักษาพยาบาลในวาระ
สุดท้ายของชีวิต” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย.

ดารณี ภัทรมังกร, “สิทธิของบุคคลในการแสดงความจำนงที่จะตายอย่างสงบ” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร
มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘.

(๓) บทความอิเล็กทรอนิกส์ :

A. Newell, & H. A. Simon, **Human problem solving**. Englewood Cliffs, NJ: PrenticeHall, ๑๙๗๒. รสสุคนธ์ มกรมณี, ทฤษฎีการแก้ปัญหาและแนวปฏิบัติพื้นฐาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/๗๓๒๘๗> [๒๖ ธ.ค. ๒๕๖๖]

นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/๒๐๑๙/๑๑> (พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๕) (๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๕).

สมัชชาสหประชาชาติ สถิติคนไร้สัญชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.unhcr.org/th/statelessness> (๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๕).

Dagger, Richard, **Rights, in Political Innovation and Conceptual Change**, (ed. et al Terence Ball, Cambridge: Cambridge University Press, ๑๙๘๙), <http://www.urbandharma.org/udharma/humanrights.html> [๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ลิขิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/>, [๒๒ กันยายน ๒๕๖๖].

ณรรีฏ พิศลยบุตร, ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: อีกหนึ่งปัญหาด้านการศึกษาที่ใส่ใจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/๗๓๒๘๗> [๒๐ ก.ค. ๒๕๖๖].

Jeff Benner. “Ancient Hebrew Research Center”, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://www.ancient-hebrew.org/๒๗_peace.html [๒ พ.ค. ๒๕๕๗].

วีรบุรณ วิสารทสกุล, ความมั่นคงทางการเงินกับความมั่นคงของชุมชน: เรื่องย่อนแย้งที่ต้องพิจารณาขององค์กรการเงินรากฐาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.wisartsakul.files.wordpress.com> (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

UNHCR The UN Refugee Agency, ภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติ คืออะไร (๖ มกราคม ๒๕๖๐), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.unhcr.org/th/sites/default/files/u๑๑/%๒๘th%๒๙What%๒๐is%๒๐Statelessness.pdf> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (The ACTIVE Thai PBS), สถานการณ์ “คนไร้สถานะ” ในรัฐไทย ความเป็นมนุษย์ที่ต้องรอการรับรอง ? (๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๕), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://theactive.net/data/approved-statusless-humanity/> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

investerest.co (ลงทุนศาสตร์), ความเหลื่อมล้ำคืออะไร และวัดจากอะไรได้บ้าง (๑๓ เมษายน ๒๕๖๕), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.investerest.co/society/inequality/สังคมศาสตร์> ความเหลื่อมล้ำคืออะไร และวัดจากอะไรได้บ้าง (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

อติวิญญ์ แสงสุวรรณ, ความเหลื่อมล้ำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=๒๙๖๘๘ (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

๒๕๖๖).

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) Union for Civil Liberty (UCL.), ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

กับสิทธิมนุษยชน : ความเปราะบางของสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน (อำนาจ มงคลสืบสกุล),

บทความออนไลน์, แหล่งที่มา : <http://ucl.or.th/?p=๓๔๗๒> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) Union for Civil Liberty (UCL.), ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

กับสิทธิมนุษยชน : ความเปราะบางของสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน (อำนาจ มงคลสืบสกุล),

บทความออนไลน์, แหล่งที่มา : <http://ucl.or.th/?p=๓๔๗๒> [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

นณริฏ พิศลายุบุตร, ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: อีกหนึ่งปัญหาด้านการศึกษาที่ใส่ใจ,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://WWW.gotoknow.org/posts/๗๓๒๘๗> [๒๖ ม.ค.๒๕๖๖].

Immanuel Kant, **Perpetual Peace: A Philosophical Sketch**, ออนไลน์, แหล่งที่มา :

<https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant๑.htm> [๑๕ พ.ค. ๒๕๖๖].

ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา นาคสกุล, พจนานุกรมออนไลน์ ราชบัณฑิตยสถาน, **[ออนไลน์]**, แหล่งที่มา :

<http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=๑๒> (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

สถาบันเทคโนโลยีและสารสนเทศ, การจัดการความรู้, **[ออนไลน์]**, แหล่งที่มา :

http://๒๐๓.๑๕๗.๑๙.๑๒๐/km_ict/?cat=๓ (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

๒. ภาษาอังกฤษ

(๑) Books:

Sternberg, J. Robert. **Cognitive Psychology**, California: Thomson & Wadsworth, ๒๐๐๖.

E. Goldstein. Bruce., **Cognitive Psychology**, California: Thomson & Wadsworth, ๒๐๐๘.

Kowalski, Robin and Westen Drew. **Psychology (๕th ed.)**, Denvers: John Wiley & Sons, ๒๐๐๙.

Ludwig von Mises, **Human Action: A Treatise on Economics**, ๔th Ed. Fox & Wilkes:

๑๙๖๖.

Milton Friedman, “**Created Equal**,” สารคดีโทรทัศน์ชุด Free to Choose, ๑๙๙๐. บทโทรทัศน์ตอนที่ ๕.

Webster, N., **New Webster s dictionary**, (๓rd ed.), New York: Simon and Schuster, ๑๙๘๘.

Skirbekk, Gunnar; Gilje, Nils, **History of Western Thought: From Ancient Greece to the Twentieth Century**. New York : Routledge: ๒๐๐๑.

Adam Curle, **Making Peace**, London: Tavistock, ๑๙๗๑.

Ludwig von Mises, **Human Action: A Treatise on Economics**, ๔th Ed. Fox & Wilkes:

๑๙๖๖.

Milton Friedman, “**Created Equal**,” สารคดีโทรทัศน์ชุด Free to Choose, ๑๙๙๐. บทโทรทัศน์

ตอนที่ ๕

- P.A. Payutto, **Buddhist Solutions for the Twenty-first Century**, Bangkok: Buddhadhamma Foundation, ๑๙๙๔.
- Sajitha Guptha C S., “Contribution of Life Insurance Corporation in Micro Insurance Sector”, **International Journal of Research in Commerce and Management**. ๖, ๒๐๑๕.
- Likert, Rensis, “The Method of Constructing and Attitude Scale”, **Reading in Attitude Theory and Measurement**. Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son, ๑๙๖๗.
- G. Ernest, & A. Newell, **GPS: A case study in generality and problem solving**. New York: Academic Press, ๑๙๖๙.
- E. DeBono. **Lateral thinking for management**, New York: McGraw-Hill, ๑๙๗๑.
- E. DeBono. **Teaching thinking**, London: Penguin Books, ๑๙๙๑.
- C. McNamara. **Basic guidelines to problem solving and decision making** (๑๙๙๙), Available HTTP: <http://www.authenticityconsulting.com>, [๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑].
- Cisco Systems, **Troubleshooting overview** (๒๐๐๒), Available HTTP: http://www.cisco.com/univercd/cc/td/doc/cisintwk/itg_v๑/tr๑๙๐๑.htm [๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑].
- Solving, **Psychology United Kingdom: Press. Ltd. East Sussex**. Santrack, John W, **Psychology (๗th ed.)**, New York, NY: McGraw Hill Inc, ๒๐๐๓.

(๒) สัมภาษณ์

๑. สัมภาษณ์, พระครูประพัฒน์นัย เจ้าคณะตำบลแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕
๒. สัมภาษณ์, พระอธิการวิลาศ วิสุทฺโธ (จองอ่อง) เจ้าอาวาสวัดม่วนไต, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕
๓. สัมภาษณ์, พระเกียรติศักดิ์ กิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดแสนไห, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕
๔. สัมภาษณ์, พระอธิการปรีชา ปญญาสารโร (ทาเป็ง) เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕
๕. สัมภาษณ์, นางหน่อ, สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๖. สัมภาษณ์, นายพรมมา ใหม่ดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๗. สัมภาษณ์, พระครูปรากฏการวรศาสน์ จต.เวียงแหง เจ้าอาวาสวัดกำแพงใหม่, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๘. สัมภาษณ์, พระภคพล คมกิริปญโญ รองเจ้าอาวาสวัดห้วยไคร้, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๙. นายปรีชา พรหมแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่มะกายอย, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๑๐. สัมภาษณ์, พระเจตสุวรรณ จันทวิโส (จองอ่อง) วัดศรีเมืองหมอก เลขาจด.เปียงหลวง, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

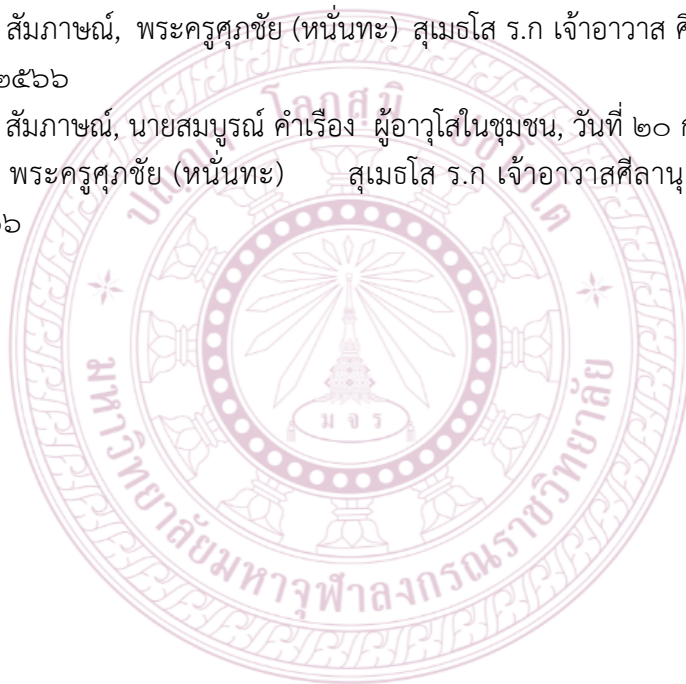
๑๑. สัมภาษณ์, พระครูกันตศีลानุยุต (บุญช่วยทิพย์จันทร์) จอ.เวียงแหง, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๑๒. สัมภาษณ์, ดร.พิภพ ใจดี, ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๑๓. สัมภาษณ์, พระครูศุภชัย (หนั่นทะ) สุเมธโส ร.ก เจ้าอาวาส ศิลาณแสงพุทธธรรม, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๑๔. สัมภาษณ์, นายสมบุรณ์ คำเรือง ผู้อาวุโสในชุมชน, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๑๕. พระครูศุภชัย (หนั่นทะ) สุเมธโส ร.ก เจ้าอาวาสศิลาณแสงพุทธธรรม, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

พื้นที่ชุมชนอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน
ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน และตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน รวม ๒๓ หมู่บ้าน

ชื่อโครงการ: คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
อำเภอ

เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์:

- ๑). เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒). เพื่อศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- ๓). เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

นักวิจัย: รศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสอบถามกลุ่มเป้าหมาย ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

แบบสอบถาม มี ๓ ส่วนสำคัญคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ส่วนที่ ๒ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ ๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๕

ชื่อ-สกุล.....

อายุ.....

๑. ตำแหน่ง ☐ ครูพระสอนศีลธรรม ☐ เจ้าอาวาส ☐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๒. เพศ ☐ ชาย

๓. อายุ ☐ ต่ำกว่า ๒๐ ☐ ๒๑-๓๐ ปี ☐ ๓๑-๔๐ ปี ☐ ๔๑

ปีขึ้นไป

๔. วุฒิการศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

๕. อาชีพ ☐ พระสงฆ์ นักบวช ☐ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักเรียน ประชาชน และ
กลุ่ม

ชาวบ้านในพื้นที่ ☐ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ

☐ อื่นๆ.....

แนวทางแก้ไขปัญหาคาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่ม ชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	ระดับความคิดเห็น				
	(๕) มาก ที่สุด	(๔) มาก	(๓) ปาน กลาง	(๒) น้อย	(๑) น้อย ที่สุด
กระบวนการแก้ไขปัญหาคาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่					
๑. ท่านคิดว่าจริยธรรมในการปัญหาคาความเหลื่อมล้ำของคน ไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนของท่านมีมากน้อยเพียงใด					
๒. ท่านคิดว่าความเที่ยงธรรมในการปัญหาคาความเหลื่อมล้ำ ของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนของท่านมีมากน้อย เพียงใด					
๓. ท่านคิดว่าความเป็นธรรมในการปัญหาคาความเหลื่อมล้ำ ของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนของท่านมีมากน้อย เพียงใด					
๔. ท่านคิดว่าความสมเหตุสมผลในการปัญหาคาความเหลื่อม ล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนของท่านมีมาก					

น้อยเพียงใด					
๕. ท่านคิดว่าการสร้างสังคมนิติธรรมความเป็นธรรมในการ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ใน ชุมชนของท่านมีมากน้อยเพียงใด					
๖. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างพลังทางสังคม มีผลต่อการลด ความเหลื่อมล้ำในชุมชนในการปัญหาความเหลื่อมล้ำของ คนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนของท่านมีมากน้อย เพียงใด					
๗. ท่านคิดว่าการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นใน การพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง จะช่วยลด ความขัดแย้งของคนไทยไร้รัฐ ที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำกลุ่ม ชาติพันธุ์ในชุมชนของท่านมีมากน้อยเพียงใด					
๘. ท่านคิดว่าการลดความเหลื่อมล้ำ จะสร้างความเป็น ธรรมในทุกมิติของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนของ ท่านมีมากน้อยเพียงใด					

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กราบขอบพระคุณที่ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

คณะผู้วิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

พื้นที่ชุมชนอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองแหง มี ๑๒ หมู่บ้าน
ตำบลเปียงหลวง มี ๖ หมู่บ้าน และตำบลแสนไห มี ๕ หมู่บ้าน รวม ๒๓ หมู่บ้าน

ชื่อโครงการ: คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
อำเภอ

เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์:

- ๑). เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒). เพื่อศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- ๓). เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

นักวิจัย: รศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

แบบสัมภาษณ์มี ๓ ส่วนสำคัญคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ส่วนที่ ๒ ศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ ๓ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ ๔ แนวทางการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ชื่อ-สกุล

.....

๑. ตำแหน่ง.....

๒. เพศ

๓. อายุ.....

๔. วุฒิการศึกษา

.....

๕. อาชีพ

๗. วันสัมภาษณ์ วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๖

ส่วนที่ ๒ บริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๒.๑ ชุมชนที่ท่านอยู่อาศัยนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร

๒.๒ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนของท่านมีชื่อเรียกขานและมีความเป็นมาอย่างไร

๒.๓ ท่านเข้าใจคำว่า”คนไทยไร้รัฐ” ว่าเป็นอย่างไร

๒.๔ วิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง

ส่วนที่ ๒ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๓.๑ สภาพปัญหา และส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๑ สภาพของปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน ที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของคนไร้รัฐ แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ

(๑) ด้านการศึกษา

.....

.....

.....

(๒) ด้านสาธารณสุข

(๓) ด้านเศรษฐกิจ

(๔) ด้านสังคม

๒.๓ ปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ใน
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มากที่สุดได้แก่เรื่องใด

๒.๓ หน่วยงานภายในพื้นที่ที่มีการรณรงค์หรือการให้คำปรึกษาด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำของคน
ไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียง
 แขวง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๓.๑ การสร้างทัศนคติทางสังคมเชิงพุทธ

๔.๓.๒ การสร้างพื้นที่การศึกษาเรียนรู้

๔.๓.๓ การเสริมสร้างสวัสดิการแห่งรัฐ

๔.๓.๔ การให้ความมั่นคงทางด้านสถานภาพ

๔.๓.๕ การพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ

๓.๒ นโยบายและยุทธศาสตร์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในชุมชนเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านคิดว่าการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ ได้แก่วิธีการใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๔ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการ
 ตนเอง จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนได้ไหม เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

๓.๕ การเสริมสร้างพลังทางสังคม มีผลต่อการลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนได้ไหม และโดยวิธีการใด

๓.๖ การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีของชุมชนคนไร้รัฐ
จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้หรือไม่ เพราะอะไร

๓.๗ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม

คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข.

หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๒๑

๙๒ บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตตรวจเครื่องมืองานวิจัย

เรียน รศ.ดร.ปฐมภ์ บุญศรีตัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิจัยและแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่รศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรงและคณะ ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น ทางบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้รู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตตรวจเครื่องมืองานวิจัย และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตในการตรวจเครื่องมือวิจัยและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๒๑

๙๒ บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๕๓๒๓-๘๙๖๓ ต่อ ๓๑๑

๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ตรวจเครื่องมืองานวิจัย

เรียน ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิจัยและแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรงและคณะ ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น ทางบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้รู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตเคราะห้ตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

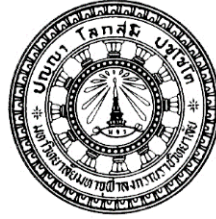
จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเคราะห้ในการตรวจเครื่องมือวิจัยและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๒๑

๙๒ บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ตรวจเครื่องมืองานวิจัย

เรียน รศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิจัยและแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรงและคณะ ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “คนไทยไร้รัฐ : ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น ทางบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้รู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว จึงขออนุมัติคราะห์ตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัติคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัยและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ภาคผนวก ค.
ภาพประกอบการลงพื้นที่วิจัย

ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พื้นที่วิจัย อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่

สัมภาษณ์นายปรีชา พรหมแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่มะกายอ หมู่ ๓

นายปรีชา พรหมแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่มะกายอ หมู่ ๓

ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พื้นที่วิจัย อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่

ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พื้นที่วิจัย อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่

ภาคผนวก ง.
ผลลัพธ์ ผลกระทบ

ตารางวิเคราะห์ Output Outcome Impact โครงการวิจัย

หมายเหตุ :

- ผลผลิต (Output) = สิ่งที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ผลลัพธ์ (Outcome) = สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการวิจัยหรือหลังงานวิจัยเสร็จไม่นาน ซึ่งไม่ได้คาดหวังไว้ล่วงหน้า
- ผลกระทบ (Impact) = สิ่งที่เกิดขึ้นหลังงานวิจัยไปแล้วระยะหนึ่ง (ความยั่งยืน - การจัดการต่อ) ซึ่งไม่ได้คาดหวังไว้ล่วงหน้า

โครงการ	ประเด็น	ตัวชี้วัด/ตัวบ่งชี้		
		Output	Outcome	Impact
คนไทยไร้รัฐ: ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัย : รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร. พระครูธรรมธรชัยวิชิต ชยาภินนโท, ผศ.ดร. ดร.พัลลภ หารุคำจา ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์ ดร.กรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์	องค์ความรู้	๑.ได้ทราบบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒.ได้ทราบปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๓.ได้พัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	-พัฒนากระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ กฎหมาย สิทธิ และหน้าที่พลเมืองของพลเมืองของรัฐไทย	-เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองของรัฐไทย เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ ๑.เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตของคนไทยไร้รัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒.เพื่อศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๓.เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	คน	- ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทยไร้รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่		- คลิปวิดีโอถูกเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการตื่นตัวต่อการศึกษาการพัฒนากระบวนการสร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
	กลไกการจัดการ	- บทความคนไทยไร้รัฐ:ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑ เรื่อง	- ตีพิมพ์หรือนำเสนอผลงานวิจัยใน ระดับชาติ หรือนานาชาติ	- ผู้วิจัยสามารถนำผลงานวิจัยที่พัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์
	เครือข่าย/การขยายผล	- คนไทยไร้รัฐ: กลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนหน่วยงานของรัฐ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ต้นแบบกระบวนการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และชุดองค์ความรู้นำไปใช้ป็นสื่อในการสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและคนไทยไร้รัฐได้เผยแพร่ต่อไป	- เกิดการพัฒนากระบวนการสร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม	- บทความคนไทยไร้รัฐ:ความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ส่งผลต่อการการสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-สกุล

รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง

Assoc. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng

ประวัติการศึกษา

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี พธ.บ. (ศาสนา),

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๕

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา),

จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.๒๕๔๘

M.A. (Buddhist Studies), University of Delli

ประเทศอินเดีย พ.ศ.๒๕๓๗

Ph.D. (Pali & Buddhism) Marathwada University

ประเทศอินเดีย พ.ศ.๒๕๔๐

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โทรศัพท์ (๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑ (มือถือ) ๐๙๙ ๒๓๙ ๙๔๔๗ E-mail: thepprawin.chan@mcu.ac.th

ประสบการณ์การวิจัย

- งานวิจัย เรื่อง “การศึกษาการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาเมืองเชียงใหม่” โครงการเกลียวไหมสายสัมพันธ์พุทธศาสนวัฒนธรรมสองแผ่นดิน แหล่งทุน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๔ (หัวหน้าผู้วิจัย)
- งานวิจัย เรื่อง “คุณภาพพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่สำเร็จการศึกษา ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ – พ.ศ.๒๕๕๙” ปีที่จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ แหล่งทุนงบประมาณรายได้ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (ผู้ร่วมวิจัย)
- งานวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจของการทำงานของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ มจร วิทยาเขตเชียงใหม่” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๕ (ผู้ร่วมวิจัย)
- งานวิจัย เรื่อง “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนา: การวิเคราะห์จากคัมภีร์และหลักฐานทางโบราณคดี” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๙ (หัวหน้าวิจัย)
- งานวิจัย เรื่อง “ศึกษาสภาพและการอนุรักษ์โบราณสถานที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๙ (หัวหน้าวิจัย)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ สกุล ฉายา พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์,ดร. (พระมหาดวงจันทร์ คุดตาสีโล)
 ประวัติการศึกษา ป.ธ.๕, พธ.บ. (ศาสนา), MA (Buddhist Studies)
 Ph.D. (Buddhist Studies)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
- ผู้ช่วยเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
- รองเจ้าคณะตำบลพระสิงห์ เขต ๒
- เจ้าอาวาสวัดพันแหวน

หน่วยงานที่ติดต่อสะดวก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

- ชื่อ-ฉายา-สกุล: - พระครูธรรมธัชชัยวิชิต ขยาภินนโท, ผศ.ดร.
- การศึกษา: - นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดตาลเรียง
- เปรียญธรรม ๔ ประโยคสำนักเรียนวัดสร้อยทอง
- พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่
- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ตำแหน่งปัจจุบัน:

อาจารย์ประจำ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่ โทรศัพท์ (๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑ (มือถือ) ๐๙๒-๓๔๘-๖๖๔๔,
๐๖๑-๙๙๘-๑๙๗๘ E-mail: hai.cnx๑๙๗๗@gmail.com

เฟสบุ๊ก : ChaiwichitSopharat

สังกัด : วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประสบการณ์การวิจัย:

พระมหาชัยวิชิต โสภาราช, ดร.และคณะ “แนวคิดและหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานใน
ล้านนา” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๖๑ (ผู้ร่วมวิจัย)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ/สกุล	ดร.พัลลภ หารุคำจา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี ๒๕๔๒ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ๒๕๔๕ ประกาศนียบัตรบัณฑิต (ป.บัณฑิต) การจัดการและการประเมิน โครงการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปริญญาโท ๒๕๔๔ การศึกษามหาบัณฑิต (ก.ศม.) สาขาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร ปริญญาเอก ๒๕๖๒ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธ ศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ ๑๙๒ บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	พัลลภ หารุคำจา “การปกครองท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษานโยบายการปกครองเทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ทุนวิจัย, กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมืองสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๒ พัลลภ หารุคำจาและคณะ “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษาการฟื้นฟูประเพณีแห่ช้างเผือกในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑ (หัวหน้าวิจัย) พัลลภ หารุคำจาและคณะ “แนวคิดและหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในล้านนา” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑ (ผู้ร่วมวิจัย) พัลลภ หารุคำจาและคณะ “การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในวิถีประชาธิปไตยของผู้นำในตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒ (หัวหน้าวิจัย) ดร.พัลลภ หารุคำจาและคณะ “การศึกษาองค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอมืองเชียงใหม่ ” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒ (หัวหน้าวิจัย)
บทความทางวิชาการ	พัลลภ หารุคำจา “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษาการฟื้นฟูประเพณีแห่ช้างเผือกในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน” แหล่งตีพิมพ์วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่

๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๖๑.

พัลลภ หารุคำจา “Concept and Practice of meditation in Lanna (แนวคิดและหลักการ
ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในล้านนา)” แหล่งตีพิมพ์วารสาร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๗
ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พัลลภ หารุคำจา “การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในวิถีประชาธิปไตยของผู้ผู้นำในตำบลศรีเตี้ย
อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” แหล่งตีพิมพ์วารสารราชชมงคลล้านนา ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒
(กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ๒๕๖๑.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ/สกุล	ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี ๒๕๔๗ รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.)
ปริญญาโท	๒๕๕๕ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ป.ม)
ปริญญาเอก	๒๕๖๒ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์พิเศษ ๑๓๙ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๙๗ ต่อ ๓๑๑

ประสบการณ์การวิจัย

พลสรรค์ สิริเดชนนท์และคณะ “การปกครองท้องถิ่นไทย : กรณีศึกษานะการปกครองเทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ทนวิจัย, กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมืองสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๒ (ผู้ร่วมวิจัย)

ผลงานทางวิชาการ

- สุขชัย สิริวิกุลและคณะ, พัลลภ หารุคำจา, กตัญญู เรือนตุ่น, พลสรรค์ สิริเดชนนท์, ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์, (๒๕๖๒), “การปกครองท้องถิ่นไทย : กรณีศึกษานะการปกครองเทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” , โดยสภาวัฒนธรรมตำบลศรีเตี้ย ทนวิจัย กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า, (ผู้ร่วมวิจัย)

- สุขชัย สิริวิกุลและคณะ, กตัญญู เรือนตุ่น, พลสรรค์ สิริเดชนนท์ เรื่อง “การพัฒนาปุ๋ยารยัด้านพิธีกรรมเชิงประยุกต์ จังหวัดลำปาง Development of Poojarn’s Application ritual, Lampang Province” การประชุมวิชาการพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๒ : เรื่อง “พระพุทธศาสนากับความรับผิดชอบทางสังคมวิถี” The ๒nd National and International Buddhist Conference on "Buddhism and Social Responsibility in the New Normal" (BUSRIN ๒๐๒๐) วันที่ ๑๙ - ๒๐ กันยายน ๒๕๖๓ ณ นำเสนอผลงานผ่านระบบการประชุมออนไลน์

- สุขชัย สิริวิกุล, กตัญญู เรือนตุ่น, พลสรรค์ สิริเดชนนท์, (๒๕๖๓), การท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสถิตมหาสถานจำลอง ๗ แห่ง วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ Tourism in the ๗ replica cultural learning sites of Wat Jet Yod royal Temple ChiangMai Province ตีพิมพ์ในเล่ม Proceedings การประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมการสร้างสรรค์ ครั้งที่ ๖ (แบบออนไลน์) ระหว่างวันที่ ๒ - ๓ กันยายน ๒๕๖๓, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	ดร.กรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์
ว/ด/ป เกิด	
สถานที่เกิด	ภูมิลำเนา จังหวัดสระบุรี ที่อยู่ปัจจุบัน ๘๘/๓๗ หมู่ ๕ ตำบลสันกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่ ๕๐๑๓๐
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๒๓ จบหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมารีย์วิทยา จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๔๗ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวรจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. ๒๕๕๑ จบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๒ จบการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นตัวแทนทำธุรกิจขายประกันชีวิต บมจ.อลิอัลซ์ ออยุธยา ประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๙ เป็นตัวแทนระดับผู้บริหาร ตำแหน่งผู้จัดการภาค อาวุโส (SDM) ของ บมจ.อลิอัลซ์ ออยุธยา ประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน เป็นตัวแทนระดับผู้บริหาร ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ (VP) และตำแหน่งผู้จัดการประจำสาขาจังหวัดเชียงใหม่ ของ บริษัท ไอเอ็นจี ประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อ เป็น บริษัท เอฟดับบลิวดี ประกันชีวิต จำกัด (มหาชน)